ЦЕРКОВНА ИСТОРИЯ

Съставена по Прѣвъсходна-та Церковна
История на Гизлера.

Съ Таблици за Вселенски-тѣ Събори, Папи-тѣ, Цариградски-тѣ Патриарси, Римски-тѣ, Византийски и Западни Императори, Статистически Таблици и Азбученъ Показатель на Собственнитѣ Имена.

ГРАДСКО ОБЩИНСКА Б[illegible] ✱ ВАРНА ✱

СВИЩОВЪ

Скоро-Печатница на **П. А. Славковъ**

1890

ЦЕРКОВНА ИСТОРИЯ

Съставена по Прѣвъсходна-та Церковна История на Гизлера.

Съ Таблици за Вселенски-тѣ Събори, Папи-тѣ, Цариградски-тѣ Патриарси, Римски-тѣ, Византийски и Западни Императори, Статистически Таблици и Азбученъ Показатель на Собственнитѣ Имена.

* * *

Евангелска-та Миссия на М. Е. Церква

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА
ВАРНА

СВИЩОВЪ
Скоро-Печатница на **П. А. Славковъ**
1890

57

Цѣна 2. лева 50 ст.

ГРАДСКО ОБЩИНС
ВАР

ПРѢДГОВОРЪ

Главна-та цѣль която сме имали прѣдъ видъ при съставяние-то тази първа систематическа Церковна История на Български е приготвяние-то на добъръ учебникъ по този важенъ прѣдмѣтъ.

Ний ся постарахме да прѣдставимъ не само главни-тѣ фактове, но и философия-та на Церковна-та История и сврьска-та ѝ съ Всеобща-та История.

Като сме убѣдени че всяко человѣческо дѣло носи печатъ-тъ на несъвършенство-то, ний дълбоко съзнаваме несъвършенства-та и недостатъци-тѣ на този свой скроменъ трудъ, и особенно просимъ снисхождение-то на читатели-тѣ за много-то пропуснати печатни погрѣшки, по главни-тѣ отъ които сѫ поправени въ край-тъ на книга-та.

Освѣнъ таблица-та за съдържание въ първа-та часть счетохме за нуждно да приложимъ въ послѣдня-та часть на книга-та таблици за Вселенски-тѣ Събори, Папи-тѣ Патриарси-тѣ, Источни-тѣ и Западни Императори, ведно съсъ азбучния показатель за собственни-тѣ имена.

Прѣвъсходно-то списание отъ което сме

ся главно рѫководили е Английский-тъ прѣводъ на *Гизлерова-та Церковна История.* Ползували сме ся още и отъ списания-та на *Неандра, Шафъ, Смитъ, Фишеръ* и лекции-тѣ на *Хичкокъ* по сѫщий-тъ прѣдмѣтъ.

Ще ся считаме повече отъ възнаградени, ако настоящий-тъ ни скроменъ трудецъ възбуди живъ интересъ въ нѣкои отъ наши-тѣ учени къмъ по-систематическо-то изучване и изслѣдване на почти занемарений-тъ между насъ но твърдѣ важенъ прѣдмѣтъ, Церковна-та История.

Свищовъ, Юлий 1-й 1890

Съставители-тѣ

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА *

Таблица на Съдържание

Въведение. Ще е Церковна история? Три периода — Стойность-та на Церковна-та История, Извори и Раздѣления Стр. 1—5

ЧАСТЬ I.

Отъ Рождество Христово до 800 г. слѣдъ Р. Х.

ГЛАВА I.

Общъ Прѣгледъ. Отъ 4 год. прѣди Р. Х. да 101 слѣдъ Р. Х.
Централний-тъ фактъ... Испълнение-то на врѣме-то—нравственно нечисти-тѣ богове—Деморализация, любовь и вѣра.

Външа История. Нарастяване-то на Церква-та — Четири условия — Юдейство-то — Римска-та Империя—Образованность и Нравсвенность.

История на Христа Иисуса. Родилъ ся 749. г. отъ съграждание-то на Римъ, Дек. 25-й. Петдесятница-та — Условия-та за приимание членове – Пьрвь мжченикъ, Стефанъ — Четири пжтешествия на Павла — История на други-тѣ Апостоли. Стр. 6—20

Церковно Управление. Диакони, Презвитери, Епископи и Апостоли — Първий Съборъ и поддържание на церковни служители. Стр. 20—23

Животъ и Богуслужение. Мѣстни служители—Господня Вечеря, Св. Нѣдѣля. Крьщение, Стр. 23—26

Християнско Учение. Централний-тъ фактъ — Три раздѣления на Новий Завѣтъ — Значение на четири-тѣ Евангелия — Двояко отношение на Християнство-то — Три вида Апостолски учения, и три источника на ереси-тѣ, Стр. 27—33

ГЛАВА II.

Общъ Прѣгледъ. Нарастявание. Императори, Апостолски-тѣ и Церковни Отци. Стр. 34—35

Външна История. Трете-то гонение и Плиней, Игнатий и Траянъ — Четвърто-то гонение и Адрианъ — Ереси и три-тѣ имъ причини — Апостолски Церкви — Начало на несъгласие-то помежду Истокъ и Западъ — Целзий, М. Аврелий и Поликарпъ — Отъ Мала Азия до Галлия, Симфоринъ — Причина за съпротивление-то отъ страна на Иудей-тѣ—Трояка борба и нова борба. Стр. 35--42

Церковно Управление. Титла-та Епископъ — Образи въ Мойсеевий законъ — Събори и прѣпорѫчителни писма — Три главни нѣща въ управление-то. Стр. 42—45

Животъ и Богослужение. Господня-та Вечеря като жертва –Крьщение на дѣца и начинъ-тъ на крьщение-то — Бракъ — Постъ -Исключавание--Кръвно крьщение. Стр. 45—50

Вѣроучение. Гностицизмъ, Три разрѣда— Маркионъ — Монтанисти-тѣ, Алоги— Апостолский Символъ. Стр. 50—57

ГЛАВА III.

Общъ Прѣгледъ. Римска Империя—Философия-та и главнитѣ ѝ принципи—Двѣ широки и свирѣпи гонения и четири други периода на гонение—Борба-та—Богословие, Събори-тѣ —Християнски Списатели — Распространение на Християнство-то. Стр. 58—64

Външна История. Плотинъ, Порфирий и Ераклесъ—Септимий Северъ—Перпетуа и Филицита. Мощи—Каракала Елагабалъ — А. Северъ—Гонение подъ Максимина и подъ Деция и синъ-тъ му и проч.—Диоклитианъ и Константинъ. Стр. 65—73

Церковно Управление. Идея-та на Киприяна —Митрополити-тѣ — Избирание на Епископи — Борба на Киприяна и Фелицисима — Схизма-та на Новатиана и борба за крьщавание на еретици — Схизма-та Мелетиева и Донатисти-тѣ Стр. 74—80

Животъ и Богослужение. Аскетически животъ и постъ—Мисль-та за вънкашно единство —Фанатическо себепрѣдавание--Здания—Прощение отъ мѫченици — Крьщение на дѣца. Стр. 80—84

Вѣроучение. Монархианизмъ—Манихеи-тѣ — Александрийска и Антиохийска школи — Главни точки на Оригеново-то учение — Богослужение. Стр. 48—9I

ГЛАВА IV.

Общъ Прѣгледъ. Съюзътъ съ държава-та и влияние-то му върху Християнство-то вънъ отъ Р. Империя — Славяни-тѣ и Хуни-тѣ — — Улфилъ и Готи-тѣ — Аларикъ и Женсерикъ —Атилова-та Империя — Англо—Саксонцитѣ и Св. Патрикъ — Патриарси, Монашество — Два въпроса — Училища и нарастявание на Церква-та. Разлика-та помежду видима и невидима Церква. Стр. 92—99

Вънишна История. Вѣротърпимость-та на Константина и негово-то влияние върху Християнство-то. Синове-тѣ му — Учение на Ново — Платонизмъ-тъ — Юлиянъ и религия-та му —Теодосий и негови-тѣ мѣрки — Монаси и тѣхни-тѣ дѣла Стр. 99—*101*

Церковно Управление. Уважение на духовенство-то—Избирание Епископи и тѣхно-то влияние — Какъ ся намѣсихѫ Императори-тѣ първо въ церковни работи — Събори — Два начина за умножавание-то на духовенство-то на Истокъ и Западъ. Стр. *104*—*109*

Животъ и Богослужение. Антоний и Пустинници-тѣ—Монашески Общества — Василий— Симеонъ и Стълпници-тѣ — Влияние надъ духовекство-то и женение-то — Мѫченици-тѣ и

поклонение на святии — Нравственно-то влияние на Христианство-то. Стр. *109—115*

Вѣроучение. Учение върху Слово-то—Арианство-то—Осѫждение на Оригенови-тѣ списания — Теофилъ и Златоустъ. Пелагиева-та прѣпирня--Несторианска-та прѣпирня. Стр. *115-125*

ГЛАВА V.

Общъ Прѣгледъ. Аттила, Теодорихъ, Жензерикъ—Край на Западна-та Римска Империя —Кловисъ--Левъ Великий--Англо-Саксонци-тѣ —Религиозни прѣпирни въ Англия. Распространение на Христианство-то—Монофизити-тѣ и Полупелагианизмъ-тъ Стр. *126—131*

Външна История. Императори и Епископи -Вселенский Патриархъ-Месса-та. Стр. *131—133*

Церковно Управление. Епископски надзоръ надъ нрави-тѣ и разлика помежду Истокъ и Западъ относително до управление-то. —Вселенский Патриархъ—Паллиума—Конференции-тѣ—Отпадание на общо-то духовенство. Стр. *133—138*

Животъ и Богослужение. Монашество — Стълпиици-тѣ — Бенедиктъ, Касиодоръ и тѣхни-тѣ нарѣдби — Чувственна наклонность въ богослужение-то—Образи—Праздници-тѣ — Очищение и Благовѣщение — Кръстникъ и Кръщелникъ — Григорий и Господня-та Вечеря — Умилостивление-то—Легенди и чудеса Стр. *138—142*

Вѣроучение. История на Монофизитско-то

Прѣние — Августинизмъ и Полупелгианизмъ — Богословска наука. Стр. *143—152*

ГЛАВА VI.

Общъ Прѣгледъ. Мохамедъ и Мохамеданство-то—Икони-тѣ. Монотелитство-то. Стр. *153—156*

Вънишна История. История на Императори-тѣ и Папи-тѣ. Ираклий 611—642—Франция—Констансъ II. 641—668—Борба между Истокъ и Западъ — Константинъ IV. 668 — 686—Вселенский Съборъ. Юстинианъ II. 685 — 711 — Англия, Християнско царство — Бавария и Дукъ-тъ ѝ — Винфридъ, Мартелъ и Лонгобарди-тѣ —Левъ III. 716 — 741 — Реформа-та—Константинъ V. 741—775—Чилдерикъ и Пепинъ — Левъ IV — 775—780 — Ирина и Константинъ — 780 — 801 — Карлъ Великий и Папа-та. Стр. *156—162*

Церковно Управление. Върховенъ Първосвященникъ—Шестий Вселенски Съборъ, Трулланский — 102 канона неприятни на Папа-та —Съборъ-тъ признатъ само отъ Истокъ—Лонгобарди-тѣ противни на Папи-тѣ. —Голѣми безредици въ Франция подъ Карла Мартела — Бонифаций и Апостолский Викарий въ Германия—Пепинъ и Лонгобарди-тѣ—Карлъ Великий — Араби-тѣ и тѣхно-то влияние. Стр. 162—167

Животъ и Богослужение. Мѫжки и женски мънастири на Западъ — Толедский Синодъ и въвеждание на вощени свѣщи за Великдень. Иконоборско Прѣние стр. 167—171

Вѣроучение. Монотелитско Прѣние—Прѣние върху учението за усиновление-то Христово—Павликяни-тѣ Стр. 171—176

ЧАСТЬ II.

Срѣдневековна Церковна История

Отъ коронясвание-то на Карла Великий до Реформация-та 800 до 1517.

ГЛАВА VII.

Общъ Прѣгледъ. Напрѣдъкъ-тъ на Мохамеданство-то—Златний периодъ на Българската История—Напрѣдъкъ-тъ на Папство-то—Свята-та Римска Империя—Готский Краль Алфонзо—Английский Краль Алфредъ—Нормандеца Рюрикъ и Руссия—Хуни-тѣ и Унгария—Феодална-та Система—Норманско-то плѣме—Германия, първъ народъ въ Европа—Миссионерска работа—Прѣсѫществлението и происхождение-то на Духа Святаго Стр. 177—180

Външна История, Политическа—Империя-та на Карла Великий и синове-тѣ му—Раздѣление на Империя-та—Источни-тѣ Императори и Българский Царь Крумъ—Богомилство-то въ империя-та—Окончателно-то раздѣление на Источна-та и Западна-та Церк-

ви — Распространение на Церква-та въ България. Стр. 180—194

Церковно Управление. Петъ причини за нарастяване-то на Папство-то — Борба между Папа-та и свѣтски-тѣ управители въ Европа —Начинъ-тъ за избиране Папи — Хилдебрандъ и негово-то влияние. Стр. 199—203

Вѣроучение. Павликяни-тѣ — Евхити-тѣ, Богомили-тѣ и тѣхно-то учение — Господня-та Вечеря и Прѣсѫществление-то — Прѣние върху Прѣдопрѣдѣление-то — Происхождение на Святаго Духа. Стр. 203—212

ГЛАВА VIII.

Общъ Прѣгледъ. Нарастяване-то на Папство-то до върха на слава-та му — Крьстоносни-тѣ ппходи — Шесть главни политически събития — Распространение-то на Церква-та и Рицари-тѣ — Оттонъ — Схоластика-та Стр. 213—216

Външна История. Идеи-тѣ за върховенство-та на Папа-та и религиозно и политическо, и Лже—Изидорски-тѣ декретали — Григорий VII. Папа — Опитва ся да ги тури въ дѣйствие и така отваря борбата съ свѣтска-та сила която слѣдва прѣзъ тѣзи периоди — Крьстоносни-тѣ Походи — Арнолдъ и Лонгобарди-тѣ Стр. 216—253

Церковно Управление. Измѣнение на стария канонически законъ — Всемиренъ Епископъ — Вънкашно увеличение на сила-та на Папство-то—Възвиви—Прощения, разрѣшения—Канонизация (вчисляване въ редъ-тъ на святии-тѣ) и данъкъ-тъ — Епископи и Каноници и Съборни-тѣ Церкви Стр. 253—259

Животъ и Богослужение. Нови монашески ордени—Францискъ и Францисканци-тѣ—Доминикъ и Доминиканци-тѣ—Мощи и Святии—Безсѣменно зачатие на Дѣва Мария—Проповѣдване—Бернардъ и неговитѣ послѣдователи Стр. 252—271

Вѣроучение. Схоластическо-то Богословие—I периодъ—Анселмъ, Абелардъ, Бернардъ и трима-та Вакторовци—II Периодъ—Тома Аквина, Бонавентура и Иоаннъ Скотийский—III Периодъ—Томисти и Скотисти—Исповѣдъ и седемь-тѣ таинства—Индулгенции—Флагелланти-тѣ, Богомили-тѣ, Катари-тѣ и други еретици. стр. 270—294

ГЛАВА IX.

Общъ Прѣгледъ. Трояко дѣло на Срѣдневѣковна-та Церква — Папство-то—Събори-тѣ—Реформатори-тѣ—Татари-тѣ—Ченгисъ Ханъ и Тамерланъ—Османъ и Турци-тѣ—Откритие-то на Новий Свѣтъ Стр. 294—297

Вънишна История. Несторианци-тѣ въ Сибиръ и Татарско—Тамерланъ--Християнство-то въ Испания—Папи-тѣ и Събори-тѣ—Источни-тѣ Императори и опитвания-та имъ за съединение съ Римска-та Церква—Церква-та въ други-тѣ държави Стр. 297—

Церковно Управление. Индулгенции и Инквизиции—Виклифъ, Лоларди, Иоаннъ Хусъ,

Конрадъ Валдаусенски, Иоаннъ Милицъ, Маттия Яновский, Иеронимъ, Савонарола. Стр. 311—332

Животъ и Богослужение. Безнравственностьта на Духовенство-то—Глоби-тѣ—Просяшки-тѣ монаси—Доминиканци-тѣ и Францисканци-тѣ—Опитвание за прѣобразувание—Оливетанци, Иезуити, Мининайци—Праздници-тѣ на Прѣдставление и Посѣщение, Месси-тѣ—Инквизиция и благочестиви мѫжие—Проповѣдвание и Мистици-тѣ—„Подражание-то Христово.“ Стр 332—337

Вѣроучение. Екардъ и Германско-то умозрѣние—Оккамъ и Схоластика-та—Номинализмъ-тъ—Чаша-та въ Господня-та Вечеря—Дѣва Мария—Библия-та въ Германия—Иоаннъ Весселъ и Иоаннъ Гохъ Стр. 337—343

ЧАСТЬ III.

Отъ Реформация-та до Настояще-то Врѣме

Въведение Стр. 343—345

ПЕРИОДЪ I.

Отъ Реформация-та до Вестфалский Миръ 1517—1648.

ГЛАВА I.

Лутеръ и Германска-та Реформация.

Мартинъ Лутеръ—Иоаннъ Тецелъ—Иоаннъ Екъ—Кардиналъ Кайетанъ—Филипъ Меланхтонъ—Саксонский Електоръ—Карлщадтъ и Лейпцикско-то Прѣние—Лутерово-то "Възвание къмъ Благороднитѣ" — Вормска-та Диета — Карлщадтъ и Лъжливи-тѣ Пророци — Распространение на Германска-та Реформация — Селска-та Война — Тома Мюнцеръ и Анабаптисти-тѣ--Лутеръ противъ Хенриха VIII, Английский Царь — Лутеръ противъ Еразма —Прѣпирня върху Господня-та Вечеря—Филипъ Хессенский--Спижрска-та Диета—Аугзбургска-та Диета--Смалкалдска Лига и Война — Аугзбургский Интеримъ — Религиозний Миръ — Евангелический Съюзъ въ Ахаузенъ Тридесетогодишна Война Стр. 346—362

ГЛАВА II.

Реформация-та въ други-тѣ Европейски Страни.

1. *Швейцария.* Улрихъ Цвингли —Бернардинъ Самсонъ—Реформация-та въ Цюрихъ—Битка при Капелъ—Фарелъ—Иванъ Калвинъ —Реформация-та въ Женева. Стр. 362—368

2. *Реформация-та въ Франция.* Францискъ I — Френски-тѣ Протестанти — Катерина де Медичи—Хугеноти—Карлъ IX. и Вартоломеевата нощь — Воина на Трима-та Хенриховци — Кардиналъ Ришелию — Протестанти-тѣ подъ Лудовика XIII. Стр. 369—371

3. *Реформация-та въ Нидерландия.* Нидерландия подъ Карла V.—Подъ Филипа II.—Съюзъ ва Просяци-тѣ—Дукъ Алба—Гентский Договоръ — Утрехтский Съюзъ — Съединена Нидерландия. Стр. 363--371

4. Реформация-та въ Великобритания. 1) Подъ Хенриха VIII. Тома Кранмеръ—Английска-та Библия. 2) Подъ Едуарда VI. и Мария 3) Подъ Елисавета—4.) Подъ Якова I. и Карла I. Реформация-та въ Шотландия. Стр. 374—382

5. Реформация-та въ Дания, Швеция, Норвегия и Исландия. 6. Рефармация-та въ Италия — 7. Реформация-та въ Испания — 8. Реформация-та въ Бохемия и Моравия — 9. Реформация-та въ Полша, Пруссия и Ливония — 10. Реформация-та въ Унгария и Трансилввния. Стр. 382—391

ГЛАВА III.

ВѪТРЕШНА ИСТОРИЯ.

Вѣроучение на Евангелски-тѣ Церкви--Лутерово-то учение за оправдание чрѣзъ вѣра —Цвиглиево-то Учение—Калвиново-то Учение върху Прѣдопрѣдѣление-то—Арминиянска-та Прѣпирня Стр. 391—396

ГЛАВА IV.

Церковно Управление на Евангелически-тѣ Церкви.

На Лутерански-тѣ--Швейцарски-тѣ—Германски-тѣ Реформирани Церкви.

Богослужение. — Лутерански-тѣ Церкви — Швейцарски-тѣ и Реформирани-тѣ—Богословско и Религиозно Образование въ Евангелски-тѣ Церкви — Религиозно Въспитиние на Народа—Опитвания за Съединение — Трентский Съборъ—Иезуити-тѣ—Источни-тѣ Церкви. Стр. 396—423

ПЕРИОДЪ II.

Отъ Вестфалский-тъ Миръ до Френска-та Революция 1648—1789

ГЛАВА V.

Противници-тѣ на Христианство-то прѣзъ този периодъ.

Филосифи-тѣ Рене Декартъ и Бенедиктъ Спиноза — Деисти, Натуралисти — Волтеръ — Жанъ Жакъ Руссо—Еделманнъ—Иоаннъ Локъ —В. Лайбницъ—Х. Волфъ. Стр. 424 — 433

ВЪНШНА ИСТОРИЯ

Гонение на Протестанти-тѣ въ Германия. 1) Въ Палатината 2) Въ Салцбургъ 3) Въ Австрийски-тѣ Земи. 4) Въ Великобритания. 5) Въ Франция. Стр 433 — 444

Вѣроучение. 1. Въ Римо-Католическа-та Церква—Янсенистко-то Прѣние—2. Въ Протестантски-тѣ Церкви.—Каликстински-тѣ Прѣния—Пиетистическо-то Прѣние —Херрнхутери или Съединении Братия—Методисти—Квакери —Сведенборгианци—Иезуити-тѣ въ Парагвай —Унищожение на Иезуитский Орденъ. Стр. 444—471

ПЕРИОДЪ III.

Отъ Френска-та Революция до Днешно Врѣме 1789—1889

ГЛАВА ѴI.

Франция.—Революция-та—Френска-та Протестантска Церква — Свободна-та Евангелска Церква.

Швейцария. — Диодати —Национални-тѣ Швейцарски Церкви — Свободна-та Швейцарска Церква.

Италия.--Валдези-тѣ--Свободна-та Италианска Церква—Евангелски Миссии въ Италия.

Германия.—Рационализмъ-тъ—Ф. Шлайермахеръ — Отецъ Оберлинъ—Мадамъ Круднеръ—Държавна Церква въ Пруссия—Германско Протестантско Дружество.

Испания. Царица Изабелла—Протестантски Усилия.

Великобритания и Ирландия. Испитенъ Законъ--Трактариянско-то Движение Свободна Шотландска Церква — Протестанти-тѣ въ Ирландия—Безсѣменно-то Зачатие на Дѣва Мария —Непогрѣшимость-та на Папа-та—Стари Католици. Ирвингити и Плимутски Братия въ Англия—Евангелски Чуждестранни Миссии.

Церква-та въ Съединени-тѣ Държави на Америка. — Българска-та Екзархия — Българска-та Библия. Стр. 472—491

ПРИТУРКА.

Таблица на Вселенски-тѣ Събори. Стр. 493, 494
Таблица на Папи-тѣ „ 494—499

Таблица на Константинополски-тѣ Патриарси и Епископи. Стр. 500—506
Таблица на Императори-тѣ до основание-то на Свята-та Римска Империя. „ 506—510
Таблица на Западни-тѣ Императори. „ 510—513
Статистически Таблици „ 514—515
Азбученъ Показатель „ 515—546
Показатель на стихове отъ Св. Писание „ 547—549

II

ЦЕРКОВНА ИСТОРИЯ.

ВЪВЕДЕНИЕ

а) Що е Церковна История.

История *) е истински расказъ на събития. Церковна-та История е расказъ на всички събития що сѫ станали въ свръска съсъ и относително до Церква-та Божия, **) 1 Кор. 10; 32. Гал. 1; 13 — и Церква-та Христова Мат. 16; 18, или Християнска-та Церква въобще; истинска-та Церква, обаче, състои отъ всички человѣци призовани отъ свѣтъ-тъ за да бѫдѫтъ чада Божии.

Дума-та церква ***) вѣроятно означава "домъ Господенъ."

---

*) История на Грьцки исторѝя, отъ исторѐо учѫ чрѣзъ распитвание распитвамъ, повѣствувамъ.

**) Церква на Грьцки екклисѝя отъ еккалѝнъ извиквамъ или призовавамъ.

***) Церква на Германски Kirche, Анг. Church вѣроятно ся произвожда отъ Грьцка-та кириакòнъ отъ Кѝриос Господь и иакòн храмъ или домъ.

Тъй като Богъ е ималъ церква отъ начало-то на человѣческий-тъ родъ, то и една пълна Церковна История трѣбва да почнува отъ създание-то на человѣкъ-тъ. История-та на всички человѣчески събития е малко или много свързана съ Божия-та Церква, за това и една съвършенна Церковна История трѣбва да включава всички други истории. Понеже духовна-та часть на человѣкъ-тъ е която го различава отъ животни-тѣ, то и история-та на духовно-то му развитие трѣбва да е най-важна-та часть отъ история-та съ изучвание-то на която той би моглъ да ся занимава.

Относително обемъ-тъ и начинъ-тъ на развитие-то си, Церковна-та История ся дѣли на три периода. 1. Патриархалний-тъ който бѣше всемиренъ; 2. Еврейский-тъ който бѣше исключителенъ и силенъ, и 3. Христианский-тъ който бѣше и всемиренъ и исключително силенъ въ развитие-то си.

Церковна-та система въведена отъ Христа бѣше съвършенна; но прѣдставений-тъ отъ Христа идеалъ не е билъ и може би никога не ще бѫде осѫщественъ въ този свѣтъ. Развитие-то прѣзъ което Церква-та сега преминува има за цѣль да осѫществи дадений-тъ отъ Христа идеалъ.

Ний прѣдполагаме че почитаемий-тъ читатель е добрѣ запознатъ съ два-та периода на церковно-то развитие както сѫ изложени въ Библия-та, и за това ний ще разгледаме послѣдний-тъ периодъ, или развитие-то на Всемирна-та *) Церква. Тя е слѣдвала да ся

---

*) Всемирна на Грьцки каѳоликòс отъ катà

подобрява въ всяко отношение—и въ животъ и въ учения. Имало е завои въ нея както въ всички бързи течения; но Стара-та Церква ся е надминала отъ Срѣдневѣковна-та, и послѣдня-та отъ Церква-та на Нови-тѣ врѣмена.

б) Стойность-та на Церковна-та История.

Церковна-та История е отъ всеобщъ интересъ за человѣци-тѣ, понеже тя съставлява най-важна-та часть отъ религиозна-та история на человѣчество-то. За Християнинъ-тъ тя има особенъ интересъ, понеже му открива по-сетнешни-тѣ измѣнения на Християнство-то съ причини-тѣ и слѣдствия-та имъ, и го води да сѫди здраво относително това що е оригинално (първообразно) и сѫщинско въ него (Християнство-то.) По тѣзи причини тя е необходимо нуждна за Християнский-тъ богословъ, който желае да придобие едно научно познание за Християнство-то. Тя е тоже важна за учений-тъ мѫжь поради сѫщинска-та ѝ свръска съ история-та на учение-то, философия-та, нравственность-та и искуства-та. Очевидно е че едно основно запознавание съ церковний-тъ законъ и съ законодателни-тѣ постановления на Християнски-тѣ държави е невъзможно безъ нея. Гиббонъ не би моглъ да напиши История-та на Ри́мска-та Империя

навсѫдѣ и ὅλος весъ или цѣлъ. Тази дума ся е въвела въ повече-то Европейски язици както и въ наший-тъ — Католически — **а** — **о** и ся употрѣбява повече-то за Римо-Католическа-та Церква.

безъ да изучи внимателно Церковна-та История която е образъ-тъ Христовъ що свѣти въ всички-тѣ Негови ученици. Както изобщо най-добрий-тъ стратегикъ въ военно врѣме е най-добрий-тъ воененъ школникъ, тъй и най-добрий-тъ ученикъ на Церковна-та История умѣе най-добрѣ да ръководи Церква-та въ разни-тѣ ѝ борби съсъ свѣтъ-тъ.

в) Извори на Церковна-та История.

Извори-тѣ на Церковна-та История могѫтъ да ся издирватъ както тѣзи на всяка друга история отъ частни свидѣтелства, оригинални (първообразни) документи и памятници. Къмъ първи-тѣ принадлѣжѫтъ не само повѣствования-та на церковни събития и животоописания, но также и списания-та на Християнски списатели, и даже списания-та на нехристиански списатели които сѫ идвали въ съприкосновение съ Християни-тѣ.

Оригинални документи сѫ: 1) Закони-тѣ на разни-тѣ държави които влияятъ на или ся повлияватъ отъ Християнска-та Церква. 2.) Актове и постановления на церковни събори. 3.) Официални писма на церковни началници. 4.) Правила-та на монашески-тѣ ордени (чинове.) 5.) Вѣроисповѣди или символи на вѣра-та, и 6.) Литургии и пр.

Памятници сѫ: церковни-тѣ здания, памятници на умрѣли-тѣ, надписи (по камьние) и други нѣща които художество-то е изработило за въ полза на Християнство-то.

г.) Раздѣления на Церковна-та История.

I. Отъ прѣди Р. Х. 4 до 800 слѣдъ Р. Х. —Коронясвание-то на Карла Великий.

1. Отъ прѣди Р. Х. 4 до 323 слѣдъ Р. Х. когато Константинъ останѫ самъ Римски Императоръ.

1) Отъ прѣди Р. Х. 4 до 101 слѣдъ Р. Х. —Смърть-та на Апостола Иоанна.

2) Отъ 102—192—Смърть-та на Императора Коммода.

3) Отъ 193—323.

2. Отъ 324—800.

1) 324—440 Епоха-та на Папа Лева Великий.

2) 441—622 Хеджира-та и Монотелитска-Ересь.

3) 623—800.

II. 800—1517 Реформация-та.

1. 800—1294 Папа Целестинъ V.

1) 800—1083 Папа Григорий VII (Хилдебранъ.)

2) 1074—1294.

2. 1295—1517.

III. 1517—1888.

1) 1517—1648 Вестфалский-тъ миръ.

2) 1648—1790 Френска-та Революция.

3) 1790—1888.

◆

ЦЕРКОВНА ИСТОРИЯ.

Часть I.

Древний Периодъ

Отъ Рождество Христово до 800 год.

* * *

ГЛАВА I.

Отъ Рождество Христово до Смърть-та на Апостола Иоанна, или отъ прѣди Р. Х. 4 до 101 слѣдъ Р. Х.

* * *

ОБЩЪ ПРИГЛЕДЪ.

Централний-тъ фактъ на всичка-та история бѣше Рождество Христово. Къмъ това събитие всичка-та прѣдидуща история гледа за свое-то обяснение, на него цѣла-та послѣдующа история сочи като на свое основание.

Това събитие станѫ въ испълнение-то на врѣме-то. Свѣтъ-тъ бѣше напълно приготвенъ за него. Безъ него по-нататъщенъ напрѣдъкъ не бѣше възможенъ. И наистина въ това врѣме сѣмена-та на отпадъкъ-тъ никняхѫ на всѣкѫдѣ. А пакъ отъ друга страна, ако Христосъ ся бѣше явилъ понапрѣдъ, Той щѣше вѣроятно да дойде и да замине безъ да разбере свѣтъ-тъ нѣщо за Него.

Въ цѣла-та Всемирна История, Той не би моглъ да намѣри по-благоприятно врѣме за въвеждание-то на една нова и всемирна религия, и никое друго врѣме когато една нова вѣра бѣше по-нуждна.

Суетоний и Тацитъ свидѣтелствуватъ за сѫществувание-то на едно необяснимо пророчество относително едно голѣмо промѣнение което щѣло да произлѣзе отъ Иудея. Язически-тѣ религии бѣхѫ съвсѣмъ неспособни да задоволятъ религиозна-та жажда, и никакво облекчение не можаше да ся намѣри въ умножавание церемонии-тѣ на тѣзи религии.

Най-образовани-тѣ имахѫ най-малко вѣра. Римска-та вѣротърпимость на всякакви религии бѣше тоже благоприятна за въвеждание-то и распространение-то на едно ново вѣрвание. Въ всички язически религии е имало тъмни прѣдставления за едно Въплощение и Жъртва, които мрачкаво сѫ сочали къмъ централний-тъ фактъ на Христиатска-та вѣра. Даже и моралния отпадъкъ на язичество-то е помагалъ за възбуждание едно противодѣйствие въ масса-та на народа.

Ако и да сѫ ся държали на почетъ нѣкои граждански добродѣтели, религиозни-тѣ добродѣтели, обаче, сѫ били непознати.

Нравственно нечисти-тѣ богове, сѫ правяли безнравственни свои-тѣ поклонници. Жена-та е била на всякѫдѣ унизена. Несстественни-тѣ похоти сѫ прѣобладавали. Павловото свидѣтелство въ първа-та глава къ Римляномъ, ся потвърдява отъ Сенека, Тацита, Персия и Ювенала. *) Римляни-тѣ бѣхѫ побѣдили свѣтъ-тъ, и видяше ся че нищо не имъ оставаше освѣнъ да ся наслаждаватъ съ него. Тѣ ся прѣдадохѫ на най-ужасни-тѣ чрѣзмѣрности, на чревоугодие и сластолюбие. Римска-та Империя бѣше толкова голѣма, щото само тиранство-то можаше да я управлява. Граждански-тѣ и национални добродѣтели бѣхѫ исчезнали. Воля-та на единъ деспотъ ставаше най-върховенъ законъ. Имаше такава остра противоположность помежду вънкашна раскошность и оскѫдность, каквато всякога прѣдсказва една револющия (прѣвратъ.) Никаква вѣра нѣмаше въ богове или человѣци. Разбира ся че Христианска-та вѣра като влизаше въ такъвъ свѣтъ трѣбваше да посрѣщне съпротивление и можаше да прѣодолѣе само чрѣзъ борба. Тя донесе начала-та на любовь и себеотрицание и ги направи върховни; но тя такожде влѣзе въ борба и съ древни-тѣ форми на вѣра-та,—съ Иудейска-та и язическа-та вѣри и съ философия-та на Грьцкий-тъ и Римский-тъ свѣтъ.

---

*) Знаменити Римски списатели въ първо-то столѣтие на Христианска-та ера.

Прѣобладающа-та деморализация тя замѣсти съ свойственна-та ней нравственна сила. Себепожьртвователна любовь, сега за прьвъ пѫть ся възвѣсти като най-главна добродѣтель. Но не само чрѣзъ любовь трѣбваше да ся спечели побѣда-та, но и чрѣзъ вѣра. И система-та на Християнство-то ся проповѣдваше като по-горня отъ всичко, което свѣтъ-тъ тогава знаяше, било по религия или по философия. Еврейска-та система на вѣрвание ся прогласяваше за допълнена въ Християнска-та; пророчества-та и образи-тѣ ѝ за испълнени, и за сѫществующи-тѣ секти ся казваше че не сѫ схванали смисль-та на Законъ-тъ и Пророци-тѣ.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ.

Нарастяване-то на Церква-та прѣзъ послѣдни-тѣ 65 години на този периодъ, сирѣчь отъ врѣме-то когато Христосъ назначи дванадесеть-тѣ Апостоли, е безподобно въ Церковна-та История. То надмина послѣдни-тѣ три столѣтия. То ся надпрѣвари съ нарастяване-то на Мохамеданство-то. Въ онова кратко врѣме число-то на Християни-тѣ достигнѫ до 500,000. За това нарастяване има четири условия:

1) Иудейство-то. Християнство-то бѣше чадо на Иудейство-то и ся стараяше да ся докарва приятелски къмъ него. Язичници-тѣ го смисахѫ съ Иудейство-то до 138 год. слѣдъ

Хр. Християнство-то ся подпомагаше отъ Иудейски-тѣ съборища (синагоги) които ся намирахѫ не само въ Палестина, но и въ всички-тѣ по-главни градове на Римска-та Империя. То ся подпомагаше и отъ прозелити-тѣ въ Иудейство-то, които въобще станахѫ Християни. Още, то ся подпомагаше отъ раздѣление-то на Евреи-тѣ. Евреи-тѣ ся дѣляхѫ на *а)* **Фарисеи** които вѣрвахѫ и държахѫ прѣдания-та и форми-тѣ; *б)* **Садукеи,** които бѣхѫ скептици и отричахѫ въскрьсение-то и безсмьртие-то на душа-та, и *в)* **Ессенейци,** които бѣхѫ аскетици, държахѫ имѣния-та си изобщо и гледахѫ на добри-тѣ си дѣла и чистий-тъ си животъ за спасение-то си. Това раздѣление даде на Християнство-то възможность да расте тъй както не би могло да расте ако да бѣхѫ всички-тѣ Иудеи съединени противъ него. Обаче владѣюща-та часть отъ Евреи-тѣ на всякѫдѣ ся противяхѫ на Християнство-то, и когато можахѫ подигахѫ и гонение. Но тѣхна-та сила да спрѫтъ напрѣдъкъ-тъ му бѣше доста ослабнала, чрѣзъ разорение-то на Иерусалимъ, което ся случи прѣзъ Августа на 70 год. слѣдъ Р. Х. Иосифъ Еврейский-тъ историкъ казва че 1,100,000 Евреи погинали, и 90,000 били продадени въ робство при обсада-та на града.

2) Римска-та Империя която съ свои-тѣ пѫтища и закони въведе единство, спомогнѫ не малко за напрѣдъкъ-тъ на Християнство-то. Ако една империя, единъ законъ, и единъ

язикъ (Грьцкий,) тогазъ и една религия. Ако Римъ да не бѣше първо показалъ примѣръ на това, работа-та щѣше да бѫде по-трудна. Римъ ся противи слѣпо за 100 години, нъ гонение-то по теория и логика не бѣше почнало до кѫдѣ срѣда-та на второ-то столѣтие.

3) Образованность (култура). Християнство-то започна въ единъ вѣкъ на цивилизация и просвѣщение. Това бѣше едно прѣимущество. То ся распространи на Истокъ въ Антиохия, Атина и Александрия, на западъ въ Римъ и Картагенъ. То подчини Грьцка-та образованность (култура) и философия на себе си. Никакви нападения не ся направихѫ додѣ просвѣтени человѣци не бѣхѫ ся обърнали; Християнство-то тогава ся считаше за не толкова образована религия колкото Язичество-то. Учени-тѣ язичници ся заслѣпихѫ отъ философско-то си високомѣрие.

4) Нравственно-то състояние на свѣтъ-тъ Нѣма споръ относително тази точка. Гърци-тѣ отъ врѣме-то на Александра Великий, и Римляни-тѣ отъ втора-та Пуническа война, бързо отпаднахѫ отъ добродѣтель-та, и въ врѣме-то на Христа бѣхѫ на най-долний-тъ степень на нравственность-та. Това спомогна за напрѣдъкъ-тъ на Християнство-то. Тъй като свѣтъ-тъ не можаше лесно да стане по-лошъ, а сега имаше случай да стане по-добръ само да би моглъ да добие сила за да побѣди зло-то. Нравственность-та на Християнство-то бѣше неспогодителна; то се противяше на всяка

ГРАДСКО ОБЩИНСКА

нечистота; то бѣше чисто и не извиняваше нищо зло, и не включаваше нищо което всемирна-та съвѣсть е нѣкога осѫждала.

Иисусъ Христосъ ся роди отъ Мария Иосифова-та жена; помежду 747 и 750 год. отъ основание-то на Римъ. (Иродъ умрѣ между Мартъ 13-й и Априлъ 5-й на 750 год. отъ основание-то на Римъ.) Той биде обрѣзанъ и прѣдставенъ въ храма по обичай-тъ, дѣто биде помазанъ и провъзгласенъ отъ стария Симеона, като *Свѣтлина* за просвѣщение на язичницитѣ и слава-та на Израилский-тъ народъ. На дванадесета-та си година Той отиде въ Иерусалимъ за праздника на пасха-та (Лука 2;) и ся припирà съ законоучители-тѣ. Той ся крьсти отъ Иоанна Крьстителя, който, вѣроятно бѣше ся по-напрѣдъ присъединилъ къмъ Ессенейци-тѣ. Отъ думи-тѣ които Иоаннъ изрѣче къмъ Христа (Мат. 3; 14,) ся разбира че Крьститель-тъ е гледалъ на този обрядъ, като на призвание къмъ по-висока чистота. Това крьщение бѣше за Иисуса, посвятявание въ мессийническа-та Му дѣятелность. Истина е че Той захванѫ съ сѫщо-то призвание къмъ народа си както и Иоаннъ (Мат. 4; 17); но Той скоро разви една много по-всеобгрьщающа система, която ако и направо да ся относяше до Евреи-тѣ само, пакъ по само-то си естество принадлѣжеше на цѣло-то человѣчество. Постепенно Той привлѣче около себе си дванадесеть млади мѫжие (Мат. 11; 25. (?)) неучени и отъ долни-тѣ разрѣди на общество-то съ цѣль да ги освяти въ дух-тъ и планъ-тъ Си, като живѣе съ тѣхъ и постоянно ги наставлява. Тѣ го придружавахѫ въ малки-тѣ Му пѫтешествия посрѣдъ домашни крѫгове, въ съборища-та, и по нѣкогашь посрѣдъ голѣми множества подъ отворено-то небе. Той привлѣче веобщо-то внимание съ извънредни-тѣ дѣла които струваше и възбуди не малко очудвание и удивление чрѣзъ свое-то учение, което убѣждаваше и плѣняваше слушатель-тъ (Мат. 7; 24, 28. Лука 4; 32.) Испърво Той избѣгваше наблюдение-то на народа (Мат. 9; 30.); даже запрѣтяваше на ученици-тѣ си да го изявявавъ като Мессия (Мат. 16; 20); но отпослѣ ся провъзгласи за обѣщанний-тъ Мессия (Мат. 26; 64. (?)) Фарисеи-тѣ разярени отъ истинность-та на учения-та Му, не си дадохѫ покой додѣ Го не заведохѫ до смърть-та, която Той отдавна бѣше прѣдвидѣлъ (Мат. 9; 15, 16; 21 и пр.) Той бѣше осѫжданъ отъ тѣхъ за богохулство, послѣ обвиняванъ за бунтовникъ противъ власть-та и най-послѣ осѫденъ чрѣзъ Понтийскаго Пилата на кръстна смърть, която Той прѣтърпѣ около 30 год. слѣдъ Р. Х.

На третий день Той възкръснѫ отъ мъртви-тѣ. Това направи да ся възвърне дързость-та на ученици-тѣ, която бѣше почти изчезнала, и да стане тъй силна и чиста, щото испослѣ тѣ Му останахѫ вѣрни даже и посрѣдъ външни отричания, себеотрицания, и дори до смърть. Слѣдъ въскръсение-то си

Христосъ ся яви на повече отъ петь стотинъ души изведнѫжь (1Кор. 15; 6.) Толкова сѫ били вѣроятно вѣрующи-тѣ въ Него въ онова врѣме. Помежду тѣхъ бѣхѫ и дванадесеть-тѣ Апостоли: *Симонъ Петръ и Андрей* синове Ионини, *Яковъ и Иоаннъ* синове Заведееви,— *Филипъ и Тома, Вартоломей и Маттей, Яковъ и Таддей, Симонъ Зилотъ и Матия,* който ся избра на мѣсто-то на Иуда Искариотский; на тѣхъ ся прибавихѫ и братия-та Иисусови, които въ това врѣме бѣхѫ повѣрвали въ Него (Дѣян. 1; 14. Иоан. 7; 5.)

Първи-тѣ нѣколко дни слѣдъ Христово-то възнесение, ученици-тѣ Христови ги прѣкарахѫ въ Иерусалимъ въ уединение и молитва, до като Божий-тъ Духъ почнѫ да изявлява животворяща-та си сила въ тѣхъ по единъ извънрѣденъ начинъ въ день-тъ на Петдесятница-та, когато съ дързость и сила проповѣдвахѫ Евангелие-то публично, и около 3000 ся приложихѫ на число-то имъ въ единъ день. (Дѣян. 2; 41.) Мнозина отъ священници-тѣ и Фарисеи-тѣ ся прѣобърнахѫ (Дѣян. 6; 7.) Общество-то обаче не ся отрѣче отъ Иудейство-то и отъ Иудейский-тъ законъ, но повече-то считахѫ себе си да сѫ общество отъ истински Израиляни, които ся приготвяхѫ за изявление-то на Мессиево-то царство въ хубость-та Му. Трѣбва, обаче, да признаемъ че сладострастни ожидания и погрѣшни мнѣния за скорошно-то приближаване на Христово-то завръщание, сѫ били размѣсени съ тѣхни-тѣ по-добри начала (Дѣян. 1; 6 и 3; 19—26.) Условия-та за приимание членове въ това общество бѣхѫ: покаяние и вѣра въ Христа на основание на които прощение-то на грѣхове ся обѣщаваше и Духъ Святий ся даваше чрѣзъ възлагаиие на рѫцѣ. Тѣ не бързахѫ да проповѣдатъ на язичници-тѣ защото вѣрвахѫ че трѣбваше първомъ да станатъ прозелити на Иудейство-то прѣди да можахѫ да станатъ Християни. Испърво Апостоли-тѣ извършвахѫ длъжности-тѣ си къмъ общество-то, но постепенно особенни служители ся опрѣдѣлихѫ (Дѣян. 6; 1—6.) Смѣлий-тъ изгледъ на Апостоли-тѣ и увеличение-то на послѣдователи-тѣ имъ скоро привлѣкохѫ внимание. Садукеи-тѣ бѣхѫ най-върли-тѣ неприятели на тѣзи които исповѣдвахѫ име-то на въскръсналий-тъ отъ мъртви-тѣ. Тѣ бѣхѫ въспрени за малко врѣме отъ мѫдрий-тъ съвѣтъ на Фарисей-тъ Гамалиила (Дѣян. 5; 34.)

Нѣкои Еллинисти обаче раздразнени отъ ревность-та Стефанова, подигнахѫ народна-та ярость, на която Стефанъ паднѫ първъ мѫченикъ (Дѣян. 6; 8. 7; 60); но само-то гонение станѫ срѣдство за распространение на Християнство-то. Християни-тѣ изгонени отъ Иерусалимъ, проповѣдвахѫ Евангелие-то въ Иудея, Самария (Дѣян. 8; 2—4) даже въ Дамаскъ, Финикия, Кипръ и Антиохия, но само на Иудеи-тѣ (Дѣян. 11; 10, 19.) Въ сѫщо-то врѣме человѣкъ-тъ на кого-то имаше да ся изяви тайна-та че язичници-тѣ ще бѫдѫтъ наслѣдници на обѣщание-то, ся обърна къмъ Христа. Савелъ роденъ въ Тарсъ Киликийски, и Римски подданникъ, но въспитанъ отъ Гамалиила, Фарисеинъ-тъ, вмѣсто да бѫде единъ опасенъ неприятель на Християнство-то, нечаянно стана ревностенъ неговъ послѣдователь около 40 год. слѣдъ Христа. Слѣдъ тригодишно прѣбивание въ Дамаскъ и Арабия той дойде въ Иерусалимъ, гдѣто ся срѣщна съ Петра и Якова, наскоро прѣди послѣдний-тъ да ся убие отъ Ирода Агриппа на 44 слѣдъ Р. Х. (Дѣян. 12.) Тогазь Яковъ братъ Господенъ станѫ началникъ на Церква-та въ Иерусалимъ. Между това *(първо Павлово прѣбивание въ Иерусалимъ.)* Варнава и Савлъ въ Антиохия събрахѫ изъ между Иудеи-тѣ и язичници-тѣ една церква тъй многочисленна, даже и въ богати членове, щото можахѫ да проводятъ волна помощь въ Иерусалимъ въ врѣме на единъ гладъ (Дѣян. 11; 27—30) *(второ Павлово прѣбивание въ Иерусалимъ.)* Слѣдъ това двама-та влѣзохѫ въ първо-то Павлово Миссионерско пѫтешествие по Селевкия, Кипръ, Перга, Антиохия Малоазийска, Икония, Листра, Дервия и ся завърна въ Антиохия Сирийска прѣзъ Листра, Икония Антиохия Малоазийска, Перга и Аталия (45—46 год. слѣдъ Р. Х.) Той прѣстоя въ Антиохия 47 и 48 и отъ тамъ отиде въ Иерусалимъ *(трете-то му прѣбивание въ този градъ)* по причина на нѣкои разногласия (Дѣян. 15) и Гал· 2; 8.)

Второ-то Миссионерско пѫтешествие Павлово (51—53 сл. Р. Х.). Павелъ и Варнава ся раздѣлятъ поради Марка, който отиде съ послѣдний-тъ въ Кипръ, а пакъ Павелъ зѣ Сила (Дѣян. 15; 36—41) и мина прѣзъ Сирия, Киликия, Фригия, и Галатия. Покоренъ на едно божественно призвание, което му ся даде когато бѣше въ Троада, той прѣмина Егейско-то море въ Неаполь, отъ гдѣто замина за Филиппи. Тукъ той придоби пьрвий-тъ си успѣхъ въ Европа — обращение-то на Лидия. Павелъ послѣ отиде прѣзъ Амфиполъ и Аполония въ Солунъ, Берия и Аѳина. Той проповѣдва на Ареопага, и послѣ отиде въ Коринѳъ гдѣто прѣстоя 18 мѣсеца. Послѣ той отиде въ Ефесъ, и ся върна въ Иерусалимъ, *(четвърто-то му прѣбивани въ този градъ)* прѣзъ Кесария (Дѣян. 18; 21, 22). Отъ Коринѳъ той писа послания-та къмъ Солуняни-тѣ.

Трете-то пѫтешествие Павлово (54-58 сл. Р. Х). Той посѣти церкви-тѣ въ Галатия, Фригия и въ Ефесъ дѣто стоя около двѣ години. Тамъ той писа послание-то къмъ Галатяни-тѣ, и пьрво-то послание къмъ Коринтяни-тѣ, послѣ той отиде въ Македония отъ дѣто написа второ-то послание къмъ Коринтяни-тѣ и мина прѣзъ Иллирия. Отъ Коринѳъ той писа послание-то къмъ Римляни-тѣ. Тогазь той мина прѣзъ Ассонъ, Митилинъ, Хиосъ, Самосъ, Трогиллий, Милетъ, Коосъ, Родосъ, Патари, Кипръ Тиръ, Птоломаида и Кессария *и стигнѫ въ*

ГРАДСКО ОБЩИНСКА ВАРНА

Иерусалимъ за петий пѫть. Той биде арестуванъ въ храмъ-тъ, отнесе ся до Кесаря, стоя запрѣнъ въ Кессария (58-60 сл. Р. Х.). Отъ тамъ той писа послания-та къмъ Ефесяни-тѣ, Филипяни-тѣ, Колосяни-тѣ, и къмъ Филимона. Дѣяния-та на Апостоли-тѣ свършватъ съ втора-та година на прѣбивание-то му въ Римъ (63 год. слѣдъ Р. Х.).

Четвърто-то пѫтешествие Павлово (63—67 слѣдъ Р. Х.). Той биде освободенъ, ходи въ Критъ, Македония, Коринѳъ, Никополь и Далмация; биде арестуванъ въ Азия, и отведенъ въ Римъ. Въ врѣме на пѫтувание-то си той писа първо-то послание къмъ Тимоѳея и послание-то къмъ Тита. Римъ биде изгоренъ отъ Нерона въ 64 год. Той обвини Християни-тѣ че го изгорили и подигнѫ гонение противъ тѣхъ съ голѣма жестокость. Мнозина бидохѫ распнѫти; нѣкои си бидохѫ облѣчени въ кожи на диви звѣрове за да ги раскѫсатъ кучета-та; други бидохѫ намазани съ горителни вещества и окачени въ Неронова-та градина и запалени за да освятяватъ надприпквания-та съ колесници въ които Императоръ-тъ земаше участие като колесничаръ (кучиашь). Гонение-то не бѣше много распространено, но бѣше много върло. Павелъ писа второ-то послание къмъ Тимоѳея скоро прѣди да прѣтърпи мѫченичество на 67 год. слѣдъ Р. Х. *).

---

*) Климентъ Римский казва че Павелъ ходилъ до най-далечни-тѣ страни на западъ, т. е., Испания.

Както Павелъ бѣше Апостолъ на язичници-тѣ, тъй Петръ бѣше Апостолъ на Евреи-тѣ. Той бѣше въ Иерусалимъ до 50 г. слѣдъ Р. Х. (Дѣян. 15; 7); послѣ въ Антиохия (Гал. 2; 11) такожде и въ Вавилонъ (1 Петр. 5; 13) **) и за него казватъ че прѣтѣрпѣлъ мѫченичество въ Римъ въ 67 год. слѣдъ Р. Х. Филипъ прѣминалъ послѣдни-тѣ години на животъ-тъ си въ Нераполъ въ Фригия. Ѳома проповѣдвалъ Евангелие-то въ Парѳия, и билъ погребенъ въ Едесса. Андрей проповѣдвалъ въ Скиѳия, и Вартоломей въ Индия дѣто билъ обезглавенъ. Яковъ Великий биде убитъ въ Иерусалимъ на 44 год. слѣдъ Р. Х. Маѳей проповѣдвалъ въ Еѳиопия, Симонъ Зилотъ въ Египетъ. Ѳадей въ Персия. Матѳия казватъ че проповѣдвалъ и прѣтърпѣлъ мѫченичество въ Еѳиопия. Яковъ младший проповѣдвалъ въ Долня Палестина и въ Египетъ; и билъ распнѫтъ въ Остракинъ *) въ Долний Египетъ. Има много прѣдания за Апостоли-тѣ, но горни-тѣ ся виждатъ да сѫ най-добрѣ удостовѣрени. Всички-тѣ Християни излѣзли отъ Иерусалимъ, и

(Рим. 15; 28.) Нѣкои си прѣдполагатъ че той прѣтърпѣлъ мѫченичество въ 68 слѣдъ Р. Х.

**) Вѣроятно подъ Вавилонъ ся разбира Римъ, защото този градъ бѣше зелъ мѣсто-то на старий Вавилонъ като притѣснитель на истина-та.

*) Ако обаче този Иаковъ и Иаковъ, братъ-тъ Господенъ сѫ едно и сѫщо лице, тогазь той е билъ убитъ съ камьние въ Иерусалимъ на 69 год., но това не ся още положително знае.

отишли въ Пелла въ 66 год. прѣди Иерусалимъ да ся обсади отъ Римляни-тѣ. Види ся че никой отъ Апостоли-тѣ не е билъ съ тѣхъ прѣзъ това врѣме. Петръ и Павелъ бѣхѫ свършили дѣло-то си, и отъ Апостоли-тѣ само Иоаннъ бѣше останалъ да съедини въ едно чрѣзъ любовь и кротость Иудейски-тѣ и язически-тѣ церкви които тѣ бѣхѫ събрали, Той бѣше добрѣ приспособенъ за дѣло-то, и по-величественна картина не може да си въобрази человѣкъ, отъ тази на бѣловласатий Апостолъ като отива отъ церква на церква въ старость-та си и изговаря само тѣзи думи, "Чадца, любѣте ся единъ другъ." Той живѣлъ въ Ефесъ. Въ гонение-то подъ Домициана (95—96.) Иоаннъ билъ заточенъ въ островъ Патмосъ гдѣто той писалъ Откровение-то.*) Скоро слѣдъ като писалъ Евангелие-то си той умрѣлъ на 101 год. Прѣдание-то казва че той билъ едничкий-тъ отъ Апостоли-тѣ който умрѣлъ отъ естественна смърть.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ

За церковно управление ний намираме основа-та въ Мат. 16; 16—19. 18; 17—38 и 28; 18—20. Иоан. 20; 21—23. Кой бѣше камикъ-тъ? Не лично Петръ както искатъ да ни увѣрятъ Римокатолици-тѣ, но Петръ исповѣдующъ че Христосъ е Синъ Божий. Ка-

---

Нѣкои си прѣдполагатъ че Откровение-то ся писа въ 68 слѣдъ Р. Х., и най-нови-тѣ критици одобряватъ това мнѣние.

микъ-тъ прочее, бѣ фактъ-тъ че Христосъ е Синъ Божий. Тѣзи които вѣрватъ *това*, стоятъ на камикъ-тъ, и ставатъ тъй неподвижни както камикъ-тъ на който почиватъ, и заради това могѫтъ прѣносно да ся нарѣкѫтъ камикъ, както Христосъ тука нарича Петра. На онѣзи които вѣрватъ горѣспомѣнѫта-та основна истина Той дава ключове-тѣ на царство-то Божие. Тѣмъ (истинска-та Всемирна Церква) принадлежи да кажѫтъ кои ще бѫдѫтъ приети въ царство-то и кои ще бѫдѫтъ исключени. Право-то за управление принадлежи само на Бога, и заради това Той може да повѣри (врѫчи) това право комуто ще. Той го е повѣрилъ, колкото ся касае до церква-та, на тия които исповѣдватъ че Христосъ е Синъ Божий.

Въ Дѣян. 6; 1—6 намѣрваме че сѫ избиратъ диакони отъ всички вѣрующи за да ся грижатъ за мирски-тѣ работи на церква-та. Тѣ ся опрѣдѣлихѫ за тая служба чрѣзъ молитва и рѫкоположение отъ Апостоли-тѣ. Въ Дѣян. 14; 23 намѣрваме че Павелъ и Варнава назначаватъ по вишегласие, *Презвитери* или *Епископи* надъ нови-тѣ церковни събрания: че и двѣ-тѣ названия ся отнасятъ до единъ и сѫщий чинъ, слѣдува отъ Дѣян. 20; 17, 28, Тит. 1; 5, 7, Флл. 1; 1. I Тим. 3; 1, 8.

И тъй ний намѣрваме въ Церква-та на този периодъ Апостоли, които бѣхѫ общи надзиратели на церкви-тѣ, и които рѫкополагахѫ Диакони и Презвитери избрани отъ церкви-тѣ. Когато Апостоли-тѣ не присѫтствувахѫ Прѣзвитери-тѣ имахѫ да ся грижатъ за духовно-то благосъстояние на церкви-тѣ, (Дѣян. 20; 28) и да ги управляватъ, Тим. 5; 17, 19. Иаковъ 5; 14 и 1 Петр. 5; 1-14.

Тогава имаше само два чѝна, Презвитерски и Диаконски; но ний виждаме че въ Ефес. 4; 11, сѫ споменуватъ апостоли, пророци, благовѣстители, пастири и учители които бѣхѫ такива длъжности които можахѫ да ся упражняватъ отъ всички, що имахѫ даръ-тъ Божий.

Първий съборъ стана въ Иерусалимъ (50—52 слѣдъ Р. Х). Петръ, Иаковъ, Иоаннъ, Павелъ, Варнава, презвитери-тѣ и церква-та присѫтствувахѫ. Слѣдствие-то на този съборъ може да ся види отъ Дѣян. 15. На 90 год. слѣдъ Р. Х. церква-та въ Коринтъ свали управители-тѣ си. Климентъ Римский имъ писа̀ едно послание въ което той не притязава власть, но имъ дава Христиански съвѣти. Той имъ казва изрично че Апостоли-тѣ назначавали Презвитери и Диакони съсъ съгласие-то на цѣла-та церква. Слѣдъ избирание-то послѣдувало рѫкополагание-то (обрѣдъ заетъ отъ Евреи-тѣ Числ. 27; 18—23) което е символъ-тъ и срѣдиня-та за съобщавание на благодать-та, която е нуждна за служба-та Дѣян. 9; 14 и 13; 3. Духъ Святий е управитель-тъ и душа-та на церква-та, явно е че цѣла-та церква има повече отъ Духъ-тъ, отколкото има коя да е часть отъ нея; — за това цѣла-та церква е по-добрѣ приспособена да избира свои-тѣ управители отколкото коя да е часть отъ нея. Обаче тѣзи, които сѫ управлявали добрѣ сѫ най-приспособени да придаватъ сила и наставления на онѣзи които сѫ избрани отъ церква-та. Прочее, отъ това имаме рѫкоположение-то.

Всички служители церковни до колкото ся нуждаяхѫ приимахѫ издържание-то си както и сиромаси-тѣ отъ волни-тѣ помощи на церква-та. (I Тим. 4; 17—19. I Кор. 9; 6—13. Тит. 1; 11. I Тим. 3; 2 и 6; 6—10. Фил. 4; 16—18. II Кор. 11; 8.) Види ся отъ послѣдни-тѣ горѣспоменѫти стихове че Павелъ приемалъ нѣкоя свѣтовна помощь отъ церкви-тѣ.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ.

Въ това врѣме не е имало особенъ священнически чинъ, защото цѣло-то Христианско общество съставлявало едно царско священство (1 Петр. 2; 9), Божий-тъ избранъ народъ (1 Петр. 5; 3. Второзак. 4; 20.). Христиани-тѣ сѫ събирали въ частни домове, Въ много мѣста церкви-тѣ били раздѣлени на малки общества, които ся събирали въ разни мѣста (Рим. 16; 5. I Кор. 16; 19. Филим. 2. Кол. 4; 15). Въ събрание-то имъ имало четение отъ разни мѣста на Вѣтхий Завѣтъ, разяснение върху четено-то, свободно говоряние, пѣние и молитва (Кол. 3; 16, I Тим. 4; 13). Павлови-тѣ послания ся такожде прочитали и испроваждали отъ една церква на друга. (Кол. 4; 16. I Сол. 5; 27).

Господня-та Вечеря ся извършвала въ дѣйствително вечеряние (I Кор. 11; 20—34, 10; 21, 16. Дѣян. 2; 42, 46. Лук. 22; 19, Дѣян. 27; 35). Тя прѣдполага вѣра и новорождение въ причастници-тѣ и ся относя до опазвание-то и нарастявание-то въ духовний-тъ животъ. Въ нея е най-дълбока-та тайна на наша-та вѣра, и по тази причина това тайнство прѣдставлява "Свѣтая Свѣтихъ" на Християнско-то богослужение. Свято-то цѣлование било обичайно въ церковни-тѣ събрания (Рим. 16; 16. I Петр. 5; 14). За други-тѣ распорѣдби церкви-тѣ били оставени свободни. Безвредни народни обичаи сѫ ся пазили и заради това ся различавали въ разни общества.

Еврейски-тѣ Християни въ Палестина задържали цѣлий-тъ Моисеевъ законъ и Еврейски-тѣ праздници, а язически-тѣ Християни държали само Пасха-та която ся отнасяла до послѣдни-тѣ събития на Иисусовий-тъ животъ, но безъ всяко Еврейско суевѣрие. (I Кор. 5; 6—8, Гал. 4; 10, Кол. 2; 16).

Св. Недѣля като день на Христово-то Въскрьсение ся посвѣтявала на религиозни служби (Дѣян. 20; 7. I Кор. 16; 1, Откр. 1; 10). Всякъ тѣлесенъ аскетизмъ ся оцѣнявалъ само като срѣдство за добродѣтель и ся оставялъ на пълно-то усмотрение на частни лица. (Дѣян. 13; 2, 3. 14; 23. I Кор 7; 26. Рим. 14; 17, I Кор. 8; 8, I Тим. 4; 3). Безнравственни членове ся исключвали отъ церква-та (I Кор. 5; 2—13). Условия-та за въстановления били покаяние и поправление (II Кор. 2; 5—8). Прямо-то происхождение на церковно-то празднувание на Св. Недѣля ся намира въ живий-тъ центръ на Евангелие-то —Иисуса Христа, въскрьсналий-тъ Князъ на животъ-тъ. Този е навѣрно пьрвообразний-тъ Християнски възглядъ върху този прѣдметъ; той най-добрѣ съотвѣтствува на Павлова-та система на учение. Но исключителний-тъ легаленъ възглѣдъ който основава установление-то главно и прямо на четвьрта-та заповѣдь. пьрво, не дава достатъчно изяснение за премѣстяние-то Св. Недѣля отъ седмий-тъ на пьрвий-тъ день отъ седмица-та, и второ той е съвьршенно непримиримъ съ явни-тѣ изявления на Новий Завѣтъ; защото Господь нашь не веднъжь е осѫждалъ плътска-та стѣснена съвѣстливость (скрупулозность) на Евреи-тѣ относително до сѫббота-та (Мат. 12; 1—8—14. Марк. 2; 17. Иоан. 7; 22—23. Галат. 4; 8—11. Кол. 2; 16—17). Ново-то създание бѣ по-важно отъ ветхо-то защото то бѣ духовно новорождение. Тъй и Св. Недѣля е по-важна отъ Еврейска-та сѫббота защото е врѣме на радостно съобщение съ Бога и съ Християнски братия.

Крьщение-то ся установи отъ Господа нашего (Мат. 28; 19, Марк. 16; 16. Иоан. 3;

5). Тѣзи които не вѣрвахѫ трѣбваше да бѫдѫтъ осѫдени. Разбойникъ-тъ на крьсть-тъ повѣрва и ся спасе. Крьщение-то и Господня-та Вечеря въ Н. З. замѣстятъ обряди-тѣ, обрѣзание-то и Пасхалний-тъ праздникъ въ В. З. като дѣйствующи знакове, залози и благодатни срѣдства. Тѣ ся отнасятъ едно къмъ друго както новорождение и освящение. Господня-та Вечеря, прочее, трѣбва да ся повтаря но не и крьщение-то. Обрѣзание-то нищо не значеше ако обрѣзано-то лице не бѣ обрѣзано сьрдцемъ; сѫщо и крьщение-то не ползува нищо ако лице-то не е крьстено отъ Духа Святаго. (Дѣян. 8; 8—23). Тукъ външий-тъ знакъ ся даде прѣди сѫщинското дѣло да ся извьрши (т. е. крьщение отъ Духа Святаго,) но въ Дѣян. 10; 44—48 имаме примѣръ, гдѣто крьщение-то съ вода ся извьрши слѣдъ крьщение-то отъ Духа Святаго. Крьщение-то, прочее, е вънкашенъ знакъ на крьщение-то отъ Духа Святаго, което е станало или което има да стане въ крьщаемо-то лице (Мат. 33; 11). Въ това врѣме то ся извьршвало въ име-то на Иисуса Христа, и цѣли домочадия ся крьщавали когато баща-та повѣрувалъ (Дѣян. 2; 38, 48 и 19; 5, Рим. 6; 3. Галат. 3; 27, и Дѣян. 16; 33). Къмъ послѣдня-та часть на този периодъ, обаче, употрѣбявала ся е пълна-та формула, както ся намира въ (Мат. 28; 19,) и разбира ся тя включавала вѣра въ Иисуса Христа, като главна часть на Негово-то учение.

ХРИСТИАНСКО УЧЕНИЕ.

Христианска-та религия дойде въ свѣтъ-тъ не като една богословска система, нито като едно организирано установление, но като особенно откровение въ личность-та и дѣло-то на Христа, Сина Божия. Законъ-тъ ся испълни въ Него. Евангелие-то като система на искупление има срѣдоточие-то си въ Него. Съединение съ Христа чрѣзъ вѣра е централний-тъ фактъ както и централно-то учение на нова-та распорѣдба относително человѣкъ-тъ. Богъ ся открива като Отецъ, Синъ и Духъ. Това Божественно откровение ся дава въ боговдѫхновенно-то повѣствование на Писания-та на Новий-тъ Завѣтъ, които прѣдполагатъ боговдѫхновенность-та и власть-та на Ветхий-тъ Завѣтъ. Тѣзи писания сѫ постоянний-тъ изворъ на испитно-то мѣрило за Христиански учения и прѣпирни.

Священни-тѣ Писания на Новий-тъ Завѣтъ ся дѣлятъ на три разрѣда: 1) Исторически, 2) Дидактически и 3) Пророчески. На първий-тъ принадлѣжѫтъ Евангелия-та и Дѣяния-та; на вторий-тъ всички-тѣ други книги освѣнъ Откровение-то което е Пророческа книга. Има, обаче, нѣколко пророчески стихове пръснати изъ Евангелия-та и послания-та, на които Иоанново-то Откровение отчасти поне ся основава (Мат. 24; Марк. 13; Лук. 17; 22. 18; 8. 21; 6—36. I Сол. 4; 16.

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА *

II Сол. 2; 9—12. Рим. 1; 25. I Кор. 15; 51—56. I Тим. 4: 1—3. II Тим. 3; 1—5. I Иоан. 2; 18—22. 4; 3. II Иоан. 7; II Петр. 2; 1. 3; 3. Иуд. 18; 19).

Четири-тѣ Евангелия показватъ какви впечатления отъ сѫщи-тѣ събития сѫ приели четирма человѣци. Ний намираме образи-тѣ имъ въ херувими-тѣ на Ветхий Завѣтъ. Матей е *человѣкъ тъ,* Марко *левъ-тъ,* Лука *волъ-тъ* и Иоаннъ *орелъ-тъ.* Иезек. 1; 10-15 Матей писа на Евреи-тѣ, Лука за язичници-тѣ, Марко за Римляни-тѣ, Иоаннъ за зрѣли Християни и философи. Марко е билъ другарь Петровъ (I Петр. 5; 13). Лука е билъ другарь Павловъ и е писалъ Дѣяния-та. Матей описва Христа като послѣдний-тъ и най-великий-тъ Пророкъ, Месия и Царь Иудеский, Испълнитель-тъ на законъ-тъ и пророци-тѣ; Марко въ кратки очьртания Го прѣдставя като всесиленъ Чудотворецъ, Левъ-тъ Иудинъ, Въплощение-то на Всемогѫщество то. Лука Го описва като всегда готовий-тъ и благъ Цѣлитель на тѣло-то и душа-та, Пастирь-тъ на изгубени-тѣ овци, Спаситель-тъ на окаянни-тѣ грѣшници, Милосьрдний-тъ Человѣколюбецъ, Разоритель-тъ на прѣграда-та помежду Иудеи и язичници. Иоаннъ Го прѣдставя като Центръ-тъ на вселенна-та, като изслѣдва происхождение-то Му не отъ Авраама както прави Евреинъ-тъ Матей, нито отъ Адама както прави Павловий-тъ другарь Лука, но отъ абсолютно-то начало въ дълбочина-та на вѣчность-та. Той показва че Христосъ происхожда отъ пазуха-та на Отца, и е изворъ на всяка свѣтлина и животъ въ свѣтъ-тъ, Създатель-тъ и Съхранитель-тъ на всичко. Той ся открива на всички человѣци въобще, особенно же на Иудеи-тѣ до въплощение-то. Иоаннъ описва побѣдоносна-та Му борба съ тьмнина-та на нечестивий-тъ свѣтъ. Той прави единство-то Му съ Бога по сѫщество и воля да блѣщи въ всички-тѣ Му слова и дѣла, и ни Го показва слѣдъ пълна-та побѣда, прославенъ съсъ слава-та която имаше съ Отца прѣди създание міра. Ако въ други-тѣ Евангелия ний гледаме съ очудвание и удивление, любовь и вѣра на божественнаго Сина человѣческаго, въ Иоанна ний ся прѣнасяме къмъ поклонение на въплощеннаго Сина Божия, и извикваме съ Тома "Господь мой и Богъ мой."

Отъ двояко-то отношение на Християнство-то къмъ Иудейство-то произлѣзохѫ двѣ различни но взаимно допълняющи ся богословски стремления, Иудео-Християнско и язическо-Християнско. Първо-то ся прѣдставляваше особенно отъ Петра и Иакова; второ-то отъ Павла и сътрудници-тѣ му. Това съперничество между Иудеи и язичници, трая прѣзъ цѣлий-тъ апостолски периодъ; до когато къмъ край-тъ на първо-то столѣтие въ писания-та Иоаннови то ся изгубва, тъй да кажемъ въ третий-тъ възгледъ който може да ся каже абсолютно Християнский-тъ. Имаше, прочее, въ развитие-то на апостолско-то богословие три стадии—Петрово, Павлово и Иоанново. Срѣдоточие-то на Петрово-то бѣше Иерусалимъ, на Павлово-то Антиохия; а на Иоанново-то което въсприе, съедини и допълни тѣзи двѣ-тѣ бѣше Ефесъ. Естественно бѣ за Иудейски-тѣ Христиани да слѣдуватъ да пазятъ обряди-тѣ на Моисеевъ-тъ законъ ако и да вмѣнявахѫ оправдание-то си на Христа (Дѣян. 4; 12). Но Еллинистъ-тъ Архидиаконъ Стефанъ смѣлъ духомъ и вѣщь въ Писания-та доведе Христианска-та система, която до тогава бѣ противна на Садукейство-то поради учение-то за въскрьсение-то въ борба съ Фарисейство-то, или вцепенений-тъ себеправеденъ легализмъ (Дѣян. 6—8.) Той прѣдвари приближающе-то освобождение на церква-та отъ религиозна-та и народна исключителность на Еврейска-та наредба която бързаше къмъ опрѣдѣлена-та си участь. По този начинъ той бѣше прѣдтеча на Апостолъ Павла, който ся обърна къмъ Христа както ся види токо слѣдъ смьрть-та на този пьрвъ мѫченикъ за да спасе и славно да тури въ дѣйствие идея-та, за която Стефанъ умрѣ.

Не трѣбва да ся мисли че е имало прямо разногласие между Петрово-то и Павлово-то богословие. Една-та бѣ консервативна-та, друга-та напрѣдничава-та страна на истина-та. Нѣкой лъжливи братия (Гал. 2; 4) ся постарахѫ да доведѫтъ двѣ-тѣ въ пряма борба. Тѣзи братия бѣхѫ прѣдтечи на Ебионити-тѣ.

Съборъ ся свика въ Иерусалимъ за да рѣши въпросъ-тъ (Дѣян. 15; и Гал. 2.) Тукъ разлика-та ся не прикри или прѣмахнѫ, но ся намѣри по-дълбоко съгласие което свързва и двѣ-тѣ страни съсъ сѫща-та вѣра въ всѣдостатъчни-тѣ заслуги Христови. За по-маловажний-тъ въпросъ на Еврейский-тъ законъ и двѣ-тѣ страни ся съгласихѫ да си останатъ свободни. Павелъ ся припозна като апостолъ на язичници-тѣ. Той всякога увѣщаваше на взаимна братска любовь, търпѣние и спогождение на основание на Христа като едничкий-тъ началникъ на спасение-то (I Кор. 8; 9. Рим. 14). И дѣйствително той отъ любовь станѫ за Евреи-тѣ Евреинъ, за Еллини-тѣ Еллинъ за да може ако бѣ възможно да придобие всички (I Кор. 9; 19—23).

И тъй ний имаме три вида Апостолско учение въ Н. З. *Първо,* Иудео-Христианско отъ Иакова и Петра, съ тази разлика че Иаковъ прѣдставлява единство-то на Христианство-то съсъ законъ-тъ, а Петръ единство-то му съ пророчества-та като сѫщеврѣменно образува прѣминувание-то отъ Иаково-то положение къмъ Павлово-то (виждь Евангелия-та на Матея, Марка и послания-та на Иакова и Иуда.) *Второ,* язическо-Христианско или Христианство-то различавано отъ Иудейство-то и гледано като ново създание което Павелъ прѣдставяше (виждь Лука, Дѣяния-та, Евреемъ и Павлови-тѣ послания.) *Трето,* Иоаннова-та форма която съгласува

ГРАДСКО ОБЩИНСКИ ВАРНА

разлики-тѣ на Еврейска-та и язическа-та форми и слива Петрова-та и Павлова-та системи въ възвисено-то си и дълбоко понятие на таинственна-та богочеловѣческа личность на Спасителя. Тукъ принадлѣжѫтъ Иоаннови-тѣ списания.

Прѣзъ този периодъ е имало еретици повече отколкото еретически тѣла; ереси-тѣ произлизахѫ отъ три источника: 1-во чрѣзъ отричание Божественно-то естество на Иисуса Христа: 2-ро чрѣзъ отричание-то человѣческо-то Му естество: 3-то чрѣзъ поддържание-то едно само прѣходно съединение не обикновенъ Иудеинъ Иисусъ съ небесний-тъ Мессия. Въ първий-тъ случай заблуждение-то бѣше Ебионизмъ. Мнозина Евреи отъ Иерусалимска-та церква испаднахѫ въ тази ересь прѣзъ послѣдня-та часть на този периодъ (I Иоан. 2; 22—23 и 4; 1—3. II Иоан. 7.) Въ вторий-тъ случай заблуждение-то бѣ Докитизмъ, който по послѣ ся слѣ съ Гностицизмъ-тъ. Мнозина отъ язически-тѣ обращенци испаднахѫ въ това заблуждение и нѣкои запрѣтявахѫ женяние-то. (Кол. 2; 4—20. Гал. 4; 3, 4. I Тим. 6; 20 и 4; 3). Трете-то заблуждение бѣше онова на Церинѳа противу когото ся прѣдполага че ся е списало цѣло-то Евангелие Иоанново. Това заблуждение съединяваше Ебионизмъ-тъ и Докитизмъ-тъ. Николаити-тѣ били единъ разрѣдъ язически обращенци, които не слѣдвали съвѣти-тѣ дадени въ Дѣян. 15; 20—29.

Тѣ злоупотрѣбявали Евангелска-та свобода и ся прѣдавали на блудство и пиянство (Откр. 2; 6, 15. II Петр. 4; Иуда; I Кор· 5; 6. Тит. 1; 10).

◆

ГЛАВА II.

Отъ смърть-та на Иоанна до смърть-та на Императора Коммода. 102—192 год. слѣдъ Р. Х.

ОБЩЪ ПРИГЛЕДЪ.

Прѣзъ този периодъ Християнство-то дѣйствува невидимо като квасъ. Имаше ужасни гонения но пакъ число-то на вѣрующи-тѣ ся увеличи отъ 500,000 до 2,000000. Мала Азия бѣ най-плодотворна, послѣ идѫтъ Африка, Палестина, Грьция, Италия, Испания, Франция и Германия. Въ послѣдни-тѣ двѣ страни, церкви за прьвъ пѫть ся основахѫ прѣзъ този периодъ. Римска-та Империя достигна най-голѣмо-то си разширение прѣзъ този периодъ, именно подъ Траяна, който бѣ императоръ отъ 98—117 год., Елий Адрианъ отъ 117—138 год., сл. Р. Х. Антонинъ Благочестивий отъ 138—161 год., сл. Р. Х. Най-честитий-тъ периодъ на империя-та бѣше подъ М. Аврелий (161—180 год., сл. Р. Х.) Коммодъ бѣше развратенъ и, жестокъ (180—192 год. сл. Р. Х.). Гонение-то бѣ малко много обширно распространено подъ Траяна, Адриана и М. Аврелия. Пьрвий-тъ законъ противъ Християни-тѣ ся направи подъ Траяна (107 год. сл. Р. Х).

Прѣзъ този периодъ ся събрахѫ священни-тѣ Писания на Н. З. Апостолски-тѣ отци бѣхѫ, мѫченикъ Игнатий, (117 г. сл. Р. Х.) Хермасъ (умрѣлъ 150 г., сл. Р.Х.). мѫченикъ Поликарпъ (167 год. сл. Р. Х.) Церковни-тѣ отци бѣхѫ, мѫченикъ Юстинъ (167 год. сл. Р. Х.) Тацианъ (176 год. сл. Р. Х.) Хегесипъ (180 год., сл. Р. Х) Теофилъ (182 год. сл. Р. Х.) Атенагоръ (190 год. сл. Р. Х.)

Апостолски-тѣ отци сѫ онѣзи които живѣхѫ и писахѫ съврѣменно съ едного или повече отъ Апостоли-тѣ и на които писания-та ний имаме. Освѣнъ горни-тѣ трима, Варнава е умрѣлъ около 57 год. и Климентъ Римский 100 год. Прѣзъ послѣдня-та часть на този периодъ едно богословско училище ся основа въ Александрия което упражни голѣмо влияние, тъй като Александрия бѣ Африканска-та Атина.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ.

Ний броимъ трете-то гонение подъ Императора Траяна. Младший Плиней управитель въ Виѳиния, помагалъ въ гонение-то на Христиани-тѣ, главно защото тѣ не склонявали да жъртвуватъ на богове-тѣ и да земѫтъ участие въ други язически обряди; но той намѣрилъ че тѣ сѫ толкова многочисленни щото той ся ужасилъ отъ перспектива-та за насилственно спирание на вѣра-та имъ, и писалъ едно знаменито писмо на Траяна, въ което искалъ съвѣтъ. Той казалъ че не намѣрилъ Християни-тѣ повинни въ нѣкои лоши дѣла или въ непокорность на закони-тѣ; само че тѣ ставали рано и пѣяли хвалебна пѣснь на Христа; че осѫждали прѣлюбодѣяние-то, убийство-то и всички други прѣстѫпления; и че всички-тѣ постѫпвали съгласно съ законъ-тъ. Траянъ отговорилъ: "че не трѣбва да ся търсятъ Християни-тѣ, но ако нѣкои ся приведѫтъ при Плинея да сѫ накажѫтъ." Това писмо е забѣлѣжително свидѣтелство за голѣмо-то число и чистий-тъ животъ на Християни-тѣ. Симонъ, прѣемникъ-тъ Иакововъ билъ распятъ въ Иерусалимъ въ 107 год. Игнатий, билъ епископъ на Антиохийска-та Церква и авторъ на послания до Ефесяни-тѣ, Траллийци-тѣ, Магнезийци-тѣ, Римляни-тѣ, Смирненци-тѣ, Филаделфийци-тѣ и до Поликарпа. Траянъ изговорилъ прѣсѫда противъ него (115--117 год.) Той билъ раскѫсанъ отъ диви-тѣ звѣрове. Адриянъ заповѣдалъ да ся не арестуватъ Християни-тѣ само по простъ слухъ. Церковни-тѣ историци въобще гледатъ на негово-то царувание като на периодъ-тъ на четвърто-то гонение. Не е имало, обаче, общо гонение; притѣснителни мѣрки сѫ земали въ Римъ, и язически-тѣ простолюдия често нападали на Християни-тѣ. Прѣзъ управление-то на Антонина Благочестивий не е имало гонение освѣнъ отъ подвѣдомственни чиновници и възбудени сбирщини отъ простолюдие-то. Землетресения въ Мала Азия, гладъ, прѣливание на р. Тибръ, голѣми пожари въ Римъ, Антиохия и Коринѳъ сѫ ся отдавали тѣмъ, и отъ тука е произлизала народна-та ярость противъ тѣхъ. Императоръ-тъ заповѣдалъ никой Християнинъ да не ся прѣслѣдва за дѣто е Християнинъ, освѣнъ ако ся обвинява и въ друго прѣстѫпление. Прѣзъ този периодъ много ереси ся подигнали въ церквата. Тѣ произлѣзли не отъ не разбирание на Християнски-тѣ истини, но отъ своенравие, гордость, властолюбие, и нѣмание любовь. Еретици-тѣ често ся отнасяли на писания които сѫ чели въ церкви-тѣ за да ся защищаватъ; и заради това стана нуждно да ся рѣши кои списания сѫ били апостолски и кои не. Освѣнъ четири-тѣ наши Евангелия, имало е още едно евангелие до Евреи-тѣ и друго до Египтяни-тѣ. Поликарпъ и Игнатий сѫ ся отнасяли на Евангелия-та и Послания-та като на Святи Писания.

Въ това врѣме е имало церкви почти въ всички-тѣ 500 града въ Мала Азия. Нѣкои си отъ тѣхъ сѫ имали само едно Евангелие; и тъй първа-та стѫпка бѣше да ся рѣши кои бѣхѫ апостолски церкви, и Александрийска-та, Антиохийска-та, Ефеска-та Коринѳска-та и Римска-та ся приехѫ за такива.

Около това врѣме главний-тъ презвитеръ на една церква почна да ся нарича *Епископъ*, и церкви-тѣ въ голѣми-тѣ градове почнахѫ да властвуватъ надъ церкви-тѣ въ по-малки-тѣ до тѣхъ градове. Поликарпъ бѣше въ

Римъ въ 157 год. сл. Р. Х. и не можѣ да ся съгласи съ Аникета относително врѣме-то за празднувание Въскрьсение-то Христово. Той мислѣше че трѣбва да ся празднува въ 14-ий и 16-ий мѣсецъ Найсанъ, но Аникетъ въ Петъкъ и Недѣля. Това бѣше начало-то на несъгласие-то помежду Истокъ и Западъ.

Главний-тъ противникъ на Християнство-то прѣзъ това врѣме бѣше Целзий (150 год. сл. Р. Х.), който въ едно списание подъ заглавие *Истинско Слово* и може би и въ други които сега сѫ изгубени, събралъ всичко що можало да ся каже противъ Християнство-то съ всяка привидна правдоподобность. Целзий и списание-то му сѫ познати само отъ Оригеново-то опровержение. Юстинъ мѫченикъ, Самарянинъ писалъ първа-та си защита къмъ Антонина Благочестиваго (138 год. сл. Р. Х.), и втора-та къмъ Аврелия (167 год. сл. Р. Х.), Много други защити сѫ ся писали прѣзъ този периодъ. М. Аврелий, философъ, ся противялъ на Християни-тѣ, 1) защото тѣ не искали да ся покланятъ на язически богове. 2) Тѣ надминували и Стоици-тѣ въ търпѣние на всякакви мѫки и страдания. 3) Императоръ-тъ билъ фанатикъ и въ философия; но пакъ Християни сѫ назначавали на публични служби подъ нѣкои ограничения. Това което може да ся нарече пето-то гонение стана подъ този императоръ. Юстинъ мѫченикъ, пострадалъ въ Римъ (165 или 167 год. сл. Р. Х.) Поликарпъ билъ изгорѣнъ въ 167 год. сл.

Р. Х. Той билъ на повече отъ 90 години на възрасть. Всякакви усилия сѫ употрѣбили да го накаратъ да ся отрече отъ вѣра-та си. Когато билъ въ Амфитеатръ-тъ и очаквалъ смърть-та, управитель-тъ Квадратъ му казалъ, "Похули Христа, и азъ ще тя освободя," но Поликарпъ отговорилъ, "Осемдесеть и шесть години Му съмь слугувалъ и никога не ми е сторилъ зло; какъ могѫ да похуля Господа и Спасителя моего." "Азъ имамъ диви звѣрове," казалъ гонитель-тъ. "Повикай ги," отговорилъ героий-тъ, "не могѫ да ся обърна отъ добро къмъ зло; добрѣ е да ся обръщаме отъ грѣхъ къмъ правда." "Ще накарамъ да тя изгорятъ живъ," продължилъ Квадратъ, "понеже ти презирашь звѣрове-тѣ." Поликарпъ отговорилъ, "Ти заплашвашь съ огнь който гори за малко врѣме, и послѣ угасва, защото не знаешь за огнь-тъ на бѫдѫщий-тъ сѫдъ и вѣчно-то наказание което ся пази за нечестиви-тѣ; но защо чакашь? Донѣси каквото искашь."

Много Християни сѫ прѣмѣстили отъ Мала Азия въ Галия или Франция, както сега ся нарича, и образували оная забѣлѣжителна свръска на единство помежду църква-та на онѣзи двѣ страни. Едно братско писмо на Християни-тѣ въ Франция писано прѣзъ единъ периодъ на голѣмо гонение до тѣхни-тѣ братия въ Мала Азия, ся е упазило чрѣзъ Евсевия. Прѣзъ това гонение въ Франция само на Римски граждани ся е давало право-то да избиратъ смърть отъ мечь, а останали-тѣ сѫ били раскѫсвани отъ диви-тѣ звѣрове. Тѣла-та сѫ бивали обезобразени, и послѣ изгорени, и пепель-та ся хвърляла въ рѣка-та Рона. Нѣкой си Симфоринъ, младъ момъкъ отъ благородна фамилия билъ посѣченъ за дѣто не е рачилъ да падне прѣдъ колесница-та на идолъ-тъ Цибела. Майка му викала като сѫ го водяли къмъ мѣсто-то на посичание-то му, "Сине мой, бѫди твърдъ, и не ся бой отъ онази смърть която тъй вѣрно води къмъ животъ, гледай на Тогова който царува на небе-то. Днесъ земний-тъ ти животъ не ти ся отнема, но ся прѣмѣстюва чрѣзъ една блаженна размѣна въ Небесний-тъ животъ." Това гонение ся простръ до Лионъ и Виенъ, то е било почти толкова обширно колкото Римска-та Империа. Епископи-тѣ и водители-тѣ пострадали най-много, ако и много отъ обикновенни-тѣ Християни да прѣтърпѣли мѫченичество. Въ 117 год. сл. Р. Х. подигна ся Иудейско въстание противъ Римляни-тѣ въ Мала Азия и Египетъ, и въ Палестина подъ Баръ-Кохеба (122—135 сл. Р. Х.). Борба-та била упорита. Иудея ся опустоши. Казватъ че около 600,000 души сѫ били избити. Адриянъ построилъ единъ храмъ на Юпитера на Голгота и запрѣтилъ обрѣзание-то. Слѣдъ това Иудеи-тѣ станали най-върли противници на Християнство-то, защото Християни-тѣ не рачили да помагатъ на въстание-то имъ, като считали язически-тѣ Христиани за свои братия. Отъ това врѣме язичници-тѣ почнали да различаватъ помежду Христиани и Иудеи, и твърдѣ малцина отъ послѣдни-тѣ пригръщали Християнство-то слѣдъ тази дата. И тъй борба-та помежду Иудейство-то и Християнство-то която ся бѣ водила за 100 години, ся свърши съ побѣда-та на Християнство-то; но несполука-та още повече ожесточи Иудеи-тѣ които ся хвърлихѫ противъ Римска-та сила съ такова отчаяние щото ся съсипахѫ. Въ сѫщо-то врѣме Християнство-то бѣше въ борба съ Грьцко-то и Римско язичество. Прѣзъ този периодъ то дойде въ по-остра борба 1) съ философско-то образование (култура), 2) съ гражданска-та сила, 3) съ общенародна-та вѣра. То покори философия-та за себе си като доказа че всичко добро въ нея (философия-та) ся намира въ по-чисто състояние въ него (Християнство-то) и че то доставлява само-то нѣщо което философия-та търсяше — Божественний-тъ человѣкъ; за образование-то Християнство-то намѣри изобилна работа въ свое-то унапрѣдвание. Борба-та съ гражданска-та сила и съ общенародна-та вѣра не достигна до върхъ-тъ си освѣнъ слѣдъ край-тъ на този периодъ.

Нова борба ся отвори прѣзъ този периодъ съ неприятели въ Церква-та. Тя бѣ борба по-трудна отъ всички други борби. Когато ся покори въ една форма, явява ся въ друга, и така борба-та ся е продължавала до настояще-то врѣме. Наше-то правило трѣбва да бѫде: въ сѫщественни нѣща да бѫдемъ твърди, въ несѫществении да даваме свобода.

Прѣзъ царувание-то на Коммода Християни-тѣ бѣхѫ оставени въ миръ. Обаче, Аполлоний биде умъртвенъ за дѣто защити Християнство-то прѣдъ Сенатъ-тъ. Коммодъ не е ималъ вѣра нито въ богове, нито въ человѣци и не е искалъ да слуша за друга религия освѣнъ за поклонение на самаго него.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ

Ний вече видѣхме че Александрийска-та, Антиохийска-та, Ефеска-та, Коринтска-та и Римска-та церкви сѫ ся считали за Апостолски. Въ тѣзи и други церкви презвитери-тѣ бѣхѫ станали твърдѣ многочисленни, и станало нуждно да ся отличава главний-тъ презвитерь отъ други-тѣ и заради това нему прѣимущественно ся е давала титла-та Епископъ. Това промѣнение почнало да става въ начало-то на този периодъ, и станало почти всеобщо въ край-тъ му. Причина-та била че имало нужда да има глава и да ся различава отъ тѣло-то. Въ сѫщо-то врѣме силно желание ся появило да ся сравняватъ Моисееви-тѣ учрѣждения съ Християнски-тѣ на които тѣ сѫ считали като образи, и да ся издирва анология даже и въ индувидуални-тѣ имъ чърти. Скоро дошло на умъ на нѣкои отъ водители-тѣ да сравняватъ Християнски-тѣ священнослужители съ Моисееви-тѣ священници а да имъ даватъ сѫщи-тѣ титли. Идея-та, обаче, че всякой Християнинъ е священникъ Богу още ся е държала. Влиянието на епископъ-тъ по необходимость ся е увеличило когато синоди-тѣ почнали да ся свикватъ често. На тѣзи синоди Епископъ-тъ главно прѣдставлявалъ церковно-то си събрание, ако и презвитери-тѣ да сѫ имали гласъ наедно съ него.

Всички церковни събрания сѫ били независими едно отъ друго; но пакъ *Апостолско-то происхождение на нѣкоя церква* ѝ е *давало особенна власть (репутация) защото ся е считала хранителница на Апостолски-тѣ учения и прѣдания.* По този начинъ постепенно ся образува въ церква-та *Священническа Каста.* Помежду 150—170 год. сл. Р. Х. нѣколко конференции или церковни събори сѫ ся държали, единъ въ Иераполъ, Фригия, противъ Монтанисти-тѣ подъ Епископа Аполлинариса на който присѫтствували 26 епископи; вторий, въ Анхиало, Тракия, противъ Теодота, Усмаря; на него присѫтствували 12 епископи. Въ Римъ ся държали 4 събора: 1-ий противъ Теодота, 2-ий противъ Артемона, 3-ий противъ Сабеллия, 4-ий относително Пасхалня-та прѣпирня. Прѣзъ този периодъ сѫ ся държали отъ 50—100 такива събори или конференции въ разни мѣста.

Общение помежду церкви-тѣ также ся

е поддържало чрѣзъ окрѫжни и прѣпорѫчителни писма. Маркионъ отъ Понтъ изверженъ отъ баща си не билъ приетъ въ Римъ. Латински-тѣ церкви образуватъ *диоцези*, Грьцки-тѣ енории. Церковний-тъ языкъ прѣзъ този периодъ е Грьцкий-тъ, даже и Римски-тѣ епископи го употрѣбяватъ въ списания-та си. Въ церковни-тѣ събори епископи-тѣ почнуватъ да приниматъ власть споредъ важность-та на церкви-тѣ които тѣ прѣдставляватъ, върховенство по чинъ, но не по вѣдомство (юрисдикция) епископский-тъ уставъ постепенно наддѣлява.

Слѣдующи-тѣ сѫ по-главни-тѣ нѣща по церковно управление прѣзъ този периодъ. 1) Епископи-тѣ още не съставляватъ церковенъ санъ, но само по-горня церковна служба; Епископъ-тъ е презвитеръ, но всички Презвитери не сѫ Епископи. Ириней който е писалъ на 185 год. сл. Р. Х. много добрѣ обяснява това. 2) Една наклонность да ся дава по-голѣма тяжесть въ церковни събори на власть-та на Епископи отъ голѣми церкви нежели на тѣзи отъ малки. 3) Една наклонность да ся намиратъ образи за церковни служители въ Еврейско-то священство. Ний ще видимъ по-послѣ какъ тѣзи наклонности дадохѫ поводъ да ся явятъ Митрополити-тѣ и най-послѣ папи-тѣ и какъ отъ друга-та наклонность произлѣзе церковно-то священство. На священнослужители-тѣ не имъ ся вече позволява да работятъ за прѣпитание-то си, но тѣ зематъ щото ся нуждаяли отъ общий-тъ фондъ.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ.

Публично-то богослужение е било много просто. Безъ храмове, олтари или образи (икони). Християни-тѣ ся сбирали въ кѫщи опрѣдѣлени за богослужение, и въ врѣме на гонение въ осамотени мѣста, и то нѣкогашь нощно врѣме, особенно срѣщу Въскрьсение.

Членове-тѣ на церква-та принасяли драговолни дарове отъ които ся е земало това което е било потрѣбно за отслужвание на Господня-та Вечеря, и за любовно-то събрание (агапе) което е било още свързано съ Господня-та Вечеря. Остатъкъ-тъ е принадлѣжалъ на священнослужители-тѣ и бѣдни-тѣ за които ся е такожде промисляло чрѣзъ мѣсечни волни помощи.

Слѣдъ като священнослужители-тѣ почнали да ся обръщатъ на священническа каста, станѫ по-нуждно да гледатъ за жертва въ Християнство-то, защото старий-тъ свѣтъ въобще не можаше да си състави понятие за богослужение безъ жертва. За тази цѣль тържественность-та на Господня-та Вечеря прѣдставяше нѣколко точки на сравнение. Найпърво *Молитва-та* която всякога ся бѣ считала духовна жертва; но послѣ дарове-тѣ на членове-тѣ на церква-та, както и хлѣбъ-тъ и вино-то отредени отъ епископа чрѣзъ молитва като духовна храна, бихѫ могли да ся считатъ като приношения посвятени на Бога. И за молитва-та и дарове-тѣ сѫщо-то изражение ся употрѣбявало **Просфора** (приношение); и двѣ-тѣ ся сравнявали съ Ветхо-Завѣтни-тѣ жертви и начатки. Съобразно съ това Моисеевъ-тъ законъ за начатки-тѣ и скоро такожде и законъ-тъ за десятъкъ-тъ ся считали че сѫ още въ сила. Християни-тѣ придобили въ тѣхъ правило за давание безъ обаче да ся употрѣбява нѣкое принуждение за испълнение на правило-то.

Евхаристия-та (Господня-та Вечеря), като ся е считала за символъ на най-близско-то съобщение на церква-та съ себе си и съ Христа, ся е проваждала и на отсѫтствующи-тѣ като знакъ на това съобщение и е била носена отъ нѣкои отъ присѫтствующи-тѣ на жилища-та имъ.

Крьщение-то ся е прѣдшествувало отъ Християнско наставление прѣзъ единъ периодъ отъ двѣ години и на крьщаеми-тѣ ся е давало да постятъ и да ся молятъ нѣколко врѣме прѣди крьщение-то.

Крьщение-то на дѣца не било всеобщо прѣзъ този периодъ, нито отпослѣ додѣ не ся направи задлъжително отъ Картагенский-тъ съборъ, който обяви че е нуждно и исказа мнѣние за крьщение-то на дѣца че било старий обичай на церква-та 252 год. сл. Р. Х. Тертулианъ който умрѣлъ на 220 год. сл. Р. Х., писалъ противъ крьщение-то на младенци прѣзъ този периодъ. Ириней умрѣлъ 202 год. сл. Р. Х., писалъ въ полза на такова крьщение, и всички-тѣ други церковни отци ся съгласили съ него. Оригенъ, който умрѣлъ на 254 год. сл. Р. Х. и чийто баща и дѣдо сѫ били Християни е притязавалъ че обичай-тъ билъ апостолски. Крьщение-то на младенци ся учи спорѣдъ отци-тѣ въ Мат. 19; 4. Дѣян. 16; 14, 33. I Кор. 7; 14. Крьстний-тъ знакъ и испѫждание зли духове сѫ ся употрѣбявали като силни забрани противъ зли-тѣ духове.

Начинъ-тъ на крьщение-то е билъ въобще потопявание въ вода като знакъ на всецѣло крьщение или на всецѣло проникване отъ Духа Святаго. На болни-тѣ, обаче, крьщение-то ся е извършвало чрѣзъ поржсвание, и Киприанъ който умрѣлъ на 258 год. сл. Р. Х. притязавалъ че единий-тъ начинъ е билъ толкозъ законенъ колкото и другий-тъ. Формула-та за крьщение-то е била сѫща-та която ся намира въ Мат. 28; 19 съ нѣкои прибавления направени прѣзъ послѣдня-та часть на този периодъ.

Бракъ-тъ ся е извѣстявалъ отъ церковний-тъ епископъ; и съ него естественно ся е свързвало давание-то на благословение-то му на новий-тъ браченъ съюзъ. Вторий бракъ ся е осѫждалъ отъ мнозина въ всички случаи, и почналъ да ся не позволява на священнослужители-тѣ (Клирици-тѣ). Но когато Монтанисти-тѣ съвършенно го запрѣтили, тѣ

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

посрѣщнали съпротивление. Пость-тъ който ся е считалъ като прилично приготовление за молитва и безженство ся е цѣнилъ, но ся е оставялъ на воля-та на всякого, при всичко че Филоново-то мнѣние относително брачно-то снопение че било нѣщо което правяло человѣкъ-тъ нечистъ, ся било вече въвело. Много Християни сѫ ся посвятили на въздържение отъ нѣкои нѣща, но всякой насилственъ или искуственъ аскетизмъ ся е неудобрявалъ.

Едничкий-тъ всеобщъ постъ е билъ тозь който ся е държалъ при празднувание-то Иисусова-та страстна седмица, но той ся е държалъ твърдѣ различно. За самоволенъ постъ и молитва бѣхѫ избрани дни-тѣ Срѣда и Петъкъ. Недѣля-та и Сѫббота-та ся държѣли като праздници, послѣдний-тъ обаче, безъ Еврейско суевѣрие. Въ празднувание-то на страстна-та седмица имало разлика между Мало-Азийски-тѣ церкви и Западни-тѣ. Първи-тѣ ся придържали у Еврейский-тъ пасхаленъ праздникъ като го отдавали на Христа, а Западни-тѣ спазвали въспоминание-то за смърть-та и въскрьсение-то Христово.

Публични-тѣ грѣшници ся исключвали изъ церква-та и начинъ-тъ на въстановление-то имъ можалъ да ся подготви само чрѣзъ публично покаяние. Въ Африканска-та церква често исключавали за всегда тѣзи които сѫ били виновни въ невъздържание, убийство и идолопоклонство. Тѣзи които сѫ прѣтърпѣвали гонение за Христианска-та религия сѫ били високо уважавани.

За смърть-та на единъ мѫченикъ Дѣян. 22; 20. Евр. 12; 1. Откр. 27; 6.. ся прѣдполагало че както кръщение-то, тя има сила да съсипва грѣхъ-тъ. (Лук. 12; 50. Марк. 10; 39.) и сама въвеждала лице-то тутакси въ присѫтствие-то Господне въ рай (Мат. 5; 10—12. Откр. 6; 9).

Прѣминали-тѣ прѣзъ огненний-тъ испитъ на гонение-то исповѣдатели сѫ считали за отбранни Христови членове (Мат. 10; 32. I Тим. 6; 12—13). Хора-та сѫ били ревностни да ги посѣщаватъ въ тьмници и да ся грижатъ за тѣхъ; и това бѣ заповѣдано на Диакони-тѣ като особенна тѣхна длъжность. Христиани-тѣ считали за своя длъжность да поддържатъ съзнание-то на постоянно съобщение съ умрѣли-тѣ, което съобщение съ блаженнопочивший-тъ е било драгоцѣнно и мило тѣмъ. Въ този смисль домородия празднували память-та на свои-тѣ усопши членове; церкви-тѣ празднували память-та на свои-тѣ мѫченици всяка година въ день-тъ на смърть-та имъ, съ молитва на гробове-тѣ имъ и съ любовно събрание. Таквози високо оцѣнение на мѫченичество-то насърдчавало мнозина Христиани да ся придаватъ на власти-тѣ, и по този начинъ давали причина да ги обвиняватъ язичници-тѣ въ фанатически ентусиазмъ. Този начинъ на постѫпвание, обаче, ся не удобрявалъ съобразно съ изрична-та Христова заповѣдь (Мат. 10; 23).

ВѢРОУЧЕНИЕ

Сѫщественна характеристика на Християнство-то е че то не прѣдаде новъ законъ на буква-та въ отличителни наставления; не основа ново общество организирано отъ вънъ чрѣзъ нѣкои неизмѣняеми вънкашни закони; нито съобщи една строга система на учение, опрѣдѣлено веднъжь за всякога въ единъ сборъ отъ нѣкои утвърдени понятия. Но въ два-та случая слово-то на животворящий-тъ Духъ имаше да поправи пѫть-тъ си отъ вѫтрѣ на вънъ въ образувание-то на вънкашний-тъ животъ както и въ отпечатвание-то на вѣроучения-та му въ опрѣдѣлени понятия. По нѣкогашь Еврейски и язически елементи ся съединявали съ Християнство-то по-бърже отколкото сѫ можали да бѫдѫтъ заквасени отъ духъ-тъ му. Тѣзи язически и Иудейски Християни приимали само една часть отъ истина-та и я размѣсвали съсъ свои заблуждения. По този начинъ произлѣзохѫ нѣкои отъ тъй називаеми-тѣ ереси. Противъ тѣзи Християнство-то бѣ принудено да формулира свои-тѣ вѣро-учения (догми). Така ний щемъ намѣримъ че учения-та ся излагатъ само когато стане нужда да ся обори нѣкоя ересь, която понѣкогашь е ставала часть отъ учения-та на видима-та церква до като членове-тѣ на церква-та сѫ били достаточно проникнати отъ Христовий-тъ духъ да я признаятъ и отхвърлятъ. Въ нѣкои случаи това земало стотини и може би и хиляди години.

Ний можемъ да разгледаме тука вѣроучение-то както ся е прѣподавало прѣзъ този периодь за уборвание-то на нѣкоя ересь. Вѣроучение-то на Апостолски-тѣ отци е било просто и практическо. Климентъ казва: "Ний трѣбва да мислимъ за Христа като Богъ." Игнатий говори за Христа като Богъ нашъ. Послание-то до Диогнита казва че Христосъ е Създатель на всичко. Климентъ още говори и за страдание-то Божие. Варнава казва че Христосъ можаше да пострада само заради насъ, че той принесе тѣло-то Си жертва за наши-тѣ грѣхове; че грѣхово-тѣ ни ся прощаватъ чрѣзъ поръсвание-то на Негова-та кръвь. Поликарпъ говори за Христа който понесе грѣхове-тѣ ни въ тѣло-то си на дърво-то, като залогъ на наша-та правда

Гностицизмъ-тъ бѣ едно опитвание за сливание Въсточно-то умозрѣние, Еврейска-та религия или Грьцка-та философия съ Християнство-то. Той ся разви въ разни-тѣ Сирийски и Египетски системи. Основа-та на това умозрѣние бѣ старий-тъ въпросъ, *Отъ кѫдѣ е злото.* Всички-тѣ еретически системи на Гностицизмъ-тъ сѫ дуалистически и учятъ една трихотомия (трояко раздѣление) относително человѣкъ-тъ и отчасти относително Божие-то Откровение. Въ тѣзи системи дуализмъ-тъ обяснява, а свърхестественна-та сила искупува свѣтъ-тъ. Аскетизмъ-тъ ся учи въ всички-тѣ гностически системи, които сѫ ся дѣлили на три главни разрѣда; 1) учение-то на Василидиса (130 год. сл. Р. Х.), Офити-тѣ (150 год. сл. Р. Х.) и на Валентина (160 год. сл. Р. Х.) които вѣрвали че Христосъ е вѣнецъ-тъ на всичко-то Откровение, но че пакъ е имало дѣйствително откровение въ Иудейство-то и въ язичество-то. 2) Учение-то на Сириянинъ-тъ Сатурнинъ (125 год. сл. Р. Х.), Маркионъ въ Римъ (140 год. сл. Р. Х.), Бардезанъ (170 год. сл. Р. Х.) и Тапианъ и Аппелесъ които вѣрвали че Христосъ е едничко-то дѣйствително откровение. 3) Тѣзи които полагали Христианство-то на сѫщо-то равнище съ язичество-то и Иудейство-то, Карпократъ билъ водитель-тъ на тази система която ся учи и въ Псевдо-Климентински-тѣ Бѣсѣди.

Тука му е мѣсто-то да ся изложи въ кратцѣ само Маркионова-та система.

Маркионъ билъ синъ на Синопский-тъ епископъ и развилъ особенна своя система въ Римъ (140 год. сл. Р. Х.). Той приималъ три нравственни начала: Богъ, Демиургъ и Диаволъ. Человѣци които по принципи-тѣ на строга-та правда, очаквали отъ Демиурга или осѫждение или ограничено блаженство, ставали свободни чрѣзъ Христа, който внезапно слѣзлъ въ Капернаумъ съ привидно тѣло и възвѣстилъ на человѣци-тѣ непознатаго до тогава Бога. Тѣзи които вѣрватъ въ Него, и отъ любовь къмъ Бога живѣятъ святъ животъ, ще ся наградятъ съ блаженство въ небесно-то Му царство, а други-тѣ ще бѫдѫтъ оставени на строга-та правда на Демиурга. Маркионъ изисквалъ отъ съвършенни-тѣ Християни строго аскетически животъ, въздържание отъ бракъ, избѣгвание на всички земни удоволствия, и употрѣбение на проста храна. Всички-тѣ ученици на тази школа, обаче, не сѫ били вѣрни; мнозина оставали за дълго врѣме въ число-то на оглашаеми-тѣ. Маркионово-то евангелие е било евангалие-то на Лука, тъй измѣнено щото да бѫде съгласно съ негова-та система. Освѣнъ това евангелие той употрѣбявалъ десеть отъ Павлови-тѣ послания които си позволилъ тукъ тамъ да измѣни. Маркионови-тѣ ученици, испослѣ ся раздѣлили на много клонове. Тертулиянъ расказва че къмъ край-тъ на животъ-тъ си, Маркионъ пожелалъ да ся върне въ недра-та на Всемирна-та церква, което е твърдѣ вѣроятно.

Монтанисти-тѣ били еретическа секта която ся подигнала въ Фригия отъ 135—150 год. сл. Р. Х. Монтанъ който билъ испърво священникъ на Цибела станалъ Християнинъ и въ едно прѣнесено състояние почналъ да казва че утѣшитель-тъ (Духъ Святий) му ся далъ за да може той да придаде на церквата мѫжеско-то ѝ съвършенство. Двѣ фанатически жени Максимила и Прискила ся привързали нему като пророчици, и тъй ся образувала една партия привърженици-тѣ на която напраздно притязавали че тѣ само притѣжавали послѣдни-тѣ откровения на Духъ-тъ. Тѣзи нови пророци не искали да измѣнятъ приетий-тъ символъ на вѣра-та, но изново да го потвърдятъ. Отъ друга страна тѣ прѣдписвали нови и строги пости, запрѣщавали втори бракъ, отдавали извънредна стойность на неженение-то и мѫченичество-то, показвали дълбоко прѣзрѣние къмъ всяко нѣщо земно, и учали че невъздържность, убийство и идолопоклонство, ако и да не исключавали человѣкъ-тъ отъ Божия-та благодать, исключавали го за всегда отъ церква-та. Въ сѫщото врѣме тѣ громко провъзгласявали край-тъ на святъ-тъ, и тисящелѣтно-то царувание като налѣжащи. Противници-тѣ имъ повече-то ся задоволявали съ оспорвание истинность-та на пророческа-та имъ дарба и само на това основание тѣ били исключени отъ съобщение съ церкви-тѣ на Мала Азия. Нѣкои си, обаче, водими отъ съпротивление къмъ по-нататъшно испитвание почнали да отхвърлятъ даже и подкрепление-то което Монтанизмъ-тъ ималъ отъ учения-та на тогавашна-та церква. Въ това отношение тѣзи отпослѣ нарѣчени *Алоги* отишли най-надалечъ; като тѣ не само отричали продължение-то на пророческа-та дарба но отхвърляли книга-та на Откровение-то и даже Иоанново-то Евангелие. На тази ересь ся въспротивилъ Мелито Сардиский-тъ епископъ. Монтанисти-тѣ сѫ сѫществували въ Мала Азия съ особенний-тъ си церковенъ уставъ до десето-то столѣтие.

Списания-та писани противъ всички ереси отъ Юстина мѫченика, противъ Маркиона отъ Теофила Антиохийский и Филипа; и противъ Монтанисти-тѣ отъ Аполинариса и Серапиона, всички сѫ ся изгубили освѣнъ нѣколко отломъци. Отъ друга страна имаме списание-то на Иринея, епископъ Лионский (177—202 год. сл. Р. Х.) въ петь книги. Прѣзъ ранна-та часть на този периодъ крьщелно-то исповѣдание почнало да ся разширочава въ това което сега ся нарича Апостолский символъ вѣри. Тойзи символъ е съкращение на Християнски-тѣ учения, и може да ся покаже тъй въ самосвѣсть-та на всички Християнски общества както и въ апостолски-тѣ списания че е сѫщественна-та основа на Християнство-то; той тѣбва да остане непокътнатъ и да бѫде по необходимость положенъ като основа на всяко умозрѣние. Той е велика-та връска въ учения-та която днесъ съединява Источно-Православна-та, Римо-Католическа-та и Протестанска церкви.

Едно умозрително разгледвание на Християнско-то учение бѣше необходимо ако Християнство-то трѣбваше да бѫде достѫпно на философско-то образование на ония врѣмена. Това можаше да произлѣзе само отъ Платонизмъ-тъ, който отъ всички философски системи стояше най-близу до Християнство-то. Много Платонови философи ся обърнахѫ къмъ Християнство-то. Тѣ го приехѫ като най-съвършенна-та философия и задържахѫ философска-та си мантия и философский-тъ си умъ.

Христиански-тѣ философи на тойзи периодъ бѣхѫ Юстинъ мѫченикъ, Аристидъ, Аѳенагоръ, Тациянъ, Пантенъ и Максимъ. Въпросъ-тъ който тѣ най-много разисквали билъ, отъ гдѣ е зло-то, ведно съ въпросъ-тъ за Слово-то (логосъ) на Иоанново-то Евангелие, сѫщность-та и отношение-то Му къмъ Отца. Имаше мнозина които не приимахѫ че Слово-то лично различава отъ Отца; но пообщоприето-то мнѣние бѣше че Христосъ е божественно лице подчиненъ на Отца и произведенъ отъ Негова-та сѫщность спорѣдъ воля-та на послѣдний-тъ. Спорѣдъ два-та взгляда, Слово-то бѣше Богъ който върши всичко въ конечний-тъ свѣтъ, тъй щото не оставаше мѣсто за дѣло-то на Духа Святаго. Съобразно съ това, учение-то за Духа Святаго останѫ съвършенно неразвито. Въпрѣки тази философска наклонность, и при всичко че въ други отношения Павловий-тъ начинъ гледание на Християнство-то прѣобладаваше, пакъ учение-то за тисящелѣтие-то на Иудейски-тѣ Християни, което прѣдставяше чувственъ противовѣсъ на вънкашний-тъ натискъ отъ гонение-то, станѫ общо-то вѣрвание на врѣме-то, и не посрѣщнѫ почти никое друго съпротивление освѣнъ това що ся даваше отъ Гностици-тѣ и по-послѣ отъ противници-тѣ на Монтанисти-тѣ. Хилядогодишно-то царувание ся прѣдставляваше като велика-та сѫббота която трѣбваше да захване твърдѣ скоро съ първо-то въскресение или както мнозина прѣдполагали слѣдъ изминувание-то на шесть-тѣ хиляди години отъ създание-то на свѣтъ-тъ, и трѣбваше да достави велики радости на праведни-тѣ. До тогазъ души-тѣ на умрѣли-тѣ трѣбваше да ся пазятъ въ долний-тъ свѣтъ, и мнѣние-то че щѣхѫ да ся приемнатъ горѣ на небе-то токо слѣдъ смърть-та ся считаше за гностическа ересь.

* * *

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА *

ГЛАВА III.

Церковна История

Отъ 193–325 год. сл. Р. Х.

ОБЩЪ ПРИГЛЕДЪ

Римска-та Империя бързаше къмъ падание-то си. Прѣстолъ-тъ бѣ занятъ отъ воиници. Провинции-тѣ (области-тѣ) ся опустошавахѫ отъ варварски плѣмена. Управление-то ся измѣни въ най-произволенъ деспотизмъ. Царство-то на Суевѣрие-то, въ което само человѣци-тѣ отъ онова врѣме търсяхѫ миръ и безпечность, отъ опасности-тѣ които ги окружавахѫ, ся бѣ установило. Не само сами-тѣ императори ся прѣдавахѫ на това суевѣрие, но тѣ и явно го исповѣдвахѫ, и отчасти въведохѫ даже и чужди обряди въ Римъ.

Платонова-та философия прѣзъ този периодъ въсприе по-духовна форма, която несумнѣнно бѣ принудена да стори отъ духовний-тъ прѣвѣсъ на Християнство-то. Аммоний Саккасъ отъ Александрия основа Ново-Платоновска-та школа. Той бѣше отстѫпникъ отъ Християнство-то, и види ся да е заелъ свой-тъ способъ за защищавание философия-та главно отъ Християнски-тѣ Гностици. Той съобщилъ система-та си само като тайна; но тя ся развила повече отъ тая на ученикъ-тъ му *Плотина* (270 год. св. Р. Х.), и ся распространила съ неимовѣрна бързина. *Плотинъ* билъ послѣдуванъ отъ ученикъ-тъ си *Порфирия Тирский* (304 год. сл. Р. Х.). Тѣзи Ново-Платоновски философи ся опитахѫ да замѣстятъ Християнска-та вѣра и да прѣобразуватъ язическа-та митология и суевѣрие чрѣзъ философски умозрѣния. Тѣ поискахѫ да положѫтъ чисто умствено възрѣние на мѣсто-то на Християнство-то и на язичество-то, философия-та и религия-та трѣбваше да ся съгласятъ. Християнство-то и язичество-то, Грьцка-та Философия и Митологи, умозрѣние и животъ, Истокъ и Западъ, Стоицизмъ-тъ и Епикореизмъ-тъ трѣбваше да ся слѣятъ и съгласятъ въ една върховна система.

Главни-тѣ принципи (начала) на богословие-то на тѣзи философи бѣхѫ слѣдующи-тѣ: отъ най-високо-то сѫществувание (то ен) проистича разумѣние (о нус), и отъ това душа-та (и психи). Най-високо-то интелегентно сѫщество е сборъ-тъ на всички интелигентни сѫщества, тъй на богове както и на человѣци. Създатель-тъ на видимий-тъ свѣтъ ся наричаше Демиургъ, душа-та на свѣтъ-тъ. Богове-тѣ ся дѣлятъ на богове живущи надъ свѣтъ-тъ, и богове живущи въ свѣтъ-тъ. На послѣдни-тѣ разни-тѣ части на свѣта сѫ повѣрени да иматъ надзоръ надъ тѣхъ, и отъ тѣхъ разни-тѣ народи сѫ придобили свои-тѣ богове които сѫ влияли върху образование-то на особенний-тъ имъ характеръ. По-долу отъ богове-тѣ сѫ бѣсове-тѣ, отъ които нѣкои сѫ добри, а нѣкои зли. До като хора-та ся покланяхѫ на най-високий-тъ богъ, само въ свои-тѣ народни божества, и то твърдѣ прилично, мѫдрий-тъ человѣкъ трѣбва да ся старае да достигне до непосрѣдственно съединение, съ най-висше-то божество. До като Неоплатонизмъ-тъ, както ся наричаше тази философска система, ся стараяше по този начинъ да подкрѣпи язичество-то, и да му даде по-високъ и по-духовенъ характеръ той, отъ една страна, ся съобрази съ най-дебели-тѣ общенародни суевѣрия, а отъ друга, усвои най-чисти-тѣ идеи относително върховно-то божество. Съобразно той съобщи въ сѫщо-то врѣме най-прѣвъсходни-тѣ учения относително нравственно-то почитание къмъ Бога. и прѣпорѫчи аскетизмъ-тъ и добри дѣла за да въздигне свои-тѣ поклонници, да иматъ съобщение съ божество-то, и сѫщеврѣменно чрѣзъ маги да придобиятъ власть надъ демони-тѣ (бѣсове-тѣ).

Имаше двѣ широко-распространени и свирѣпи гонения прѣзъ този периодъ 1) Подъ Деция (249—253 год. сл. Р. Х.). 2) Подъ Диоклитиана, Галерия и Максимина (303—313 г. сл. Р. Х.). Имаше други четири периода на гонение. 1) Подъ Септима Севера отъ 193—211 год. сл. Р. Х.). 2) Подъ Максимина отъ

235—238 год. сл. Р. Х.) противъ духовенство-то. 3) Подъ Валериана отъ 257—260 г. противъ церковни тѣ служители. 4) Подъ Аврелияна (271—275 год. сл. Р. Х.). Това гонение щѣше да бѫде свирѣпо ако да не бѣхѫ убили Императоръ-тъ.

Прѣзъ този периодъ борба-та съ язичество-то, съ гражданска-та власть и съ общенародна-та вѣра ся свърши съ възтържествувание-то на Церква-та, при всичко че тя много пострада отъ двѣ-тѣ всеобщи гонения, които трѣбваше да посрѣщне. Въ срѣдъ такива мѫчнотии ся почнѫ съставяние-то на єдна Християнска писменность и богословие. Александрия, Картагенъ, Антиохия и Римъ сѫ нейни-тѣ главни сѣдалища. Александрия бѣше най-първо-то сѣдалище на Християнско-то богословие, а Латинско-то богословие има сѣдатище-то си въ Картагенъ. Ириней, Тертулиянъ и Киприянъ прѣдставляватъ една чиста свърхестественность, въ видъ на прѣдание, противъ всѣко умозрѣние. Всяко нѣщо което е не съгласно съ тѣхно-то учение ся отхвърля като ересь. Прѣдание-то ся прѣдставлява отъ по-главни-тѣ Апостолски Церкви. Римъ, на западъ ся считаше като сѣдалище на главно-то свидѣтелство за Апостолско-то прѣдание. Въ Александрийско-то катихитическо училище Оригенъ ся опита да примири вѣра-та съ философия-та. Западна-та наклонность е практическа. Въсточно-то учение е повече-то умозрително и ексигетическо (тълковательно).

Влияние-то на събори-тѣ почнѫ да ся увѣличава, но никакъвъ всеобщъ съборъ не бѣ ся до сега държалъ. Киприянъ, обаче, пише на Корнилия въ 252 год. сл. Р Х. въ име-то на единъ съборъ; и Арлский-тъ съборъ въ 314 год. сл. Р. Х. издаде постановления на които всички ся покорихѫ. Въ събори държани отъ Киприяна отъ 250—260 год. сл. Р. Х. както и въ Антиохийский-тъ съборъ 264—265 за сѫдяние-то на Павла Самосатский, епископи, священници и диакони сѫ присѫтствували и зели участие въ разисквания-та.

Прѣзъ този периодъ церковни-тѣ членове сѫ увѣличихѫ отъ 2,000,000 на повече отъ 6,000,000. Разискване-то на отношение-то Христово къмъ Божество-то ся продължи и прѣмина въ разискване-то на учение-то за Св. Троица. Церковно-то упраление ся измѣни въ епархиално и митрополитско. Священници-тѣ станахѫ служебни посрѣдници. Богослужение-то почнѫ да ся съобразява съ Еврейско-то богослужение въ храмъ-тъ. Християнско-то нравоучение станѫ аскетическо. Обряди и форми ся умножихѫ. Идея-та за всеобщо священничество ся замѣни въ оная за священническа каста. Къмъ край-тъ на периодъ-тъ станѫ рѣшителна-та борба за върховенство между Християнска-та вѣра и цѣла-та стара философия, цивилизация и гражданска сила (власть). Прѣзъ тази борба ся усѣти голѣма нужда за единъ върховенъ водитель надъ Християнски-тѣ сили. Римский-тъ епископъ, естественно бѣ наклоненъ да въсприеме този постъ, защото церква-та му бѣше най-влиятелна и ся намираше въ правителственно-то сѣдалище.

Най-добро-то което язичество-то може да прѣдложи въ видъ на умозрѣние ся даде въ Ново-Платонизмъ-тъ, но това бѣ само една отвлечена система, която отстраняваше Бога отъ свѣтъ-тъ и дълбоко впечатяваше неправилно-то и противоестественно развитие на человѣческо-то естество. Стара-та цивилизация ся измѣтни въ изнѣженность, раскошность и деспотизмъ. Само подновяюща-та ся сила или могущество на Християнство-то избави человѣческий-тъ родъ отъ съвършенна анархия. Гражданска-та власть напрѣгнѫ всички-тѣ си сили за да смаже напрѣднувающа-та вѣра, но въпрѣки най-жестоки-тѣ гонения, Християнство-то показа себе си способно да побѣди. Кръвь-та на мѫченици-тѣ бѣ наистина сѣме-то на церква-та. Посрѣдъ всички-тѣ испити Церква-та показваше вѣра-та си чрѣзъ дѣла-та си. Тя ся грижяше за бѣдни-тѣ и нуждающи-тѣ ся, болни-тѣ и нажалени-тѣ. Тя ся стараяше да смекчи злини-тѣ на война-та и угнетение-то. И по този начинъ прѣпорѫча себе си на общо-то сърдце и съвѣсть. Церква-та бѣ вече тъй здраво вкоренена, щото голѣмо-то промѣне-

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

ние което ся извърши подъ Константина, поголѣма полза принесе на Империя-та отколкото на Церква-та.

Християнски-тѣ списатели и отци прѣзъ този периодъ бѣхѫ, Ириней умрѣлъ 202 год. сл. Р. Х.. Хиполитъ 210 год. сл. Р. Х. Климентъ Александрийский умрѣлъ 220 год. сл. Р. Х. Тертулиянъ 220 год. сл. Р. Х. Минуций Феликсъ 225 год. сл. Р. Х. Оригенъ 254 год. сл. Р. Х. Киприянъ 258 год. сл. Р. Х.). Дионисий Александрийский 265 год. сл. Р. Х. Григорий Чудотворецъ 270 год. сл. Р. Х. Викторинъ 303 год. сл. Р. Х. Арнобий 226 год. сл. Р. Х. Лактанций 330 год. сл. Р. Х.

Прѣзъ този периодъ Християнство-то ся распространи въ Галия и напрѣднѫ въ Германия. Въ край-тъ на периодъ-тъ ний намираме първи-тѣ дири отъ епископи на рѣка-та Рейнъ (Афра убитъ въ Аугзбургъ 302 год. сл. Р. Х.). Около сѫщо-то врѣме ся говори за епископи и въ Британия. Християнство-то ся распространи такожде и въ Мавритания и Нумидия. Дионисий проповѣдва въ Либза и Християни-тѣ ся гонѣхѫ въ Персия; а въ Армения Християнство-то е главна-та религия.

Въ 314 год. сл. Р. Х. Евангелие-то ся проповѣда въ Швабия и Бавария. Въ 319 год. сл. Р. Х. жертвоприношения въ частни домове ся запрѣтихѫ отъ Императорски указъ.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ.

При всичко че слухове-тѣ за тайни-тѣ мерзости които казвали че ги вършѫтъ Християни-тѣ въ събрания-та си постепенно изчезнахѫ въ язически-тѣ народи, пакъ прѣдразсѫдъци-тѣ противъ тѣхъ останахѫ неизмѣнени. Всяко публично злощастие постоянно ся гледало като знакъ на гнѣвъ-тъ на богове-тѣ противъ Християни-тѣ, и възбуждало прѣсна умраза и гонение.

Образовани-тѣ язичници ся държахѫ твърдо о старий взглядъ, че истина-та която тѣ не можахѫ да не видятъ въ Християнска-та религия, обезобразена отъ варварска форма; размѣсена съ грубъ ентусиазмъ, и ся ужь намирала въ по-чиста форма въ народни-тѣ имъ прѣдания.

Нео-Платонизмъ-тъ бѣше слѣдствие отъ опитвание-то на този разрѣдъ хора да прѣдставятъ чиста-та страна на язичество-то. Борба-та на тѣзи философи съ Християнство-то въсприе по този начинъ по-сериозенъ характеръ отъ по-ранни-тѣ нападения. Въ списания-та на *Плотина* много изрѣчения сѫ насочени противъ Християни-тѣ безъ да ся споменува име-то имъ. Порфирий писалъ 15 книги противъ тѣхъ, и има 2 отъ Иероклеса, управитель на Виѳиния подъ Диоклетиана. Септимий Северъ (193—211 год. сл.

Р. Х.) не бѣше неприятель на Христиани-тѣ; но тѣ имахѫ много да страдатъ въ области-тѣ (провинции-тѣ) отъ народна-та ярость и отъ алчность-та на управители-тѣ. Това гонение ся увеличи значително слѣдъ като горѣспоменѫтий-тъ императоръ (202 год. сл. Р. Х.) измѣни свои-тѣ взглядове за Христианство-то, вѣроятно отъ крайности-тѣ на Монтанисти-тѣ. Тогава той запрѣти приимание-то на Христианство-то, и наскоро ся подигнѫ първо-то общо гонение. Мѫченичество-то на *Перпетуа* и *Фелицита,* ведно съ трима млади момци, Ревоката, Сатурниа и Секундура ся случи около това врѣме въ Картагенъ. Тѣ бѣхѫ всички оглашени и ся кръстихѫ въ тъмница. Повѣсть-та за затворъ-тъ и страдания-та имъ прѣдставя много хубави чърти за сила-та на Христианска-та вѣра съединена съ Христианска нѣжность на усѣщания-та. Перпетуа принадлежѣше на едно благородно семейство. Тя бѣше двадесеть и двѣ години на възрасть, имаше едно дѣте, и баща ѝ бѣше още язичникъ. Когато щѣхѫ да я заведѫтъ прѣдъ сѫдилище-то, той отиде и ѝ ся молѝ да ся откаже не само защото животъ-тъ на дъщеря му му бѣше милъ, но и поради безчестие-то което умирание-то ѝ като Христианка щѣше да нанесе нему и на всичко-то му семейство. Той каза: “Дъщерио моя, смили ся за бѣли-тѣ ми косми, смили ся за баща си, ако мя считашь достоенъ да ся нарѣкѫ твой баща. Ако сьмь тя отгледалъ до цвѣтуща-та ти възрасть;

ако съмь тя прѣдпочелъ отъ всички-тѣ ти братия, не мя излагай на такъвъ срамъ помежду человѣци-тѣ. Помисли за майка си, леля си, и сина си, който, ако ти умрешь не може за дълго врѣме да прѣживѣе. Помисли, че ако умрешь тъй, нито единъ отъ насъ, не ще може пакъ да говори съ смѣлость-та на единъ свободенъ человѣкъ." Той цѣлунѫ рѫка-та ѝ и паднѫ на нозѣ-тѣ ѝ. Тя отговори: "Могѫ ли да нарѣкѫ този сѫдъ това що той не е?" "Не." "Тогазь, какъ могѫ да кажѫ че не съмь Християнка. Какво ще стане когато отидѫ прѣдъ сѫдилище-то, зависи отъ воля-та Божия, защото искамъ да знайте, че и ний не стоимъ освѣнъ чрѣзъ сила-та Божия." Когато дойде врѣме за сѫдение-то, казахѫ ѝ да ся смили за баща си и за безпомощно-то си дѣте и да принесе жертва за благоденствие-то на Императоръ-тъ. Тя отговори, "Това не могѫ да сторя." "Християнка ли си?" "Да," отговори тя, "Християнка съмь." Сѫдба-та ѝ сега бѣше рѣшена. Всички-тѣ горѣспоменѫти ся осѫдихѫ да бѫдѫть хвърлени на диви-тѣ звѣрове на праздникъ-тъ за въцаряване-то на Гета, който бѣше направенъ Кесарь отъ баща си Севера. При завръщание-то ѝ въ тъмница-та Фелицита я хванали болки на раждание. Тъмничарь-тъ ѝ каза: "Ако сегашни-тѣ ти страдания сѫ толкозь голѣми, какво ще правишь когато ще бѫдешь хвърлена на диви-тѣ звѣрове. Това ти не помисли когато не рачи да пожъртвувашь."

Тя отговори: “Това що сега страдамъ, страдамъ го сама, но тогазь ще има другъ който ще страда за мене, защото и азъ ще страдамъ за него.” Когато тя и Перпетуа ся изведохѫ на амфитеатръ-тъ, тѣ ся раскѫсахѫ отъ диви-тѣ звѣрове, но ся пригърнахѫ и си дадохѫ взаимно-то цѣлование на Християнска любовь прѣди да прѣдадѫтъ духъ.

Подъ Каракала (211—217 год. сл. Р. Х.) безчестний-тъ синъ на Севера, гонения-та постепенно спрѣхѫ и нещастний-тъ му братовчедъ Елагабалъ (218—222 год. сл. Р. Х.) търпѣше всички религии съ цѣль да ги прѣтопи всички въ своето собственно Сирийско богослужение на което той бѣше първосвященникъ и въплощение-то на Сирийский-тъ Богъ Слънце-то, отъ когото той зѣ име-то си Ел-Габалъ. Въ всемирний-тъ храмъ който той съгради въ Римъ, той стори намѣрение да извършва богослужение спорѣдъ обрядитѣ на всички религии. Съ сѫщий-тъ духъ на Источно обгръщание, добродѣтелний-тъ му братовчедъ Александръ Северъ (222—235 год. сл. Р. Х.) даде пълна свобода на Евреи и Християни, и постави образъ-тъ Христовъ, заедно съ Аврамовий-тъ, Орфейвий-тъ и образъ-тъ на Аполлония отъ Тияна, въ храмче-то гдѣто всякой день е правялъ молитва. Той написѫ въ свой-тъ палатъ, и на публични памятници, едно правило подобно на Христово-то: “Както искате хора-та да правятъ вамъ, правѣте и вий тѣмъ.”

Той имаше много Християни въ домъ-тъ си и майка му Юлия Маммея била покровителка на Оригена когото тя поканила отъ Александрия въ Антиохийский-тъ си дворъ. Закони-тѣ, обаче, противъ Християни-тѣ не бѣхѫ отмѣнени но бѣхѫ събрани въ единъ сборникъ отъ великий-тъ юристъ Улпияна въ книга-та му върху длъжности-тѣ на единъ Проконсулъ.

Въ година-та 226 сл. Р. Х. Персийский-тъ Ардширъ, когото Гърци-тѣ наричахѫ Артаксерксъ, свали послѣдний-тъ Партянски царь, основа нова-та Персийска династия на Сассаниди-тѣ, и въстанови религия-та на Зороастра. Това събитие има голѣмо влияние върху щастия-та на Християнство-то въ Истокъ. Свирепий-тъ Тракийский похититель Максиминъ (235—238 год. сл. Р. Х.) който показа почитание-то си къмъ народна-та религия като лиши храмове-тѣ отъ тѣхни-тѣ приношения и стопи статуи-тѣ на богове-тѣ, герои-тѣ и императори-тѣ за да плати на груби-тѣ си войници, направи Християни-тѣ да страдатъ за благосклонность-та на която ся бѣхѫ радвали отъ императоръ-тъ когото той бѣ убилъ.

Оригенъ бѣ изгоненъ отъ Кесария. Много Християни бидохѫ убити и церкви-тѣ изгорени, когато други платихѫ голѣма сума пари за да избавятъ притяжания-та си и животъ-тъ си. Единъ отдихъ на гонение ся даде подъ Гордияна (238—244 год. сл. Р. Х.) и Филипа Арабинъ-тъ (244—249 год. сл. Р. Х.) който отъ рано ся е считалъ за прьвъ Християнски Императоръ. Но това ся вижда да е произлѣзло отъ желание-то да ся свърже празднувание-то на хилядо-годишнина-та на градъ Римъ съ пригръщание-то на Християнство-то отъ императорский-тъ му началникъ. Нѣмаше нищо въ Филиповий-тъ характеръ което да прави церква-та да ся гордѣе съ такъвъ единъ обращенникъ. Игри-тѣ съ които той тържествува хилядогодишнина-та на основание-то на градъ-тъ бѣхѫ съвсѣмъ язически. Явно е обаче, че Филипъ е билъ добрѣ расположенъ къмъ Християни-тѣ. И той и жена му Севера приемали писма отъ Оригена, който сега почналъ да ся радва че Богъ далъ на Християни-тѣ свободно-то упражнение на тѣхна-та религия, и да храни прѣдварителна надѣжда за обращенне-то на Империя-та. Такива надѣжди скоро ся распръснахѫ отъ слѣдующи-тѣ гонения подъ Деция (249—251 год. сл. Р. Х.). Това бѣ първо-то систематическо опитвание за искоренение на Християнство-то по цѣла-та Империя. Деций казалъ че той би прѣдпочелъ да има втори императоръ при себе си отколкото единъ епископъ въ Римъ. Противъ законъ-тъ направенъ отъ Траяна, строго диряние ся правило за Християни-тѣ, особенно за епископи и духовни служители. Между най-знаменити-тѣ мѫченици бѣхѫ Фабиянъ епископъ Римский, Бабилъ епископъ Антиохийский и Александръ Иерусалимский. Оригенъ ся удостоилъ за по-малки-тѣ почести на единъ исповѣдатель, понеже жестоки-тѣ мѫчения на които той бѣше подвъргнѫтъ въ тъмница-та ускорихѫ смърть-та му. Главна-та цѣль на гонение-то бѣ да ся направятъ Християни-тѣ да отстѫпятъ отъ вѣра-та чрѣзъ обѣщания и заплашвания, конфискувание и затваряние, мѫчение и гладъ; а смъртно наказание ся задържаше за упорити-тѣ съ цѣль да ся заплашатъ множина чрѣзъ нѣколко знаменити примѣри.

До една голѣма степень цѣль-та на гонение-то бѣ ся достигнала. Множина Християни пожъртвувахѫ на язически-тѣ богове. Болшинство-то отъ богати-тѣ сторихѫ това за да запазятъ имущества-та си, но даже и между тѣхъ ся намѣрихѫ благородни исключения. Нѣкои си отъ тѣхъ накарахѫ приятели-тѣ си да доложѫтъ че тѣ сѫ ся съобразили съ законъ-тъ но отъ церква-та тѣ сѫ ся броили напослѣ измежду отпаднали-тѣ. Относително отпаднали-тѣ по тозь начинъ Християни едно прѣние ся породи между Киприяна, епископъ-тъ Картагенский и едного отъ негови-тѣ презвитери, за което ще имаме случай да говоримъ подъ церковно-то управление.

Прѣзъ това гонение Киприянъ побѣгнѫ отъ Картагенъ и оправда ся на основание на това че Христосъ заповѣдалъ: когато тя гонятъ въ единъ градъ да бѣгашъ въ другъ. Но той ся грижяше за духовний-тъ интересъ

Градско общинска библиотека Варна

на церква-та. Прѣзъ отсѫтствие-то си той писа на паство-то си много писма. Галий (251—253 год. сл. Р. Х.) синъ Дециевъ продължи гонение-то слѣдъ едно кратко прѣкъсвание. Валерий (253—260 год. сл. Р. Х.) даде на Христианитѣ почивка за малко врѣме, но бѣше подбуденъ отъ любимецъ-тъ си Макрияна (257 год. сл. Р. Х.) да поднови гонение-то. Галиянъ Валериевъ-тъ синъ (260—268 год. сл. Р. Х.) въспрѣ гонения-та. Африлиянъ (270--275 год. сл. Р. Х.) издаде единъ указъ противъ Христиани-тѣ, който не можѣ да ся тури въ дѣйствие поради убийство-то му което станѫ токо слѣдъ издавание-то на указъ-тъ. Войни-тѣ съ които Пробъ (276—282 год. сл. Р. Х.) бѣше занятъ не му оставихѫ врѣме за гонение. Диоклитиянъ испърво (284—305 год. сл. Р. Х.) остави церква-та на миръ. Христиани-тѣ прѣзъ това, врѣме достигнахѫ до най високи служби, и церква-та ся наслаждаваше съ вънкашно благоденствие въпрѣки вражда-та на Галерия който бѣ приетъ за помошникъ въ управление-то като Цезаръ (292 год. сл. Р. Х.). Но подбуденъ отъ суевѣрие и отъ убѣждавания-та на Галерия, Диоклитиянъ прѣзъ Февр. (303 год. сл. Р. Х.) заповѣдалъ да разсипятъ хубава-та Никомидийска церква и слѣдъ това издалъ противъ Христиани-тѣ едно слѣдъ друго три указа които най-послѣ сѫ послѣдовахѫ отъ четвъртий-тъ въ 304 год. сл. Р. Х. Споредъ тѣзи указа сички-тѣ Христиани трѣбвало да ся принудятъ да ся покланятъ на язически-тѣ богове. По този начинъ се подигнѫ въ цѣла-та Римска Империя съ исключение може би на Галия, най-силно-то гонение което изобилуваше и въ мѫченици и отстѫпници. Галерий на Истокъ слѣдва гонение-то почти до своя-та смърть (311 год. сл. Р. Х.); но на Западъ когато Константинъ станѫ владѣтель на Испания и Галия (306 год. сл. Р. Х.), гонение-то прѣстанѫ. Константинъ побѣди и уби тесть-тъ си (310 год. сл. Р. Х.), и чрѣзъ побѣда-та си надъ Максентия (312 год. сл. Р. Х.) станѫ самовластенъ господарь на Западъ. Тогава заедно съ Лициния самовластенъ господарь на Истокъ той издаде единъ указъ за всеобщо вѣротърпѣние на всички религии. Наскоро слѣдъ това ся издаде въ Миланъ (313 год. сл Р. Х.) особенъ указъ въ полза на Християни-тѣ. Този указъ имаше сила въ цѣла-та Римска Империя. Нѣколко врѣме прѣди (316 год. сл. Р. Х.) освобождение-то на роби въ церкви-тѣ доби законна сила. Константинъ позволи да ся правятъ завѣщания за церкви-тѣ, и самъ подари голѣмо количество за издържка-та на Африканско-то духовенство. Въ 321 год. сл. Р. Х. той издаде заповѣдь за свято-то пазяние на Св. Недѣля. Отъ това врѣме Константинъ явно почнѫ да благоприятствува на Християнство-то.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ

(193—323 год. сл. Р. Х,)

Измѣнения-та въ церковний-тъ животъ прѣзъ този периодъ произлѣзохѫ отъ нѣкои идеи, които ся проявихѫ въ вторий-тъ вѣкъ ако и да не ся развихѫ напълно до третий-тъ вѣкъ. Идея-та за една католическа (всемирна) Церква вънъ отъ която нѣма спасение прие пълно-то си развитие отъ Киприяна.

Въ 196 год. сл. Р. Х. Викторъ Римский заповѣдалъ на епископи-тѣ отъ Мала Азия да празднуватъ Въскрьсение-то както ся празднувало въ Римъ, и слѣдъ тѣхно-то отказвание, и когато той бѣше ся увѣрилъ за съгласие-то на епископи-тѣ въ Палестина, Понтъ, Галия и Коринтъ, прѣкъсналъ церковно-то си съобщение съ тѣхъ. Нѣколко Епископи обаче, измежду които билъ и Ириней го изобличили за извънрѣдно-то му прибързвание. Миръ ся въдворилъ пакъ, и двѣ-тѣ страни слѣдвали свободно да празднуватъ този праздникъ споредъ обичаи-тѣ си до Никейский-тъ съборъ. Но идея-та за еднообразие въ почти всяко друго отношение ся тури въ дѣйствие.

Епископи-тѣ бѣхѫ всички равни, но Митрополити-тѣ свиквали конференции (събори) въ които тѣ прѣдсѣдателствували надъ всички-тѣ епископи отъ околность-та и по този начинъ всички-тѣ митрополити ся сношавали единъ съ други за церковни работи. Послѣ ся въведе идея-та че богослужение-то на Христианска-та церква трѣбва да ся нареди споредъ богослужение-то на Еврейский-тъ храмъ и слѣдователно че Моисееви-тѣ закони относително публично-то богослужение, особенно закони-тѣ относително священство-то трѣбва да си останатъ въ сила въ церква-та; и понеже Христиани-тѣ сѫ всякога били принудени да държѫтъ богослужение-то си тайно отъ страхъ за гонение, или подигравание, тѣ захванали да намиратъ една причина за тази тайность въ естество-то на тѣхни-тѣ святи дѣйствия, които трѣбвало да ся пазятъ като тайни отъ всички некрьстени лица. Тази идея ся усили отъ голѣма-та наклонность къмъ тайности която особенно ся показа въ прѣобладающа-та языческа философия. Епископи-тѣ Римский, Антиохийский, Александрийский и Картагенский ся считали главни Епископи на Христианский-тъ свѣтъ, и на съгласие-то имъ въ всички общи работи ся отдавала особенна важность. Обаче, всякой епископъ въ собственна-та си епархия билъ отговоренъ само на Бога за поведение-то си. Епископитѣ ся избирали отъ презвитери-тѣ съ удобрѣние-то на Церква-та. Ако Церква-та ся не съгласявала тогава избирание-то не ся считало законно, както за примѣръ въ избирание-то на Киприяна гласъ-тъ на Церква-та наддѣлялъ надъ гласъ-тъ на презвитери-тѣ. Прѣзъ гонение-то (250 год. сл. Р.Х.) когато Киприянъ избѣгналъ той направилъ нѣкои назначения безъ да ся съвѣтва съ Церква-та, но той просилъ извинение отъ Церква-та и презвитери-тѣ за своя-та постѫпка, понеже не му било възможно да ся съвѣтва сътѣхъ на опрѣдѣлено-то врѣме.

Около това врѣме ся почнала една борба помежду Киприяна и едного отъ диакони-тѣ му Фелицисима. Послѣдний-тъ приималъ нѣкои отъ отстѫпници-тѣ само на основание на прошение-то отъ пострадавши исповѣдници, което прощение твърдѣ щедро ся давало Киприянъ като билъ ревнивъ за свое-то достоинство не удобрилъ горня-та постѫпка. Една партия съ нѣколко исповѣдници ся прилѣпила при Фелицисима и отказала да ся покорява на Киприяна понеже той избѣгналъ отъ гонението. Тѣ увеличавали число-то си съ при-имание-то на отстѫпници. Когато Киприянъ ся върналъ въ 251 год. сл. Р. Хр. тѣ били извержени отъ церква-та и си избрали Фортуната за свой епископъ; това раздѣление, обаче не трая много врѣме.

Схизма-та на Новатиана. Прѣзвитеръ-тъ Новатианъ останалъ незадоволенъ отъ изборъ-тъ на Римский-тъ епископъ Корнилиа въ 251 год. сл. Р. Хр. понеже спорѣдъ негово-то мнение Корнилий ся отнасялъ къмъ отпаднали-тѣ съ извънмѣрна мекость. Въ распра-та която ся подигнѫ, противна-та, на Киприяна, партия въ Картагенъ благоприятствувала на Новатианова-та партия въ Римъ. Новатианъ ся избралъ за Епископъ отъ своя-та партия въ Римъ, и подържалъ старий-тъ принципъ че никой отъ отпаднали-тѣ не трѣбва да ся приима въ церковно съобщение. Строга-та партия (Киприянова-та) въ Картагенъ подьржала умѣрена-та въ Римъ, а строга-та въ Римъ, умѣрена-та въ Картагенъ. Тази привидна несъстоятелность може да ся обясни отъ фактъ-тъ че прѣпирня-та състоѣше въ това дали епископи-тѣ или прѣзвитери-тѣ трѣбва да владѣятъ въ церква-та. И въ два-та тѣзи случаи, епископитѣ възтържествували и това значително спомогнѫ за увеличение-то на власть-та имъ въ всички-тѣ церкви. Испърво послѣдователи-тѣ на Новатиана ся противяли само на приимание-то отпаднали-тѣ, но по послѣ тѣ ся възвърнали на старото Африканско мнѣние, че всички които слѣдъ крьщение-то сѫ ся осквернили отъ тѣжки грѣхове трѣбва да бѫдѫтъ за всегда исключени отъ цьрква-та, защото чрѣзъ приимание-то имъ изново сама-та церква ся осквернявала. Съобразно съ този взглядъ Новатианци-тѣ обявили че сички други цьркви сѫ изгубили права-та на една Християнска церква; и тѣзи които прѣминували на тѣхна страна крьщавали ги изново. Въ Фригия тѣ ся съединили съ остатъкъ-тъ на Монтанисти-тѣ. Тази схизма слѣдувà отъ четири до петстотинъ години.

Около това врѣме една прѣпирня върху

кръщавание-то на Еретици ся подигнѫ. Прѣобладающий-тъ въ Африка, Египетъ, Сирия и Мала Азия обичай да считатъ исправени-тѣ еретици за не крьстени ся отхвърлилъ въ Римъ. Тука и безъ кръщение исправени-тѣ еретици сѫ приимали въ церквата, особенно слѣдъ като Новатианцитѣ почнали да прикрьщаватъ съединивши-тѣ ся съ тѣхъ Християни. И въ Африка такожде ся повдигнали съмнения относително горѣспоменѫтий-тъ прѣдмѣтъ; Картагенски-тѣ събори (255 и 256 год. сл. Р. Х.) обаче, подтвърдили прѣобладающий-тъ обичай. Вторий-тъ съборъ чрезъ едно сидодално писмо извѣстилъ на Стефана, Епископъ-тъ Римский (256 год. сл. Р. Х.) за свои-тѣ рѣшения. Послѣдний-тъ гордо отговори че не удобрява тѣхни-тѣ рѣшения. Това дало поводъ за размѣнение нѣколко буйни писма между Стефана и Киприяна. Стефанъ прѣкъсналъ тогава всяко общение съ Африканци-тѣ, но тѣ въ единъ третий съборъ (256 г. сл. Р. Х.), потвърдили съ най-силни думи прѣдишни-тѣ си мнѣния. Фурмилиянъ, епископъ Кесарийский, подкрѣпенъ отъ всички-тѣ церкви на своя-та епархия увѣрилъ Киприяна за пълно-то си съгласие съ него и строго осѫдилъ поведение-то на Стефана; сѫщо и Дионисий, Епископъ Александрийский положително ся исказалъ противъ Стефана. Веднага слѣдъ смърть-та Стефанова (257 год. сл. Р. Х.) миръ ся въстановилъ въ Церква-та макаръ че различия въ мнѣния върху спорни точки да слѣдвали за дълго врѣме.

Мелетиева-та схизма. Мелетий, Епископъ Ликополский въ Тебаида поддържалъ въ врѣме на Диоклетианово-то гонение че на отпаднали-тѣ не трѣбва да ся налага наказание прѣди да ся прѣстанали гонения-та. По тази причина той (136 год. сл. Р. Х.) ся оттѣглилъ отъ Митрополитъ-тъ си Петра Александрийский и станалъ самозванъ Митрополитъ на церкви-тѣ които го поддържали. Тази схизма трая повече отъ едно столѣтие.

Донатисти-тѣ. Въ 311 год. сл. Р. Х. Цецилиянъ ся избралъ за Картагенский Епископъ. Той е билъ обвиненъ въ жестокость къмъ гонени-тѣ Християни, и Феликса който спомагалъ въ ръкоположение-то му обвинили въ прѣдавание священни книги на язичници-тѣ, (въ врѣме на Диоклитианово-то гонение.) Седемдесеть епископи или пастири образували противна партия и избрали Майорина за свой епископъ. И двѣ-тѣ партии сѫ отнесли до Константина, който свикалъ единъ съборъ въ Римъ и други въ Арлъ (Франция въ 314 г. сл. Р. Х.) и два-та рѣшили въ полза на Цицилияна. Донатъ, Африканский-тъ Епископъ въ 313 год. сл. Р. Х., и негова-та партия поддържали Майоринъ и отъ тука Донатистка-та схизма, която трая повече отъ едно столѣтие.

Прѣзъ този периодъ намираме поддиакони и *аколити* (церковни прислужници) които прислужвали на Епископа, и *заклинатели* които испѫждали зли-тѣ духове отъ кръщаеми-тѣ; имало е още *четци* и *дверници*. По-горни отъ диакони-тѣ ний намираме въ това врѣме архидиакони-тѣ, които занимавали твърдѣ важна служба, понеже тѣ били глава на диакони-тѣ и имали надзоръ надъ всички свѣтовни интереси на церква-та подъ грижа-та на Епископъ-тъ

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ.

Прѣзъ този периодъ, ний намираме че церква-та живо оцѣнява Христианска-та свобода, въпрѣки аскетически-тѣ правила на Монтанисти-тѣ. Постъ-тъ не билъ още задължителенъ за Христиани-тѣ; само че ся бѣ въвелъ обичай-тъ да ся считатъ нѣкои опрѣдѣлени дни за по-прилични за тази цѣль; но всички-тѣ церкви не сѫ държѣли сѫщи-тѣ дни. Обаче нѣкои опрѣдѣлени пости ся налагали на кающи-тѣ ся и това дало поводъ да ся цѣни повече и повече аскетизмъ-тъ.

Отричание-то отъ сладострастни-тѣ наслаждения било едничко-то срѣдство за достигание-то на онази висока добродѣтель, онова безстрастно положение, чрѣзъ което человѣкъ ставалъ подобенъ на Бога и ся съединявалъ съ Него. Заради това ся считало за твърдѣ прилично священници-тѣ да ся отричатъ отъ брачно сношение. И ако и да нѣмало още общъ церковенъ законъ по този прѣдмѣтъ, пакъ, понеже било вече забранено на священници-тѣ да ся женятъ втори пѫть то едно постановление ся направило за женени-тѣ священници да държѫтъ жени-тѣ за които тѣ сѫ били оженили прѣди рѫкополагание-то си; слѣдъ рѫкополагание-то имъ обаче, не имъ ся позволявало да ся женятъ.

Дециево-то гонение пропѫдило нѣколко Египетски Християни въ пустиня-та, и тамъ въ уединение тѣ практикували аскетизмъ до най-голѣма чрѣзмѣрность. Този новъ аскетизмъ почналъ да упражнява по-голѣмо влияние, особенно прѣзъ Максиминово-то гонение (311 год. сл. Р. Х.) когато пустинникъ Антоний ся явилъ въ едно тържественно шествие въ Александрия, и гонение-то което тъй лесно ражда фанатизмъ и ентусиазмъ, спомогнало за распространение-то на аскетически-тѣ чрѣзмѣрности. За това Антоний намѣрилъ подражатели.

Християнска-та свобода въ това врѣме е била ограничена само отъ нѣколко церковни закони. Повече-то Християнски учители още можали право да различаватъ сѫщность-та на Християнска-та добродѣтель отъ нейни-тѣ форми; но пакъ явно е че зародиши-тѣ които причинихѫ по сетнешно-то растлѣние на церква-та ся бѣхѫ вече развили.

Мисль-та за вънкашно-то единство на церква-та съ послѣдствия-та му, дала поводъ на человѣци-тѣ да отдаватъ извънмѣрна важ-

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

ность на православие-то по буква-та—на вънкашно-то съединение съ Церква-та. За тази причина Еретици-тѣ въобще ся мразяли като хора съвършенно развратени и загубени. Оригенъ мислялъ че даже и най-голѣми-тѣ грѣшници съединени съ Церква-та ще бѫдѫтъ приети отъ Бога. Голѣмо уважение ся отдавало на твърдо прѣтърпѣвши-тѣ гонение. Въобще ся е вѣрвало че гонени-тѣ не само изглаждали свои-тѣ собственни грѣхове прѣдъ Бога но че можали и да искупятъ и грѣхове-тѣ на други.

При всичко че не ся е удобрявало отъ всички, пакъ фанатическо-то себепрѣдавание на мѫченичество всякога намирало въсхвалители. Въ мирно врѣме мнозина ся прилѣпявали при церква-та, привличани отчасти отъ вънкашни прѣимущества. Въпрѣки горѣспоменѫти-тѣ недостатъци ний пакъ намираме че едно живо Християнство прѣобладава въ Церква-та. Това ся показва отъ человѣколюбиви-тѣ дѣла на тѣзи които го исповѣдвали, и които прѣзъ този периодъ ся намиратъ вънъ отъ недра-та ѝ. Това заслужва споменувение, защото Християни-тѣ не сѫ стрували благодѣяния само на свои-тѣ братия, но и на язичници-тѣ.

Прѣзъ този периодъ намираме много здания посвятени исключително на Християнско богослужение, и особенно прѣзъ мирни-тѣ врѣмена помежду Валерианово-то и Диоклетианово-то гонения, великолѣпни церковни здания ся издигнали. По подражание на храмъ-тъ въ Иерусалимъ една часть отъ вѫтрѣшность-та на церковно-то здание била недостѫпна за народа. Въ тая часть на церква-та близо до сѣдалища-та за священници-тѣ стояла дървена-та тръпеза за Господня-та Вечеря. Християни-тѣ прѣзъ този периодъ почнали да исписватъ религиозни символи (знакове) по-много по домашни-тѣ си сѫдове, но нищо подобно не ся е позволявало въ церкви-тѣ.

Грѣшници които сѫ добивали прощение отъ мѫченици сѫ ся приимали и отъ Церква-та. Идея-та че умрѣли-тѣ ся молятъ за живи-тѣ както и живи-тѣ за умрѣли-тѣ, почнѫла да прѣобладава; заради това посрѣдничество-то на мѫченици-тѣ които прѣбиватъ въ съобщение-то Господне, имало особенна сила въ полза на братия-та. Християни-тѣ още мисляли че мѫченици-тѣ ще бѫдѫтъ особенно дѣятелни като засѣдатели на послѣдний-тъ рѣшающъ сѫдъ (1 кор. 6; 2, 3). Колкото повече ся е распространявало мнѣние-то че въ посрѣдничество-то на мѫченици имало сила прѣдъ Бога, толкова по-често ся е случавало Християни да сѫ ся прѣпорѫчвали на мѫченици прѣзъ животъ-тъ си за да би мѫченици-тѣ посрѣдничествували слѣдъ смърть-та имъ. Никаква диря, обаче, не ся намира за призивание-то на мъртви-тѣ, понеже идеята не ся е още приимала че живи-тѣ могѫтъ да принасятъ молитви-тѣ си на мъртви-тѣ.

Крьщение-то на дѣца ся узакони прѣзъ този периодъ. Заклинание-то на бѣсове отъ крьщаеми-тѣ сега ясно ся споменува, и всички крьстени лица, даже и дѣца ся причищавали. Когато нѣкои части на богослужение-то почнали да ся считатъ за тайни, то и начинъ-тъ на приимание членове въ церква-та въсприелъ друга форма. Подгласни-тѣ ся подвьргвали на прѣдварително приготовление което е слѣдвало нѣколко години, и често оглашени-тѣ ся отлагали крьщение-то много по-дълго врѣме отколкото било нуждно защото вѣрвали че съ крьщение-то имъ ся прощаватъ всички-тѣ грѣхове. Понеже ся вѣрвало че изверженитѣ (отъ церква-та) сѫ повече отъ колко-то язичници-тѣ подъ власть-та на Сатана, то прѣди да ся приематъ пакъ тѣ били подвьргнѫти на построгъ испитователенъ периодъ нежели този на оглашени-тѣ.

ВѢРОУЧЕНИЕ.

Монархианизмъ. Тази ересь считала божественно-то христово естество не като личность отдѣлна отъ Бога Отца. Монархианци-тѣ ся раздѣляли на два противоположни разрѣда. Първи-тѣ гледали на божество-то въ Христа като произведено отъ Бога и като постоянно поучающе и дѣйствующе чрѣзъ Него. Други-тѣ считали Христа като просто человѣчески дѣецъ управляванъ отъ Божий-тъ Духъ. Послѣдни-тѣ правяли Христа обикновенъ человѣкъ ръководенъ отъ Духа Божия. Първи-тѣ не правяли никаква разлика между Христа и Бога освѣнъ че Богъ е въ Христа въплотенъ. На първий-тъ разрѣдъ принадлѣжалъ *Праксий*, който ходилъ отъ Мала Азия въ Римъ за да противостои на влияние-то на Монтанисти-тѣ които почнъли да ставатъ много силни тамъ. Въпрѣки съпротивление-то на Монтанистъ-тъ Тертулияна, на Праксия, не ся направило никакво прѣпятствие въ Рилъ. Но Теодосий, който билъ дошелъ отъ Византия около сѫщо-то врѣме билъ исключенъ отъ съобщение съ Церква-та отъ Виктора, когато исповѣдалъ че Христосъ е само человѣкъ, но ученици-тѣ му слѣдвали да сѫществуватъ въ Римъ за нѣколко врѣме отдѣлени отъ Церква-та. Чрѣзъ тѣхъ учение-то на Монархианци-тѣ изобщо ся толкозъ прочуло щото Артимонъ при всичко че не ся съгласувалъ съ тѣхъ считалъ ся като единъ отъ тѣхъ въ разни списания. Ноетъ около 201 год. сл. Р. Х. билъ изверженъ въ Смирна по причина на свое-то учение. Той ся съгласявалъ съ учение-то Праксиево. Оригенъ сполучилъ да извади Берилла епископъ Босранский отъ тази ересь въ единъ съборъ държанъ въ онова мѣсто (244 год. сл. Р. Х.)

Сабелий, Презвитеръ Птоломайский (250--260 год. сл. Р. Х.) подновилъ учение-то подъ единъ още по-развитъ видъ. Споредъ него единство-то (монасъ) е Божия-та сѫщность открита въ Слово-то (логос) който става Отецъ, Синъ или Духъ споредъ начинъ-тъ на откровение-то. Сабеллианци-тѣ сѫ ся намирали въ Римъ и Месопотамия до четвърто-то столѣтие.

Манихеи-тѣ били една секта съставена отъ Манеса който ся опиталъ да слѣе Християнство-то съ Зороастрова-та религия. Твърдѣ малко знаемъ за него. Той билъ ненавижданъ отъ Маги-тѣ, прѣслѣдуванъ отъ Персийски-тѣ царие, принуденъ да бѣга, и най-сетнѣ по заповѣдь на единъ царь билъ като развратитель на религия-та, варварски умъртвенъ въ една крѣпость. Негово-та религиозна система почива върху приимание-то на двѣ вѣчни царства сѫврѣменно сѫществующи и съпрѣдѣлни:—царство-то на видѣлина-та и царство-то на тьмнина-та. Първо-то подъ владѣние-то на Бога и второ-то подъ демонъ-тъ или диаволъ-тъ. Слѣдъ като граници-тѣ ся развалили чрѣзъ война между двѣ-тѣ царства, и вещество-то на видѣлина-та ся размѣсило съ вещество-то на муакъ-тъ, Богъ заповѣдалъ свѣтъ-тъ да ся образува чрѣзъ живий-тъ Духъ, отъ тази смѣсь на вещества-та, видѣлина-та и мракъ-тъ, за да може постепенно свѣтливо-то вещество тука запрѣно, да ся отдѣли пакъ и стари-тѣ прѣдѣли да ся въстановятъ. Двѣ възвишени естества на свѣтлина-та. — Христосъ и Духъ Святий, — първий-тъ отъ които живѣе на слънце-то и мѣсецъ-тъ, а послѣдний-тъ въ въздухъ-тъ, ръководятъ способъ-тъ за възврьщание на свѣтлина-та, а Демонъ-тъ (диаволъ-тъ) и злитѣ духове вързани за звѣзди-тѣ ся стараятъ да ги въспрѫтъ. Въ всякой человѣкъ има двѣ души, една-та свѣтла, а друга-та лоша, съ едно съвсѣмъ веществено тѣло; задача-та на человѣкъ-тъ е да оздравина първа-та владичество-то надъ втора-та, и да присъедини къмъ нея колкото е възможно повече отъ елементи-тѣ (стихии-тѣ) на свѣтлина-та, които сѫ прьснати въ природа-та, особенно въ нѣкои растения. По този начинъ тѣзи елементи на свѣтлина-та ся освобождаватъ отъ вериги-тѣ на зло-то начало и тъй приготовляватъ пѫть-тъ за връщание-то си въ царство-то на свѣтлина-та.

Слѣдъ като человѣци-тѣ били за дълго врѣме държани въ заблуждение отъ бѣсъ-тъ посрѣдствомъ Иудейство-то и язичество-то, Христосъ слѣзлъ отъ слънце-то въ привидность-та на едно тѣло за да ги запознае съ поклонение-то на истиннаго Бога, и чрѣзъ учение-то Си да помогне на души-тѣ на свѣтлина-та въ борба-та имъ за свобода· Наставления-та Му обаче, не ся добрѣ проумѣли, дори отъ Негови-тѣ Апостоли; за Това той обѣщалъ още по-великъ учитель, който щѣлъ да отдѣли все що е лъжливо, и да възвѣсти истина-та въ съвършенство и чистота. Този учитель билъ *Мани*.

Манихейци-тѣ отхвърляли цѣлий-тъ Ветхий Завѣтъ, и голѣма часть отъ Новий-тъ. Списания-та на Манеса били само канонически. Тѣ ся придържали о аскетизмъ-тъ и строго себеотрицание. Мани ималъ подъ себе си 12 магистри (апостоли) и 72 епископи.

Александрийската школа била въ най цвѣтуще състояние прѣзъ този периодъ. Главнитѣ ѝ учители по рѣдъ били: *Пантенъ, Климентъ Александрийский, Оригенъ, Хераклесъ, Дионисий, Пиерий и Θеогностъ*. Великий Оригенъ билъ синъ на мѫченикъ-тъ *Леонида*. Той станалъ глава на Александрийска-та школа около (220 год. сл. Р. Х.). Но той не угодилъ на епископа си Димитрия, и отишелъ въ Кессария (228 год. сл. Р. Х.). За него казватъ че съчинилъ 6,000 тома. Въ два събора той убѣдилъ еретици въ заблюжденията имъ. Подъ Дециево-то гонение той прѣтърпѣлъ голѣми мѫки отъ които и умрѣлъ слѣдъ нѣколко години (254 год. сл. Р. Х.). По главни-тѣ точки на богословие-то му сѫ: 1) Божество-то никога не може да бѫде праздно. Прѣди настоящий-тъ свѣтъ имало безкраенъ рѣдъ свѣтове, и безконеченъ рѣдъ свѣтове ще го послѣдва. 2) Всички разумни сѫщества като ангели, звѣзди, бѣсове и человѣци били отъ начало създадени равни, но тѣ никога не били безъ тѣла, понеже безтѣлесность-та е само прирогатива (особенно право) на Божество-то. Слѣдъ като ся появили голѣмо нравственно неравенство помѣжду тѣхъ отъ разлика-та въ повѣдение-то имъ, Богъ създалъ настоящийтъ свѣтъ който доставя мѣстожителство на всички разрѣди въ съотвѣтствие съ тѣхно-то нравственно състояние. При все това тѣ всички задържатъ нравственна-та си свобода, за да могѫтъ пакъ да ся издигнатъ отъ онизени-тѣ обстоятелства въ които сѫществуватъ. Даже наказанията на осѫдени-тѣ не сѫ вѣчни, но само исправителни; и самий-тъ Дияволъ може да се поправи и да приеме прощение. Когато свѣтътъ ще да отговори на назначение-то си като жилище на паднали духове, ще ся разруши отъ огънь, и чрѣзъ самий-тъ този огънь души-тѣ ще се прѣчистятъ отъ всички-тѣ пятна придобити отъ много близско съединение съ тѣло-то; но понеже тѣ сѫ още свободни, тѣ могѫтъ пакъ да съгрѣшѫтъ, и тогазъ ще има нужда отъ другъ свѣтъ като този. 3) Той туря Слово-то (Логос) по доло отъ върховнаго Бога. Относително рождение-то на Синъ-тъ той ся постаралъ да прѣмахне всѣка не прилична за Бога идея. Той училъ че Слово-то не произлизало отъ сѫщностьта на отца но било една постоянна луча отъ Божия-та слава, създадено или произведено отъ воля-та Божия, и то отъ вѣчность-та, той още училъ че както други-тѣ нѣща тъй и Духа Свѣтий билъ тварь създадена чрѣзъ Синъ-тъ. 4) Тѣло-то на Слово-то било дѣйствително но необикновенно тѣло. (Логосъ Климентъ мислилъ че нѣмало человѣческа душа но било прямо съединено съсъ Слово-то (Логос). Оригенъ обаче, изрично казва че Слово-то ся съединило съ человѣческа-та душа Христова. 5.) Съвършенний-тъ Християнинъ е възвишенъ надъ обикновенний-тъ вѣрующь, не само чрѣзъ по високо разбиране но и чрѣзъ една по—висока добродѣтель която е съвършенно бѣзпристрастна. Цѣль-та на тази добродетель е подобие Богу. Основа-та ѝ е свобода отъ всѣко ограничение на сладострастие-то, и нейний-тъ характеръ е най високото безкористие. 6) Той билъ противенъ на тисяцолѣтни-тѣ ожидания, и всички-тѣ стихове които ся виждали да имъ благоприятствуватъ, той ги тълкувалъ Аллегорически (иносказателно.) 7) Той считалъ тѣло-то като проста тьмница на истинска-та личность, и вѣрвалъ че душата въ въскрьсение-то не ще въсприеме грубо вещественно но нетлѣнно тѣло. Свойственни-тѣ оригенови мнѣния посрѣщнали още прѣзъ животъ-тъ му толкова противници колкото и приятели, и възбудили подозрение въ мнозина Епископи. Най отличний-тъ неговъ ученикъ билъ Дионистий, началникъ на Александрийска-та школа отъ 233 год. сл. Р. Х. и Александрийский Епископъ отъ 248—265 год. сл. Р. Х. Методий, Тирский Епископъ, който прѣтърпѣлъ мѫченичество въ 311 год. сл. Р. Х. ся въспротивилъ на Оригенови-тѣ възглядове относително въскрьсение-то, на настояще-то тѣло. и безъ крайното слѣдване на свѣтове единъ слѣдъ друг.

Луциянъ основалъ училище въ Антиохия и защото Арий и най—отличнитѣ му приятели излѣзли отъ това училище, то често ся е считалъ за баща на Ариянството. Той станалъ мѫченикъ въ Македония (311 год. сл. Р. Х.). Хиполитъ Епископъ Портский близо при Римъ съврѣменникъ Оригеновъ съчинилъ много важни списания които показватъ че учения-та му били евангелски: Тѣзи негови учения опровергавали много отъ Римски-тѣ притязания; за това Римска-та церква ся е опитвала да го прѣдстави за еретикъ.

Тертулиянъ е писалъ на Латински, но Християнско-то учение въ западна-та церква не ся разви прѣзъ този периодъ. Дионисий, Римский (259—270 год. сл. Р. Х.) ся трудилъ да съедини понятие-то за вѣчно-то рождение на Слово-то съ Оригенови-тѣ понятия; но Западна-та церква била твърдѣ практическа за да ся не увлече много надълбоко въ таквизи Богословски въпроси. Источнитѣ мисляли а пакъ Западни-тѣ властвували или ся приготовлявали да властвуватъ като ся ползували отъ разцѣпления-та причинени отъ богословски-тѣ умозрения въ Истокъ.

* * *

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

ГЛАВА IV.

Отъ царувание-то на Константина Великий 324 до 440 год. слѣдъ Р. Х. епоха-та на Папа Лева Великий

ОБЩЪ ПРИГЛЕДЪ

Прѣзъ този периодъ съюзъ-тъ на церква-та съ държава-та, който почнѫ отъ обращение-то на Константина Великий, направи церква-та външно непобѣдима. Язичество-то на Истокъ и Западъ постепенно ся искореняваше. Главни-тѣ гонения на Християнство-то станахѫ въ Персия, гдѣто фактъ-тъ че то (Християнство-то) бѣше станало владѣюща религия, на Римска-та Империя, правяше го подозрително. И когато станѫ война помежду Римляни-тѣ и Персийци-тѣ (343 г. сл. Р. Х.) едно ужасно гонение послѣдва, прѣзъ което Симонъ *) епископъ Селевкийский биде убитъ, подъ предлогъ че билъ Римски

---

*) Гонение-то въ което Симонъ погина ведно съ всички-тѣ отъ първи-тѣ три чина на духовенство-то, трая почти 40 години. Една заповѣдь ся издаде всички Християни да ся хвърлятъ въ окови и смъртно да ся наказватъ. Много хиляди засвидѣтелствувахѫ прѣданность-та си къмъ Христа съсъ своя-та кръвь.

съгледатель. Въ 414 год. сл. Р. Х., фанатический-тъ епископъ Сусанский Абдасъ *) докара друго гонение чрѣзъ съсипвание-то на единъ огнепоклоннически храмъ.

Християнство-то ся въведе въ Ибария,**) въ Константиново-то врѣме. Фрументий ***) го за-

---

*) Това гонение трая тридесеть години, но постепенно ставаше по-малко свирѣпо спорѣдъ както политическа-та причина за него прѣстанѫ да сѫществува, когато церква-та тамъ станѫ Несторианска.

**) Има една повѣсть относително въвеждание-то на Християнство-то въ тази страна, която показва какъ Богъ употрѣблява скромни срѣдства за распространение на Своя-та истина. Прѣзъ Константиново-то царувание, една Християнка ся отвела плѣнница въ онази страна. Тя привлѣкла внимание чрѣзъ чистий-тъ си и въздържателенъ животъ. Хора-та имали особенъ обичай да носятъ болно дѣте по кѫщи-тѣ на съсѣди-тѣ си за да прѣдпишатъ цѣрове за него (дѣте-то). Когато я поканили да прѣдпише цѣрове, тази жена отговорила че нѣма цѣрове, но че нейний-тъ Богъ ималъ сила да исцѣрява гдѣто человѣци не можали да сторятъ това. Тя просто ся помолила за дѣте-то и исцѣление-то му ся отдало на сила-та на молитви-тѣ ѝ. По-послѣ Царица-та ся разболѣла и проводила да я викатъ. Жена-та отговорила че не можала да прави чудеса и не приела да отиде. Тогазь Царица-та заповѣдала да я (царица-та) занесѫтъ при нея (жена-та). Християнка-та ся помолила и пакъ оздравявание послѣдвало молба-та ѝ. Тогазь Царица-та исповѣдала че приима Християнство-то. Царь-тъ такожде ся обърналъ, и двама-та обърнали внимание къмъ наставление на своя народъ въ Християнска-та религия.

***) Единъ ученъ Гръкъ отъ Тиръ на име Меронесе въ Етиопия, първо въ столица-та и послѣ въ цѣла-та страна. Константинъ ся старà да въведе Християнство-то въ Южна Арабия (350 год. сл. Р. Х.) като проводи Теофила като миссионеринъ, но не ся види да е ималъ той успѣхъ тамъ.

Около 250 год. голѣми чети (орди) Славяни прѣминали Карпатскитѣ планени и проникнали въ днешна Унгария. Хунитѣ въ началото на този периодъ, като оставали своитѣ жилища въ *Азия,* нахлули въ Европа. Тѣ или ся съединявали съ, или изгонвали прѣдъ себѣси варварскитѣ племена, които ся испречвали на пѫтя имъ, и прѣминали Дунава отъ Сѣверъ подъ прѣдводителство-то на Атила (434 год. сл. Р. Х.). Тѣ съ голѣма сила нападнали на Империя-та, и Императора Теодосий ся принудилъ да имъ плаща данъ (447 год. сл. Р. Х.). Улфилъ ся рѫкоположилъ епископъ на Готи-тѣ въ Константино-

---

пий когато пѫтувалъ съ научна цѣль излѣзлъ на Абиссинский-тъ брѣгъ. Той билъ убитъ заедно съ всички-тѣ корабленници съ исключение на Фрументия и Едесия отъ враждебни-тѣ туземци. Двама-та тѣзи младежи поради забѣлѣжителна-та си способность скоро придобили благоволение-то на Царь-тъ и били поставени на почетни постове. Тѣ ся ползували отъ всяко благоврѣмие да въведѫтъ Християнство-то. Около 326 год. сл. Р. Х. Атанасий Александрийский рѫкоположилъ Фрументия епископъ Абиссинский, да има сѣдалище-то си въ столица-та на Абиссиния.

полъ (348 год. сл. Р. Х.) и когато ся подигнало гонение той повелъ голѣмо число Готи и ги заселилъ около Никополь въ Мизия (България) (354 год. сл. Р. Х.). Тука той изнамѣрилъ Готска-та азбука и прѣвелъ Библия-та на Готский-тъ язикъ. И по този начинъ Християнство-то ся распространило между Весготи-тѣ, които, когато ги изгонили отъ бащини-тѣ имъ огница, позволило имъ ся отъ Валенса да ся населятъ въ Тракия. Всички-тѣ Готи които послѣдвали епископъ-тъ си били Ариани. И така учение-то имъ ся распространило и помежду други-тѣ Германски плѣмена, когато неприятели-тѣ имъ, Римляни-тѣ, били Хомоусиани (то есть припознавали единосѫщность-та на Сина съ Отца). Аларикъ. водитель на Готи-тѣ и Вандали-тѣ навлѣзлъ въ Галия и Испания и опустошилъ Италия (402 год. сл. Р. Х.) Въ 409 той обсадилъ Римъ и го оплѣнилъ. Той умрѣлъ въ 410 год. сл. Р. Х. По-голѣма-та часть на Испания, Галия и Африка ся наводнили отъ Готи-тѣ и Вандали-тѣ и сѫ изгубили за Римъ. Картагенъ ся прѣвзелъ отъ Женсерика (439 год. сл. Р. Х.). Въ край-тъ на този периодъ Атилова-та империя ся простирала отъ Китай дори до Дунава и Хуни ся намирали въ Панония, Мизия и Персия. Въ сѫщо-то врѣме Англо-Саксонци-тѣ нападнали на Велико-Британия и за доста дълго врѣме забавила вървежь-тъ на Християнство-то въ Източна-та страна, която тѣ прѣвзели. Едва прѣди това врѣме Християнството-то ся бѣше утвърдило въ Ирландия чрѣзъ Св. Патрика*) (430 год. сл. Р. Х.) и бързо распространило по острова, Епископско сѣдалище скоро ся въздигна въ Армакъ.

---

*) Патрикъ, апостолъ на Ирландия, не е билъ първий-тъ миссионеръ на тази страна — тази честь принадлежи на Паллазия. Патрикова баща билъ диаконъ. На шестнадесеть годишна възрасть Патрикъ билъ зетъ въ плѣнъ съ хиляди други или въ Англия или Сѣверна Франция и заведенъ въ Сѣверна Ирландия. Той тогазь не билъ Християнинъ но плѣнение-то му станало за него въ духовно отношение много добро обучение. Като паслъ стадо-то на главатарь-тъ комуто билъ продаденъ, той усѣтилъ едно подбуждение въ сърдце-то си къмъ молитва и опиталъ утѣшително-то чувсто на Божие-то присѫтствие. Най-послѣ слѣдъ шесть годишно изгнание и робство, Богъ приготвилъ избавление-то му. Нѣколко години слѣдъ това той усѣтилъ че му ся налага единъ товаръ да ся върне въ земя-та на плѣнение-то си и да работи за спасение-то на язически-тѣ й людие. Приятели-тѣ му ся постарали да го придуматъ да ся остави отъ намѣрение-то си, но той казва: "Въ срѣдъ нощь видѣхъ да иде при мене единъ человѣкъ отъ Хиберния (Ирландия) на име Викторикъ съ много писма. Стори ми ся че слушахъ въ умъ-тъ си гласъ-тъ на тѣзи що бѣхѫ близу до лѣсъ-тъ Флохлутъ който е близу до западно-то море. Тѣ изговаряхѫ тѣзи думи "Молимъ святий-тъ младежь да дойде и за напрѣдъ да ходи посрѣдъ насъ. Азъ дойдохъ въ голѣмо умиление и не можахъ да четѫ вече и тъй ся събудихъ." Твърдѣ е вѣроятно че Патрикъ е отишелъ въ Ирландия безъ разрѣшение на Римский-тъ Епископъ.

Съединение-то на церква-та и държава-та упражни забѣлѣжително влияние върху съставъ-тъ и управление-то на церква-та. Власть-та на иерархия-та ся увѣличи; малки-тѣ конференции (събрания) ся прѣкратихѫ, и власть-та на презвитери-тѣ ся намали. Распри между епископи ся рѣшавали отъ императоръ-тъ, който турялъ въ дѣйствие рѣшения-та си чрѣзъ наказание. Цѣли провинции съ епископи-тѣ си били по подражание на държава-та поставени подъ вѣдомство-то на митрополита. По-малки-тѣ митрополити били подчинени на по-горний-тъ, който слѣдъ Никейский-тъ съборъ носялъ име-то на Патриархъ. Римъ и Константинополь (Цариградъ) били главни-тѣ патриаршии и прѣзъ всичкий-тъ този периодъ е имало помежду имъ борба за първенство. Духовенство-то ся припознаваше за священнически разрѣдъ и прѣдѣли-тѣ на империя-та и епархии-тѣ били едни и сѫщи.

Въ Християнский-тъ животъ манашество-то било владѣюща-та наклонность. Въ богослужение-то форми и обряди ся умножили; много отъ тѣхъ сѫ били заети отъ язичество-то. Въ религиозни-тѣ учения за които най-много борби е имало прѣзъ този периодъ, държава-та зимала върху си право-то да рѣшава и да наказва крива-та (заблудена-та) страна за да упази учение-то православно. Имало два въпроса за които цѣла-та церква е била раздѣлена, 1) относително сѫщественность-та Христова — създаденъ ли е Христосъ, както поддържали Арий и Ариани-тѣ на Истокъ, или е единосѫщенъ и отъ вѣка сѫществующъ съсъ Отца, както поддържали Атанасий и Христиани-тѣ на Западъ? 2) Относително человѣческо-то естество съвсѣмъ растлѣнно ли е и нуждае ли ся отъ несъпротивима благодать на основание на прѣдопрѣделѣние-то Божие както сѫ поддържали Амвросий и Августинъ или има доволно отъ нерастлѣнно естество, въ человѣка, щото да може съсъ собственната си свободна воля да избира добро-то, споредъ Пелагиево-то учение? Разискване-то върху първий-тъ въпросъ ставало главно на Истокъ, а разискване-то върху послѣдний-тъ който бѣше по-практиченъ, ставало повече-то на Западъ. Резултати-тѣ отъ тѣзи прѣния ся намиратъ въ Атанасовий-тъ символъ (вѣри) и въ Августиново-то богословие. Понеже ся прие учение-то за единосѫщность-та на Сина съсъ Отца, подигна ся въпросъ относително человѣчество-то Христово. Има ли Христосъ сѫщинска человѣческа душа? Константинополский-тъ (Цариградский-тъ) съборъ (381 г. сл. Р. Х.) рѣши че Христосъ има и съвършенно человѣческо естество и съвършенно Божественно естество, или че Той е едно Лице, съ двѣ сѫщественни естества.

Александрийско-то училище ся прослави отъ знаменитость-та на Атанасия, Василия и и Григориевци-тѣ, а пакъ Антиохийско-то —

ся прочу чрѣзъ Златоуста, Теодора и Теодорета.

Въпрѣки фактъ-тъ че политика-та и Християнско-то учение ржка съ ржка вървятъ и церква-та е Православна или кривославна споредъ каприция-та на правителство-топакъ е имало дѣйствителенъ успѣхъ въ основнитѣ Християнски учения. Умозрителна-та и мистическа-та наклонность на Истокъ ся е въспирала отъ практическа-та, логическа-та и разсждителна-та наклонность на Западъ; и обратно. Число-то на Християни-тѣ ся увѣличило отъ около 6,000,000, на повече отъ 15,000,000.

Различие-то между видима-та и невидима-та церкви не ся обяснявало но само ся загатвало врьхъ него въ Августинови-тѣ списания. Авгутинъ мислялъ че било право еретици-тѣ да ся наказватъ съ смърть. Той умрѣлъ въ обсада-та на г. Хиппо гдѣто той билъ епископъ въ 430 год. сл. Р. Х. Въ сжща-та година градъ-тъ ся прѣвзелъ отъ Готи-тѣ и Вандали-тѣ. Подъ Папа Лева Великий почнахж онѣзи прѣобразования въ Римъ, които направихж тозь градъ сѣдалище на Папство-то, както що бѣше билъ центръ на язичество-то.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ.

При всичко че Константинъ слѣдъ побѣда-та си надъ Лисиния, даде пълна вѣротърпимость на всички-тѣ религии и задържѣ за себе си титла-та *Понтфексъ Максимусъ*, (Върховенъ Първосвященникъ) не прие кръщение до 337 год. сл. Р. Х.; но той явно исповѣда Християнство-то токо слѣдъ онази побѣда, и ся постара да го направи по-достойно за приимание на свои-тѣ подданници чрѣзъ прѣпоръчание и убѣждение. Той съгради много великолѣпни церкви и ги снабди съ доходи отъ градски-тѣ фондове. Понеже Римъ слѣдвалъ да е язически градъ, той прѣмѣсти сѣдалище-то на правителство-то въ Византия (която отпослѣ ся нарече Константинополь). Понеже по-главни-тѣ фамилии въ държава-та си останахѫ язичници, той бѣше принуденъ да има мнозина отъ тѣхъ около себе си и въ по-високи-тѣ служби на държава-та. Той запрѣти язически обряди свързани съ безнравственность-та. Слѣдъ смърть-та му (337 год. сл. Р. Х.), той, споредъ обичая, билъ поставенъ отъ сенатъ-тъ въ редъ-тъ на богове-тѣ. Отъ синове-тѣ му, Констатий, управляваше на Истокъ, а Константинъ II-ий и Констансъ — на Западъ. Тѣ всички бѣхѫ Християни, но Константинъ II-ий биде убитъ (340 год. сл. Р. Х.) въ война-та съ Константа, който сега станалъ самъ управитель на Западъ но той не можѣ да упази религия-та си (Християнство-то) твърдѣ строго въ Римъ. Мнозина отъ по-фанатически-тѣ Християни викахѫ за насилственно-то унищожение на язичество-то. Когато цѣла-та Империя ся паднала на Константия, слѣдъ смърть-та на брата му, който падналъ въ битка-та на узурпатора Максентия 350 год. сл. Р. Х., той за прьвъ пѫть запрѣтилъ съ смъртно наказание всяко язическо жъртвоприношение. Този законъ не ся тури на пълно въ дѣйствие въ Римъ и Александрия, но на всякѫдѣ, другадѣ, язичество-то (отъ тази мѣрка) бѣ принудено да ся крие изъ най-тьмни-тѣ кюшета. Констанций умрѣлъ въ (361 год. сл. Р. Х.) Негови-тѣ мѣрки отворили очи-тѣ на язичници-тѣ да видятъ безсилие-то на богове-тѣ имъ и измама-та на жреци-тѣ имъ. Но влияние-то на тѣзи мѣрки между по-благородни-тѣ и патриотически духове бѣше да ся увеличаватъ прѣдразсѫдъци-тѣ противъ Християнство-то. Благородни-тѣ считали положителни-тѣ учения на Християнство-то за варварски суевѣрия, а богословски-тѣ прѣния относително учение-то му правяли хора-та да ся сумнѣватъ за истинность-та му и да ся присмиватъ на Християни-тѣ. Тогава най-велики-тѣ учени мѫжие, учители и оратори били язичници. За Ново-Платонизмъ-тъ, на който основа-та лѣжала на дрѣвня-та классическа култура, и притезевали учени-тѣ язичници че съдържалъ и чисто и национално религиозно учение, най прочути училища били тѣзи за риториката и философия въ Александрия и Атина. Подъ тѣзи обстоятелства не е чудно дѣто намираме че най-много привързани къмъ язичество-то сѫ отъ най-високи-тѣ разрѣди, и гдѣто ся научаваме дори и отъ Християнски списатели че между голѣмо-то число обращенници къмъ Християнство-то въ онова врѣме, по-голѣла-та часть отъ тѣхъ ся били рѣшили да пригърнатъ Християнство-то отъ вънкашни съображения. Най знаменити-тѣ Християнски оратори били принудени да получватъ образование-то си въ язически училища. Юлианъ, който станалъ Императоръ (361 год. сл.Р.Х.) билъ много онеправданъ отъ по-първи-тѣ Християнски Императори които ся опитали съ сила да му налагатъ Християнство-то. Тѣ избили приятелитѣ и роднини-тѣ му отъ страхъ да не би да подигнатъ бунтъ. Той явно обявилъ себе си че е на страна-та на стара-та народна религия, на която той ся постаралъ да придаде нѣкои нравственни и религиозни обряди и обичаи които бѣ научилъ отъ Християнство-то.

Той отнелъ на Християни-тѣ привилегии-тѣ и имъ запрѣтилъ да ся показватъ като публични учители на народна-та книжевность, но въ други отношения той имъ обѣщалъ пълна вѣротърпимость. Той не билъ всѣкога въ състояние да испълни обѣщанието си, отчасти поради тѣхна-та невъздържна ревность, която само възбуждала противъ тѣхъ язичнически-тѣ управители и простолюдие-то. Мнозина, които бѣха станали Християни отъ свѣтски побуждения ся върнали пакъ въ язичество-то. Въ Антиохия, дѣто Юлианъ, съ философско равнодушие понесълъ ругание-то, на Християнско-то население, той писа своето съчинение противъ Християнство-то, и скоро, слѣдъ това билъ убитъ въ една битка съ Перси-тѣ (363 год. сл. Р. Х). Иовианъ, ако и да билъ ревностенъ Християнинъ, намѣрилъ за добрѣ да допустне пълна свобода на всички-тѣ религии. И тази вѣротърпимость ся продължила и подъ Валитиана и Валенса (364 год. сл. Р. Х.), сѫщо и подъ Гратиана и Теодосия до 381 год. сл. Р. Х. Това ся е длъжало отчасти на постоянни-тѣ избухвания и нападения на варварски-тѣ народи и на вѫтрѣшни-тѣ вълнения, които ги принуждавала да отбѣгватъ всяко нѣщо, чрѣзъ което би могли да ся увѣличатъ смущения-та.

Но слѣдъ като Теодосий оздравилъ Истокъ противъ Готти-тѣ той обърналъ най-голѣми-тѣ си енергии къмъ прѣкратение-то на язичество-то. Той запрѣтилъ всѣко отстѫпничество отъ Християнство-то къмъ язичество-то. Гратианъ отхвърлилъ титлата *Понтфексъ Максимусъ*. Монаси-тѣ и епископи-тѣ подигали фанатици и подкупници да събарятъ язически храмове. Когато Теодосий станалъ Императоръ (382 год. сл. Р. Х.), той запрѣтилъ всякой видъ идолопоклонство съ най-строго наказание. и въ Римъ (394 год. сл. Р. Х.) турилъ край на публично жъртвоприношение, като отказалъ да плаща разноски-тѣ имъ отъ господарственно-то съкровище. На Истокъ подъ Аркадия (394—408) и Теодосия II (408—456), тълпи монаси ся испращали да истребятъ и най-послѣдн-тѣ дири на язичество-то и ужасно-то убийство на язическа-та философка Хипатиа, въ Александрия (415 год. сл. Р. Х.) останало не наказано. На Западъ, подъ Онория (385—455 год. сл. Р. Х.) борба-та ся продължила много по-дълго врѣме, защото като всичка-та сила на правителство-то трѣбвало да ся употрѣбява противъ варварски-тѣ плѣмена, язичници-тѣ казвали че несполука-та била по причина на Християнство-то, но уста-та имъ ся затулили, когато варвари-тѣ приели Християнство-то.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ

Християнски-тѣ императори разширявали привилегии-тѣ,които бѣхѫ вече дадени отъ Константина на церква-та и духовенство-то. Тѣ освободили церковни-тѣ земи и духовенство-то отъ нѣкои даждия и граждански тегоби. Тѣ давали законно потвьрждение на епископски-тѣ рѣшения произнесени по церковни дѣла, и като избрани третейски сѫдии по граждански распри. Право-то на духовенство-то да надзирава нравственность-та и да ся мѣси въ полза на всички злощастници, приело нова важность слѣдъ като Християнство-то станѫ държавна религия. Личность-та на магистрати-тѣ (сѫдилищни-тѣ чиновници) даже и Императори-тѣ имъ ся подчинявали като инспектори на обществен-на-та нравственность. И тѣ станали посрѣдници съ гражданска-та власть въ всички наказателни случаи, особенно въ случаи на смртно наказание, на което Христиани-тѣ въ онова врѣме глѣдали съ ужась. Духовенство-то станало твърдѣ многочисленно. И понеже твърдѣ много имущество ся е дало на церква-та за раздавание на сиромаси-тѣ и пр., което отивало на духовници-тѣ, станало нуждно да ся направи законъ за въспирание бързо-то увеличавание на священници-тѣ Законъ-тъ гласялъ че ако едно лице не ся е призовало за священникъ чрезъ единородний-тъ гласъ на народа, той билъ длъженъ да раздаде имущество-то си на дѣца-та си роднини-тѣ си или на сенатъ-тъ, (361 год. сл. Р. Х.). Отъ послѣ това станало общо правило, така священници-тѣ станахѫ зависящи отъ епископъ-тъ който съ архидиякона си управлявалъ доходи-тѣ. Всичко то нисше духовенство и презвитери-тѣ ся сега избирали само отъ епископъ-тъ. Избора на единъ епископъ зависялъ най много отъ други-тѣ епископи въ область-та, освѣнъ когато ся намѣсвали Императори-тѣ, обаче, съгласие-то на народа още ся изисквало и не било безъ тяжесть особенно на Западъ. По този начинъ власть-та на епископи-тѣ ся издигаше по-високо и по-високо. Тѣ сѫ наслаждавали съ най-високи изявления на почитание като намѣстници Христови и прѣемници на Апостоли-тѣ, но тѣхна-та гордость често давала справедлива причина за оплакване. Тъй като имущество-то докарало всичко-то духовенство да зависи отъ епископъ-тъ, то направило епископъ-тъ да зависи отъ Императори-тѣ. Първо-то имъ намѣсвание въ церковни работи ся докарало отъ епископи-тѣ. Императори-тѣ искали да ся търпи само католическа-та церква но понеже това име ся е притезавало исключително отъ всички партии, за това сѫ били длъжни да рѣшѫтъ кому е то принадлѣжало и съобразно съ това е било католическо-то учение. За тази цѣль тѣ свиквали събори да ся съвѣщаватъ подъ тѣхенъ надзоръ и давали Императорско-то утвърждение на тѣхни-тѣ рѣшения. Но ако и това не рѣшавало въпросъ-тъ, както ся често случвало, тогава Императори-тѣ водени отъ политически, религиозни или дворянски съображения (мотиви), пакъ ся намѣсвали съ нови рѣшения, като по нѣкога земали срѣдно направление или давали върховенство-то на по прѣди осѫдена-та страна както въ работа-та на Ария и Константина. Успѣшна-та страна глѣдала на гражданска-та власть като на власть която трѣбва да ся управлява за покровителствувание на церква-та, а надвита-та страна всякога подържала че въ религиозни работи, трѣбва епископи-тѣ, а не императори-тѣ да рѣшаватъ.

Антиохийский съборъ (341 год. сл. Р. Х.) запрѣтилъ отнасяние-то на религиозни въпроси до императоръ-тъ. Обаче никой не смѣялъ да оспорва върховна-та власть, на императоръ-тъ до колкото тя не е нарушавала правата на съвѣсть-та, и Римский-тъ епископъ го считалъ за голѣма честь да ся сѫди само отъ императоръ-тъ. Тъй щото императори-тѣ сѫ имали голѣмо влияние въ назначение на епископи на важни епископски сѣдалища и понѣкога даже сваляли и назначавали епископи, безъ по нататашни церимонии. Въ Никейский съборъ (325 год. сл. Р. Х.) областни конференции (събори) ся припознали за най-високо церковна власть; но отъ послѣ въ Арианска-та прѣпирня тѣ ся показали много слаби за да противостоятъ на силни-тѣ противници, които често ся подьржали отъ правителствена-та власть. По тази причина епископитѣ били принудени да образуватъ по голѣмо дружество (съборъ) чрѣзъ което да може да ся постигне по-голѣма здравина (сигурность). Това ся извьрши по различни начини на Истокъ и Западъ. На Истокъ епископи-тѣ Костантинополский, Александрийский, Антиохийский, Ефеский и Кесарийский ся повишили надъ други-тѣ митрополити, които били подчинени тѣмъ и ся наричали Архиепископи. Горѣспоменѫти-тѣ шесть повишени митрополити държали епархиални събори (конференции), които вторий вселенский съборъ (381 год. сл. Р. Х.) въздигналъ надъ областни-тѣ конференции. Слѣдъ Ефеский съборъ противъ Нестория (патриархъ Цариградский), тѣ ся нарекли *патриарси* (431 год. сл. Р. Х). Костантинополский патриархъ билъ първий слѣдъ Римский епископъ. Но скоро слѣдъ това патриарситѣ Ефеский и

Кесарийский били повърнати единъ стъпенъ на задъ на единъ чинъ помѣжду патриаршеский и митрополийский, обаче Иерусалимский епископъ, който бѣ признатъ за първъ въ Никейский Съборъ, успѣлъ да придобие Теодосия II-й на страна-та си и да го направи патриархъ чрѣзъ указъ. И така ние имаме въ края на този периодъ патриарси-тѣ, Константинополский, Александрийский Антиохийский и Иерусалимский. Халкедонский Съборъ припозналъ Цариградский за равенъ съ Римский патриархъ (451 год. сл. Р. Х).

На Западъ, въ начало-то на този периодъ Римский епископъ е стоялъ много на високо, защото той билъ епископъ на едничко-то Апостолско церковно събрание на Западъ, и защото онази Римска церква е била Митрополия на нѣколко области — и най-богата и ся е намирала въ най-главний-тъ градъ на свѣть-тъ. Истокъ го е признавалъ за пръвъ, защото Римъ е билъ най-голѣмий-тъ градъ, а Западъ — защото церква-та му е била Апостолска. Западъ е ималъ 800 епископи, Истокъ 1000; но на Истокъ е имало четири патриарси когато на Западъ само Рeмский-тъ епископъ е притезявалъ тази честь; и тъй естественно той би ся считалъ първъ патриархъ по причина на голѣмо-то число епископи подъ него. Той е билъ главно-то срѣдство на съобщавание мѣжду Източна-та и Западна-та церква.

Западни-тѣ сѫ били съединени, а Източнитѣ бѣха раздѣлени, и тая партия, която успѣяше да придобие Римъ на страна-та си бѣше увѣрена за сполука.

Така Левъ Великий намѣри всичко готово, съ което да покаже че той бѣше, или щѣше да бѫде глава на церква-та. Обаче, четвъртий Вселенский Съборъ (451 год. сл. Р. Х.) рѣши противъ него.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ.

На осамотение-то и аскетизмъ всеобщо ся е глѣдало въ този вѣкъ като срѣдства за достигание на Христианско-то съвършенство. На Антония сѫ глѣдали като на идеаленъ Христианский мѫдрецъ. Той намѣрилъ много подражатели. Пустинници (еремити) ся установили около него. Много други ся скривали въ непрѣстѫпни мѣста единъ отъ които билъ нѣкой си Павялъ Тивский който живѣялъ въ пустиня-та отъ врѣме на Дециевото гонение, и казва ся че станалъ извѣстенъ на Антония малко нѣщо прѣди смърть-та му (340 год. сл. Р. Х). Слѣдъ като Антоний събралъ наедно едно извѣстно число пустинници, Пахомий основалъ едно мѣсто на островъ Тавенна на рѣка Нилъ гдѣто можаха да живѣятъ заедно. Една система правила ся наредили, по които да ся управляватъ и чрѣзъ който особна строга покорность ся налагала къмъ прѣдсѣдателъ-тъ имъ.

Около сѫщо-то врѣме Ариунъ основалъ

едно монашеско общество на Нитрийска-та гора и стария Презвитеръ Макарий въ близка-та пустиня Скетисъ основалъ друго. И двѣтѣ станали знаминити свърталища (убѣжища). Иларионъ събралъ въ пустиня-та при Газа, една дружина монаси, и отъ тамъ монашеска-та система ся распространила по Палестиня и Сирия. Евстатий, Евсовиецъ-тъ я въвелъ въ Армения и Мала Азия. Той послѣ станалъ епископъ Себастийский. Осамотеность, рѫчна работа, духовни упражнения, ся практикували за умьртвяване на чувственно-то естество, и за давание възможность на духь-тъ съ по малко смущение за да вдава въ размишление на духовни нѣща. Мнозина монаси правяли повече отколкото правила-та изискватъ отъ тѣхъ, и измислили най искусни-тѣ себе-измѫчвания, за да постигнатъ по-висока степень свѣтость. Въ много случаи слѣдствие-то е било съвсѣмъ противно отъ прѣдполагание-то и искушения-та ся умножавали. Мнозина сѫ били доведени до отчайвание и други до лудость. На тѣзи послѣдни-тѣ ся случили повече-то отъ чудотворни-тѣ събития, за които слушаме толкова много прѣзъ тойзи периодъ. На скоро число-то монаси-тѣ калугери-тѣ на Истокъ ся много увеличило до голѣмъ размѣръ. Само подъ Пахомия е имало повече отъ седемъ хиляди въ Африка е имало 500 манастири. Въ Нитрия, една малка область, близо до днешний Кайръ имало петдесетъ женски мана-

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

стири. Императоръ Валенсъ ся опиталъ да спрѣ това стрѣмление съ особенъ законъ, но безуспѣшно. Най отлични-тѣ учители на церква-та—Атанасий, Амвросрй, Василий, Григорий, Златоусть, Иеронимъ и Августинъ сѫ били най-ревностнитѣ панегирсти (въсхвалители) на новий начинъ Християнски животъ. Изъ начало всички-тѣ манастири били въ пустини, но Василий—пръвъ—установилъ една дружина монаси въ Каподокия близо при Кесария за да потушатъ Арианство-то чрѣзъ влияние-то си мѣжду народа. Слѣдъ това манастири-тѣ почнали да ся градѫтъ близо до градове-тѣ. Монаси-тѣ направили силно нравственно впечатление чрѣзъ свой-тъ строгъ животъ; но власть-та и честь-та, която имъ отдавали увлѣкла мнозина въ духовни гордость която ся показала въ страшенъ фанатизмъ. Тѣ ся противяли на язичество-то съ ярость и варварщина. Тѣ прѣзирали учение-то и основавали мнѣние-то си върху Православие-то просто на усѣщание. И тъй станало твърдѣ лесно за единъ по-върховенъ водитель да ги възбужда противъ всѣкой изглядъ на който той ся противялъ. Тѣ сѫ били поведени да ся борятъ противъ Златауста даже до смърть тъй лесно както и противъ язичници-тѣ и Ариани-тѣ. Духовно-то размишление безъ умственно образование води къмъ чувствително страдание или подчинява умъ-тъ да ся занимава съ мечтателни мисли. Простий-тъ народъ считалъ най-святи тѣзи калугери които ся измѫчвали най-много.

Най висока-та стъпенъ въ това искуство достигналъ Симеонъ нарѣченъ Стълпникъ, който отъ 420—460 живѣлъ на единъ стълпъ близо при Антиохия. Той ялъ само единъ пѫть въ седмица-та и прѣзъ Велики-тѣ пости постялъ 40 дни. Амвросий съградилъ единъ манастиръ въ Миланъ и наскоро по цѣлий Западъ числото имъ ся умножило

Отношение-то на единъ манастиръ къмъ епископь-тъ, испърво е било сѫщо-то, както отношение-то на една церква къмъ нейний-тъ епископъ, и гуменъ-тъ билъ презвитеръ-тъ. Но понеже монаси-тѣ ся считали най съвършенни Християни естественно бѣ да ся избира духовенство-то изъ по-мѣжду имъ; и тъй манастира скоро станалъ въспиталище за духовенство-то особенно за епископи-тѣ. Въ 385 въ Римъ приело ся правило за духовенство-то да не ся жени, но това правило ся често нарушавало и прѣстѫпници-тѣ приемали леко наказание. При това Левъ Великий приложилъ правило-то и на поддиакони-тѣ. На Истокъ, около сѫщо-то врѣме, станало обичай да ся избиратъ не-женени-тѣ за епископи, но въ повече-то мѣста, всичко-то подолно духовенство било свободно да живѣе въ бракъ. Церква-та бѣ въстържествувала надъ язичество-то. Тя бѣ богата и силна. Слѣдствие-то бѣ да ся увеличи блѣскавось-та и число-то на външни-тѣ и обряди. Тѣзи, които по-добрѣ разбирали работа-та отстѫпили на това стрѣмление, защото мисляли че обряди-тѣ ще спомогнатъ да привличатъ язичници-тѣ къмъ церква-та. Мѫченици-тѣ ся по-високо почитали споредъ както врѣме-то въ което живѣяли е било по-отдалечено. Повѣрвали-тѣ язичници отдавали тѣмъ почести-тѣ, които по прѣди отдавали на свои-тѣ герои. Церкви ся строили върху гробове-тѣ на мѫченици-тѣ, или пакъ имъ изравяли кости-тѣ и ги заравяли подъ церковни-тѣ олтари. Чудеса ся извършвали отъ тѣзи кости и други останки на святии-тѣ. Тогава человѣци-тѣ почнали да вѣрватъ че мѫченици-тѣ ся нахождали въ такова прославлено състояние, щото тѣ можали да слушатъ молитви-тѣ имъ, и още да посрѣдничествуватъ за тѣхъ.

И тъй поклонение-то на святии произлѣзе отъ почитание-то което ся отдавало на мѫченици-тѣ. Както богове и герои по-напрѣдъ ся избирали за покровители, така и сега святии-тѣ ся избирали за такива. Язичници-тѣ които бѣха силно обвинявани отъ Христиани-тѣ, че ся покланяли на умрѣли человѣци, сега на свой редъ ся подигравали съ ново-то поклонение на святии. Мария, майка-та Исусова по-причина на Несториянско-то прѣние, бѣше поставена на чело на голѣмо-то множество святии. Амвросий билъ първий-тъ, който прѣпорѫчалъ да ся търси ходатайство-то (посрѣдничество-то) на ангели-хранители. Крьстний-тъ знакъ станалъ по-общъ. Отвращение-то отъ икони въ церкви-тѣ прѣстанало прѣзъ този периодъ. Аллегорически прѣставления на Христиански учения, и исторически изображения извлечени изъ Писания-та, или история-та на мѫченици ся позволявали въ церква-та, но не имъ ся покланяли. Пости, които до онова врѣме се дьржали драговолно, сега ся прѣдписвали отъ церква-та. Никейский Съборъ постановилъ въ което врѣме ся празднува Пасха-та (Въскресение-то) въ Римъ да ся празднува въ сѫщо-то врѣме на всякѫдѣ. Духовенство-то почнало да носи особенно облѣкло, и свѣщи ся паляли денемъ. Повече внимание ся обрьщало къмъ церковно-то пѣние. Крьщение-то ся отлагало колкото било възможно по-късно. Театра-та, хорà-та, и други забавления ся считали за грѣшни, както и клѣтви, земание лихва за пари дадени въ заемъ и всякой видъ себе-защита. Смьртно наказание и втора женидба ся отхвьрляли. Защото честъ и власть безъ нѣкоя опастность е била сега участь-та на духовенство-то, мнозина не приготвени, и даже безнравственни ся вмъквали въ редъ-тъ на священници-тѣ. Церкви-тѣ били прѣпълнени съ хора, които на сърдце били язичници и деморализирани отъ пороци.

Чрѣзъ законъ станали нѣкои промѣнения въ нрави-тѣ на народа. Една прѣграда ся турила на чувственни-тѣ чрѣзмѣрности. Насилвание на жени ся наказвало съ смъртъ. Безнравственни-тѣ прѣдставления били унищожени или въспрѣни. Положение-то на роби и затворници ся подобрило. Неограничена-та власть на родители надъ чада-та имъ ся намалила; на жена-та ся дали нѣкои права, и вдовица-та и сираче-то били защищени. Нови-тѣ лоши стремления въ церква-та не били съвършенно прѣнебрегнати отъ по-остроумни-тѣ; но тѣ често били извинявани на основание на благочестиви намѣрения. Человѣци-тѣ които имъ ся противяли публично, бивали на сила усмирявани или прѣвъзгласявани за еретици. Таквии сѫ били Аерий, презвитеръ Севастийский (360 год. сл. Р. Х.). Новинианъ, монахъ Римский (388 год. сл. Р. Х.). Вигилантий, (404) презвитеръ Барцелонский.

ВѢРОУЧЕНИЕ

Учение-то за Слово-то (Логос) слѣдъ испѫждание-то на Монархианци-тѣ било че Христосъ е посрѣдникъ на всяко Божественно дѣйствие въ конечний-тъ свѣтъ, чрѣзъ воля-та на Отца, и че е по-малъкъ отъ Отца. Това правяше личность-та Му едно създание, но не и Негова-та сѫщественность (*essence*). Дионисий Александрийский давалъ по-голѣма важность на създание-то противъ Сабеллия, но еманисти-тѣ*) ся докачили отъ това, и за да спрѣ прѣпирня-та, Дионисий отстжпилъ. Около това врѣме Арий презвитеръ въ Александрия, почналъ да учи че Слово-то било създадено. По тази причина, неговий-тъ епископъ го исключилъ отъ церковно общение заедно съ негови-тѣ послѣдователи, но мнозина отъ епископи-тѣ въ Мала Азия и Сирия ся обявили въ полза на Ария. И така прѣпирня-та ся расчула по цѣлий Истокъ. Слѣдъ като Константинъ ся мжчилъ напраздно да убѣди партии-тѣ да напустнатъ прѣпирня-та чрѣзъ разумни срѣдства, той свикалъ първий-тъ Вселенски Съборъ въ Никея (325 год. сл. Р. Х.). Тъй като число-то на Ариански-тѣ епископи било много пò-малко, тѣ били побѣдени. Ариево-то учение ся отхвърли и стара-та еманистическа идея че Синъ-тъ происхожда отъ Отца ся утвърди съ прибавление че Синъ-тъ е единосжщенъ (отъ сжщо-то сжщество) съ Отца. Това изражение, било твърдѣ подозрително въ умове-тѣ на Источни-тѣ епископи; обаче повече-то отъ тѣхъ подписали новий-тъ символъ. Египетски-тѣ епископи Теонасъ и Секундъ отказали и били пратени на заточение заедно съ Ария въ Иллирия (Албания). Но когато рѣшения-та на Никейский-тъ Съборъ ся прогласили като императорски законъ, Евсевий Никомедийский и Теогнисъ Никейский ги отхвърлили и били заточени въ Галлия (Франция). Арианци-тѣ обвинявали противници-тѣ си въ Сабеллианизмъ, защото тѣ притязавали че Синъ и Отецъ били отъ едно и сѫщо сѫщество. И Константинъ мислялъ че ще може да доведе до съгласие върху спорна-та догма само чрѣзъ изоставяние неприятно-то за Арианци-тѣ изрѣчение (единосѫщенъ); заради това заточени-тѣ били повикани назадъ. Арий прѣдставилъ на императора единъ символъ вѣри въ общи думи и билъ признатъ за православенъ. Евсевий Никомедийский добилъ едно голѣмо влияние връхъ Константина. Нѣколко епископи между които били Евстатий Антиохийский, и самъ Атанасий който въ това врѣме билъ станалъ Епископъ Александрийски, били пратени на заточение въ Галлия (Франция). Арий умрѣлъ въ Константинополъ (336 год. сл. Р. Х.). По този начинъ Истокъ ся раздѣлилъ отъ Западъ който още поддържалъ учение-то за единосѫщность-та на Синъ-тъ. Истокъ глѣдалъ на Арианско-то учение и на учение-то за единосѫщность-та като на двѣ крайности, и ся придържалъ на старо-то еманистическо учение както било изложено въ Антиохийский Съборъ (341 год. сл. Р. Х.). Арианци-тѣ, отъ които имало много, приели тѣзи форми. За да ся прѣмахне това раздѣление мѣжду Истокъ и

---

*) Еманисти-тѣ вѣрватъ че родство-то на Синъ-тъ къмъ Отца било сжщо-то както онова на една луча къмъ слънце-то отъ която происхожда.

Западъ, Константий и Констансъ ся съгласили и свикали единъ новъ съборъ въ Сардика (Срѣдецъ-София) (347 год. сл. Р. Х.). Но тукъ слѣдствие-то било съвършенно разделение. Западни-тѣ останали сами въ Сардика, а Источни-тѣ ся събрали въ Пловдивъ. И двѣ-тѣ партии потвърдили първи-тѣ си рѣшения. Въ 353 год. сл. Р. Х., Константий който останалъ самъ Императоръ, наложилъ съ сила источно-то учение на цѣла-та церква. Всички-тѣ епископи които отказали да подпишатъ осѫждание-то на Атанасия били свалени и пратени на заточение. Между тѣхъ билъ Луциферъ Каларийский, Хиларий Поатиерский, и Либерий, Епископъ Римский.

Скоро ся намѣрило, обаче, че имало почти толкова разлика между Арианци-тѣ, колкото и между тѣхъ и Атанасиевци-тѣ, или Никейци-тѣ. Тѣ ся дѣлѣли на Евсевийци, които държали стара-та еманистическа теория съ прибавление че Синъ-тъ е отъ подобно сѫщество съ Отца, и за това ся наричали Полу-Арианци, и на строги Арианци или Аномийци, (които не приемали учение-то за единосѫщность-та), както ги наричали. И тъй Никейци-тѣ били съединени, а противници-тѣ имъ раздѣлени. Тогасъ монаси-тѣ били повече-то силни Никейци. Въ това врѣме Валенсъ (364—368 год. сл. Р. Х.) като билъ Арианецъ, почналъ силно гонение и противъ Никейци-тѣ и противъ Полу-Арианци-тѣ. Това принудило двѣ-тѣ партии да ся съединятъ, и Полу-Арианци-тѣ повече-то ся провъзгласили за въ полза на Никейский-тъ символъ, понеже тѣ притязавали че той не промѣнявалъ учение-то имъ, но му давалъ по-опрѣдѣлително изражение. Този резултатъ ся добилъ чрѣзъ неуморими-тѣ усилия на Атанасия. И тъй въ 381 год. сл. Р. Х., когато Императоръ Теодосий, който билъ Испанецъ, и слѣдователно Никеецъ, свикалъ вторий Вселенский Съборъ въ Цариградъ, всички, освѣнъ строги-тѣ Арианци, ся съгласили на Никейский-тъ символъ който ся разширилъ, и всички които не го приимали ся били обявени за еретици и гонени. Арианци-тѣ исчезнахѫ около 518 год. сл. Р. Х.

Единство-то и равенство-то на лица-та, което по необходимость ся извождаше отъ поддържание учение-то за едносѫщность-та, не ся напълно припозна изведнъжь даже и отъ Никейци-тѣ, но слѣдваше по-ясно да ся признава, додѣто най-послѣ се изложи отъ Августина за пръвъ пѫтъ съ точна логическа послѣдователность 420 год. сл. Р. Х. Прѣзъ всичко-то това разискванне Оригенови-тѣ списания високо ся цѣняли, и всички страни притязавали че намиратъ основа за учение-то си въ тѣхъ. Но въ (394 год. сл. Р. Х.) поискало ся да ся осѫдатъ Оригенови-тѣ списания. Руфинъ, единъ монахъ, отишелъ въ Римъ да прѣглѣда единъ прѣводъ отъ Оригенови-тѣ списания, които до тогава сѫ били малко познати на Западъ. Той ся надѣвалъ да направи да иматъ по-добро мнѣние за него, но вмѣсто това силна прѣпирня ся подигнала. Оригенъ, като ся осѫдилъ въ Египетъ, и Римский Епископъ го осѫдилъ, и Руфинъ побѣгналъ въ Аквилея, дѣто прѣвелъ много Грьцки списания. Въ сѫщо-то врѣме Иеронимъ, другъ монахъ, прѣвелъ Библия-та на Латински. Тогава върлий и славолюбивий Теофилъ ся явилъ като неприятелъ на Оригена. Монаси-тѣ въ Египетъ ся раздѣлили нѣкои си за, нѣкои си противъ Оригена. Теофилъ почналъ силно да гони први-тѣ, които побѣгнали при Златоуста въ Цариградъ, дѣто той билъ епископъ противъ желание-то на Теофила. Златоустъ ся толкова обичалъ отъ по-добритѣ священници, колкото ся мразялъ отъ по-развратни-тѣ, подържани отъ раскошния дворъ наимператрица Евдоксия. Теофилъ отправилъ ненависть-та си противъ Златоуста, за дѣто бѣ приелъ изгонени-тѣ и постаралъ ся бѣ да смѣкчи Теофила къмъ тѣхъ. По оплакване-то на изгонени-тѣ, Императоръ-тъ заповѣдалъ на Теофила да ся яви въ Цариградъ (403 год. сл. Р. Х.). Той отишелъ и сполучилъ да съедини неприятели-тѣ Златоустови и чрѣзъ лъжливи обвинения накаралъ да ся събере съборъ който провъзгласилъ Златоуста за свalенъ и гоосѫдилъ на заточение. Слѣдъ нѣколко деня народа въстаналъ и принудилъ Императоръ-тъ да възвьрне Златоуста; но той пакъ скоро билъ замѣстенъ главно по влияние-то на Евдоксия, и умрѣлъ на заточение въ Понтъ, (407 год. сл. Р.Х). Римский-тъ епископъ осѫдилъ тѣзи насилственни дѣла, но не сполучилъ да накара Теофила да даде отчетъ за постѫпки-тѣ си. Обаче, той прѣкѫсналъ всѣко съобщение съ Константинополъ, дѣто по-голѣма-та часть на церква-та останала вѣрна на Златоуста, и въ 438 год. сл. Р. Х. тържественно прѣнесла кости-тѣ му.

Прѣзъ този периодъ Манихейско-то учение тайно ся распространило на Западъ, но послѣдователи-тѣ му ся съобразявали съ Католическа-та (всемирна-та) церква, и за това всякакви видове лъжливи учения ся държали отъ различни лица и постоянно повдигали еретеци. Августинъ, който билъ Манихеецъ, додѣто ся обърналъ отъ Амврозия Миланский, станалъ най голѣмий-тъ противникъ на Манихейци-тѣ и на всички еретици. Списания-та му сѫ имали твърдѣ голѣмо влияние върху Християнски-тѣ учения въ негово-то врѣме, и дори и въ настояще-то. Той обърналъ много Манихейци и убѣдилъ Императоръ-тъ да свика съборъ противъ Донатисти-тѣ въ Картагенъ, дѣто тѣ били съвършенно побѣдени, и партия-та много отслабнала.

Пелагиева-та прѣпирня. Отъ врѣме-то на Тертулияна са поддържало едно мнѣние свойственно на Латински-тѣ Отци, но което съвсѣмъ било непознато на Гърцка-та церква, че Адамовий-тъ грѣхъ билъ прѣдаденъ като грѣшно начало на негово-то потомство. Това е имало влияние върху учение-то за свободна-та воля и Божественна-та благодать. Пелагий, единъ монахъ всеобщо уважаванъ за нравственний-тъ му животъ, ся отличилъ въ Римъ съ това, дѣто далъ особенна важность на учение-то за свободна-та воля въ унапрѣдвание на лична-та добродѣтель. Той послѣ ходилъ въ Африка и Палестина. Въ Африка единъ отъ негови-тѣ послѣдователи, Целестий, сталалъ кандидатъ за призвитеръ въ Картагенъ. Той билъ обвиненъ въ заблуждения происходящи отъ наклонность-та да ся възвишава извънмѣрно свободна-та воля и исключенъ отъ общение съ церква-та отъ единъ съборъ въ Картагенъ (412 год. сл. Р. Х.). Той отишелъ въ Ефесъ. Учения-та му били придобили много приятели, и Августинъ ся рѣшилъ да имъ ся противи, ако и да не билъ зелъ участие въ съборъ-тъ. Той опровергалъ Пелагиеви-тѣ списания по единъ почтителенъ и търпеливъ начинъ; но като не сполучилъ да направи да ся осѫди учение-то отъ Иоанна Иерусалимский, и отъ едно събрание въ Лидда (415 год. сл. Р. Х.), той го нападналъ силно въ нѣколко списания. Африкански-тѣ епископи осѫдили ересь-та въ двѣ събрания въ Милевъ и Картагенъ (416 год. сл. Р. Х.), и Инокентий I-й Римский, ся съгласилъ съ тѣхъ. Прѣемника му Зосимъ обявилъ Пелагия за православенъ, но церквни-тѣ събрания въ Африка още ся държѣли о първи-тѣ си рѣшения, и накарали Императоръ-тъ Хонория да ограничи

Пелагийци-тѣ. Зосимъ тогасъ отстѫпилъ и осѫдилъ Пелагийци-тѣ; осемнадесетъ Италиянски епископи, които не рачили да подпишатъ осѫждание-то били свалени.

Пелагийци-тѣ вѣрватъ: 1) че нѣма първообразенъ грѣхъ; 2) че человѣкъ може чрѣзъ свободна-та си воля да избере добро-то както и зло-то; 3) че всякой може да добие спасение; 4) че въ Християнство-то по високо спасение ся прѣдлага, за което крьщение-то е необходимо условие; 5) че както законъ-тъ ся даде за да доведе благость, тъй и сега примѣръ-тъ Христовъ и дѣйствия-та на благодать-та всякога дѣйствуватъ къмъ тази цѣль (да направятъ человѣка добръ); 6) че Божие-то прѣдопрѣдѣление ся основава само върху Негово-то прѣдузнание. Августинъ подьржалъ че:-1) първообразний-тъ грѣхъ въ само себе си е осѫдителенъ; 2) Богъ рѣшилъ да спасе една часть отъ растлѣно-то множество человѣци чрѣзъ Христа, и да остави останали-тѣ на заслужена погибель; 3) крьщение-то докарва прощение на грѣхъ даже и на първообразний-тъ грѣхъ, но не отмахва нравственно-то растлѣние; 4) несъпротивима Божественна благодать издѣйствува вѣра въ избрани-тѣ както и любовь и сила да струватъ добро; 5) други-тѣ человѣци не приимать полза отъ Христа и падатъ въ вѣчно осѫждение. Тази система ся излага на много злоупотрѣбления; но тя била приета на Западъ. Заточени-тѣ епископи ся отнесли до Нестория Костантинополский, който билъ наклоненъ да имъ помогне; но той самъ билъ хванатъ въ друго заблуждение, и тъй помощь-та му докарала само съсипване на Пелагийци-тѣ, които ся осѫдили наедно съ Несторианци-тѣ на третий Вселенский Съборъ въ Ефесъ (431 год. сл. Р. Х.). Обаче, една партия която държала единъ срѣденъ взглѣдъ ся распространила отпослѣ въ Галлия.

Несторианска-та прѣпирня. Несторий, Епископъ Константинополский, ся постаралъ да поддържи честь-та на Златоуста, но съ това докачилъ братова синъ на Теофила, който билъ тогава Епископъ Александрейский. Несторий поддържалъ че не е право да ся нарича Мария *Богородица.* Кирилъ изведнъжь ся въсползувалъ отъ благоврѣмие-то. Наклонность-та на Истокъ била да напиратъ върху человѣчество-то Христово, повече отколкото върху Божество-то Му, до като на Западъ Божество-то осѣнявало всичко друго. Кирилъдокаралъ да ся обяви Несторий за еретикъ въ едно събрание въ Римъ и Александрия (430 год. сл. Р. Х.). Напразно ся отнасялъ Несторий на Римский-тъ Епископъ Целестина, и му обяснилъ че той отхвърлилъ название-то *Богородица* само въ лъжливо-то му значение. Кирилъ го прѣдставилъ за Пелагиецъ и това запечати сѫдба-та му на Западъ. Кирилъ и Несторий ся анатематисвали, сирѣчь проклинали единъ други. На Истокъ дѣто разбирали Нестория, Кирилови-тѣ анатеми ся отхвърлили. Теодосий II-й свикалъ Вселенский Съборъ въ Ефесъ (431 год. сл. Р. Х.). Кирилъ побързалъ да отиде съ многочисленни-тѣ си послѣдователи и осѫдилъ Нестория, прѣди да пристигнатъ Источни-тѣ епископи. Когато тѣ пристигнали, тѣ свалили Кирила и помощника му Мемнона Епископъ-тъ Ефеский; но Кирилъ намѣрилъ срѣдство чрѣзъ подкупничество и други лукавщини да привлече императоръ-тъ на своя страна, и билъ пакъ въстановенъ съ Мемнона, а Несторий билъ пратенъ на заточение. Кирилъ ся приелъ отъ Источни-тѣ епископи слѣдъ като подписали Антиохийский-тъ символъ който билъ въ съвършенно съгласие съ всички-тѣ притязания Несториеви; но Кириловъ-тъ привърженникъ, Евтихий ся осѫдилъ като Аполинариецъ, защото поддържалъ че Христосъ има само едно естество.

Несторианска-та секта продължава да сѫществува и до днесь. Несторианци-тѣ ся намиратъ въ голѣми общества въ Персия.

* * *

ГЛАВА V.

Отъ Епохата на Папа Лева Великий до Хеджира-та и Монотелитската ересь. 441—622 год. слѣдъ Р. Х.

ОБЩЪ ПРИГЛЕДЪ

Варварски-тѣ опустошения съсипахѫ Западна-та Империя. Многочисленни-тѣ чети прѣминахѫ като потопъ, отъ сѣверо-истокъ къмъ западъ. Най могуща-та сила, която свѣтъ-тъ е нѣкога зналъ, ся разори отъ безподобно-то варварско нахлувание. Язическа-та Римска Империя прѣстана да сѫществува (476 год. сл. Р. Х). Хаосъ-тъ който произлѣзе отъ това разорение, ся тури въ рѣдъ отъ нравственна-та сила на Християнство-то.

Аттила, Хунский-тъ главатаръ, опустоши Источна-та Империя, дѣто подъ Теодосия ся направи миръ подъ унизителни условия (446 год. сл. Р. Х.). Послѣ той нападнѫ Галлия съ 500,000 души войници, но ся побѣди отъ Вестготи-тѣ и Римляни-тѣ, и побѣгнѫ въ Италия. Левъ Великий спаси Римъ чрѣзъ тежъкъ данъкъ, и Аттила умрѣ въ Дакия (453 год. сл. Р. Х). Въ 455 Римъ ся разграби отъ Вандали-тѣ подъ Жензерика.

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

Теодорикъ (495 год. сл. Р. Х.) основа една Остготска империя, която ся простираше отъ Тракия на истокъ до Испания на западъ, и заключаваше Италия, Южна Германия и Унгария; ако и да признаваше зависимость-та си подъ Източна-та Империя, на дѣло той бѣше независимъ. По религия, той бѣше Арианинъ, но толкозь мѫдъръ щото не прѣслѣдваше Римляни-тѣ.

Кловисъ основа Франкско-то царство (480 год. сл. Р. Х.) въ Франция и направи Парижъ своя столица (410 год. сл. Р. Х.). На истокъ Славяни-тѣ бѣхѫ въ Иллирия (540 год. сл. Р. Х.), и Българи-тѣ навлѣзохѫ въ империя-та въ 559 год. сл. Р. Х.

Най послѣдни-тѣ дири отъ язичество-то исчезнахѫ и съ тѣхъ и Ново-Платонизмъ-тъ прѣзъ този периодъ. Въ церковно управление, Левъ Великий като едничкий-тъ центъръ на съединение помежду Истокъ и Западъ възвиси притязания-та на Римъ и положи основа-та на една Папска империя. Малки-тѣ държавици, като поникваха, покорявахѫ ся постепенно на духовни-тѣ притязания на Апостолъ Петрова прѣемникъ. Франки-тѣ, Вестготи-тѣ и Остготи-тѣ всички ся обърнахѫ отъ Арианство-то въ Католическа-та вѣра, която ся распространи чрѣзъ тѣхъ и мѣжду други-тѣ Германски племена.

Обращение-то на Англо-Сакси-тѣ въ Британия почна въ 596 год. сл. Р. Х. отъ двѣ мѣста. Отъ Иона, единъ малъкъ островъ на западъ отъ Шотландия, дѣто Колумба отъ Ирландия бѣше основалъ единъ манастиръ за изучвание на Св. Писание, миссионери ся испращахѫ по околни-тѣ страни. Тѣ ся наричахѫ Кулдийци. Озвалдъ, Нортѫмберландский-тъ царъ, поиска да му ся испратятъ миссионери, и така Христианство-то ся въведе въ Сѣверна Англия. Малко прѣди това Етелбертъ, Кентский-тъ царъ, ся ожени за една госпожа отъ Франция; тя бѣше Христианка, и го придума да приеме около 40 миссионери които бѣхѫ испратени отъ Григория Великий. Тѣ скоро обьрнахѫ царя и за малко врѣме цѣла-та провинция (область) станѫ Християнска; но когато два-та разрѣда учители отъ сѣверъ и югъ ся събрахѫ, намѣри ся че тѣ ся не съгласявахѫ въ нѣкои точки на вѣроучение и практика; тѣ различавахѫ въ врѣме-то на празднувание Въскресение-то. Сѣверни-тѣ миссионери (учители) ся съгласявахѫ съ церква-та въ Мала Азия. Тѣ не приимахѫ тайна исповѣдъ прѣдъ духовникъ, тѣ отказвахѫ покаятелно наказание и священническо разрѣшение (прощение на грѣхове, не употрѣбявахѫ миропомазание при кръщение-то, нито конфирмация. *) Тѣ ся противяхѫ

---

*) Конфирмация е формално приимание въ церква-та чрѣзъ полагание рѫцѣ врьхъ предварително испитани и удобрени лица.

на учение-то за дѣйствително-то присѫтствие, тѣ осѫждахѫ поклонение-то на святии и ангели. Тѣ посвѣщавахѫ церквитѣ си на Бога а не на святии-тѣ. Тѣ не уповавахѫ на никое друго достойнство освѣнь на достойнство-то на Иисуса Христа; тѣ ся противяхѫ на неженство-то на духовенство-то и сами бѣхѫ женени. Съ една рѣчь, тѣ бѣхѫ свидѣтели на прости-тѣ истини и учреждения евангелски въ единъ вѣкъ пъленъ съ тъмнина и суевѣрие.

Религиозни прѣпирни скоро ся подигнахѫ въ Англия. Разни синоди и конференции ся държахѫ съ цѣль да ся уравнятъ разлики-тѣ помежду двѣ-тѣ страни; но напраздно. Римски-тѣ миссионери бѣхѫ фанатици и високомѣрни. Онѣзи отъ Иона бѣхѫ научили религия-та си отъ Библия-та и не можахѫ да приематъ никой другъ авторитетъ. Царие-тѣ, обаче, бѣхѫ по-наклонни къмъ Римски-тѣ обичаи, като по-привлекателни и блѣскави; и Сѣверни-тѣ миссионери ся принудихѫ слѣдъ врѣме да ся оттеглятъ. Колманъ, третий епископъ отъ Иона, остави Нортѫмберландия и ся завърна въ Шотландия съ мнозина отъ свои-тѣ приверженници въ 662 год. Тѣзи, които останахѫ помежду Англичани-тѣ слѣдъ онова врѣме ся съобразихѫ съ Римо-Католически-тѣ наредби. Но Кѫлдийци-тѣ продължавахѫ да упражняватъ голѣмо влияние на религиозний-тъ животъ въ Ирландия, Холандия и Шотландия дори до 13-то столѣтие.

На Истокъ Християнство-то ся прие отъ разни плѣмена около Черно море, именно: Абазги-тѣ, Алани-тѣ, Лази-тѣ, Зани-тѣ и Херули-тѣ. Несториани-тѣ държахѫ Персия и бѣхѫ дѣятелни въ распространение на Християнство-то въ Арабия, Индия и даже Китай. Монофизити-тѣ отъ Александрия ся простѣхѫ на югъ между Нубийци-тѣ и Етиопяни-тѣ. Прѣсмѣтнато е че въ край-тъ на тозь пориодъ е имало отъ 30 до 40 милиона Християни. На истокъ императора бѣше глава на церква-та и ся мѣсяше въ всички въпроси повече-то съ политически нежели съ духовни срѣдства. Борба-та между духовни-тѣ сѣдалища Римско и Цариградско ся продължаваше въ видъ на съперничество. Както видѣхме Халкидонский-тъ Съборъ провъзгласи двѣ-тѣ патриаршества равни, но по причина на независимо-то положение на Римский-тъ Епископъ и на съединение-то на Западъ, негови-тѣ рѣшения въобще въстържествувахѫ. Въ вѣроучения-та разисквания-та бѣхѫ: 1) За естество-то на Христа. Монофизити-тѣ поддържахѫ че Той ималъ само едно естество, но приемахѫ че то произлизало отъ двѣ естества; тѣ не можахѫ да разберѫтъ какъ е възможно да има двѣ естества, а само едно лице. 2) За Полупелагиянизмъ-тъ, относително свобода-та на воля-та и повеления-та Божии, Церква-та не можѣ да приеме нито единия взглядъ нито другия. Въ Християнский-тъ животъ, политическа-та сила клонѣше да умаломощи и да направи духовенство-то свѣтско; монашеский-тъ животъ ся считаше за най-религиозенъ, и заради това монаси-тѣ станахѫ най-влиятелни и най-много влизахѫ въ редове-тѣ на духовенство-то.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ.

На Западъ Валентий бѣше императоръ до 455 год. Той бѣше дѣйствително послѣдний-тъ императоръ на западъ; защото ако и империя-та да ся не растури до 476 год. пакъ десеть-тѣ императори които управлявàхѫ помежду тѣзи двѣ дати, бѣхѫ всякога подъ властьта на Готитѣ и Вандали-тѣ. Отъ това врѣме Римский-тъ Епископъ станѫ най-важно-то лице на Западъ (Виждъ таблица-та на папи-тѣ на край-тъ). Левъ Великий епископствува отъ 440—461. Той успѣ да ся въсползува толкова отъ фактъ-тъ че Римска-та Церква е една отъ главни-тѣ церкви, щото направи себе си и прѣемници-тѣ си началници на Западна-та Церква и по този начинъ имъ даде основание да притязаватъ че Папа-та е глава на Всемирна-та Церква. Григорий Великий бѣше папа въ 590—604. Той прослави Римъ. Той изобличи Ивана, Епископа Цариградский за дѣто бѣ присвоилъ титла-та Вселенский Патриархъ. Той прѣгледа церковна-та служба и основа литургия-та (месса-та). *) Въ врѣме на избирание-то на папи-тѣ, управители-тѣ на Италия упражнявахѫ голѣмо влияние.

На истокъ Теодосий II царува до 450 г. Въ 446 год. Хуни-тѣ дойдохѫ до стѣни-тѣ на Цариградъ. Пулхерия, която бѣше имала голѣмо влияние въ царувание-то на Теодосия II, наслѣди го и учавствува въ управление-то съ мѫжа си Марциана (450—457). Левъ I управлявà отъ 457—474. Той бѣше първий императоръ който ся короняса отъ патриархъ. Въ негово врѣме единъ безплоденъ походъ ся направи противъ Африка. Левъ II бѣше императоръ за малко врѣме 474 год. Зенонъ управлявà отъ 474—491 год. Той издаде единъ указъ заради Монофизитско-то прѣние, което до едно врѣме раздѣляше Источна-та отъ Западна-та церкви. Анастасий бѣше императоръ отъ 491—518. Въ

---

*) На Латински *missa* отъ *mittere* распущамъ. Въ стари-тѣ церкви публични-тѣ служби на които ся позволявало на оглашени-тѣ да присѫтствуватъ сѫ наричали на Латински *missa catechumenorum*, служба на оглашени-тѣ, защото въ край-тъ священникъ-тъ прогласявалъ: *ite, missa est (ecclesia)* — идѣте си, распусната е (церква-та). Послѣ слѣдвала служба-та на причастие-то, която ся наричала *missa fidelium*, служба на вѣрни-тѣ, и която подъ име-то *missa*, на Италиянски *messa* е най-главна-та служба въ Римо-Католическа-та церква. Български-тѣ Павликяни наричатъ тази служба *месса*.

499 ний за пръвъ пѫть чуваме за нашествие-то на Българи-тѣ. Юстинъ I, който бѣше селянинъ, роденъ близу до София, царува отъ 518—527. Юстинианъ бѣше императоръ отъ 527-565. Негово-то царуваниие, което той подѣляше съ жена си Теодора, бѣше най-свѣтлий периодъ на Източна-та Империя. Говий-тъ великъ генералъ, единъ отъ най-велики-тѣ въ история-та, Белизарий, събори Вандали-тѣ въ Африка 533 год., прѣвзѣ Римъ 536 год., побѣди Остготи-тѣ въ Итали, и покори Испания и Армения 540. Чрѣзъ тѣзи побѣди Юстинианъ станѫ на дѣло глава на цѣла-та церква. Белизарий бѣше Славянинъ. Той умрѣ въ немилость въ 565. Юстинъ II царува отъ 565—578. Ний за пръвъ пѫть чуемъ за Турци-тѣ чрѣзъ едно посолство което Юстинъ проводи до тѣхъ. Тиберий II. бѣше императоръ отъ 578—582 год. Маврикий управлява отъ 582—602 год. Той разшири империя-та на Истокъ, но войска-та му ся възбунтува и избра Фока, който уби него и синове-тѣ му; той (Фока) царува отъ 602—610 год., когато го уби Ираклий, който управлявà до 641 год. Перси-тѣ въ 614 покорихѫ Сирия и прѣвзѣхѫ Иерусалимъ. Египетъ и Мала Азия станахѫ Персийски провинции.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ

Юстинианъ повѣри на епископи-тѣ гражданско-то сѫдение на монаси-тѣ и монахини-тѣ, както и на духовенството. Епископски надзоръ надъ нрави-тѣ а особенно длъжность-та за промислювание за всички злощастници ся бѣше наредила до онова врѣме само на основание на църковни закони; но Юстинианъ я основа и на граждански закони. Той даде на епископи-тѣ нужни-тѣ окачествения да ся грижатъ за затворници, малолѣтни, луди, намѣрени дѣца, откраднати жени и дѣца, и ги облѣче съ сила да поддържатъ добри-тѣ нрави и безпристрастното раздавание на правосѫдие-то. Той нареди взаимно прѣглеждение помежду епископи и граждански управители, но на епископи-тѣ даде много по-голѣма власть. За примѣръ: той даде на епископи-тѣ законно влияние относително избирание на управители, и ги оздрави противъ угнѣтение; позволи имъ да ся мѣсятъ въ дѣла, на които ся отричало правосѫдие, и въ нѣкои случаи ги направи даже сѫдии на чиновници. Тѣ имахѫ право да удобряватъ изборъ-тъ на градски чиновници, и заедно съ други да иматъ надзоръ надъ градски-тѣ фондове. Тѣ не бѣхѫ задължени да ся явяватъ като свидѣтели нито да ся кълнѫтъ. Всички-тѣ тѣзи привилегии направихѫ епископи-тѣ по-зависими отъ държава-та, и тѣ приимахѫ църковни както и граждански закони отъ Преторианския Префектъ. Никой ся не съмняваше въ право-то на Императора да издава закони относящи ся до външни-тѣ отношения на църква-та, но когато той почнѫ да рѣшава въпроси чисто религиозни чрѣзъ укази, и да свиква събори само да потвърдятъ рѣшения-та, му, появи ся повече съпротивление. Грьцки-тѣ епископи трѣбваше да отстѫпятъ, но Римски-тѣ епископи благоприятствувани отъ политическо-то положение на свое-то отечество, повече-то пѫти бѣхѫ въ състояние да поддържатъ независимость-та си.

Отъ начало-то на Монофизитско-то прѣние на Истокъ, епископски-тѣ сѣдалища на Александрия и Антиохия станахѫ тъй слаби щото само Константинополъ можаше да ся надварва съ Римски-тѣ патриарси. Но до като Константинополски-тѣ Патриарси зависяхѫ отъ прищевки-тѣ на Императора и постоянно ся благоприятствувахѫ отъ Грьцкий-тъ прѣпирливъ духъ, Римски-тѣ Патриарси ся наслаждавахѫ съ най-съвършенна свобода въ церковни работи, и бѣхѫ съединени, понеже Западъ малко бѣше наклоненъ къмъ прѣния. Това бѣше едно обстоятелство въ полза на Германски-тѣ князове, които управлявахѫ слѣдъ падание-то на Западна-та Империя (476 год.), дѣто Римский-тъ Патриархъ ся противяше на всички нововведения въ вѣра-та направени въ Цариградъ. Слѣдствие-то бѣше че до като Цариградски-тѣ Патриарси изгубвахѫ церковно-то си уважение, Римски-тѣ удържахѫ стара-та си репутация като защитници на угнѣтено-то православие. Фактъ-тъ че Ариански-тѣ завоеватели на Римъ бѣхѫ доведени постепенно да приематъ вѣроучение-то на Римски-тѣ Патриарси прибави още повече на тѣхна-та репутация. Тѣхно-то утвърждение че не само най-високия церковенъ авторитетъ принадлѣжалъ тѣмъ, но и надзора на православие-то въ цѣла-та церква, наистина не бѣше безъ основа, но когато ся опитахѫ да основѫтъ притязание-то си на такива основания като императорски укази, рѣшения на конференции а особенно върху особенни-тѣ права дадени на Петра отъ Господа, тѣ ся лъжахѫ. Въ 511 год. едно обвинение въ прѣстѫпление противъ Симмаха ся отхвърли безъ разглеждание, на основание на това че Римский-тъ Епископъ билъ неподчиненъ на никой земенъ сѫдия. Не слѣдъ дълго врѣме едно опитвание ся направи да ся даде на притязание-то на Римски-тѣ Епископи едно историческо основание въ дѣла-та на бивши епископи, и много лъжливи прѣправяния на стари документи за въ полза на Римский Епископъ захванали да ся правятъ. Но пакъ Римски-тѣ Епископи, или както ся наричахѫ въ Италия *папи*, не изисквахѫ нѣкой другъ видъ почитание отъ това което ся отдаваше на други-тѣ апостолски сѣдалища. Тѣ признавахѫ че подлежѫтъ на Вселенски Събори и че епископи-тѣ били длъжни да имъ ся покоряватъ само въ случай на неиспълнение на длъжность. Въ всички други отношения тѣзи епископи сѫ били равни тѣмъ по чинъ. Когато Юстинианъ прѣвзѣ

Римъ (553 год.), той направи двама-та Патриарси равни и ги употрѣби и двама-та за политически цѣли. Отъ това врѣме до около края на този периодъ Римский-тъ Патриархъ бѣ подчиненъ на Источния Императоръ, чието управление въ Италия зависяше много отъ добра-та воля на Епископи-тѣ (Римски) и за това тѣ бѣхѫ оставени повече-то свободни. Въ 587 год. Иоаннъ, Епископъ Константинополский си присвои титла-та —*Вселенский Патриархъ.* Пелагий изведнъжь протестира, а Григорий Великий показа по-голѣма распаленость въ съпротивление-то си. Той нарѣче титла-та противохристианска и диаволска, но не сполучи да я унищожи. Около това врѣме Папа-та захванѫ да дава *паллиума,* (омофора) който веички-тѣ епископи на Истокъ приимахѫ отъ Императора при посвящение-то имъ, на най-отличии-тѣ епископи на Западъ. Въ Германски-иѣ държави, които ся образувахѫ имаше до нѣкѫдѣ различни распорѣждания. Епископи-тѣ трѣбваше споредъ закона да ся потвърдяватъ отъ царя, и въ повече-то случаи царь-тъ назначаваше на вакантни сѣдалища. Конференции не можахѫ да ся свикватъ безъ царско позволение, и рѣшения-та имъ не ся считахѫ за законни безъ царско потвърждение. Слѣдствие-то бѣше че конференции-тѣ повече-то прѣстанахѫ. Царь-тъ станѫ единственния сѫдия на всички-тѣ епископи и той ги употрѣбяваше въ граждански служби. Но споредъ както тѣ ся издигахѫ, общо-то духовенство и спадваше отъ чинъ-тъ си. На никой свободенъ человѣкъ не ся позволяваше да стане священникъ безъ позволение-то на царя. За това священство-то състоеше повечето отъ роби, и по тази причина епископи-тѣ имахѫ неограничена власть надъ тѣхъ до Парижкия Съборъ (615 год.), който имъ даде право да ся явяватъ прѣдъ смѣсено сѫдилище. Но цѣлий-тъ надзоръ на правосѫдието-то ся постави въ рѫцѣ-тѣ на епископи-тѣ. Тѣ бѣхѫ задлъжени да дѣйствуватъ като посрѣдници. Папа-та не можаше направо да ся мѣси въ церковни работи въ тѣзи страни безъ съгласие-то на царя.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ

На Истокъ монашество-то продължаваше въ многоразлични-тѣ си форми. Юстинианъ му благоприятствува съ закони-тѣ си, ако и да ся потруди да ограничи нередовни-тѣ скитачия на общежители-тѣ (монаси).* Стълпници-тѣ привлѣкохѫ най-голѣмо удивление. Първий-тъ Симеонъ, както видѣхме, умрѣ въ 460 год. Другъ единъ на име Даниилъ живѣлъ близо до Цариградъ, за когото ни ся расказва въ врѣме на царувание-тъ на Зенона.

---

*) Монаси които сѫ живѣяли общо въ една обитель.

Алипий прѣминалъ около седемдесеть години на единъ стълпъ близу до Одринъ. Едно опитвание при Тревсъ да ги подражаятъ, ся запрѣти отъ мѣстни-тѣ епископи. Въ Франция пустинници-тѣ намѣрихѫ много въсхвалители. На Западъ Бенедиктъ житель отъ Нурсия, въ Умбрия, даде нова форма на монашеския животъ. Слѣдъ като бѣше живѣлъ много врѣме като пустинникъ, той основа единъ манастирь на една планина въ Кампания, дѣто старий-тъ лагеръ Касиниумъ бѣше расположенъ и отъ това го нарѣчс Касиненски Монастирь. Тука той въведе една нова система правила съ които умекчи крайна-та строгость на монаси-тѣ на Истокъ. Той прѣдприе много и сгодни занятия и *изисква обѣщание* отъ всички които влизахѫ, никога да не оставятъ вече манастиря и строго да испълняватъ всички-тѣ му правила. Тази система ся скоро распространи въ Италия, Франция и Испания. Вмѣсто разнообразие въ правила-та, сега ся яви единство и първий-тъ собственно монашески орденъ ся подигнѫ. Женение-то на монаси-тѣ ся обяви за незаконно и монаси и монахини, които избѣгвали отъ монастиря-тъ си, насила ги връщали назадь. Ний не намираме никаква диря отъ книжевни занятия помежду имъ въ това врѣме. Касиодоръ, който основа Виварианский-тъ монастирь близу до Сквилачи въ Бритияи, билъ първъ да въведе учени занимания (540 год.) Бенедиктинци-тѣ скоро послѣдвахѫ примѣра му, и по тозь начинъ тѣ можахѫ сега да бѫдѫтъ полезни на Западъ въ много нѣща. Тѣ разработихѫ много пуста земя, и живо унапрѣднахѫ дѣло-то на образование-то. Тѣ прѣдадохѫ на потомство-то си история-та на свои-тѣ врѣмена въ лѣтописи, и му запазихѫ чрѣзъ свои-тѣ приписвачи списания-та на древность-та.

Мнозина отъ духовенство-то продължавахѫ да ся избиратъ изъ помежду монаси-тѣ. Старо-то правило че всички-тѣ монастири трѣбва да сѫ подъ надзора на епископи-тѣ на епархия-та, първо ся наруши въ Египетъ, дѣто мнозина ся турихѫ подъ далечни епископи за да избѣгватъ угнѣтение. Въ други тѣста старо-то правило ся още строго прилагало. Конференции, събори, и папи зехѫ върху си длъжность-та да не оставятъ епископи-тѣ да ся мѣсятъ въ вѫтрѣшно-то управление на монастири-тѣ. Григорий Великий особнно ся отличи въ покровителствувание на манастири-тѣ.

Чувственна-та наклонность въ публично-то богослужение слѣдваше прѣзъ тозь периодъ. Много суевѣрни вѣрвания изникнахѫ. Григорий Великий бѣше человѣкъ съ истинско благочестие, но и съ много монашески суевѣрия и твърдѣ лековѣренъ. Той стори много за въвеждане нови форми въ богослужение-то и за распространение на много суевѣрия. Почитание-то на святии ся повече-то обърнѫ на суевѣрно поклонение на мощи, за чудотворна-та сила на които ся казвахѫ много нелѣпи прикаски. Тази наклонность породи измама въ въвеждание-то на лъжливи мощи. Легенди-тѣ (прикаски-тѣ), за святии-тѣ ся много умножихѫ въ отговоръ на увеличена-та любовь за чудеса. Истории на мѫченици на които само имена-та ся знаяхѫ, и даже на нѣкои имена-та заедно съ цѣла-та имъ история, ся измислювахѫ въ нѣкои случаи. Церкви ся посвѣщавахѫ на ангели както и на святии. Образи станахѫ по-общи въ церкви-тѣ. На Истокъ автентични (достовѣрни)? образи на Христа почнахѫ да ся явявать публично и бѣхѫ срѣдство да ся въведе тамъ поклонение-то на икони; но на Западъ икони-тѣ ся още отхвърляхѫ. Юстинианъ съгради много великолѣпни церкви. На церковни-тѣ праздници ся притурихѫ два праздника на Мария, Февруарий 2-й Очищение-то, и Мартъ 25-й Благовѣщение. Григорий подобри церковна-та музика.

Юстинианъ прьвъ приложи на духовни-тѣ отношения помежду крьстникъ и крьщелникъ граждански-тѣ послѣдствия происходящи отъ тѣлесни сродства. Григорий даде онази форма на Римска-та литургия относително до Господня-та Вечеря, която тя е упазила сѫщественно до сега. По ранни-тѣ понятия на този обрядъ и неговата умилостивителна сила ся прѣувеличавахѫ споредъ както идея-та стана по-обща, която ся внуши отъ Августина като прѣдположение, че человѣци-тѣ ще ся подчинятъ на очистителенъ огънь токо слѣдъ смърть-та. Григорий стори много за утвърждение-то на тѣзи заблуждения чрѣзъ описвание страдания-та на души-тѣ на умрѣли-тѣ и облекчение-то на тѣзи мѫки чрѣзъ приносима-та въ Господня-та Вечеря жертва. Споредъ както Вечеря-та въсприимаше форма-та на велико тайнство, то и хора-та твърдѣ рѣдко ся причащавахѫ; тъй щото станѫ нужда да ся направятъ закони върху този прѣдмѣтъ. Въ други отношения идея-та за елементи-тѣ (хлѣбъ-тъ и вино-то) въ Вечеря-та не прѣтърпѣ никакво промѣнение. По между груби-тѣ Германци, Християнство-то не можаше изведнъжь да спрѣ развращение-то, което послѣдва отъ завоевание-то на Римска-та Империя; заради това то прѣдложи умилостивление за всички прѣстѫпъци заедно съ запрѣщение-то имъ. Единъ пѫть ся отвори за наслаждение първо съ похоти-тѣ на грѣхъ-тъ, и послѣ за добивание освобождение отъ виновность-та му. Малко грижа имаше за учение. Най-глупешки заблуждения ся държахѫ за пькъла и за сила-та на церква-та, както и за заслуги-тѣ на свякии-тѣ и на церковни и монашески упражнения. Голѣма цѣнность ся отдаваше на давание-то милостини на церква-та и на сиромаси-тѣ.

Тѣзи заблуждения ся усилвахѫ чрѣзъ легенди (прикаски) и чудеса, които бѣхѫ на дѣло священнически измислици, и бѣхѫ далечь отъ да упражнятъ добро нравственно влияние върху народа. Най-тежки прѣстѫпления бѣхѫ общи между духовенство-то, както и между народа и царие-тѣ. Тѣ причинявахѫ малко срамъ, и публично-то мнѣние не ся исказваше противъ тѣхъ, както би го повелъ духъ-тъ на Христианство-то да стори. Това бѣше единъ периодъ на форми и приуготовление за Христианство-то. Всяка диря отъ язичество-то ся отхвърли въ законодателство-то; но языческо-то суевѣрие си остана помежду народа. Въ Англия Григорий ся опита да приспособи нѣкои язически обичаи въ церковна-та служба, за да направи Христианство-то по-приятно на Англо-Сакси-тѣ.

ВѢРОУЧЕНИЕ

Монофизитско-то Прѣние. Въпрѣки съгласие-то между Кирила и Ивана, вѫтрѣшната схизма между Египетъ и Истокъ по въпросъ-тъ за личность-та на Христа още продължаваше. Египтяни-тѣ съзирахѫ Несторианство въ учение-то за двѣ-тѣ естества, а Истокъ откриваше Аполинарианизмъ-тъ въ учение-то за едно естество. Египетска-та партия бѣ благоприятствувана въ дворъ-тъ, и върлий-тъ Диоскуръ прѣемникъ Кириловъ (444—451 год.) въ Александрия, свали найревностни-тѣ Источни епископи като Несторианци. Но въ сѫщо-то врѣме игумена Евтихий въ Цариградъ, приверженникъ Кириловъ, бѣ осѫденъ отъ своя епископъ, защото поддържалъ учение-то за едно естество (448 год.), Левъ Римский удобри осѫждение-то и въ писмо-то си до Флавиана, Епископъ Константинополский, той также даде едно догматическо изложение върху спорна-та точка, която бѣ далечь отъ да бѫде благоприятна на Египтяни-тѣ.

Диоскуръ изведнъжь ся распорѣди да ся свика единъ общъ съборъ, познатъ подъ име-то *Разбойнически Синодъ* въ Ефесъ, и като прѣдсѣдатель той принуди епископи-тѣ да ся произнесѫтъ въ полза на Евтихия и на Египетско-то вѣроучение (449 год.). Флавианъ билъ така злѣ битъ щото умрѣлъ отъ рани-тѣ си слѣдъ три дни.

Смърть-та на Теодосия изведнъжь измѣни състояние-то на работи-тѣ. Нови-тѣ владѣтели Пулхерия и Марцианъ, мѫжь-тъ ѝ, бѣхѫ толкозъ пристрастни къмъ Лева, колкото бѣхѫ противни на Диоскура. Единъ новъ Вселенски Съборъ ся свика въ Халкидонъ (451 год.). Диоскуръ бѣ свaленъ поради много-то му зли работи. Осѫдени-тѣ Източни епископи, и за да ся пощадятъ Египетски-тѣ и Кирилъ заедно съ тѣхъ, бѣхѫ прѣвъзгласени за православни. Писмо-то на Лева до Флавиана бѣше направено правило на вѣра-та върху спорни-тѣ точки съ нѣкои изяснения отъ страна на Събора. При всичко че рѣшения-та на Събора приехѫ императорско потвърждение и бѣхѫ приложени чрѣзъ законъ, пакъ тѣ ся считахѫ като Несториански отъ мнозина въ Египетъ и Палестина, и по този начинъ станахѫ начало-то на досадително-то Монофизитско прѣние (451—454 г.).

Теодосий, единъ Монофизитски монахъ отъ Палестина, съ помощь-та на вдовица-та Евдоксия подигнѫ едно въстание отъ монаситѣ противъ Ювернала, Епископъ Иерусалимский, което ся потуши слѣдъ дълго кръвопролитие. Въ Александрия, една голѣма партия прѣдводителствувана отъ презвитеря Тимотея и Петра диакона, ся отдѣли отъ новоназначений-тъ епископъ Протерий. Тази партия отхвърли Халкидонский-тъ Съборъ и обяви за незаконно сваляние-то на Диоскура. Тѣхно-то вѣроучение за едно-то естество въ Христа даде поводъ да ги считатъ въ нѣкои отношения за привьрженници на свърхчеловѣческо-то естество Христово. Тѣ поддържахѫ че Атанасий и Кирилъ заедно съ Дионисия Ареопагита (Дѣян. 17; 19–34), който писалъ много книги, съ цѣль да въведе Грьцка-та философия въ Християнство-то, учали учение-то за едно естество. Нѣма сумнѣние че списания-та на Дионисия бѣхѫ лъжливи, и бѣхѫ писани прѣзъ 5-й вѣкъ. Смърть-та на Марциана (457 год.) въодушеви партия-та съ нова надѣжда. Въ Александрия, Протерий биде убитъ въ едно въстание, и Тимотей Аелурий избранъ за Патриархъ. Императоръ-тъ Левъ I изиска ново рѣшение отъ епископи-тѣ за Халкидонски-тѣ постановления; но като по-голѣма-та часть отъ тѣхъ (епископи-тѣ) ся придържахѫ о тѣзи постановления Аелурий ся прати на заточение, и другъ единъ Тимотей ся назначи на негово мѣсто.

Въ Антиохия, Петръ, единъ монахъ отъ Цариградъ, ся въспротиви на Халкидонски-тѣ рѣшения, придоби монаси-тѣ на своя страна, свали Патриарха и му зѣ мѣсто-то. Той, обаче, биде сваленъ съ императорски указъ (470 год.). Видяше ся като че схизма-та щѣше скоро да исчезне, но Василискъ (476 год.) испѫди Императора Зенона отъ прѣстола и ся произнесе въ полза на Монофизити-тѣ. Аелурий и Петръ бидохѫ назначени на прѣдишни-тѣ си мѣста, и отъ всички-тѣ епископи ся изиска да осѫдятъ рѣшения-та на Халкидонский-тъ Съборъ.

На скоро Патриархъ Акаций сполучи да повдигне единъ народенъ мятежь, който възвърна Зенона на прѣстолъ-тъ. Обаче начала-та на Монофизити-тѣ бѣхѫ ся тъй здраво утвърдили въ Египетъ, щото Зенонъ по съвѣта на Акация, издаде указа “*Хенотиконъ*” или съединително (482 год.), който не споменуваше нищо за Халкидонский-тъ Съборъ. Той ся постара да съедини двѣ-тѣ партии върху по-общи начала. Изискваше ся отъ всички епископи да подпишатъ “Хонотикона.” Петръ Монгусъ станѫ Патриархъ Александрийский, а Петръ монаха—Антиохийский 458 год. Мнозина отъ Сирийски-тѣ епископи ся испѫдихѫ защото не искахѫ да подпишатъ “Хенотикона.”

Папа Феликсъ отказа да го подпише и издаде анатема (484 год.) противъ Акация; и общение-то между Истокъ и Западъ ся прѣкъсна. Но даже на Истокъ "Хенотиконя" ся указа слаба връзска на единство. Прѣние-то ся продължаваше и причиняваше студенина и често явни крамоли между партиитѣ. Въ Цариградъ Халкидонски-тѣ рѣшения ся много уважавахѫ. Императоръ Анастасий (491—518 год.) ся постара да избѣгне всяко намѣсвание въ религиозни работи, освѣнъ съ цѣль да запази тишина-та заплашвана отъ фанатици. Той ся постара да възстанови церковно общение съ Западъ; но надмѣнни-тѣ притязания на Папа-та осуетихѫ старания-та му, и той умрѣ ненавижданъ отъ всички-тѣ приятели на Халкидонски-тѣ постановления.

Подъ Юстина I (518—527) единъ народенъ мятежь накара да ся приематъ всеобщо и тържественно Халкидонски-тѣ рѣшения и да ся поднови церковно-то общение съ Римъ (519 год.). Монофизитски-тѣ епископи бидохѫ свалени, между които бѣше Северъ, Патриархъ Антиохийский. Повече-то отъ тѣхъ побѣгнахѫ въ Александрия, дѣто учение-то имъ бѣше тъй общо, щото Юстинъ не можѣ да стори нищо противъ него (учение-то). Обаче това общество отъ толкова много Монофизитски епископи скоро доведе раздѣлѣния между сами-тѣ тѣхъ. Юстинианъ ся постара да възстанови единство и въ церква-та и въ държава-та посрѣдствомъ закони. Той ся потруди да възвърне въ церква-та Монофизити-тѣ, но отъ негови-тѣ трудове ся въсползувала една тайна Монофизитска партия началствувана отъ жена му Теодора. Тя упражняваше голѣмо влияние врьхъ него и ся надѣваше стѫпка по стѫпка да докара церква-та да приеме Монофизитство-то. Тя убѣди мѫжа си че Монофизити-тѣ били докачени отъ нѣкои точки въ церква-та, които не били необходими за православие-то. Владѣюща-та партия также имаше свои-тѣ прѣдставители въ двореца, и императора ся водяше ту отъ една-та, ту отъ друга-та партия да издава закони, които повече увеличихѫ нежели да прѣмахнатъ причини-тѣ на споръ-тъ. Монофизитска-та формула, "Богъ биде распнѫтъ," която ся удобри отъ множина отъ православни-тѣ епископи на Истокъ, ся обяви за православна отъ Юстиниана за да примири Монофизити-тѣ. Това срѣдство не сполучи. Павелъ, единъ Католикъ, биде назначенъ Патриархъ Александрийский. Теодорино-то тайно опитвание да распространи Монофизитство-то въ Римъ и Цариградъ излѣзе также безплодно. Антимъ, когото тя направи Патриархъ Цариградский (535 год.) биде скоро свалёнъ за дѣто билъ Монофизитъ (536 год.). Вигилий, който бѣ направенъ Папа съ тайно споразумѣние да ся обяви въ полза на Монофизитство-то, скоро намѣри че е за въ негова полза да наруши обѣщание-то си.

Около това врѣме Юстинианъ биде придуманъ да осѫди списания-та на Теодора, Теодорета противъ Кирила и Ибаса подъ заглавие "Три-тѣ Глави." Послѣдни-тѣ двѣ бѣхѫ приети за православни отъ Халкидонский-тъ Съборъ. Заради това Вигилий ся подвоуми, но ся повика въ Цариградъ и тамъ той осѫди "Три-тѣ Глави," но отъ послѣ отказа да приеме вторий-тъ указъ противъ тѣхъ (551 год.). Тогазъ Юстинианъ свика единъ Вселенски Съборъ въ Цариградъ (553 год.) Вигилий не само отказа да присѫтствува но даже и защити "*Три-тѣ Глави*" въ едно писмо. Съборъ-тъ прѣкъсна всяко общение съ него и усвои рѣшения-та на Императора. Събора такожде анатематиса (проклѣ) всички които притязавали че той (Събора) билъ осѫдилъ нѣщо което Халкидонский-тъ Съборъ удобрилъ. Успѣхъ-тъ на Юстинианови-тѣ войски въ Италия докара Вигилия да приеме рѣшения-та на тойзи Съборъ (554 год.) Вигилий умрѣ когато пѫтуваше за Римъ (555 год.) Пелагий I припозна изведнѫжь авторитета на Събора, но слѣдствие-то бѣ схизма помежду Римъ и нѣколко отъ Западни-тѣ церкви, а особенно Картагенска-та. И така Юстинианово-то опитвание да възвърне Монофизити-тѣ само имà за слѣдствие да ги тласне още по-далечь; тази ересь, обаче, скоро изчезна отъ Римска-та Империя.

Владѣние-то на Араби-тѣ, което скоро послѣдвà, направи расцѣпление-то неисцѣримо въ други мѣста. Само малка часть отъ Египтяни-тѣ послѣдвахѫ Католическия Патриархъ Александрийский който бѣше назначенъ отъ Юстиниана. По-голѣма-та часть избра другъ патриархъ, и слѣдватъ до днешний-тъ день подъ име-то *Копти.* Етиопска-тя Церква е била всякога съединена съ тѣхъ. Також де и въ Армения и часть отъ Сирия и Месопотамия Монофизитско-то учение продължава да сѫществува до днешний день.

Августинизмъ-тъ и Полупелагианизмъ-тъ. Западни-тѣ церкви ся малко побъркахѫ отъ Монофизитско-то прѣние, но прѣние-то помежду Августинизмъ-тъ и Полупелагианизмъ-тъ продължаваше, и станѫ твърдѣ остро въ Франция, но то не доведе работа-та до дѣйствителна схизма въ церква-та. Испърво Полупелагианизмъ-тъ наддѣлѣ. Отличний-тъ му защитникъ Фаустъ, игуменъ на Леринский-тъ монастирь, а слѣдъ 440 год. Епископъ Рейнский, принуди нѣкой си презвитерь Луция да ся откаже отъ Августинови-тѣ учения. Меговий-тъ Полупелагиански символъ биде въобщо удобренъ въ коференции-тѣ (събори-тѣ) Арлский и Лионский (475). Августинизмъ-тъ ся ненавиждаше въ Франция по причина на учение-то му за безусловни-тѣ рѣшения (повелѣния) Божии. Той бѣше тоже изопаченъ отъ слѣдствия-та, които упорити-тѣ му защитници извличахѫ отъ него, отъ една страна, и върли-тѣ му противници, отъ друга;

тъй щото той станѫ съвсѣмъ врѣдителенъ за всяка нравственность. Защитници-тѣ му повечето ся осѫждахѫ подъ име-то Прѣдопрѣдѣлителници а не като Августинци.

Въ Римъ и Африка Августинови-тѣ учения ся строго слѣдвахѫ. Когато Августинци-тѣ въ горни-тѣ страни ся съединихѫ съ онѣзи въ Франция, тѣ станахѫ по-силни. Папа-та произнесе прѣсѫда въ неопрѣдѣлена форма противъ списания-та на Фауста. Фулгентий, Епископъ Руспенский (523 год.) защити Августина противъ него. Слѣдствие-то бѣше че Полупелагианизмъ-тъ ся отхвърли въ Франция подъ прѣдводителство-то на Кесария, Епископъ Арлский, въ Оранжский съборъ (529 год.), и Августинова-та система ся усвои въ сѫщественно измѣнена форма. Никой учитель на Полупелагианизмъ-тъ ся не осѫди по име, и начала-та на Полупелагианци-тѣ попослѣ ся учахѫ безъ съпротивление.

Богословска Наука. Тъй като борба-та противъ язичници-тѣ не прѣдизвикваше вече умственна дѣятелность, то и изучвание-то на така нарѣчени-тѣ язически науки бѣше станало подозрително, особенно въ очи-тѣ на монаси-тѣ. За това и научно-то образование много отпаднѫ, понеже свободно-то движение на умъ-тъ ся въспираше чрѣзъ стѣсняване-то на православие-то. Исключително внимание ся даваше на ялови религиозни умозрѣния и прѣпирания слѣдвани съ извънмѣрна ревность. Имаше по-малко и по-малко изслѣдвание, и най-послѣ ся яви общо нерасположение къмъ него. По тълкование-то на Св. Писание твърдѣ малко ся направи; и почти всички списания не бѣхѫ друго освѣнъ компилации (събрани отъ други списания). Диалектическо-то развитие на вѣроучение-то бѣше незадоволително, тъй като то бѣше въ вреда на по-дълбоки религиозни духове, и слѣдователно мистицизмъ-тъ придоби по-пълно и по-добро развитие въ списания-та на Лъжедионисия Ареопагита, които ся появихѫ прѣзъ този периодъ. Тѣзи списания пропѫждахѫ Божественна-та сѫщественность по-далечь отъ всяко битие и знание, и прѣдставлявахѫ всички-тѣ нѣща като происходящи въ редовна постепенность, отъ нея като тѣхна сѫщественность (*essence*). Тѣ учахѫ какъ человѣкъ би моглъ да ся издигне въ съобщение съ всички по-горни сѫщества, и най-послѣ съ самаго Бога. Тѣ постепенно ся распространихѫ на Истокъ, но не проникнахѫ на Западъ до Срѣдни-тѣ Вѣкове.

Григорий Великий имаше едно монашеско прѣзрѣние къмъ всякакво учение; тъй щото, токо рѣчи всичко що стори церква-та, бѣше да събере и нареди материалъ за живота на святии-тѣ и събори-тѣ.

* * *

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

ГЛАВА VI.

(623—800)

ОБЩЪ ПРИГЛЕДЪ

Този е периода на прѣминувание-то отъ Стара-та История въ Срѣдневѣковна-та. Мохамедъ, роденъ въ Мекка (569 год,) проповѣда една строга и военолюбива вѣра. Негово-то бѣгство отъ Мекка въ Медина (622 г.) отбѣлѣзва начало-то на Мохамеданска-та ера. Той покори Арабия и умрѣ въ 632 год. Негови-тѣ прѣемници Абубекиръ (632—633 г.) и Омаръ (634—644 год.) прѣвзѣхѫ Иерусалимъ (637 год.) и Александрия (640 год.) дѣто тѣ изгорихѫ библиотека-та. Персия, Египетъ и една голѣма часть отъ Сирия ся завоевахѫ до края на 641 год. Прѣди 680 год. Сицилия биде нашествувана и Цариградъ ся обсади. Армения ся завоева въ 696 год. заедно съ Сѣверна Африка (698 год.) дѣто Картагенъ ся съсипа. Испания ся завоева (711—714), и Цариградъ ся пакъ обсади (717 год.) Междуособия-та захванахѫ да разслабяватъ Мохамедани-тѣ и въ 718 год. тѣ бѣхѫ побѣдени отъ Франки-тѣ подъ Евдеса при Тулуза съ една загуба отъ 360,000 *) убити Сарацини, и пакъ въ 732 год. при Турсъ отъ Карла Мартела съ още по-голѣма загуба. Въ 746 год. Родосъ, Кипръ и Антиохия съ голѣма часть отъ Сирия бѣхѫ зети на задъ отъ Коостантина V-ий.

Отъ 775 до 790 год. Мохамеданци-тѣ бѣхѫ пакъ успѣшни. Тѣ опустошихѫ Тракия, и Империя-та бѣше принудена да плаща данъ. Карлъ Великий, станѫ Френски Царь 768 и распространи царство-то си което обгръщаше Франция, Испания, до р. Ебро и една голѣма часть отъ Италия, Германия и Панония. Той ся короняса на Западъ отъ Папа Лева III (800 год.) Въ 680 год. имаше едно Българско Царство между Дунава и Балкани-тѣ и една Славянска Република въ

---

*) Тѣзи цифри сѫ зети отъ лѣтописи-тѣ на монаси-тѣ писани въ онова врѣме, и сѫ несъмнѣнно прѣувѣличени. За Карла Мартела казвали че не изгубилъ въ битка-та повече отъ 10,000 души. Понеже неприятель-тъ ся оттеглилъ прѣзъ нощь-та, водитель-тъ имъ Абдерахманъ като билъ убитъ, загуба-та имъ въ битка-та не би могла да бѫде повече отъ 10,000; но понеже воина-та ся продължи въ първий-тъ случай нѣколко години, и въ послѣдний-тъ додѣто Сарацини-тѣ бидохѫ всички испѫдени отъ Франция, вѣроятно е че горни-тѣ цифри прѣдставляватъ всички-тѣ загуби на Сарацини-тѣ прѣзъ всичка-та воина. Контъ Евдесъ не е получилъ похвала-та която заслужва за дѣто е спрѣлъ напрѣдъкъ-тъ на Сарацински-тѣ поллчища прѣзъ цѣли тринадесеть години.

Бохемия (Чешко). Въ церковно управление сила-та на духовенство-то ся увеличи както ся увеличи и сила-та на Папа-та надъ Римска-та Церква, въ церкви-тѣ въ Германия и Англия и въ страни-тѣ покорени отъ Мохамедани-тѣ. Сила-та на Цариградский-тъ Патриархъ отслабна чрѣзъ Мохамедански-тѣ нападения на Империя-та. Притязания-та на Папа-та ся отхвърлихѫ въ Цариградъ и въ единъ сборникъ отъ церковни закони, негови-тѣ (на Папа-та) рѣшения бѣхѫ изоставени. Християнство-то все земаше по-дълбокъ корень и ся распространяваше между Германски-тѣ плѣмена. Въ *богослужение-то* едно прѣние ся подигна за икони-тѣ. Нѣкои отъ Источни-тѣ писахѫ благоприятно за иконопоклонство-то. Императоръ Левъ и прѣемници-тѣ му го запрѣтихѫ. Въ 769 год. всички изображения и останки отъ икони, и моление на Дѣва Мария бѣхѫ забранени въ источно Православна-та церква. Въ *вѣроучение-то* ся породи прѣние-то за Монотелитство-то, което бѣше това: да ли Христосъ има една или двѣ воли. Съ воля ся подразбираше повече естество-то нежели личность-та. Единъ Вселенски Съборъ въ Никея ся свика отъ Ирина (787 год.) и рѣши въ полза на поклонение-то на икони-тѣ, като срѣдство за благочестива прѣданность на Бога. Друго прѣние ся подигна върху въпросъ-тъ — да ли Христосъ не е относително человѣческо-то си естество Синъ Божий само по усиновление. Послѣдне-то мнѣние ся приимаше отъ Феликса и други които мисляхѫ чрѣзъ него да опровергаятъ Мохамедански-тѣ възражения. Феликсъ ся принуди да ся откаже отъ мнѣние-то си въ 799 г., но отпослѣ той отпаднѫ отъ вѣра-та.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ

Императоръ Ираклий (611—642 год.) благоприятствуваше на иерахия-та. Сергий, Патриархъ Цариградский, го убѣди че Монофизити-тѣ щѣли да ся примирятъ, ако ся приемнеше учение-то за една воля въ Христа, и тъй съ съгласие-то на Папа Онория (625—638 год.), Императора издаде единъ указъ съ горѣказано-то съдържание, което поведе както ще видимъ до Монотелитско-то прѣние. Както видѣхме, почти половина-та отъ Източна-та Империя ся прѣвзѣ отъ Мохаменданци-тѣ прѣзъ царувание-то на този императоръ. Джамия-та не Омара ся съгради въ Иерусалимъ въ 640 год. Християни-тѣ плащахѫ данъкъ за свобода-та си да слѣдватъ религия-та си. Много други примамливи нѣща тѣ прѣдлагали за да прозелитизиратъ Християни-тѣ и Евреи-тѣ но безъ сполука. Такъвъ бързъ успѣхъ на Мохамеданство-то въ Палестина и Египетъ би билъ невъзможенъ, ако Монофизити-тѣ не бѣхѫ гледали на тѣхъ (на Мохамедани-тѣ) като на избавители отъ гонение.

Вѣроучение-то на Мохамеда ся намира въ

Корана за който ся казва че му е билъ ужь диктуванъ отъ единъ ангелъ. Добри-тѣ му поучения бѣхѫ повече-то зети отъ Еврейската и Християнска религии. Но то прѣсича всяка надѣжда за сношение, съединение и за почти всяко съобщение съ Бога, като Го въздига безнадѣждно далечь отъ человѣческа-та сила, и като въ сѫщо-то врѣме, унижава человѣка, чрѣзъ угождавание на страсти-тѣ му, почти до равнище-то на скота.

Въ Франция, прѣзъ това врѣме, търговия-та и искуства-та процьвтяхѫ подъ слаби-тѣ потомци Кловисови до дѣ то Пепинъ не съедини цѣла-та страна и направи обширни завоевания въ Германия (700—775 год.)

Констансъ II бѣше Императоръ (641—668 год.) Империя-та твърдѣ много отслабна отъ успѣха на Мохамедани-тѣ, но пакъ ся почиташе въ Римъ. Констансъ бѣше принуденъ да плаща откупъ на Сарацини-тѣ. Теодоръ Иерусалимский стана Папа (642—649 год.). Той отлѫчи отъ церковно общение Патриарха Цариградский и присвои титла-та Върховенъ Първосвященникъ; той бѣше послѣдний-тъ Папа, когото единъ Епископъ можаше да нарѣче братъ. Папа Мартинъ I (649—654 год.) биде отведенъ плѣнникъ въ Цариградъ защото не искалъ да ся съгласи съ учение-то за *една воля въ Христа.* Папа Виталианъ (657—672 год.) отлѫчи отъ церква-та Марка Архиепископа

Равенский и направи Теодора Архиепископъ Кантербургский въ Англия.

Константинъ IV, Погонатъ, бѣше императоръ отъ 668—685 год. Вселенския Съборъ въ Труло (680 год.) рѣши че Христосъ има *двѣ воли*, но че человѣческа-та е подчинена на небесна-та. Цариградъ ся обсади отъ Сарацини-тѣ (668—670 год.) но ся избави чрѣзъ така нарѣчений-тъ "Грьцки огнь."

Юстинианъ II управлявà отъ 685—695 и пакъ отъ 705—711 год. Той ся послѣдва отъ Тиберия (698—705 год.) Труланский-тъ Съборъ ся свика въ 692 год. Той направи Папа-та и Цариградския Патриархъ равни, но Папа Сергий (687—701 г.) отказа да подпише членозе-тѣ (на този съборъ)и успѣшно ся въспротиви на опитвания-та на Императора да го арестува.

Голѣма часть отъ Англия чрѣзъ законъ стана Християнско царство въ 695 год., но царие-тѣ отхвьрлихѫ намѣса-та на Папа-та, за която духовенство-то въ Англия дѣйствуваше. Въ 696 год. Баварский-тъ Дукъ ся покрьсти отъ Руперта, Вормский-тъ Епископъ. Пепинъ, баща-та на Карла Мартела, който бѣше станалъ твьрдѣ силенъ Маиордомо (управитель на палата) за Меровингска-та династия, покори юго-западна Фриздландия въ полза на Християнство-то (690—700 год.) Рупертъ Вормский, за когото казвали да происхождалъ отъ царска-та фамилия на Франки-тѣ, захвана да проповѣдва Евангелие-то на Славяни-тѣ въ Бавария около 695 год. Той съгради жилище, церква и монастиръ върху развалини-тѣ на единъ старъ Римски градъ, и тѣзи станахѫ начало-то на Салцбургъ. Папа Константинъ (708—715 год.) най-първо въведе обичай-тъ да му ся цѣлува кракъ-тъ отъ негови-тѣ посѣтители. Анастасий II (713—716 год.) биде свалень.—Теодосий III управлявà само малко врѣме. Левъ III (716—741 год.) бѣше мѫдъръ управитель. Той бѣше просвѣтенъ и способенъ, но изгуби Грьцки-тѣ владѣния въ Италия, които ся държахѫ само на име за дълго врѣме. Папа Григорий II (715—731) проводи Англичанина Винфрида като миссионеръ въ сѣверни-тѣ Германски плѣмена (732 год. Той държа първо-то Германско събрание (конференция) (642 г.) което обѣща покорность на Папа-та. Винфридъ биде направенъ епископъ и ся нарѣче Бонифаций. Той биде убитъ съ други петдесеть свои помощници въ Сѣверна Фризландия близу до Дакконъ на 5-ий Юний, 755 год. Никой другъ миссионеръ не е билъ по-достоенъ за мѫченически вѣнецъ. Германия длъжи нему поне толкозъ колкото и на Лютера.

Папа Григорий III (731—741 год.) повика управителя на Франки-тѣ, Карла Мартела, да му помогне противъ Лонгобарди-тѣ срѣщу които Левъ III-ий не бѣше въ състояние да го защищава. Отъ това врѣме Грьцка-та Империя имаше да ся защищава съ всички-тѣ си сили противъ Мохамедани-тѣ, и за това Италия и Папа-та бѣхѫ оставени да ся грижѫтъ за себе си.

Константинъ V (741—775 год.) продължи воина-та противъ поклонение-то на икони-тѣ, която Левъ III бѣше започналъ; той такожде успѣ и въ воина-та противъ Араби-тѣ. Той бѣше ненавиждаиъ отъ монаси-тѣ, защото ся противяше на поклонение-то на икони-тѣ. Той растури много мънастири и спечали голѣма побѣда надъ Българи-тѣ (774 год.) Папа Захарий (741—745 год.) даде религиозна санкция (потвърждение) на сваляние-то отъ прѣстола на Чилдерика, отъ Пепина, — синъ на Карла Мартела и баща на Карла Великий. Отъ своя страна Пепинъ помогна на Папа Стефана II да побѣди Лонгобарди-тѣ, които обсаждахѫ Римъ, и по този начинъ той (Пепинъ) утвърди свѣтска-та власть на папство-то. По просба-та на Папа Адриана Карлъ Великий тури край на Лонгобардско-то царство, и така потвърди свѣтска-та власть на Папа-та. Левъ IV управлявà отъ 775—780 г. Когато умрѣ той остави единъ синъ на десеть години, въ име-то на когото майка му Ирина управлявà до 790 год. когато тя биде пратена на заточение. Нейния синъ Константинъ VI управлявà до 797 год. когато той биде убитъ въ едно съзаклятие скроено отъ майка му, която управлявà до 802 год. Единъ съборъ ся свика въ Никея (787 год.) който възстанови поклонение-то на икони-тѣ. На него присѫтствувахѫ 350 епископи, и той ся брои за седмий Вселенский Съборъ. Папа Левъ III (795—816) биде испѫденъ отъ Римъ отъ Кампела и Паскала (799 год.) Той избѣгна въ Франция и биде възстановенъ отъ Карла Великий, когото той короняса въ Римъ като "*Августъ Кесарь на Свята-та Римска Империя.*"

Карлъ Великий може справедливо да ся нарѣче баща на днешна Европа. Неговия характеръ бѣше многостраненъ както негови-тѣ дѣла показватъ. Той бѣше завоеватель защото той воюва прѣзъ повече отъ тридесеть години. Той съедини изново Франки-тѣ. Той затвори Сарацини-тѣ въ Испания, завоева Лонгобарди-тѣ въ Италия и приведе подъ свое управление повече-то отъ земи-тѣ които сега ся заключаватъ въ Германия и Австрия. Той бѣше държавенъ мѫжь. Той помагаше на Папа-та, и Папа-та помагаше нему. Тѣхни-тѣ интереси ся съгласувахѫ. Той бѣше образователь (цивилизаторъ). Негова-та система на гражданско управление ще увѣковѣчи слава-та му повече отколкото негови-тѣ блѣскави побѣди. Той бѣше въспитатель. Той основа училища, привика на помощь най-учени-тѣ мѫжие въ онова врѣме, между които можемъ да споменемъ Варнефрида, Еджинхарта и Алкуина. Имаше и царедворски училища, манастирски училища и великоцерковни (катедрални) училища. Той бѣше прѣгледвачь на Св. Писание. Въ течение-то на нѣколко столѣтия погрѣшки ся бѣхѫ вмъкнали отъ небрѣжение-то на прѣписвачи. По-чисти прѣписи ся прѣнесохѫ отъ Италия и Гърция, и съ Алкуина, най-учения мѫжь на вѣкъ-тъ, за редакторъ и множества монаси за прѣписвачи, главни-тѣ церкви и монастири бидохѫ снабдени съ точни издания отъ всички-тѣ священни книги. Той бѣше черковникъ. Съ всички-тѣ си погрѣшки Карлъ Великий обичаше Божия-та церква. Въ ревность-та си за вѣра-та той ся опита да наложи Християнство-то на завоевани-тѣ Саксонци. Той порѫча на Варнефрида да пише проповѣди които прости-тѣ селски пастири да четѫтъ на свои-тѣ паства. Той умрѣ въ 814 год., уважаемъ и почитаемъ отъ всички; но негова-та империя ся скоро растури.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ

Важно-то събитие на този периодъ бѣше притязание-то на Папа-та че е *Върховенъ Първосвященникъ,* и общо-то приемание на това притязание на Западъ, тъй като това ся съгласуваше съ политика-та на врѣме-то (645 г.). Западъ бѣше раздѣленъ на многочисленни царства и често царства-та бѣхѫ раздѣлени на партии. Царство-то или партия-та която имаше Папа-та на своя страна въобще успѣваше; и за това церковна-та власть прѣодоляваше надъ свѣтска-та. Истокъ не прие титла-та на Папа-та и за това единъ Вселенски Съборъ ся свика въ Цариградъ, въ Труллуса за да разгледа и нареди изново

Церковния Уставъ (692 год.). Въ този Съборъ 102 канона ся прокарахѫ, тѣ повече-то съкращавахѫ и давахѫ законно изражение на старитѣ обичаи въ Церква-та, и повторяхѫ стари канони. Този Съборъ потвърди 85-тѣ *апостолски канони*, отъ които Римска-та Церква държи само 50, и санкционира (потвърди) като церковни закони, канони-тѣ на събори-тѣ: Никейский, Анцирский, Неокесарийский, Гангрийский, Антиохийский, Лаодикийский, Картагенский и Цариградский (394 год.). Такожде и канони-тѣ на Дионисия Александрийский, Петра Александрийский, Григория Чудотворца, Атанасия, Василия Великий, Григория Нисанский, Григория Назианзенский, Амфилохия Иконийский, Тимотея Александрийский, Кирила Александрийский, Генадия Цариградский и на Киприяна и негови-тѣ конференции. Всички други канони ся запрѣтихѫ като неистински, между които бѣхѫ нѣколко рѣшения на Римски-тѣ епископи, и рѣшения-та на много отъ Западни-тѣ Конференции. Имаше шесть канона които бѣхѫ особенно неприятни на Папа-та 1) канонъ-тъ относително закони които ся считали за дѣйствующи въ Римъ както погорѣ ся каза; 2) Канонъ-тъ който позволявалъ на священници да иматъ една жена; 3) Онзи който правялъ Патриарха Цариградский равенъ съ Папа-та; 4) Канона противъ постяние въ Сѫббота; 5) Канона противъ ядение кръвь и удавенина; 6) Канона противъ образи на Агне-то. Ако и папски-тѣ пратеници да бѣхѫ подписали тѣзи канони, пакъ

Папа Сергий отказа да ги приеме. Юстинианъ имаше намѣрение да го докара въ Цариградъ, но му въсприпятствува възбунтувание-то на Равенския гарнизонъ, и скоро слѣдъ това, сваляние-то му и отъ прѣстола. Така този Вселенски Съборъ ся припозна само на Истокъ, но не и на Западъ, и бѣше първа-та публична стѫпка която поведе до раздѣление-то на двѣ-тѣ церкви. Политическа-та важность на Папи-тѣ ся увѣличи въ Италия споредъ колкото Грьцки-тѣ Императори, сега притискани отъ Сарацини-тѣ, бѣхѫ принудени да ги оставятъ да защищаватъ Италиански-тѣ имъ владѣния противъ Лонгобарди-тѣ. Тѣ бѣхѫ още поданници на Императори-тѣ, бѣхѫ потвърдявани на службата си отъ тѣхъ, и имъ плащахѫ данъкъ. Когато Юстинианъ ся опита да отведе Папа Сергия I въ Цариградъ, Равенския гарнизонъ възстанѫ противъ него и той биде сваленъ. Слѣдъ въстановление-то му на прѣстола, Константинъ го посѣти, и му ся дадохѫ най-високи знакове на почетъ. Константинъ отказа да ся покорява на наслѣдника Юстиниановъ, Филиппика (712 год.).

Въ Италия Лонгобарди-тѣ ся показахѫ противни на Папи-тѣ, ако и да бѣхѫ Римо-Католици, и слѣдъ 671 г Горня Италия прогласи своя-та церковна независимость. Богословско-то учение слѣдваше да е въ долне състояние. Въ Италия, Франция и Испания върховно-то достойнство на Рим-

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА

ска-та Церква ся по-лесно приемаше, защото тази церква бѣше едничка-та апостолска церква на Западъ, както и едничко-то срѣдство за съединение съ Истокъ; най-голѣмо-то впечатление отъ вѣнецъ-тъ за святость който окружаваше Римъ въ очи-тѣ на западни-тѣ; всяко нѣщо отъ тамъ ся считаше за священно.

Въ Франция церква-та бѣше испаднала въ голѣми безредици; епископи-тѣ участвувахѫ въ расприи-тѣ на благородни-тѣ; духовенство-то и мънастири-тѣ станахѫ необуздаеми. Обири на церкви бѣхѫ не рѣдки. Карлъ Мартелъ (717—741 год.) раздаде церковни приходи и служби на храбри-тѣ си войници като възнаграждение. По-добри-тѣ малцина ся зарадвахѫ когато распорѣдба-та съ Карла Великий тури управление-то на церковни-тѣ работи повече въ рѫцѣ-тѣ на Папа-та. Миссия-та на Англичанина Бонифация спомогнѫ да направи Папа-та мощенъ. Бонифаций имаше висока идея за външни форми, за външно съединение. Неговия първъ успѣхъ бѣше помежду Хессенци-тѣ около Амонбургъ (722 г.). Папа Григория II го направи Епископъ (723 г.) и му даде обезпечителни писма да може да пѫтува по-безопасно. Той довърши обращение-то на Хессенци-тѣ и отиде въ Турингия. Той биде направенъ Архиепископъ и *Апостолски Викарий* (732 год.). Той нареди церква-та въ Германия. Въ Бавария той основа епископства-та на Салцбургъ, Фрайсингенъ, Регенсбургъ и Пасау (739 год.), и онѣзи на

Вюрцбургъ, Айхшцатъ, Бюрабургъ и Ерфуртъ (741 год.) За семенарии и упокоителни мѣста Християнски, той основа мънастири-тѣ Ордруфъ, за Турингия, Фритцларъ и Амонебургъ за Хессе (732 год.) и Фулда; послѣдний-тъ мънастиръ станѫ най-прочутъ. Сѣдалище-то на Архиепископа бѣше въ Майнцъ. Бонифаций прѣдаде служба-та си на своя ученикъ Суллерсъ за да проповѣда евангелие-то на Фризландци-тѣ между които той прѣтърпѣ мѫченическа смърть (755 год.). Както той приемаше всички-тѣ си заповѣди отъ Папа-та тъй и подчиняваше всички-тѣ си духовни завоевания нему. Германия бѣше тъй тѣсно свързана съ Папа-та, както бѣше и Англия по-напрѣдъ, чрѣзъ испращание-то тамъ на миссионери отъ Григория Великий.

Пепинъ, който искаше титла-та, както и сила-та на единъ царь, за да прѣмахне съвѣстни-тѣ скрупули (измѫчвания) на Франки-тѣ, нуждаеше ся отъ едно священническо обявление че Божии-тѣ закони не ся прѣстѫпватъ ако той сваляше царя и му земеше мѣсто-то. Папа Захария на радо сърдце даде санкция-та (потвърждение-то) си (752 год.) Когато Ломбардския царь заплашваше Римъ, Папа-та изведнъжь прибѣгна при Пепина за помоць, която му ся даде, и въ 755 год. Ломбарди-тѣ ся принудихѫ да повърнѫтъ всичко що бѣхѫ прѣвзели. Пепинъ въсприе Патрициииство-то на Римъ и направи Папа-та Патриций Равенский, и двама-та мълчеливо припознахѫ върховенство-то на Грьцки-тѣ императори. Когато Ломбарди-тѣ пакъ захванахѫ да нападатъ (774 год.), Адрианъ I поиска помощь отъ Карла Великий, който събори царство-то на Ломбарди-тѣ и упражни всички императорски права въ Италия додѣ най-послѣ Грьцко-то върховенство исчезна. Карлъ прие Западно-Римска-та императорска корона отъ Лева III, Дек. 25-ий, 800 год.

Навлизание-то на Араби-тѣ въ Африка и Испания, направи церкви-тѣ по онѣзи страни, оставени свободни въ церковни дѣла отъ тѣхни-тѣ завоеватели, готови да припознаятъ върховенство-то на Папи-тѣ, понеже само тѣ бѣхѫ въ състояние да имъ помогнатъ. Така въ края на тозь периодъ върховенство-то на Папа-та ся припозна отъ почти всички, освѣнъ отъ Источна-та Империя.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ

Мѫжки и женски мънастири станахѫ утвърдени и полезни учреждения на Западъ. Тѣ имахѫ по-малко пустинничество, по-малко сиромашия, по-малко търсяние слава въ дрипи и парцали, по-малко себеправда, по-малко суевѣрие, по-малко лѣность, по-малко невѣжество, и по-малко неизмита мрьсота, отколкото монаси-тѣ на Истокъ. Полезни-тѣ занятия въ много случаи помагахѫ да ся побѣди неестественность-та на живота, и не рѣдко монахъ-тъ и монахиня-та ставахѫ дѣйствителни свѣтли ангели на страдающе-то человѣчество; но монашество-то въ най-добро-то си състояние бѣше едно заблуждение. Негова-та теория за живота бѣше крива. То съсрѣдоточаваше мисли-тѣ на монаха само врьхъ него си въ старания-та му да покори себе си. Негови-тѣ принципи за уединение игнорирвахѫ (не искахѫ да знаятъ за) общественни-тѣ добродѣтели, длъжности-тѣ на человѣкъ къмъ человѣка, привилегии-тѣ на дома и сродничество-то, любовь-та и закона на домочадие-то и сами-тѣ начини на живѣяние, които Богъ е заповѣдалъ человѣку.

Толедский-тъ Синодъ (630 год.) прѣдписа пость за деня на Христова-та смьрть и заповѣда да ся употрѣбяватъ вощени свѣщи на Въскресение (Великдень). Той, такожде, нареди церковна-та музика. Исидоръ, Епископъ Севилский въ Испания, по между други списания, направи единъ сборникъ отъ церковни закони, който, както ще видимъ, биде отъ послѣ прѣправенъ.

Иконоборско-то Прѣние. Поклонение-то на икони бѣше за дълго врѣме въсприело нехристианска форма, когато Левъ III Исаврянинъ (716—741 год.), единъ просвѣтенъ и силенъ владѣтель му ся въспротиви, но по какви мотиви това не е още извѣстно. Той основаваше свое-то съпротивление на Исходъ 20; 4, както самъ притязаваше. Испьрво той ся задоволи само съ едно просто запрѣщение (726 год.); но испослѣ той заповѣда икони-тѣ и образи-тѣ да ся исхвърлятъ (730 год.). Мѣрка-та ся тури въ дѣйствие съ испъждание-та на Германа, Патриарха Цариградский, който ѝ ся противяше; на негово мѣсто ся тури по-мекия Анастасий. Нѣкои мятежни движения строго ся потушихѫ. Заповѣдь-та не ся тури въ дѣйствие само въ Римъ и въ онази часть на Истокъ която бѣше подчинена на Сарацини-тѣ. Въ Грьцка-та Империя на всякѫдѣ приятели-тѣ на икони-тѣ бѣхѫ скоро принудени да ся криятъ и фанатици-тѣ, които ся противяхѫ на Императорска-та сила, трѣбваше горко да ся каятъ за съпротивление-то си.

Други суевѣрия ся заплашвахѫ отъ по-просвѣтени-тѣ противници на икони-тѣ, такива като поклонение на святии, мощи, и пр., и пр. Но понеже партия-та не бѣше създадена отъ религиозно убѣждение но само отъ воля-та на Императора, тя (партия-та) насърдчи повече едно повърхностно свободно мисление, отколкото една благотворна прѣобразователна наклонность.

Константинъ Копронимъ (741—775 год.) вѣрно испълни закони-тѣ противъ икони-тѣ. Той ся почиташе отъ подданници-тѣ си и любяше отъ войници-тѣ си като генералъ. Артабаздъ, единъ претендентъ за прѣстола, доби много привърженници на дѣло-то си като ся обяви въ полза на поклонението на икони, но той биде разбитъ (743 год.). Поклонение-то на икони постоянно въсприимаше по-фанатически характеръ помежду монаси-тѣ, които по причина на тѣхно-то прѣдполагаемо благочестие, имахѫ голѣмо влияние между масса-та народна; За това Константинъ свика единъ съборъ въ Цариградъ (754 год.), който тържественно отхвърли поклонение-то на икони. Обаче рѣшения-та на събора не ся приехѫ въ Римъ и на Западъ. Мънастиретѣ бѣхъ сега прибѣжище дѣто прибѣгнѫ поклонение-то на икони. Тѣ храняхѫ фанатизма, който често избухваше въ мятежно съпротивление. Строги мѣрки ся земахѫ противъ тѣхъ, които мѣрки въ нѣкой области ся обращахѫ на гонение. Левъ IV (775—780 год.) строго тури въ испълнение закона противъ икони-тѣ, но жена му Ирина тайно работяше въ полза на иконопоклонство-то, ако и да бѣше ся заклѣла да ся не покланя на икони. Испърво тя бѣше принудена да бѫде прѣдосторожна за да не възбуди народа и воиска-та. Слѣдъ малко, обаче, тя заедно съ новия патриархъ Тарасия, свика единъ съборъ въ Цариградъ (786 год.), който ся растури отъ въстанието на народа, но ся пакъ свика въ Никея въ (787 год.), и възстанови иконопоклонство-то. Въ това врѣме церкви-тѣ въ Англия и Франция бѣхѫ противни на иконопоклонство-то, но Римъ постепенно побѣди тѣхно-то съпротивление. Въ Гръцка-та церква на иконопоклонство-то се въспротиви Левъ V (813—820 год.) и то се запрѣти отъ синода въ Цариградъ (815 год.). Теофилъ (829—842 год.) тоже строго ся въспротиви на иконопоклонство-то, но скоро слѣдъ смърть-та му, то ся усвои отъ церква-та и память-та на това въстържествувание ся увѣковѣчи чрѣзъ годишенъ праздникъ (842 год.). И тъй иконопоклонство-то въстържествува, и ся практикува до сега въ Източно-Православна-та и Римо—Католическа-та церкви, съ тази само разлика, че въ Източно-Православна-та церква ся позволяватъ само исписани икони но не изваяни образи, а въ Римо-Католическа-та ся позволяватъ и изваяни образи.

Въ това врѣме нравственность-та бѣше на много долня степень, а особенно между Гърци-тѣ и Римляни-тѣ. Суевѣрия-та всякога вървятъ слѣдъ безнравственность-та. Този фактъ само може да обясни усвоение-то на иконопоклонство-то отъ Източно-Православна-та и Римо-Католическа-та церкви. Забѣлѣжително е че иконопоклонство-то ся поддържаше отъ безнравственни монаси и владѣтели.

Монотелитско-то Прѣние. Когато Императоръ Ираклий (611—641 год.) прѣзъ врѣме-то на похода си противъ Персия, прѣсѣдѣ въ Армения и Сирия (622 год.), той си помисли че Монофизити-тѣ ся особенно съблазнили отъ слѣдствия-та происходящи отъ учение-то на Всемирна-та Церква за двѣ изявления на воля въ личность-та Христова. Сергий, Патриархъ Цариградский, когато билъ попитанъ върхъ този въпросъ казалъ че примание-то на една дѣйствующа воля въ Христа не било противно на приетий-тъ символъ на церква-та. Заради това Императора както и повече-то епископи рѣшихѫ въ полза на учение-то за една воля въ Христа. Папа Онорий приѣ това вѣроучение. Когато Киръ, когото Итператора бѣше направилъ Патриархъ Александрийский, присъединилъ Монофизити-тѣ въ Александрия (632 год.) съ церква-та си чрѣзъ спогодителни членове въ които учение-то за една воля въ Христа не ся споменуваше, Софоний, единъ монахъ, повдигна първо-то съпротивление противъ това. Той скоро станѫ Патриархъ Иерусалимский, и продължи съпротивление-то си съ голѣма ревность. Сергий. издаде съвѣтъ, нищо да ся не говори върху този прѣдмѣтъ, но Гърци-тѣ не искахѫ да оставятъ въпроса да умрѣ. На праздно Императора заповѣдваше да ся тури край на прѣние-то. Папа Иоаннъ IV, отказа да послуша заповѣдь-та на Императора. Цѣлий-тъ Западъ ся подигна противъ ново-то вѣроучение. Монаха Максимъ, прѣдишенъ другарь Софрониевъ, повдигна Африка противъ него. Констансъ II (642—668 г.) ся потруди да въстанови вѫтрѣшна тишина посрѣдствомъ единъ указъ, който просто прѣпорѫчаше мълчание по въпроса, безъ да дава прѣдпочтение ни на единъ отъ два-та възгляда. Опитвание-во не сполучи. Папа Мартинъ I свика единъ съборъ въ Римъ и анатематиса учение-то за една воля въ Христа и два-та Императорски указа относящи ся до горѣспомѣнжто-то учение (649 год.). Той биде свалень отъ Императора и заедно съ Максима доведенъ въ Цариградъ; и двама-та ся сждихж и осждихж, но отказахж да ся признаятъ за заблудени. Мартинъ биде проводенъ на заточение въ Кримъ дѣто той пострада много и умрѣ въ 655 год. На Максима му отрѣзахж языка, и дѣсна-та му ржка; той умрѣ въ заточение.

Общение между Римъ и Цариградъ ся въстанови за нѣкокко врѣме; но то ся пакъ прѣкъснж подъ Константина Погоната (668—675 год.). Въ 680 год. шестия Вселенски Съборъ ся свика въ Цариградъ въ царския палатъ за да прѣмахне мжчнотия-та. Разисквания-та на този съборъ ся водихж по единъ свободенъ и достолѣпенъ начинъ. Римски-тѣ делегати (прѣдсттвители) донесохж едно писмо отъ Папа Агатона, което съдържаше едно пълно изложение и защита на учение-то за двѣ воли въ Христа съ приводи и доказателства отъ Отци-тѣ, заедно съ едно пастирско писмо издадено отъ Папа-та въ име-то на многочисленъ съборъ държанъ въ Римъ. Цариградский и Антиохийский Патриарси, Георгий и Макарий, исповѣдахж че сж убѣдени, и учение-то за двѣ-тѣ воли въ Христа ся прие. Въ 711 год. Императоръ Филипикъ, който бѣше усърденъ Монотелитъ (защитникъ на учение-то за една воля въ Христа) успѣ да направи единъ съборъ въ Цариградъ да ся произнесе въ полза на Монотелитство-то. Той биде свалень отъ прѣстола слѣдъ двѣ години отъ Анастасия II, който уничтожи всичко що бѣше той сторилъ. Имало е Монотелити въ Ливанъ до врѣме-то на крьстоносни-тѣ походи.

Прѣние върху учение-то за усиновление-то Христово, (т. е. че Христосъ отъ къмъ человѣческо-то си естество е Синъ Божий само по усиновление). За да направи Християнство-то по-приемлимо за Мохамедани-тѣ, Феликсъ Арианский Епископъ Ургелски въ Испания, училъ че Христосъ е Синъ Божий въ отношение на человѣческо-то Си естество само по усиновление. Това учение проникна въ Франция и накара Карла Великий да ся намѣси въ работа-та. Феликсъ биде принуденъ да ся откаже отъ учение-то си въ Ратизбонъ (792 год.) и такожде въ Римъ. Обаче, Елипандъ Архиепископъ Толедский зѣ страна-та на Феликса и единъ съборъ ся свика въ Франкфуртъ (794 год.) въ който учение-то за усиновление-то ся пакъ отхвърли. Алкуинъ найпослѣ убѣди Феликса да отсжпи въ единъ съборъ (799 год.), но Елипандъ върло ся противи на всички-тѣ му увѣщания. Прѣние-то обаче, исчезна заедно съ негови-тѣ водители.

Павликяни-тѣ. Тѣ произлѣзли, както ни ся казва, отъ единъ человѣкъ на име Константинъ, който живѣялъ въ единъ затънтенъ градъ въ околность-та на Самосата. Около 660 год. единъ диаконъ който ся връщалъ отъ плѣнение при Мохамедани-тѣ, прѣнощувалъ съ Константина, и на отивание подарилъ му едно Евангелие на Грьцки языкъ. Константинъ употрѣбилъ най-добрѣ диаконовъ-тъ подаръкъ. Той внимателно изучвалъ священна-та книга и упражнявалъ и свое-то разсѫждение врьхъ прочитаемо-то. Той си нсъставилъ една богословска система отъ Новия Завѣтъ, а особенно отъ Послания-та Павлови. За да покаже своя-та почетъ къмъ Павла и да уприличи себе си и послѣдователи-тѣ си, до колкото е възможно, на Павлови-тѣ другари, той си промѣнилъ име-то на Силванъ и нарѣклъ ученици-тѣ си съ имена отъ Св. Писание. Такива били: Титъ (Симеонъ) † 690 год., Павелъ (Гервасий) † 715 г., Тимотей † 745 год. и пр. и пр. Негови-тѣ послѣдователи въобще зели име-то Павликяни (Павловци). Тѣ ся водяли просто отъ Св. Писание въ участвувание-то на Господня-та Вечеря. Тѣ ся отвръщавали отъ икони-тѣ. Тѣ мразяли иконопоклонство-то, прѣзирали моцци на святии ведно съ всички суевѣрия, които били на мода въ онова врѣме, и не знаяли другъ ходатай освѣнъ Иисуса Христа. Силванъ проповѣдвалъ съ голѣмъ успѣхъ въ Понтъ и Каподокия. Страни които едно врѣме ся славяли съ Христианско-то си благочестие, още веднъжь ся просвѣтили чрѣзъ негови-тѣ трудове. Негови-тѣ церковни събрания ся распространили по повече-то отъ провинции-тѣ (области-тѣ) на Мала Азия; и той ся види да е билъ орѫдие въ Божия-та ръка за унапрѣдвание съживяването-то на чиста духовна религия.

Възбудени отъ растяща-та важность на секта-та, която ся благоприятствула отъ Мохамедани-тѣ, като е била противна на Источно-Православна-та церква, Грьцки-тѣ Императори захванали да гонятъ Павликяни-тѣ като Манихейци, съ най-голѣма лютость. Павликяни-тѣ били раздѣлени на нѣколко партии, за които ще говоримъ повече въ идуща-та глава.

* * *

Срѣдневѣковна
ЦЕРКОВНА ИСТОРИЯ

Отъ коронясвание-то на Карла Великаго до Реформация-та (800—1517 год.)

ГЛАВА VII.

Отъ коронясвание-то на Карла Великаго до Григория VII Великий. 800—1073.

ОБЩЪ ПРѢГЛЕДЪ

Прѣзъ първи-тѣ сто години на този периодъ Источна-та Империя много ослабна отъ нападения-та на Мохамедани-тѣ на югъ и истокъ, и отъ Българи-тѣ на Сѣверъ. Златний-тъ периодъ на Българска-та История бѣше отъ 888 до 927 год.

Въ церковно управление Источна-та Империя трѣбваше да ся бори съ всенарастяюща-та сила на Папа-та на Западъ. Въ сѫщо-то врѣме Западна-та Империя на Карла Великий ся растури, и Франция, Германия и Италия ся образувахѫ отъ нейни-тѣ части. По-голѣма-та часть на Италия бѣше подчинена на

Германския владѣтель, като императоръ на “Свята-та Римска Империя.” Християнска-та часть на Испания подъ Готския царь Алфонзо (866—910 год.) постепенно тласкаше назадь Мохамедани-тѣ — Маври-тѣ. Алфредъ Великий управлявà Англия отъ 871—901 год. Той изгони Данци-тѣ, укрѣпи и разви страна-та, основа Оксфордский-тъ Университетъ, списа много книги, и насърдчи всякакъвъ видъ учение. Около това врѣме Рюрикъ, единъ Нормандецъ, основа Русска-та Империя (850—1598). Унгария захвана да ся образува отъ остатъка на Хуни-тѣ. Така Европа ся приготви за бързо-то развитие на феодална-та система,*) което станѫ прѣзъ послѣдни-тѣ сто и седемдесеть и три години на този периодъ. Норманско-то племе прѣодолѣ; Норманский-тъ домъ на Капети-тѣ станѫ въ лице-то на Хюга Капета царствующий домъ въ Франция (987 г.) Прѣемници-тѣ на Хюга ся удържахѫ на прѣстола до Френска-та Революция. Въ 1060 год. Папа-та бѣше принуденъ да припознае Норманския Дукъ Роберта Гискарда за Управитель въ Южна Италия, когато неговия братъ Роджерсъ прѣвзѣ Сицилия отъ Мохамедани-тѣ. Негови-тѣ потомци до скоро ся управлявали Италия. Вилхелмъ, Князь Норманский съвсѣмъ покори Англия (1066 г.) и основа една династия на която кръвь-та отчасти тече и въ жили-тѣ на днешни-тѣ владѣтели Английски. Германия станѫ първий народъ въ Европа и до голѣма степень контролираше Папство-то до врѣме-то когато тежка-та рѫка на Хилдебранда (Папа Григория VII) направи Папа-та върховенъ и надъ Церква-та и Държава-та. Прѣзъ този периодъ миссионерска-та работа ся вършаше до единъ голѣмъ размѣръ по примѣра на Мохамедани-тѣ чрѣзъ сила-та на орѫжия и поселения. Така жители-тѣ на Дания, Швеция, Норвегия, България, Унгария и Руссия ся докарахѫ да припознаятъ Християнство-то безъ да сѫ похристиенчатъ. Източна-та и Западна-та церкви най-послѣ ся раздѣлихѫ (1054 г.) и ся проклѣхѫ една друга. Въ вѣроучение-то прѣние-то за Господня-та Вечеря имà за слѣдствие приемание-то на *прѣсѫществление-то.*

---

*) Всички притѣжания и права ся дьржахѫ отъ всякого—отъ Князя до най-долний-тъ свободенъ человѣкъ подъ условие на военна повинность позната подъ име-то “феодална зависимость.” Всяка година великий-тъ вассалъ на колѣнѣ като туряше рѫцѣ-тѣ си между рѫцѣ-тѣ на своя господарь, обѣщаваше ся да му служи съ тѣло и душа вѣрно и лоялно заради дадени-тѣ нему земи. Подъ велики-тѣ князове които дьржахѫ провинции направо отъ царя, стояхѫ подвассали-тѣ които бѣхѫ подвластни на великия князь; и тѣ отъ своя страна като контове (графове) или дукове имахѫ вассали подъ себе си, и така надолу додѣ стигнешь до най-долни-тѣ селяни, които бѣхѫ привързани на земи-тѣ. Абсолютни-тѣ притѣжатели на земи ся радвахѫ да добиятъ покровителство-то на нѣкой силенъ господарь, чрѣзъ припознавание сюзеренство-то му. Така тази система скоро ся распространи по цѣла Европа и ся въведе въ Англия отъ Вилхелма Завоевателя (1066 год.)

Относително *происхождение-то* на Духа Святаго, Западъ поддържаше че Той происхожда отъ Отца и Сина, а Истокъ поддържаше че Той происхожда *само* отъ Отца. Двояко-то *прѣдопрѣдѣление* ся отхвърли отъ Церква-та. Павликяни-тѣ бѣхѫ твърдѣ дѣятелни прѣзъ този периодъ. Оттонъ Великий бѣше най-забѣлѣжителний-тъ Императоръ дипломатъ и държавенъ мѫжь.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ

Политическа. Отъ падание-то си до начало-то на тозь периодъ Западна-та Империя ся е считала като зависима часть отъ Источна-та. Който сполучаше да управлява Западъ, радваше ся да увеличи достойнство-то си чрѣзъ патрицийски титли, които го отбѣлѣзвахѫ като Намѣстникъ на Империя-та, ако и да не приимаше нито помощь, нито прѣпятствие отъ Императора. Но когато Ирина свали своя нещастенъ синъ Константина VI отъ прѣстола, Западъ отказа да я припознае за свой законенъ владѣтель. На Р. Христово когато Карлъ Великий ся молялъ въ храмъ-тъ Св. Петръ, Папата внезапно положи на глава-та му една златна корона, и го поздрави съ императорски титли: „Дълголѣтенъ животъ и побѣда на Агустейшаго Карла, коронясаний-тъ отъ Бога, Великий-тъ Императоръ на Римлянитѣ“. Духовенство-то и народа пое радостни-тѣ въсклицания и царя

БИБЛИОТЕКА ВАРНА

на Франки-тѣ станѫ наслѣдникъ на Кесари-тѣ. Любима-та му столица Екс-ла-шапель ся украси съ хубави мрямори и мозаицы отъ Испания. Западна-та Империя, съживена отъ Карла Великий, трая 1006 год. додѣ ся събори отъ Наполеона Бонапарта. Империя-та заключаваше токо рѣчи всички-тѣ земи които сега ся включаватъ въ Франция, Германия, Австро-Унгария, Италия, Швейцария, Холландия и Белгия, съ исключение съ Сѣверо-Источна-та часть на Германия. Карлъ Великий умрѣ уважаемъ отъ всички въ 814 год. Неговия синъ Лудовикъ Благочестивий, както го наричахѫ въ Италия, бѣше добъръ Християнинъ, но ся показѫ извънмѣрно съвѣстенъ за да управлява добрѣ непокорни-тѣ, размирни-тѣ си и безсъвѣстни благородни, священници и полуобразовани-тѣ плѣмена които съставлявахѫ империя-та. Синове-тѣ му, които той съдружи въ управление-то ся възбунтувахѫ противъ него, и духовенство-то, което той ся бѣше опиталъ да поправи и уреди, често ся присъединяваше съ тѣхъ, тъй щото негово-то управление бѣше пълно съ промѣнения-та на щастие-то (814—840). Синове-тѣ му, които го прѣживѣха слѣдъ една кръвава борба, раздѣлихѫ Империя-та въ Вердунския Договоръ. Лотеръ прие титла-та Императоръ съ Италия и централни-тѣ области (840—855). Карлъ стана царъ на Франция (840—877), и Лудовикъ, царъ на Германия 840—876). Почти всичка-та территория на Империя-та ся съедини пакъ подъ Карла Тлъстий, Германский (876—888). Най-послѣдния отъ потомци-тѣ на Карла Великий който управлявà Франция бѣше Лудовикъ, слѣдъ смърть-та на когото Хюгъ Капетъ станѫ царь (987). Слѣдъ сваляние-то на Карла Тълстий единъ незаконенъ потомецъ на Карла Великий, Арнулфъ, ся избра за Императоръ на Германия (887—899). Той побѣди Нормани-тѣ (819) и прѣвзѣ Римъ (896). Прѣстола въ Германия станѫ избирателенъ. Лудовикъ IV, Дѣте-то, управлява въ Германия (899—911). Конрадъ (911—918) ся избра и уби отъ Хуни-тѣ, които ограбихѫ Германия и Италия. Саксонеца, Хенрихъ I ся избра (919—936). Той побѣди Хуни-тѣ при Мерсбургъ (934). Синъ му, Оттонъ Великий (936--973) го наслѣди. Той бѣше единъ мѫдъръ владѣтель. Той станѫ царь на Италия (963), и Императоръ на Свята-та Римска Империя (962). Той побѣди Сарацини-тѣ и Грьци-тѣ. Слѣдъ управление-то на Оттона I и II, Хенрихъ II (1002—1024), Дукъ Баварский станѫ Императоръ. Той бѣше добъръ Християнски владѣтель. Конрадъ II управлявà отъ 1024—1038; слѣдъ него Хенрихъ III, Черний, ся избра отъ Германски-тѣ държави. Той поддържѣ императорски-тѣ права противъ Папство-то и прокара нѣкои церковни реформи. Унгари-тѣ станахѫ подвластни на Империя-та. Хенрихъ настоя на право-то да назначава Папа-та, и Суидрийский-тъ Съборъ му отстѫпи това право. Хенрихъ IV станѫ на шесть годишна възрасть Императоръ подъ регенство-то на майка си Агнеса (1057—1106).

На Истокъ Ирина пожьна това което бѣше посѣяла и ся свали (802) отъ съкровищника си Никифора (802—811), който биде убитъ отъ Българския царь Крума. Михаилъ I (811—813) ся побѣди отъ Българския царь Крума, и ся оттегли въ мънастиръ. Львъ V (813—820) ся избра отъ войска-та. Той ся показа единъ отъ най добри-тѣ Источни императори, при всичко че по причина на спогодителна-та си политика по въпроса за иконопоклонство-то, той придоби име-то Хамелеонъ*). Прѣзъ негово-то управление Българския царь Крумъ нѣколко пѫти упостошава страна-та, дохожда до сами-тѣ порти Цариградски и отведе въ единъ отъ походи-тѣ си 50,000 робие. Львъ биде убитъ въ едно съзаклятие отъ приверженници-тѣ на стария му приятель и другарь Михаила II (820—829), който поради честоповтаряни-тѣ си измѣнничества билъ осѫденъ да бѫде живъ изгоренъ. Той билъ грабнатъ отъ тъмница-та и поставенъ на прѣстола, съ окови-тѣ на рѫцѣ-тѣ му. Грьцка-та Империя надмина всички други народи по богатство защото имаше монополъ на търговия-та въ Срѣдиземно Море. Теофилъ (829—842) нареченъ нещастенъ по причина на неуспѣшно-то му воювание съ Мохамеданци-тѣ. Той бѣше върлъ иконоборецъ, нъ негова-та вдовица Теодора, която бѣше Регентка за сина си Михаила III (842—867) възобнови иконопоклонство-то. За нея ся казва да е убила 10,000 Павликяни въ едно поржчание. Щомъ Михаилъ стана на възрасть, той принуди майка си и сестра си да влѣзжтъ въ единъ мънастиръ. Той бѣше развратенъ и пиянъ тиранинъ. Сила-та на фамилия-та му ся свърши съ живота му. Той бѣше убитъ отъ Василия I (867—886), единъ Славянски сеизинъ, на когото династия-та държа прѣстола близо 200 години (867—1057). Тя ся нарѣче Македонска династия. Василъ тури край на малка-та Павликянска република слѣдъ като уби водитель-тъ ѝ Хрисохиръ. Той ся послѣдва отъ Льва VI, Философа, (886—911) и Константина VII (911—959) Багрянородний. Власть-та ся похити отъ Романа I и негови-тѣ трима синове: Христофоръ, Стефанъ, и Константинъ (919—995). Армения и области-тѣ на Черно и Каспийско морета ся отнехж отъ Сарацини-тѣ (956). Романъ II Отцеубиеца биде утровенъ (959—963). Никифоръ II (963—969) прѣвзѣ Кипъръ, Сицилия и Антиохия отъ Мохамедани-тѣ. Той биде убитъ отъ братовчеда си Ивана Цимисхия (969—976), който управлява въ име-то на младия императоръ Василия II, 976—1025) и Константинъ I (1025—28). Велико-то событие въ царуванието на Ивана Цимисхия бѣше война-та съ Скандинавски-тѣ управители на Руссия, сега една силна династия,*) които опустошавахѫ брѣгове-тѣ на Източна-та Империя тъй жестоко, както съотечественници-тѣ имъ безпокоявахѫ въ сѫщо-то врѣме тѣзи на Западна Европа. Императора ги злѣ порази при Прѣслава въ България въ 970. Слѣдъ като обсади останала-та имъ войска въ Доростолъ (Силистра), той направи договоръ, присъедини Българско-то царство наскоро покорено отъ Русси-тѣ на Империя-та, и така прострѣ прѣдѣли-тѣ на империя-та пакъ до Дунава. Мира ся развали първо отъ Владимира Великий, Русский, който прѣвзѣ важния градъ Херсонесъ сегашний-тъ Севастополъ, но ся пакъ въдвори когато Владимиръ ся ожени за сестра-та на Василия и зѣ здрави мѣрки за похристиенчвание-то на народа си. За около 30 години (1027—1057) империя-та ся управлява отъ много или малко нечестиви-тѣ Василиеви любовници, Зоя и Теодора. Прѣзъ това врѣме Селджукски-тѣ Турци успѣшно нашествувахѫ на империя-та (1050) Една нова династия ся сега основа отъ Исаака Комнена, единъ генералъ отъ благородно происхождение, който ся въздигнѫ на прѣстола отъ свои-тѣ събратия офицери (1057—1059). Врѣмена-та бѣха разбъркани. Турци-тѣ, Унгари-тѣ и Нормани-тѣ нападахѫ на империя-та почти отъ всяка страна. Комненъ си даде оставка-та и братъ му Иванъ ся отказа отъ корона-та. Константинъ XI (1059—67) ся послѣдва отъ жена си Евдокия (1067—70), която ся ожени за Романа IV. Михаилъ VII (1071—78) управлявà съ Андроника I и Константина XII до края на този периодъ.

---

*) Гущеръ който си мѣнява шаръ-тъ на спротивъ окружающи-тѣ го прѣдмѣти.

---

*) Тази е война-та съсъ Свѣтослава Русский-тъ Князь който бѣше поканенъ отъ Гърци-тѣ да завоюваe Българи-тѣ, които отъ послѣ ся съединихѫ съ Гърци-тѣ и сполучихѫ да го испѫдятъ отъ България, ако и това да излѣзе за въ полза на Гърци-тѣ.

Окончателно раздѣление помежду Източна-та и Западна-та церкви.

Стара-та зависть между Папа-та и Патриарха Цариградский избухна изново. Когато Патриархъ Игнатий бѣше сваленъ за отказвание-то му да служи при посвѣщавание-то на Теодора и дъщери-тѣ ѝ които бѣхѫ принудени отъ императора да станатъ калугерици. Фотий, най учения человѣкъ на вѣкъ-тъ станѫ патриархъ (857). Той не бѣше забѣлѣжителенъ нито като добъръ Християнинъ нито като държавенъ мѫжь. Той извѣсти за приемание-то си на патриаршеский-тъ чинъ на новия Папа Николая I (858—867). Въ отговоръ Папа-та изиска да ся повърнатъ отдѣлени-тѣ отъ Римско-то сѣдалище области заедно съ доходи-тѣ отъ Калабрия и Сицилия, и каза че припознавание-то му ще зависи отъ рапорта на папски-тѣ пратенници. Свика ся съборъ на който присѫтствувахѫ и папски-тѣ пратенници. На този съборъ Игнатий биде сваленъ. Папа-та биде помоленъ да потвърди рѣшения-та на събора. Той възнегодува противъ измѣнническо-то поведение на прѣдставителитѣ си; той ся основа на това че Римска-та Церква е глава на всички, отъ която всички зависятъ, свика единъ съборъ въ Римъ, унищожи рѣшения-та противь Игнатия и лиши Фотия отъ всѣка духовна служба. Заплашвания-та на Императора Михаила неможахѫ, разбира ся, да уплашатъ Папа-та който за дълго врѣме бѣше независимъ отъ Источна-та Империя. Това прѣние ся усили отъ покрьщание-то на Бориса, Българския царь, който пригърна Християнство-то (861).*) На скоро слѣдъ това Борисъ за да не изгуби независимость-та си отъ влияние-то на много близосѣдни-тѣ Гърци, потърси да ся присъедени съсъ Западна-та Церква и прие Латински учители отъ Римъ заедно съ едно писмо отъ Папа-та, което съдържаше отговоръ на много отъ въпроси-тѣ му, отговоръ стъкменъ съ Християнски и дипломатически духъ (865). Въ това писмо Папа-та отказваше че Цариградска-та е била истинска патриаршеска церква, защото не била Апостолска, и наставляваше Българетѣ да ся държатъ о Римска-та церква. Разяренъ отъ това Фотий свика съборъ и чрѣзъ едно окрѫжно докачително за Римска-та церква произнесе осѫждение противъ Папа-та. Той каза: „чековѣци отъ Западъ, страна на тъмнина-та, сѫ ся вмѫкнали въ наше-то стадо, като искривявать Евангелие-то. Тѣ учатъ криви учения за поста. Тѣ запрѣтяватъ на священници-тѣ женидба-та. Тѣ отричатъ право-то на презвитери да конфирмиратъ, и прѣди всичко тѣ прѣправятъ символъ-тъ на вѣрѫ-тъ съ странни притурки, като утвърдявать че Св. Духъ происхожда отъ Сина. Това е хула противъ Духа Святаго.“ На това Папа-та отговори съ сѫщия ожесточенъ духъ; но щомъ Василий уби Михаила и станѫ императоръ (867), Игнатий ся възстанови на прѣстола, а Фотий ся свали отъ осмий Вселенский Съборъ въ Цариградъ (879) споредъ Римъ. Игнатий понеже ся подкрѣпяше отъ други-тѣ патриарси, церковно-то управление на България ся даде нему. Папа-та не ся задоволи и прѣние-то ся продължи. Слѣдъ смърть-та на Игнатия (878) Фотий станѫ пакъ патриархъ, и Папа Иванъ VIII го припозна съ надѣжда да спечели по този начинъ церковна власть въ България. Единъ Вселенски Съборъ, *осмий* споредъ Источно-Православна-та церква, ся свика въ Цариградъ на който Папа-та проводи прѣдставители като имаше причина да мисли че Фотий щѣше да припознае негови-тѣ претенции. Съборъ-тъ е броялъ 380 епископи. Фотий, вмѣсто да даде почетно-то мѣсто на Папски-тѣ прѣдставители, зѣ прѣдсѣдателство-то. Папски-тѣ прѣдставители анатематисахѫ събора въ 869. Когато Папа-та ся научи какъ е билъ измаменъ, той анатематися събора и всички които считаха Фотия за истински Патриархъ. Имаше три спорни точки между Източна-та и Западна-та церкви.

---

*) Причини-тѣ за Борисово-то обрьщение бѣхѫ 1. Политически, 2. Нравственни и 3. Религиозни. Имало гладъ въ България. Борисъ нападналъ на Гърци-тѣ и слѣдъ нѣкои малки успѣхи, направилъ благоприятенъ миръ като приелъ да ся крьсти заедно съ повече-то отъ свои-тѣ боляри въ присѫтствие-то на войска-та. При крьщение-то си той приелъ име-то Михаилъ (864), слѣдъ като бѣ чакалъ три години за благоврѣмие. Служба-та ся извършила отъ прѣдставители на Патриарха Фотия.

а) Римъ притезаваше да е най послѣденъ аппелативенъ сѫдъ по религиозни и церковни въпроси; (б) Иллирия и България на Западна-та ли церква да ся привържатъ или на Източна-та? (в) Да ли Духъ Святий происхожда отъ Отца, и за безженство-то и обряди-тѣ. Отъ това врѣме на послѣ малко-то сношение, което сѫ имали двѣ-тѣ церкви помежду си е било повечето отъ враждебенъ характеръ, додѣ най послѣ Михаилъ Керуларий, Цариградский, пакъ отвори борба-та чрѣзъ едно писмо пълно съ буйни нападения противъ така наречени-тѣ заблуждения на Латинската церква. Императоръ Константинъ Мономахъ употрѣби всички срѣдства за да възбрани едно съвършенно раздѣление. Исканията на Папа Льва IX бѣхѫ тъй чрѣзмѣрни и отговора на патриаршеско-то писмо тъй буенъ щото всяко уравнение на споръ-тъ ся намѣри за невъзможно. Михаилъ поддържанъ отъ духовенство-то и отъ народа остана непоколебимъ. На 6-й Юлий 1054 год. папски-тѣ пратенници сложихѫ на олтаря на Св.

София единъ актъ на отлѫчание отъ церква-та противъ Патриирха. На това отговори Патриарха съ подобенъ актъ на отлѫчание противъ Папа-та. Всички-тѣ други Патриарси ся съединихѫ съ Михаила, и така Источна-та Церква ся отдѣли отъ Западна-та за всегда.

Распространение на Церква-та

Тимотей, Несториянский Патриархъ Сирийский, проводи миссионери въ Китай и Индия (800—820). Харолдъ, Дански Князь придоби прѣстола си чрѣзъ Лудовика Аренский и ся покрьсти (826). На вращание той зѣ съ себе си Ансгара, апостола на Сѣверна Европа. Тѣ развалихѫ язически-тѣ храмове. Ютландия и Швеция ся прѣведохѫ въ Христианство-то чрѣзъ трудове-тѣ на Ансгара, Ардгога и двама други миссионери. Въ 860 Горунъ, царь Ютландски ся постара да потуши Христианство-то, но не успѣ. Рюрикъ Русский царь, ся запозна съ Христианство-то, когато бѣше на Донъ, чрѣзъ миссионери-тѣ испратени отъ Патриарха Игнатия около 855 год. Въ България мисионерска-та работа ся започна отъ плѣнници-тѣ и други Гърци (813). Има една прикаска че Методий исписалъ една картина за страшнний сѫдъ която като видѣлъ царь Борисъ, рѣшилъ да ся покрьсти.*)

---

*) Крьщение-то ся извършило отъ Фотия, или отъ другиго нѣкого нарочно испратенъ отъ него; може

Едно голѣмо съмнѣние ся е повдигнало отъ Шлецера въ издание-то му на Несторова-та Русска Лѣтописъ относително въпроса, да ли Методий живописица и Методий братъ-тъ на Кирила сѫ едно и сѫщо-то лице. Въпроса може да ся рѣши чрѣзъ откритие-то на нѣкой изгубенъ Славянски рѫкописъ.* Кирилъ Философа, братъ Методиевъ, ходилъ като миссионеринъ при Хазари-тѣ, едно Татарско плѣме, при Азовско-то море (860). Като ся завърналъ въ Цариградъ съ кости-тѣ на Климента Римский, той билъ испратенъ съ брата си Методия като миссионеръ до Дукъ Растила (Ростислава) въ Моравия, дѣто тѣ простигнали въ Юний 863. Тѣ минали прѣзъ България и вѣроятно тѣ имали много или малко сношение съ Грьцки-тѣ миссионери които вече работяли тамъ. Възможно е Методий да е билъ тамъ помежду 861—863, но нѣма други доказателства освѣнъ прѣданията мѣжду Българи-тѣ. Голѣмия успѣхъ на тѣзи братия ся длъжи на изнамирание-то имъ на Славянска-та азбука**) и прѣвеждание-то на

би отъ Кирила и Методия, които заминувахѫ прѣзъ България за въ Моравия въ сѫщо-то врѣме (863).

*) Голубинский е подвьргналъ горня-та легенда на критическа провѣрка, и е намѣрилъ че тя ся основава само на расказа на Симеона Логоѳета, който казва че нѣкой си Гъркъ на име Методий исписалъ за Бориса картина за страшний сѫдъ, но слѣдъ крьщение-то на Бориса. (Ирич. Ист. Болгаръ. стр. 189.)

**) Изнамѣрена-та отъ Кирила азбука вѣроятно е била Глаголица-та, защото 1. Тя е по-стара отъ

Гърцка-та литургия и части отъ Библия-та на тогавашния говоримъ Старо-Български языкъ. Германски-тѣ священници които употрѣбявахѫ Латинска-та литургия бѣхѫ изоставени отъ народа и ся оплакахѫ на Папа-та, който повикалъ двама-та братия въ Римъ (867). Тѣ отидохѫ като противници на Фотия, отнесохѫ съ себе си коститѣ на Св. Климента и бѣхѫ приети съ отворени рѫцѣ. Кирилъ умрѣ тамъ въ 896, и ся погреба въ церква-та на Св. Климента. Методий станѫ Архиепископъ Моравский. Моравия тогава обемаше по голѣма-та часть на днешна Унгария. Панония также е принадлѣжала на негово-то архиепископско сѣдалище. Той основа училища, съгради и освѣти церкви, вопрѣки много съпротивления отъ Германски-тѣ миссионери и отъ владѣтели-тѣ водими отъ политически съображения. Той извършваше церковна-та служба на говоримия отъ народа языкъ и имà голѣмъ успѣхъ. Той умрѣ въ Априлий 885 год. и биде погрѣбенъ въ главна-та церква на столица-та Велеградъ. Скоро слѣдъ това Моравско-то царство ся раздѣли отъ Унга-

---

Кирилица-та. 2. Не е имало Славянска азбука въ това врѣме. 3. Латинска-та азбука въ това врѣме ся е писала съ крѫгли букви както и Ибирска-та съ която Кирилъ трѣбва да е билъ запознатъ. 4. Климентъ и петима-та му другари, когато избѣгали отъ Моравия настанили ся въ Македония дѣто учени-тѣ като сѫ били запознати съ Грьцка-та азбука вѣроятно замѣстили Глаголица-та съ Кирилица-та, изнамиранie-то на която отдали Кирилу чието име и до сега носи.

ри-тѣ и Чехи-тѣ. Ученици-тѣ Методиеви бидохѫ испѫдени, и Климентъ съ петима свои сътрудници отиде въ България, дѣто царя бѣше много радостенъ да има учители да поучаватъ въ простоговоримия езикъ. Около 890 год. той станѫ Архиепископъ Българский. Той имаше едно училище съ около 3,500 ученици отъ които той приготовляваше священници за народа. Той списа на Българский языкъ кратки слова за всички-тѣ праздници на година-та. Той основа единъ мънастиръ въ градъ Охридъ, и първо-то епископско сѣдалище ся издигнѫ за него въ Белица. Той бѣше истинский баща на Българска-та Церква. Той умрѣ въ 916 година.

Прѣди края на този периодъ водители-тѣ на велики-тѣ Славянки и сѣверни плѣмена бѣхѫ приели Христианство-то, нѣкои отъ тѣхъ по политически и домашни причини, както станѫ съ Св. Владимира Русский, който ся покръсти за да може да ся ожени за Анна, сестра на Висилия II Цариградский. Когато той ся завърна въ Киевъ, той заповѣда да вържать образа на народния богъ за опашка-та на единъ конь и да го завлѣкѫтъ и хвърлятъ въ Днѣпъра. Заповѣда ся на народа да ся покръсти изведнъжь въ рѣка-та; който не приеме да ся кръсти да ся прогласи за бунтовникъ. Понеже тѣ не разбирахѫ нищо за Христианство-то, тѣ често ся бунтувахѫ и повръщахѫ въ язичество-то. Българи-тѣ ся опитахѫ да ся възбунтуватъ противъ Бориса но не успѣхѫ. Най послѣ когато Христианство-то ся по-добрѣ разумѣваше, то всѣкога въстържествуваше. Обрьщание-то на водители-тѣ и принуждавание-то на народа да ся крьсти, ако и по видимому да показваше успѣхъ, породи голѣми мѫчнотии. Ако народа ся бѣше убѣдилъ, и тогава обърналъ къмъ Христианство-то, язически въздѣйствия (реакции) щѣхѫ да бѫдатъ невъзможни, и слѣдствие-то щѣше да е една чиста религия вмѣсто религия размѣсена съсъ язически обряди за да ся понрави на послѣдователи-тѣ си.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ.

Голѣмия и важния фактъ въ този периодъ е нарастявание-то на Папство-то. (а) Съвършенно-то въстържествувание на Папа-та въ борба-та за иконопоклонство-то, усили притезания-та му че е сѫдилище за послѣденъ въззивъ. Възражения-та на Франция и Англия противъ иконопоклонство-то ся отблъснахѫ прѣзъ първи-тѣ сто години на този периодъ; и така прѣние-то ся свърши съ съвършенно-то въстържествувание на иконопоклонство-то. (б) Раздробление-то на Велика-та Западна Империя на Карла Великий на много малки царства спомогнѫ за усилвание-то на Папство-то. То даде на Папи-тѣ случай да подбуждатъ единъ царь или князь противъ другъ. Колкото повече влияние добиваше Папа-та въ народа, толкозъ повече владѣтель-тъ ставаше зависимъ отъ Папа-та, който по нѣкога го отлѫчваше отъ Церква-та и освобождаваше подданници-тѣ му отъ клѣтва-та имъ за вѣрность, или запрѣщаваше всякаква церковна служба, додѣто владѣлель-тъ ся покорѣше. Хилдебрандъ, подъ влияние-то на когото послѣдни-тѣ петь Папи въ тозъ периодъ ся избрахѫ, употрѣби въ най-голѣмъ размѣръ тази сила (папска).

(в) Прѣправяние-то на лъжливи-тѣ Изидорски сборници отъ Папски рѣшения—декретали—много увеличи сила-та и права-та на Папство-то. Папа Николая I бѣше първий да ся въсползува отъ тѣхъ. Тѣ ся състояхѫ отъ около 120 прѣправени притурки на Сборника на Севилский-тъ Епископъ, Изидора, цѣль-та на които бѣше да защити духовенство-то и Епископи-тѣ отъ Митрополита и да направи Папа-та послѣдне апеллативно сѫдилище, и независимъ отъ Императора. Това прѣправяние не ся откри напълно освѣнъ слѣдъ Реформация-та. Причина-та на това ся намираше въ факта че вѣка бѣше некритически, и че едва ли нѣкой въ Церква-та щѣше да се ползува отъ откривание на прѣправяние-то, което клонѣше да направи Церква-та независима отъ Държава-та.

(г) Дѣйствително-то раздѣление на Истокъ и Западъ което станѫ около това врѣме, спомогнѫ за усилвание на Папство-то на Западъ, тъй като Истокъ вече не можеше да обуздава притезания-та му. Източна-та Церква стана по слаба по причина на Мохамедани-тѣ, когато Западна-та постоянно растѣше и ставаше по-силна чрѣзъ миссионерски усилия и влизание-то въ Церква-та на Сѣверни-тѣ плѣмена.

(д) Феодална-та система, която даде на всякой человѣкъ феодалний-тъ му господарь и на всякой господарь феодалний-тъ му началникъ, подѣйствува и на Церква-та. Това лесно доведе человѣци-тѣ да приемать Папа-та като глава на Церква-та, понеже нѣмаше върховенъ господаръ надъ царие-тѣ, който да рѣшава спорове-тѣ имъ, и да пази мира. Папа Григорий VII пръвъ заяви че като Папа той е и върховенъ господарь надъ царие-тѣ Той умрѣ въ заточение, но въстържествува чрѣзъ смърть-та си и направи прѣемници-тѣ си въ една смисль глава и на Държава-та и на Церква-та.

Дѣйствителна-та борба по церковно-то управление прѣзъ тозъ периодъ бѣше да ли императорска-та сила или папска-та трѣбва да управлява Европа. Въ начало-то на периода обичай бѣше Папа-та да дава палиума (омофора) на всички-тѣ Архиепископи като знакъ на вѣрность къмъ Папа-та. Това право му се даде отъ начало като прѣдставитель на Цариградский-тъ Императоръ на Западъ. Церемония-та постепенно ся распространи на всички-тѣ Епископи. Онзи който можаше да прави Епископи можаше и да ги управлява. Епископи-тѣ ся въвеждахѫ въ служба отъ царие-тѣ въ начало-то на тозъ периодъ; но лъжливи-тѣ Изидорски рѣшения давахѫ това право на Папа-та, тъй щото въ края на тозъ периодъ Царя само можеше да назначава, а Папа-та трѣбваше да потвърдява Епископи-тѣ.

Отъ врѣме-то на Карла Великий, Папа-та притезаваше право-то да коронясва Западни-тѣ Императори. Испърво папа не можеше да ся избере безъ съгласие-то на Императора, но Папа Николая II въ 1059 подъ влияние-то на Хилдебранда, направи единъ законъ, щото Кардинали-тѣ, които въ онова врѣме заключавахѫ седемь-тѣ Епископи на Остия, Тускулумъ, Принести, Порто, Алба, Субина, и Силва заедно съ висше-то духовенство въ Римъ, да избиратъ Папа-та. На скоро слѣдъ това (1179) ся направи законъ Папа-та да ся избира съ вишегласие отъ двѣ трети т. е. да ся счита законно избранъ когато получи двѣ трети отъ всички-тѣ гласове. Робертъ Гискардъ, слѣдъ като ся припозна за Дукъ Апулийский отъ Папа-та, станѫ силенъ стълпъ на Папство-то. Хилдебрандъ сега станѫ въ сѫщность управитель на Папи-тѣ за деветнадесеть години. Той бѣше синъ на единъ Етрускански дърводѣлецъ, роди ся около 1015, и отъ рано ся възмути отъ пороци-тѣ които виждаше около си. Като се погнуси отъ распуснатия животъ на Италиански-тѣ монаси, той прѣмина Алпи-тѣ и влѣзе въ Клуньи, центра на едно нравственно прѣобразование. Той ся учи съ Папа Григория VI, и станѫ неговъ частенъ священникъ. Той ся почита за гений-тъ си, истинско-то си величие, строга-та си нравственность, бързо-то проумѣние на мѫчнотии което той би моглъ да посрѣщне. Той видѣ Церква-та подъ тежка-та рѫка на свѣтски-тѣ власти. Той видѣ че тя можеше да бѫде независима. Той мѣряше да освободи Папство-то отъ императорско диктувание, да го направи по-духовно, и да го издигне погорѣ отъ всички земни прѣстоли. Той вѣрваше че цѣль-та оправдава срѣдства-та. Ние ще видимъ въ идуща-та глава какъ той сполучи. Три-тѣ голѣми папски оружия бѣхѫ церковно-то отлѫчение, анатема-та и запрѣщение-то. Симония-та бѣше проклѣтия-та на Церква-та прѣзъ този периодъ. И противъ нея именно Хилдебрандъ отправи нѣкои отъ първи-тѣ си тежки удари. Той бѣше дѣйствителний-тъ управитель на Папа Лева IX (1048—1054), който въ единъ съборъ въ Реймсъ, Франция, дѣто имаше около 20 Епископи и около 50 аббати, каза: "Ние сме ся събрали за поправяние на безчиния-та въ Церква-та, и исправление на нрави-тѣ. Епископи-тѣ и Аббати-тѣ да пристѫпять и да дадѫтъ клѣтва за невинность-та си ако не сѫ виновни въ симония." Трима пристѫпили изведнъжь; другитѣ искали врѣме и искали да иматъ частни събрания съ Папа-та. Най послѣ всички Епископи освѣнъ четирма ся заклѣли. Нѣколко аббати си исповѣдали вина-та. По голѣми грѣхове ся доказали противъ нѣкои отъ Епископи-тѣ, и когато ги строго наказали, положилъ ся великий-тъ въпросъ признаватъ ли другъ нѣкой церковенъ глава освѣнъ Римский Папа. “ Нито единъ гласъне ся чулъ. Така Папа-та станѫ господарь въ Франция. Той и Хилдебрандъ влизахѫ въ царства безъ да гледатъ на воля-та на царие-тѣ. Тѣхни-тѣ анатеми събаряхѫ лоялность-та на прелати къмъ национални корони и я тласкахѫ на сила къмъ Римска-та митра. Тѣ придобивахѫ влияние като ся явявахѫ като прѣобразователи и избавители, да разгледватъ оплаквания противъ неправди подъ които человѣци-тѣ за дълго врѣме бѣхѫ пѫшкали. Добри-тѣ сѫ ги посрѣщали съ радость, а зли-тѣ ся сѫ нуждаяли отъ тѣхна-та дисциплина. По тозъ начинъ влияние-то на Папа-та ся твърдѣ много увеличи, когато Хилдебрандъ ся избра за Папа въ 1073.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ.

За да разберемъ условия-та на Христианския животъ прѣзъ тозъ периодъ, ний трѣбва да земемъ въ внимание обстоятелства-та въ които Европа бѣше поставена. Широко распрьснати-тѣ и непобѣдими-тѣ Славяне занимавахѫ токо рѣчи сѫщи-тѣ земи които тѣ държѫтъ и днесъ. И голѣми орди Славяни постоянно правяхѫ люти нападения на сѣверо-источни-тѣ части на Империя-та. Нормандцитѣ слизахѫ отъ Сѣверно-то Море съ бързи ладии, и навлизахѫ на вѫтрѣ по рѣки-тѣ и нападахѫ на цѣлия источенъ брѣгъ отъ Дания до Италия. Казва ся че Карлъ Великий заплакалъ, когато видѣлъ нѣкои отъ тѣхни-тѣ нападения, за злощастие-то, което той прѣдвидѣлъ че щѣли да нанесѫтъ на страната. Тѣ укрѣпявахѫ острови въ рѣки-тѣ и събирахѫ своя-та плячка тамъ; тѣ дѣто отивахѫ убивахѫ и обирахѫ. Церкви-тѣ, които бѣхѫ пощадени отъ Готи-тѣ, Хуни-тѣ, Вандали-тѣ, и често и отъ Славяни-тѣ, бѣхѫ станали много богати, нъ тѣ сега станахѫ особенна плячка на Нормани-тѣ. Прѣди да ся събере доволно голѣма сила за да имъ ся въспротиви, тѣ ся прѣмѣстювахѫ на друго мѣсто. Тѣ ся движахѫ по бързо отъ колкото Империя-та имаше срѣдства да съобщава извѣстия. Тѣ често дохождахѫ съ доста голѣма сила за да нападатъ и прѣвзематъ голѣми градове.

На Югъ Сарацини-тѣ постоянно нападахѫ на Империя-та прѣзъ тозъ периодъ. Понѣкога тѣ занимавахѫ почти половина-та отъ Италия, като ограбваха токо рѣчи всяко цѣнно нѣщо, а само оставяха бѣдни-тѣ селяни да измрѫтъ отъ гладъ. На Западъ Унгарски полчища, и понѣкогашь и Български, сегисъ тогисъ нашествувахѫ на Империя-та и носяхѫ разорение по пѫтя си. Сили-тѣ на разединение бѣхѫ по-голѣми отъ онѣзи на съсрѣдоточвание, които ся съдържахѫ само въ идея-та на Свята-та Римска Империя. Най

БИБЛИОТЕК

добра-та защита противъ зло-то въ онова врѣме ся намираше въ замкове-тѣ и монастири-тѣ съградени на най непристѫпни мѣста. Тѣ давахѫ прибѣжище на по-благородни-тѣ разрѣди въ врѣме на опасность, и бѣхѫ скривалища за скѫпоцѣнности-тѣ на хора-та. Феодална-та система даваше най добри-тѣ условия за умножение-то имъ, и за това бѣше защитникъ-тъ на цивилизация-та на която Европа ся радваше въ Срѣдни-тѣ Вѣкове. Дълго врѣме прѣди Константина I церкви-тѣ почнахѫ да ся обдаряватъ съ голѣми приходи за поддържание-то на духовенство-то, бѣдни-тѣ и нещастни-тѣ. Тѣзи обдарявания ся много увеличихѫ прѣзъ управление-то на Християнски-тѣ императори. Въ този периодъ почна да ся счита за грѣхъ, единъ богатъ человѣкъ да умре безъ да остави часть отъ имущество-то си на Церква-та.

Епископи-тѣ които управлявахѫ тѣзи приходи често купувахѫ отъ царя или отъ неговия прѣдставитель епископски-тѣ си чинове. Разбира ся че царя не е глѣдалъ на добрий-тъ характеръ на подгласници-тѣ, но е прѣдпочиталъ тѣзи които му сѫ давали повече пари. Царски любимци често сѫ били назначавани за Епископи. Даже Папство-то ся е продавало нѣколко пѫти прѣзъ 10-й и 11-й вѣкове. За примѣръ, Алберикъ, баща на Бенедикта IX, купи папство-то (1033—1044) за сина си, който билъ само на 10 години. Той билъ испѫденъ отъ Римъ за скандалиозенъ животъ (1038), нъ ся завърналъ пакъ, и пакъ ся испѫдилъ за развратъ; върналъ ся съ въоружена сила и станалъ по нечестивъ, и най-послѣ продалъ папство-то на Григория VI (1044). Недостойни лица земахѫ високи положения въ Церква-та за да ся надварватъ съ благородни-тѣ въ грабителство и развратъ. Най страшно невѣжество връхъ религиозни прѣдмѣти, и като слѣдствие отъ това, най голѣма безнравственность прѣобладаваше между духовенство-то както и между народа. Доказателство за растлѣние-то и невѣжество-то на духовенство-то ся вижда въ суевѣрие-то на народа относително Евхаристия-та. Хора-та вѣрвали че слѣдъ освящение-то на хлѣбъ-тъ и вино-то присѫтствува самъ Христосъ въ елементи-тѣ. Просфора-та ся употрѣбяваше за да покаже да ли человѣци бѣхѫ истинни или лъжливи. Много приказки ся разказватъ за хора които ужь ѣли отъ просфора-та и умрѣли защото били виновни.

Иконопоклонство-то ся установи вече и заслуги-тѣ на Христа и святии-тѣ бѣхѫ толкова голѣми щото можахѫ да черпятъ отъ тѣхъ за всички-тѣ дългове (грѣхове) които человѣци-тѣ длъжахѫ на Бога, и така развратъ и себеугождение можахѫ да ся позволѫтъ; и позволителни за това ся даже продаваха отъ Церква-та.

Духовенство-то ся дѣлѣше на два класса. Тѣзи които бѣха монаси и тѣзи които бѣхѫ отъ народа. Послѣдния разрѣдъ священници бѣхѫ повече-то женени и имахѫ семейства. Даже и на Западъ, дѣто женение-то имъ бѣше противно на церковний-тъ законъ, повече отъ половина-та на священници-тѣ принадлѣжахѫ на горѣспомянѫтий-тъ разрѣдъ. Мнозина отъ Епископи-тѣ даже бѣхѫ женени и имахѫ семейства прѣзъ този периодъ. Въобще най много развратъ и порокъ ся намираше у неженени-тѣ священници и Епископи.

Имаше въобще очакване въ Церква-та че година-та 1000 щѣше да види скончание-то на свѣта. Това очакване вмѣсто да поведе къмъ чисть, святъ и дѣятеленъ животъ поведе къмъ лѣность и развратъ. Търговия-та почти исчезна, нѣмаше доволно насърдчение за тѣзи които имахѫ доволно да имъ стигне до година-та 1000 да ся трудятъ за повече. Цѣна-та на всички имущества падна. Едно общо усѣщание ся виждаше да прѣобладава въ человѣци-тѣ, че тѣ трѣбваше да ся наслаждавать съсъ свѣтъ-тъ колкото можѫтъ прѣди година-та 1000 да дойде. Имущество-то което паднѫ въ рѫцѣ-тѣ на Церква-та прѣзъ този периодъ бѣше огромно, но загуби-тѣ на Церква-та отъ обири и война бѣхѫ такожде много голѣми. Близу една трета отъ земя-та на Англия и Европа бѣше въ рѫцѣ-тѣ на Церква-та прѣзъ единадесето-то столѣтие.

ВѢРОУЧЕНИЕ

Павликянска-та Ересь.

Павликянско-то вѣроучение ся бѣше малко или много размѣсило или развалило отъ дуалистическо-то вѣроучение въ Персия. Гностицизма и Манихейство-то ся имали малко или много влияние, тамъ дѣто всички сѫ били принудени да ся съединятъ за да ся противятъ на Грьцко-то гонение. Обвинения-та въ безнравственность противъ секта-та отъ Гърци-тѣ сѫ били прѣувеличени. Сергий (Тихикъ) въведе една благотворителна реформа противъ Баанеса. Увеличение-то на секта-та което послѣдва само повдигна по върло гонение. Подъ Льва Армянина, мнозина Павликяне заедно съ Сергия бѣхѫ принудени да избѣгатъ отъ Армения въ Сарацински-тѣ земи. Мелитикския Емиръ ги прие и имъ позволи да ся засѣлятъ въ малкия градъ Аргаумъ. Отъ тукъ въпрѣки придумвания-та на Сергия тѣ захванахѫ да правятъ безпрестанни грабителски навлизания въ Визатийска-та земя. По смърть-та на Сергия, (835) тѣ повѣрихѫ духовния надзоръ на церква-та на всички-тѣ членове вмѣсто на едно лице. Но когато имъ ся наложи политически характеръ, тѣ присхѫ свѣтски началникъ. Фанатическа-та императрица Теодора подигна люто гонение противъ тази секта (Павкикяни-тѣ) около 842 год., и тогази изново голѣмо множество отъ тѣхъ избѣгнахѫ въ Аргаумъ. Тѣ ся умножавахѫ чрѣзъ присъединение съ други голѣми секти като тѣхъ гоними, и основавахѫ нови поселения додѣто тѣ станахѫ въ състояния подъ прѣдводителство-то на Карбеаса, и като бѣхѫ съюзени съ Саращини-тѣ, да ся биятъ въ редовна битка на Византийски-тѣ генерали (858). Слѣдъ Карбеаса неговия зетъ Хрисохеръ съ не по малъкъ успѣхъ слѣдва да нашествува и опустошава Грьцки-тѣ земи. Той стигна до Ефесъ (867), ко въ 871 когато ся завръщаше отъ едно свое нашетсвие той биде силно нападнатъ отъ Гърци-тѣ и съсипанъ съ всичка-та си войска. Павликяни-тѣ бидохѫ съвършенно покорени отъ Василия Македонский; послѣ Иванъ Цимисхий прѣсели голѣмо число отъ тѣхъ въ околность-та на Пловдивъ въ Тракия (870), за да пазятъ граници-тѣ на Империя-та. Даде имъ ся за малко врѣме религиозна свобода тамъ, и тѣ ся распространихѫ подъ различни имена въ разни страни. (а) *Евхити-тѣ* помежду Грьци-тѣ учахѫ че въ всѣкой человѣкъ живѣялъ по-единъ бѣсъ, който можалъ да ся испѫди само чрѣзъ постоянна молитва. До колкото това учение поведе къмъ чрѣзмѣрно уважение сила-та на диавола и прѣзрение къмъ церковно-то богослужение, то приличаше на Манихейство-то. Монашество-то благоприятствуваше на распространението на горне-то учение. (б) *Богомили-тѣ**) между Българи-тѣ учахѫ че Сатанаилъ билъ първородния синъ Божий, който го направи намѣстникъ на всичко-то миросъздание. Той ся възгордѣ и пожела да управлява независимо отъ Бога. Една трета отъ ангели-тѣ той направи да отстѫпятъ отъ Бога. Богомили-тѣ вѣрвахѫ че той ся описвалъ въ Евангелие-то като неправедния домостроитель. Той създалъ наше-то небе и земя, и направилъ человѣка отъ прьсть, нъ не можалъ да му даде душа, и затова ся принудилъ да ся отнесе до Бога да ся умилостиви къмъ своя образъ, като ся обѣщалъ да сподѣля челвоѣка съ Бога. Богъ съобщилъ на человѣка часть отъ своя духъ и рѣшилъ да запълне мѣсто-то на паднали-тѣ ангели съ человѣци-тѣ. Но Сатанаилъ завидялъ на Адама и Ева, които свѣтяли съ Божественъ животъ. Той рѣшилъ да развали Божия планъ, и затова прилъстилъ Ева, която родила Кайна—прѣдставителя на зли-тѣ начала, а пакъ Авелъ, който бѣше синъ на Адама и Ева, билъ прѣдставитель на добри-тѣ начала. Сатанаилъ управлявалъ свѣта който той бѣше сътворилъ и така ималъ сила да води въ заблуждение по голѣма-та часть отъ человѣци-тѣ. Той прѣдставилъ себе си на Евреи-тѣ като Върховний Богъ. Мойсей билъ негово орѫдие чрѣзъ когото той разорилъ много народи. Но Богъ показалъ милость къмъ человѣчески-тѣ души, които происхождали отъ Него и рѣшилъ да ги избави отъ власть-та на Сатанаила и да го лиши отъ власть-та която имаше. За тази цѣлъ Той направилъ да произлѣзе отъ Него единъ Духъ

---

*) Трѣбва да ся помни че тѣзи раскази за вѣроучения-та на еретически-тѣ секти сѫ земени повече отъ Грьцки источници, и заради това трѣбва да ся считатъ прѣувеличени и даже криви въ нѣкои отношения.

СКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА

който ся нарѣклъ Синъ Божий, Слово-то, Архангелъ Михайлъ, който имаше да събори царство-то на Сатанаила и да занимае мѣсто-то му. Той употрѣбилъ Мария просто като каналъ за въвеждането си въ свѣта. Тя намѣрила Божественно-то дѣте готово повито въ пелени въ ясла-та. Сатанаилъ, който глѣдалъ на Иисуса като на человѣкъ който водяше Евреи-тѣ да отстѫпятъ отъ него, докаралъ негова-та смър-ть. Но Иисусъ му осуетилъ планъ-тъ и му ся явилъ на третий день въ пълна сила и животъ. Той открилъ истнний свой небесенъ видъ и принудилъ Сатанаила да припознае негово-то върховенство. Тогазъ той лишилъ Сатанаила отъ окончание-то на име-то мў, съ сила-та на което той създаде и управлявà свѣта. И тъй Сатанаилъ си останалъ само Сатана и изгубилъ своя-та сила надъ человѣци-тѣ. Тогава Христосъ ся вьзнеслъ и сѣдналъ отдѣсно на Бога. Но Духъ Святий произлѣзлъ отъ Бога, за да довърши побѣда-та си надъ Сатана въ души-тѣ на всички-тѣ чада Божии. Тѣ (Богомилитѣ) отхвърляхѫ Господня-та Вечера, крыщение-то съ вода, нъ вѣрваха въ кръщение-то отъ Духа Святаго. Причина-та дѣто масса-та на Българи-тѣ съчувствувахѫ съ тѣхъ бѣ повече силно-то имъ съпротивление на Грьцка-та Церква отколко-то вѣроучение-то имъ което едва ли сѫ разбирали. Тази е причина-та на бързото имъ распространение въ България, за което ще говоримъ въ идуща-та глава.

Учение за Господня-та Вечеря или Прѣсѫществление-то

Паскасий Радбертъ испърво учитель на едно мънастирско училище станѫ аббатъ въ 844 год. на Френския Корбей. Жарко-то му благочестие го подбуди да нареди една кратка служебна книга за свои-тѣ братие монаси нърху Господня-та Вечеря. Въ нея Той учаше че въ Господня-та Вечеря — хлѣба и вино-то — слѣдъ освятителна-та молитва оставатъ само на гледъ такива, и че тѣло-то и кръвь-та Христова дѣйствително присѫтствуватъ. Той прѣдстави своя-та книга* прѣдъ Карла Плѣшивий, който ся учуди и растревожи отъ нея. Царя прѣпрати книга-та на Ратрама, единъ монахъ който бѣше прѣдаденъ на Августинови-тѣ списания. Ратрамъ каза че елементи-тѣ (хлѣба и вино-то) не ся измѣнявали по вида и сѫщество-то си, нъ че измѣнение-то е духовно и че въ тѣхъ тѣло-то и кръвь-та ся прѣдставятъ не на тѣлесни-тѣ чувства, нъ на вѣрующа-та душа*. Той учаше едно дѣствително, но не едно тѣлесно присѫтствие.

Иванъ Скотъ (Еригена) философа, първъ ученъ мѫжь въ Франция, съвѣтникъ на царя, не виждаше нищо въ Господня-та Вечеря освѣнъ въспоминание на онѣзи Християнски истини, които хранять душа-та, или единъ споменъ за отсѫтствующе-то тѣло Христово. Рабанъ, Архиепископъ Майнцки, както и по учени-тѣ мѫжие на вѣка въобще, ся противяха на това учение; но тъй като то имаше видъ на благочестие и ся съгласуваше съ прѣобладающа-та любовь за чудотворно-то, то напрѣдна и най-послѣ въстържествува. Беренгеръ (1050) защити взглядове-тѣ на Ратрама като поддьржаше въ една книга, която ся изгори и изгуби за всегда, че сѫщество-то на хлѣба и вино-то не ся измѣнява чрѣзъ освящение-то. Царие, Епископи, Събори и Папи ся стрѣснахѫ. Беренгеръ ся осѫди въ Римъ въ 1050 год., и въ Туринъ 1054. Въ единъ синодъ въ Римъ въ 1059, той бѣше принуденъ отъ Кардиналъ Хумберта да исповѣда подъ клѣтва че "крьвь-та и тѣло-то Христово ся земать съ рѫка и ся турять въ уста-та и ся трошѫтъ съ зѫби-тѣ" и пр., но щомъ той излѣзе изъ Римъ, той пакъ ся отказа отъ учение-то. Хилдебрандъ Великий бѣше неговъ приятель, който ако и да не смѣяше да защищава негово-то учение, пакъ той можѣ повечето пѫти да го извади отъ тьмница, и го избави отъ огъня. Беренгеръ ся отстрани на единъ островъ близо при г. Туръ, живѣ тамъ като пустинникъ и умрѣ въ 1088 год.— занемаренъ но не забравенъ. Римский Синодъ въ 1079 утвьрди учение-то за прѣсѫществление-то.

---

*) Liber de Corpore et Sanguine Domini.

*) De Corpore et Sanguine Domini.

Прѣние върху Прѣдопрѣдѣление-то

Готчалкъ, синъ на единъ Саксонски графъ, ся въспиталъ въ Фулда при Рабануса. Въ Орбенския мънастирь близо до Соасонъ, той училъ Августина и изложилъ учение-то за двояко прѣдопрѣдѣление, едно-то за спасение, друго-то за осѫждение, всяко едно абсолютно и безусловно, но не фаталистическо. Неговия противникъ бѣше Рабанусъ,—ученикъ Алкуиновъ. Учение-то на Рабануса бѣше Полу-Пелагианско. Готчалкъ биде осѫденъ отъ единъ синодъ въ Май 848 г., и прѣдаденъ на своя Митрополитъ Хинкмара, Архиепископа Реймски, отъ когото слѣдъ много малтретирание той ся осѫдилъ на затворъ. На Шиерсийский-тъ Синодъ (849) Готчалкъ поддържаше справедливо че той просто защищаваше логическо-то учение Августиново. Мнозина мисляхѫ че Хинкмаръ бѣше нападналъ Августиново-то учение. Съ учение-то си за вѣчно-то сега Иванъ Скотъ поради неправославно-то си учение само го повреди съ своя-та защита. Най послѣ Ремигий, Архиепископъ Лионски, ся яви въ 853 като защитникъ на Готчалка. Хинкмарово-то учение ся удобри въ присѫтствие-то на Царя Карла. Ремигий изведнъжь протестира противъ това, и Валенуский Синодъ (854) утвърди противъ това учение двояко-то прѣдопрѣдѣление като церковна догма. Обаче двама-та архиепископи скоро доидохѫ до едно споразумение. Хинкмаръ обнародва нѣколко списания за да оправдае свое-то поведение и учение; на списания-та му никой не отговори. Готчалкъ напраздно ся отнесе до Папа Николая I. Той умрѣ въ затворъ подъ клѣтва-та на Церква-та (868). Нему ся отказа погребение въ освятена земя.

Происхождение-то на Святаго Духа.

Както видѣхме, дѣятелность-та на Източна-та Грьцка Церква въобще прѣстанѫ въ развитие-то на богословие-то около 600 год. Ако бѣше ся оставило иконопоклонство-то само на нея да го рѣши, то щѣше да ся исхвърли. Двѣ причини има за това отпадание на богословска дѣятелность. (а) Грьци-тѣ ся бѣхѫ научили че по причина на подчинение-то на Церква-та на Императора, сила-та за правяние промѣнение въ Богословие-то бѣше минала отъ тѣхъ на Западъ. Слѣдствие-то бѣше че като неможахѫ да направятъ никакьвъ напрѣдъкъ, тѣ рѣшихѫ да ся не прави никакъвъ напрѣдъкъ. (б) Славянски-тѣ елементи, които постепенно влизахѫ въ Церква-та и вземахѫ настроение-то на Грьцкия умъ, бѣхѫ крайно консервативни; въ сѫщо-то врѣме нападения-та отъ Сарацини-тѣ клонях ѫ къмъ сѫщия резултатъ.

Учение-то че Отецъ и Синъ сѫ едно по сѫщество, като ся прие, Западни-тѣ логически заключихѫ че Духъ Святий происхожда отъ Отца и Сина (Виждь Иоан. 16; 7, 14; 26, и 20; 22). Това учение ся проповѣда отъ Енея Парижский и Ратрама, и въобще ся прие на Западъ, ако и Львъ III да отказа да го тури въ символъ-тъ. Източни-тѣ Православни ся държахѫ о стария възглядъ както ся той защити отъ Фотия. Иоав. 14; 16. Истина-та ся изложи отъ Иоанна Дамаскина, който каза че Святий Духъ е отъ Отца, и отъ Духа на Отца; нъ такожде и отъ Духа на Сина и происхожда чрѣзъ Сина. Тука е точка-та за примирение-то на два-та възгляда.

* * *

ГЛАВА VIII.

Отъ Хилдебранда до Върхъ-тъ на Папска-та Власть. 1073—1294.

ОБЩЪ ПРѢГЛЕДЪ

Прѣзъ този периодъ Папство-то достигна до висота-та на върховенство-то си. Отъ врѣме-то на Целестина V 1294, Папство-то почнѫ да отпада. Когато умрѣ Папа Александръ II, народа извика ”Хилдебрандъ (Григорий VII) е Папа, Святий Петръ го е избралъ.“ Така най-дипломатическия и най-дързостния отъ Папи-тѣ влѣзе въ борба-та за върховна сила, съзнавающъ напълно прѣпятствия-та които трѣбваше да ся побѣдятъ и срѣдства-та които трѣбваше да ся употрѣбятъ. Кръстоносни-тѣ походи бѣха най забѣлѣжителни-тѣ събития въ този периодъ. Чрѣзъ тѣхъ Папа-та за малко врѣме станѫ върховенъ и на Истокъ и на Западъ. Той бѣше непогрѣшимъ намѣстникъ както на Бога, тъй и на Христа. Чрѣзъ церковно отлѫчение и запрѣщение той управляваше Държави-тѣ и Церква-та.

Главни-тѣ политически събития въ този периодъ бѣхѫ (1) Подчинение-то на Сирия и прѣвземание-то на Иерусалимъ отъ Селджукски-тѣ Турци (1076). (2) Кръстоностни-тѣ Походи. (3) Войни-тѣ мѣжду Франция и Англия, които ся продължавàхѫ почти прѣзъ цѣлия периодъ. (4) Успѣшно-то възстание и освобождение на Българи-тѣ отъ Грьци-тѣ (1189—1190). (5) Подигание-то на велико-то Монголско царство на Ченгизъ Хана, което заключаваше Руссия, Полша и Унгария въ Европа, и почти цѣла Азия (1206—1243). (6) Тласкание-то назадь на Маври-тѣ отъ Испански-тѣ Князове въ Испания, додѣто само Гренада останѫ на Мохамеданци-тѣ. Въ церковно отношение, имаше шесть Вселенски Римски Събори прѣзъ тозъ периодъ. Нарастявание-то на Папство-то бѣше най голѣмо-то събитие въ това врѣме. Прѣние-то за инвеститура-та (давание церковни санове) ся свърши съ пълното въстържествувание на Папа-та. Живота и богослужение-то въ този вѣкъ бѣхѫ суевѣрни и чувственни. Прѣвземание-то на Гроба Христовъ ся видяше по-важно отколкото обработвание-то на Христовий-тъ духъ. До края на тозъ периодъ половина-та отъ богатство-то на Европа бѣше въ рѫцѣ-тѣ на Церква-та. Церква-та напрѣдна съ обръщание-то на нѣколко Германски и Славянски плѣмена, но повечето съ насилие нежели съ убѣждение; това особенно станѫ съ Лети-тѣ (Славянско плѣме) които населявахѫ Пруссия. Адалбертъ (997), Бруно и негови-тѣ 18 другари (1009) и Годфридъ, Цистерцианский абатъ отъ Лукна въ Полша, заедно съ единъ монахъ Филипа (1207) всички прѣтърпѣхѫ мѫченическа смърть за да въведѫтъ Христианство-то въ Пруссия. Слѣдъ това Добрински-тѣ Рицари ся образувахѫ и ся нарѣкохѫ „Milites Christi“ (Войници Христови). Тѣ бѣхѫ избити отъ свирѣпи-тѣ Лети вѫтрѣ въ една година, и прочутй-тъ орденъ на Тевтонски-тѣ Рицари зѣ мѣсто-то имъ. Тѣ покорихѫ Пруссия, като испѫдихѫ или избихѫ голѣма часть отъ Лети-тѣ. Тѣ съградихѫ замкове и доведохѫ Германски колонии, тъй щото Пруссия не само се похристиенчи но ся и погерманчи. Сѫщи-тѣ срѣдства ся употрѣбихѫ и въ Ливония, Естония, и Курландия, ако и истребление-то да бѣше по непълно, тъй като туземно-то Славянско население сѫ доведе почти въ робско състояние. Оттонъ бѣше главний-тъ миссионеринъ въ тозъ периодъ. Той въведе Христианство-то помежду Померанци-тѣ безъ кръвопролитие. Той бѣше много искусенъ въ употрѣбение-то на великолѣпни дрѣхи и подаръци. Венди-тѣ, чрѣзъ нѣколко жестоки гонения и мѣждуособни войни бидохѫ такожде похристиенчени. Прѣзъ този периодъ Готчалкъ, който основа царство-то Вендско, бѣше такожде и най-голѣмий-тъ тѣхенъ миссионеринъ. Въ *вѣроучение* Богословие-то прие форма-та на Схоластика-та. Водители-тѣ на разни-тѣ тѣжнения бѣхѫ Абелардъ, който бѣше рационалистъ и логикъ, Анселмъ, реалистъ и логикъ, Бернардъ, реалистъ и мистикъ. Схоластика-та бѣше едно съединение отъ Грьцка Метафизика и Логика съ Християнска вѣра, и бѣше повече реалистическа нежели номиналистическа.*) Монашество-то нарастнѫ и стигнѫ до върха си къмъ послѣдня-та часть на периода, въ която и виждаме първи-тѣ начала на Реформация-та.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ

Политическа-та История на Папство-то.

Идеи-тѣ за върховенство-то на Папа-та надъ Церква-та, и за върховенство-то му надъ Държави-тѣ сѫ намирать въ Лже-Изидорски-тѣ декретали (рѣшения). Но Григорий VII (Хилдебрандъ 1074—1085) бѣше първия Папа който ся опита да ги осѫществи надъ Церква-та. Той изведнѫжь зѣ едно заплашително настроение къмъ всички монарси (самодержци). Той вѣрваше че развратно-то състояние, въ което той намѣри Церква-та, ся длъжѣше на факта че Папа-та не бѣше зелъ положение-то, което му принадлѣжѣше, и той ся рѣши да усвои това положение каквото и да му кос-

---

*) Реалистическа-та школа е учила че *общи-тѣ термини*, като *человѣкъ, конь,* и пр. иматъ сѫщественно, или дѣйствително (*реално, real*) сѫществование независимо отъ индивидуални-тѣ си изявления; а Номиналистическа-та е учила че общи-тѣ понятия, като понятие-то *конь, дърво* и пр. нѣматъ реалности (realities) които да съотвѣтствуватъ тѣмъ, и нѣматъ никакво сѫществование, освѣнъ като имена (nomina) и нищо повече.

тува. Споредъ него, цѣль-та оправдаваше срѣдства-та. И ний неможемъ да не исповѣдаме че срѣдства-та, които той употрѣби бѣхѫ чудесно приспособени за гонима-та цѣль. Ако даже и да имъ липсваше незлобие-то на гълѫба, навѣрно не имъ липсваше хитрость-та на змията. Като държавникъ и политикъ, той би занималъ най високо мѣсто. Той имаше желѣзна воля и лукава политика, която избираше само такива срѣдства които прилягахѫ на цѣль-та му. Като глава на Церква-та и апостолъ на Християнска-та истина, ний неможемъ освѣнь да го осѫдимъ за свѣтска-та му цѣль, и за лукава-та му политика. Щомъ стана Папа, той почнѫ да изисква нови нѣща отъ Западни-тѣ царства. Нѣкои отъ тѣхъ той считаше като особенно стяжание на Апостола Петра, които му билъ далъ Константинъ I. Той притезаваше че най малко, всички бѣхѫ обязани да плащать дань на Церква-та. Въ единъ съборъ въ Римъ (1074) той прѣкара рѣшения противъ симония-та и женение-то на священници. Въ онова врѣме едно голѣмо болшинство обикновенни священници на Западъ бѣхѫ женени, ако и да бѣше това противъ законъ-тъ на Римска-та Церква. Синоди-тѣ въ Ерфуртъ (1074) и въ Майенцъ (1075), които ся свикахѫ за да турятъ закона въ дѣйствие, ся свършихѫ съ мятежь, както станѫ и съ синода въ Парижъ. Григорий сега почна да работи посрѣдствомъ легати (Папски пратенници). Тѣ, като минувахѫ прѣзъ разни страни въорѫжени съ наказателна власть, възбуждахѫ народа противъ ожените-тѣ священници. Така той придоби силна партия на страна-та си и направи да ся усвоятъ публично негови-тѣ рѣшення. Щомъ ся обърнѫ побѣда-та къмъ негова страна, въ единъ новъ съборъ въ Римъ (1075) той произнесе отлѫчение противъ петима частни съвѣтници на Германския царъ Хенриха IV, като виновни въ симония. Той заплаши Филипа, Френския царъ, съ подобно наказание, и съвършенно запрѣти на свѣтски владѣтели да даватъ нѣкому духовна служба. Помежду монарси-тѣ въ онова врѣме, Хенрихъ IV бѣше онзи, побѣда надъ когото щѣше да даде най богати резултати; тази побѣда въ сѫщо-то врѣме ся считаше за положителна. Негови-тѣ необузданни страсти и негова-та нерѣшителность бѣхѫ вече подигнали по-голѣма-та часть отъ народа му, а особенно Саксонци-тѣ, на бунтъ. Така Папа-та трѣбваше да расчита на неприятели даже и въ Германия. Въ лице-то на Хенриха врьха на всичка-та свѣтска сила, Императорския прѣстолъ щѣше да ся унижи. Заради това когато негови-тѣ заповѣди ся не зачетохѫ отъ нѣкои отъ князове-тѣ, Папа-та остави расправа-та си съ Филипа, но повика Хенриха на сѫдилище-то си въ Римъ. Тази безъ прецедентъ постѫпка Хенрихъ посрѣщна съ безмисленна дързкость. Той направи да ся тури подъ въпросъ право-то на Папа-та отъ събори въ Вормсъ (Януар. 1076), Плаченция (въ Февруарий), Павия (Априлий), и тогава слѣдъ като Императорско-то право ся хвърли въ сѣнка отъ праздни обвинения противъ Папа-та, той произнесе Папа-та за свалень. Отъ друга страна Папа-та произнесе противъ Хенриха отлжчение отъ Церква-та и сваляние отъ прѣстола му. Мнозина отказвахж право-то на Папа-та да зима такава стжпка. Но Германски-тѣ князове отдавна незадоволни отъ своя царъ, гледахж на Папа-та само като на единъ добръ съюзникъ. Въ Трибуръ (Окт. 1076) тѣ изискахж щото Хенрихъ да удовлетвори искания-та на Папа-та. Това обърна ярость-та на непостоянний-тъ царь тъй бържѣ въ страхъ, щото въ Каносса той попроси и получи освобождение отъ церковно-то отлжчение (Ян. 25 1077). Ломбарди-тѣ, които бѣхж разярени противъ Папа-та и ся приготвяха да му отмъстятъ, скоро сполучихж да промѣнятъ умъ-тъ на царя. Тогава по-голѣма-та часть отъ князове-тѣ ся събрахж въ Форхеймъ (Мартъ, 1077) и избрахж Рудолфа, Швабския Дукъ, за свой царъ. Хенрихъ, обаче, задържѣ доволно привърженници за да имъ ся опълчи. До когато борба-та бѣше съмнителна, въпрѣки упрѣкания-та на Рудолфова-та партия, Папа-та въспрѣ рѣшение-то си. Нъ когато той си помисли че Хенрихъ ся съвършенно побѣди въ Флархаймъ (Ян. 27, 1080), той повтори своя-та прѣсжда за отлжчение противъ Хенриха и ся произнесе въ полза на

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА

Рудолфа (Мартъ 1080). Отъ друга страна Хенрихъ заповѣда да ся обнародва сваляние-то на Григория изново въ Брешия (Юн. 1080). Гибертъ Равенский ся избра за Папа подъ име-то Климентъ III. Сега имаше двама Императори и двама Папи. Когато Рудолфъ паднѫ въ битка-та при Мерсбургъ (Окт. 1080) положение-то на Папа-та станѫ опасно. Обаче Григорий не можеше да ся поклати отъ свое-то рѣшение. Той бѣше крайно ядосалъ неприятели-тѣ си и възбудилъ въ привърженници-тѣ си фанатическа умраза противъ тѣхъ; да отстѫпи тогазь щѣше да бѫде убийство за него. Въ Италия Григорий направи нѣкои отстѫпки на Роберта Гискарда за да спечели негова-та помощь, и употрѣби всевъзможни срѣдства въ Германия за да направи расцѣпление-то неисцѣримо. Хенрихъ навлѣзе въ Италия (Мар. 1081), опустоши земи-тѣ на Матилда Тосканска, и най послѣ (1084) завоева Римъ и тамъ тържествува своя-та побѣда съ своя Папа, Климента III. Робертъ Гискардъ наистина освободи Григория, който бѣше затворенъ въ Св. Ангело, нъ той намѣри Римъ отчужденъ отъ него (Григория), който свърши дни-тѣ си въ Салермо (Мартъ 25, 1085). Голѣмо-то промѣнение, което ся причини отъ тази борба въ отношения-та на Папство-то къмъ Империя-та, ся вижда отъ факта че рѣшение-то на Николая II за избиране-то на Папа-та, което при първо-то си появение ся считаше като нарушение на Императорски-тѣ права, сега ся призна и защити отъ страна на Императора но ся отхвърли отъ страна на Папа-та.

Уйлямъ Завоевателя, Английский царъ поддържѣ върховенство-то си надъ Церква-та въ Англия съ желѣзна рѫка. Примата*) Ланфранъ Кантербурский, не ся считаше обязанъ да стане мѫченикъ за Григория. Заради това и закона за неженение-то на священници-тѣ прѣтърпѣ измѣнения въ Винчестерский Синодъ. Царя отказа да даде позволение на повикани-тѣ въ Римъ Епископи да отпѫтуватъ за този градъ. Той слѣдва̀ да упражнява право-то да назначава Епископи. Той отговори на Папски-тѣ настѫпвания съ поразителна студенина. При все това Григорий не дързна да земе по-нататѫшна стѫпка противъ него, но останѫ благодаренъ дѣто царя отъ своя страна не стори нищо повече. Тѣзи фактове помагатъ да ся разберѫтъ въ истинска-та имъ свѣтлина дѣйствия-та на Григория противъ Хенриха. Папа Викторъ (1085—7) и Урбанъ (1088—1099) бѣхѫ така силно притискани отъ Папа Климента III и Императорска-та партия, щото тѣ почнахѫ да желаятъ миръ. Но работи-тѣ ся измѣниха въ тѣхна полза, когато Конрадъ, синъ Хенриховъ ся привлече на тѣхна страна, като станѫ и царъ на Италия (1098). Урбанъ

---

*) Тази дума е Латинска (*primatus*) и значи най-върховенъ церковенъ сановникъ. Въ Англия Кантербурский Архиписконъ носи тази титла.

II, стана много силенъ на Западъ, когато въсторгъ-тъ за Кръстоносни-тѣ походи, който излѣзе отъ негова прѣстолъ, облада духове-тѣ на всички-тѣ человѣци съ такава сила, щото ги привърза къмъ него, като глава на Воююща-та Церква, съ прѣсни връски. Жестокости-тѣ извършени отъ невѣрници-тѣ надъ поклонници-тѣ въ Иерусалимъ и Палестина, а особенно отъ какъ варварски-тѣ Селджукски Турци прѣвзѣха онѣзи мѣста (1073) бѣхѫ за дълго врѣме дали причина за умраза и ярость въ Западния свѣтъ. Петръ Пустинника, снабденъ съ пълномощие отъ Урбана II (1094), раздуха искра-та въ пламъкъ. Синоди-тѣ Плаченцийский (Мартъ 1095) и Клермонтский (Ноем. 1095) извършихѫ дѣло-то, и веднага безбройно войнство, подбудено безъ съмнѣние отчасти толкова отъ любовь къмъ приключения, притѣснение у дома и жажда за печала, колкото отъ религиозенъ ентусиазмъ, ся показа готово да слѣдва дадений-тъ отъ Папа-та знакъ. Като глава на това духовно вълнение и господарь на Кръстоносна-та войска, Урбанъ придоби грамадна сила. Той поднови въ Клермонъ, въ собственно-то Филипово владѣние, осѫждение-то произнесено противъ тозъ монархъ за оженвание-то му съ Бертрада, законна-та жена на Анжуйский-тъ князь, и по духа на Григория той развали всяка диря, която още оставаше на зависимость-та на духовенство-то отъ миряни-тѣ. На всѣкѫдѣ дѣто кръстоносния ентусиазмъ ся распространи, осѫждение ся произнесе противъ Хенриха и неговий Папа Климентъ III. Така, ако и Хенрихъ още да поддържаше върховенство-то си въ Германия, пакъ Климéнтъ биде испѫденъ отъ Римъ отъ една кръстоносна войска и изгуби всичко-то си влияние въ Италия (1100); но и това не можѣ да накара Роджерса, Сицилийский-тъ Контъ да отстѫпи права-та си въ церковни работи. Папа-та за да пощади този необходимъ за него съюзникъ даде му право-то на Папски легатъ (пратенникъ) въ Сицилия.

Първи-тѣ крьстоносци тръгнахѫ въ Май, 1096 год. Петръ Пустинника, който бѣ упълномощенъ отъ Урбана, обиколи Европа като говоряше на горни и долни за страдания-та и пѫшкания-та на Християни-тѣ въ Святи-тѣ мѣста. Той бѣше человѣкъ съ малъкъ расть и май грозенъ, нъ огъня на краснорѣчие-то му, силна-та му вѣра и въодушевление, правяха толкова пô-голѣмо впечатление колкото по слабъ изглѣдваше той. Първо-то тѣло кръстоносно войнство състоеше отъ една войска отъ 20,000 подъ прѣдводителство-то на Уôлтера Голака. Тѣ прѣминахѫ прѣзъ Унгария, нъ бидохѫ избити и распръснати отъ Сърби-тѣ и Българи-тѣ при Нишь. Само малцина отъ тѣхъ помежду които бѣше и Уôлтеръ можахѫ да стигнатъ Цариградъ. Друга сила подъ Петра Пустинника, отъ около 40,000 человѣци, освѣнъ жени и дѣца, послѣдва по сѫщия пѫть и стигна Цариградъ, нъ много намалена. Тука остатьци-тѣ отъ двѣ-тѣ войски ся съединихѫ и прѣминахѫ Босфора, но бѣхѫ съвсѣмъ разбити отъ Турци-тѣ при Никея. Една трета войска отъ сѫщия видъ, състояща отъ 15,000 Германци подъ прѣдводителство-то на единъ священникъ на име Готчалкъ, биде избита и распръсната въ Унгария, която тоже станѫ гробъ на четвърта крьстоносна войска отъ повече отъ 200,000 отъ коль и вѫже събрани изъ Франция, Англия, Фландрия и Лорейнъ, които прѣминахѫ прѣзъ Германия, като направихѫ страшни опустошения и немилостиво убивахѫ всички Евреи. Най послѣ истински-тѣ Крьстоносци ся появихѫ. Тѣ бѣха благородни-тѣ, земледѣлци-тѣ и ратаи-тѣ на феодална Европа подъ най прочути водители. Шесть войски ся съставихѫ които отдѣлно и доволно на раздалечъ маршируваха една отъ друга. Полководци-тѣ на тѣзи войски бѣхѫ, (1) Годфридъ Булйонский, Дукъ Лоренский, (2) Хюгъ Великий, Контъ Вермандуаский и братъ на Филипа, Френския царъ, (3) Робертъ Куртозъ—Дукъ Нормандский, синъ на Уйляма Завоевателя, (4) Робертъ, Контъ Фландрский, (5) Бохемондъ, князь Тарентский, синъ на знаменития Гискарда, подъ когото бѣше Танкредъ, любимия герой на всички-тѣ историци на Крьстоносци-тѣ, и най послѣ (6) Реймондъ, Контъ Тулузский. Мѣсто-то, дѣто трѣбваше да ся съберѫтъ, бѣше Цариградъ. Грьцкия Императоръ, Алексий, като ся боеше да не би такава голѣма сила, повече отъ 600,000 души, освѣнъ жени и священници, да поиска да завоевае земи за своя смѣтка, придума всички-тѣ войводи, освѣнъ Танкреда и Реймонда, тържественно да ся признаятъ за негови подвластни. Слѣдъ като прѣминахѫ нѣколко врѣме въ пируване въ Цариградъ, Крьстоносци-тѣ прѣминахѫ въ Мала Азия. Първа-та имъ стѫпка тукъ бѣше обсаждание-то и прѣвземание-то на Никея, столица-та на Султанъ Сулеймана (Юн. 24, 1097). Този монархъ биде такожде разбитъ и отъ Бохемонда, Танкреда и Годфрида при Дорилеумъ. Балдуинъ, братъ на Годфрида, сега прѣмина въ Месопотамия дѣто придоби за себе си Едесско-то Княжество. Слѣдъ нѣколко врѣме Крьстоносци-тѣ стигнахѫ въ Сирия и обсадихѫ Антиохия. Седемъ мѣсеца града ся държѣ и редове-тѣ на обсадители-тѣ ся много намалихѫ отъ гладъ и болесть. Много войници даже и отъ храбри-тѣ изгубихѫ сърдце и почнахѫ да дезертирватъ (бѣгатъ). Въ число-то на страхливци-тѣ бѣше и горкия ентусиастъ, Петръ Пустинника, който бѣше раздухалъ огъня на прѣдприятие-то. Той въ дѣйствителность бѣше изминалъ нѣколко мили назадъ къмъ дома си, когато го настигнали Танкредови-тѣ войници и завели назадъ да прѣтърпи публично изобличение. Най послѣ, на 3 Юн. 1098, Антиохия ся прѣвзѣ, и жители-тѣ ѝ бидохѫ исклани отъ разярени-тѣ Крьстоносци, които скоро ся обсадихѫ отъ една войска отъ

200,000 Мохамедани, испратени отъ Персийския Султанъ. Още веднъжъ гладъ и болесть извършихѫ смъртоносно-то си дѣло. Множество такожде дезертирахѫ, и като избѣгахѫ, разгласихѫ по Европа скърбно-то състояние на Християни-тѣ. Но пакъ побѣда увѣнча усилията на обсадени-тѣ. Въ Юн. 28, 1098, Мохамедани-тѣ бидохѫ съвсѣмъ разбити, и пѫтя за Іерусалимъ ся отвори. Въ една свѣтла лѣтна сутрина (1099), 40,000 Кръстоносци — мизерний-тъ (окаяний-тъ) остатъкъ отъ оная голѣма войска, която прѣди двѣ години бѣше обсадила Никея — за първъ пѫть съзрѣхѫ Иерусалимъ. На Юлий 15, слѣдъ една повече отъ петь седмична обсада, велика-та цѣль на похода ся осѫществи. Иерусалимъ ся освободи отъ ръцѣ-тѣ на невѣрници-тѣ. Осемь деня слѣдъ прѣвземание-то му Годфридъ Буйонски единодушно ся избра за царь.

Папа Паскалъ II (1099—1118) поддържѣ сѫщи-тѣ начала, но не съ сѫща-та твърдость, както своя прѣдшественникъ. Той принуди Филипа да му ся покори (1104). Но на скоро слѣдъ това Филипъ I отиде пакъ да живѣе съ Бертрада безъ да мисли повече за Паскала. Папа-та тури край на борба-та между Анселма Кантербурский и Хенриха I Английский, като удобри Хенрихово-то положение относително инвеститура-та (назначавание на церковни чинове) и клѣтви за вѣрность за свѣтски-тѣ владѣния на Епископи. Противъ Императора Хенриха IV Папа-та постоянно е събиралъ всички-тѣ си средства; но негови-тѣ анатеми ся виждаше съвсѣмъ малко да ся зачитатъ въ Германия, додѣто той не успѣ да възбуди втория синъ на Хенриха да ся възбунтува противъ баща си (1104). Тогава Хенрихъ биде свалeнъ и затворенъ въ тьмница отъ дѣто избѣгна и умрѣ въ Лиежъ, който градъ бѣше вѣренъ нему, (Авг. 7, 1106). Щомъ Хенрихъ V ся качи на прѣстола, почна и той да поддържа тъй силно както баща си право-то да назначава Епископи. Когато Хенрихъ навлѣзе въ Италия, Папа-та ся съгласи на едно спогождение (Фев. 1111), чрѣзъ което инвеститура-та трѣбваше да ся дава отъ Папа-та, а клѣтва-та за вѣрность, на Царя. Но Григорианска-та партия сега ся възбуди към по-силно дѣйствувание. Папа-та скоро ся принуди да уничтожи спогождение-то си, което ся осѫди и отъ единъ Римски съборъ. Папски-тѣ легати отлѫчиха отъ Церква-та Императора, и Паскалъ потвърди тѣхна-та постѫпка. По този начинъ незадоволство-то въ Германия постоянно ся поддържаше. Но то неможѣ да доведе до сѫщи-тѣ резултати, както въ врѣме-то на Хенриха IV, по причина на голѣма-та непослѣдователность на Папа-та. Хенрихъ станѫ господарь на земи-тѣ Тоскански, завѣщани отъ Матилда на Римска-та Церква (1116), и тогава отиде въ Римъ и принуди Папа-та да умрѣ въ заточение (Ян. 21, 1118). Хенрихъ бѣше придобилъ такава силна партия въ Римъ, щото той можѣ да назначи другъ Папа, Григория VIII, като съперникъ на новоизбраний Папа Геласия II, който скоро умрѣ въ заточение (1119). Тогава ся избра Гидо Архиепископъ Виенски, като Каликстъ II, който почнѫ да прави прѣдложения за миръ. Всички инвеститури трѣбваше да ся унищожѫтъ, но имаше едно неспоразумѣние относително феодални-тѣ земи, които Папа-та си прѣдполагаше че сѫ привързани на Архиепископства-та и Епископства-та. Но Императора, съгласно съ духа на вѣка, мисляше че никоя земя не може да ся даде нѣкому безъ феодална инвеститура. Той, слѣдователно, заключи че чрѣзъ договора той добива пълна власть надъ церковни-тѣ земи въ Империя-та. И така прѣговори-тѣ ся прѣкѫснахѫ, и Каликстъ произнесе (Окт. 1119) изново церковно отлѫчение и сваляние отъ прѣстола противъ Императора. Смущения-та въ Германия постоянно распалвани отъ Аделберта, Архиепископа Майнски, растяхѫ и ставахѫ по опасни. Каликстъ II още веднъжь стана господарь на Римъ, и Григорий VIII, неговъ плѣнникъ; но пакъ Папа-та ся принуди да приеме срѣденъ пѫть и да позволи свѣтска както и духовна инвеститура за да задоволи Германци-тѣ. Така найпослѣ ся направи Вормский Конкордатъ (съглашение) (Сеп. 1122), който ся потвърди отъ Римския Съборъ (1123). Слѣдъ смърть-та на Хенриха (1125) церковна-та партия ся видяше да е придобила една съвършенна побѣда въ избирание-то Саксонския Дукъ съ титла-та Лотеръ III на Императорския прѣстолъ. Той пожъртвува часть отъ свои-тѣ права на Епископи-тѣ, и нѣщо отъ чина си — на Папа-та, Хонория II (1124—1130). Когато едно спорно избирание (1130) извади на явѣ двама Папи, Анаклита II въ Италия, и Иннокентия II (1130—1143) въ Франция, Лотеръ можѣ като благоприятствува на Иннокентия и така го направи върховенъ, да упражни още веднъжъ безъ съпротивление онѣзи права които Конкордата му даваше.

Слѣдъ смърть-та на Лотера (1137) силна-та Хохенстауфенска фамилия наслѣди Императорский прѣстолъ въ лице-то на Конрада III. Като сродни съ Франконский-тъ Императорски домъ, Хохенстауфени-тѣ бѣхѫ естественни-тѣ защитници на честь-та и притезания-та му. Папа-та намѣри у Гвелфи-тѣ една силна партия неприятелска на Хохенстауфенска-та фамилия и прѣдадена на Папско-то сѣдалище. Слѣдъ смърть-та на Анаклита (1138) схизмата ся изцѣри чрѣзъ Бернардово-то влияние, и Папство-то ся приготви да покаже всичка-та си стара сила. Но нова опасность ся появи въ усилия-та за независимость на Ломбардски-тѣ градове. Италия бѣше до голѣмъ размѣръ оставена отъ Императори-тѣ да ся управлява сама. Трета-та държава — както народа ся наричаше — която показа голѣма сила въ Ломбардски-тѣ градове, бѣше противна на управление-то или по-добрѣ на злоупотрѣбление-то на Епископи-тѣ. Насърдченъ отъ този фактъ и внимателно изучающъ състояние-то на работи-тѣ отъ думи-тѣ на Христа и Негови-тѣ Апостоли, Арнолдъ отъ Брешия дойде до заключение че духовенство-то въобще не трѣбва да притѣжава свѣтско имущество. Това учение въобще ся прие въ Горня Италия по причина на политическо-то състояние на работи-тѣ спомѣнѫто погорѣ. Обвиненъ на това основание прѣдъ Вторий Римски Съборъ (1139) Арнолдъ побѣгна въ Франция. Но негово-то учение бѣше намѣрило приемъ даже и въ Римъ, и Иннокентий II малко прѣди смърть-та са имà скръбьта да намѣри че Римляни-тѣ ся отказахѫ отъ своя-та вѣрность нему (1143). Тѣ искахѫ да възстановятъ конституция-та както е била подъ стари-тѣ императори и помолихѫ Императора Конрада да земе Императорски характеръ. Арнолдъ ся яви въ Римъ, и Папа Луций II паднѫ мъртвъ въ старание-то си да прѣвземе града съ пристѫпъ. Евгений III (1145—1153) ся прѣмѣсти въ Франция отъ опасно-то и унизително воинствувание въ Римъ, и започна Папско-то си управление подъ рѫководство-то на Бернарда, който успѣ още веднъжъ да запали онзи ентусиазмъ за Свѣта-та земя, чрѣзъ който особенно Папство-то ся издигна до върхъ-тъ на сила-та си. Втория Кръстоносенъ походъ стана необходимъ чрѣзъ падание-то на Едесско-то Княжество което ся завоева отъ Мосулския Емиръ, който искла Християни-тѣ

(1144). Синъ му Нуреддинъ потегли за да съсипе Латински-тѣ царства въ Сирия и Палестина. Още веднъжь Европа ся потрѣсе. Бернардъ, оракула не своя вѣкъ, бѣше аббатъ на Клерво, въ Шампания. Рано въ 1147 той бѣше тъй възбудилъ Европа щото двѣ велики армии подъ Дудовика VII, Френски царъ, и Конрада III, Германски Императоръ, тръгнахѫ за Свѣта-та земя. Тѣхни-тѣ съединени сили сѫ ся прѣсмѣтвали до 1,200,000 войници. Похода ся указа съвършенно несполучливъ. Грьцкия Императоръ, Емануилъ Комненъ бѣше противенъ. Посрѣдствомъ измѣнничество-то на свои-тѣ пратенници, войски-тѣ на Конрада бѣхѫ почти истрепани отъ Турци-тѣ близо при Кония, а онѣзи на Лудовика ся измѫчихѫ въ тѣснини-тѣ на Писидийски-тѣ планини. Слѣдъ едно напраздно опитвание да прѣвзѣме първо Дамаскъ и по послѣ Аскалонъ, остатки-тѣ на тазъ велика войска ся завърнахѫ въ Европа.

Около това врѣме Евгений ся доведе въ Римъ отъ Царь Роджерса и ся отстрани отъ влияние-то на Бернарда, който за дълго врѣме ся глѣдаше съ лоше око отъ Кардинали-тѣ. Бернардъ му писа онова забѣлѣжително увѣщание, списанието „De Consideratione“. За Папството, което сега прѣминуваше всякъ прѣдѣлъ, то бѣше единъ знакъ на прѣдупрѣжение исказанъ отъ единъ отъ най вѣрни-тѣ му почитатели. Ако и да имаше Бернардъ малко или много прѣдразсѫдъкъ въ полза на иерархия-та, пакъ той бѣше толкова благочестивъ щото не можаше да не види извращания-та на това свѣтско направление на Папство-то, и прѣдсказа окончателно-то му довършвание. Възшествието на Фридриха Барбаросса I (1152) на Германска-та Империя увеличи опасность-та на Папство-то, защото, ако и Фридрихъ изведнъжь да направи прѣдложения за приятелство на Папа-та, той въ сѫщо-то врѣме показа че бѣ приготвенъ самъ да поддържа Императорски-тѣ си права.

При всичко че Папа Адрианъ (1154—1159) го принуди да испѫди опаснаго Арнолда Брешийски, той намѣри въ Фридриха I по-силенъ противникъ. Фридрихъ възстанови почти забравени-тѣ Императорски права и смири Ломбардски-тѣ градове. Малки неспоразумѣния ся туриха на страна и въ Юн. 18, 1155, Фридрихъ прие Императорска-та корона. Той ся счете много оскърбенъ когато Папа-та сключи единъ договоръ за себе си съ общия имъ неприятелъ Уйляма Сицилийский, и го потвърди въ зевоевания-та му. Високомѣрни-тѣ изражения, които Папа-та употрѣби въ писмо-то си до Императора, дадохѫ случай за първо-то избухвание на незадоволство (1157); и като всички-тѣ съсловия, даже и Епископи-тѣ участвувахѫ въ това незадоволство, Папа-та бѣше принуденъ да умекчи чрѣзъ извинение тѣхно-то негодование.

Фридрихъ отиде вторий пѫтъ въ Италия и заповѣда да ся опрѣдѣлятъ Императорски-тѣ привилегии отъ Римска-та юриспруденция (сѫдопроизводство). Папа-та и Епископи-тѣ, като ся увредихѫ отъ това въ много точки, строги обяснения послѣдвахѫ, и Адрианъ щѣше да произнесе анатема противъ Императора, когато той умрѣ. (1159)

Двѣ партии ся бѣхѫ развили въ Коллегия-та на Кардинали-тѣ —Императорска и Сицилийска. Слѣдствие-то бѣшэ едно спорно избиране на Папа. Фридрихъ припозна Виктора, но Александръ III (1159—1181) ся припозна отъ повече-то други държави. Между това Фридрихъ стана повече и повече ненавистенъ на Ломбарди-тѣ по причина на угнѣтения-та си. Веронезска-та Лига (съюзъ) ся образува, подкрѣпена отъ Александра, и скоро тя присъедини на себе си всичка-та Ломбардска опозиция противъ Императора. Тя ся би съ него съ всенарастяющъ успѣхъ, додѣто чрѣзъ битка-та при Ленйяно го принуди да ся покори (1176). Фридрихъ сега ся отказа отъ своя Папа, и ся примири съ Александра, но даде на Ломбарди-тѣ едно примирие само отъ шесть години (1177). Александръ издържѣ една още по славна за него борба съ Хенриха II, Английский царъ. Английски-тѣ Епископи бѣхѫ почти независими и отъ Царя и отъ Папа-та.

Хенрихъ II за да въведе редъ, направи своя канцелеръ, Тома Бекета, Архиепископъ Кантербурски (1162). Новия санъ испълни Бекета съ духовна гордость, която едвамъ ся прикриваше отъ монашески показъ на смирение, Въ едно събрание отъ държави-тѣ (съсловия-та) на Царство-то въ Кларендонъ (1164), Хенрихъ накара да ся приематъ изново стари-тѣ закони за духовенство-то. Всичко-то церковно тѣло въ това число и Тома Бекетъ даде клѣтва че ще ги пази. Но Тома ся расская и помоли Папа-та да го освободи отъ клѣтва-та му. Той побѣгна отъ Царя въ Франция; но Хенрихъ поддържѣ свои-тѣ закони съ строгость и жестокость. Тома ся опита да подигне смушение; но интереси-тѣ и на Папа-та и на Царя изисквахѫ примирение което послѣдва, и Бекетъ ся върна (1170), но биде убитъ отъ четирма рицари за свое-то височмѣрие. Въобще ся мисляше, че рицари-тѣ били подбудени отъ Царя, който вече бѣше въ не малко затруднение по причина на възбунтувание-то на сина му. Папа-та видѣ въ обстоятелство-то единъ случай да истръгне отъ Царя важни отстѫпки, и не се забави да ся въсползува отъ благоприятний-тъ случай. Тома Бекетъ ся причисли въ редъ-тъ на святии-тѣ, и Царь-тъ за да придобие общественно-то мнѣние на своя страна бѣше принуденъ да направи позорно покаяние прѣдъ гроба на Бекета.

Александръ захвана да располага съ царства-та по единъ новъ начинъ, когато той прогласи независимость-та на Португалия, за която Кастилия и Леонъ исказвахѫ претенции, и ѝ отстѫпи земи-тѣ които имахѫ да ся извоюватъ отъ Сарацини-тѣ. Той такожде ся постара да прѣмахне спорни избори на Папа чрѣзъ въвеждание правило-то за вишегласие отъ двѣ трети въ третий Римски Съборъ (1179).

Папа Луций III (1181—85) биде испжденъ отъ Римъ чрѣзъ нови смущения. Фридрихъ заякчи своя-та сила, направи миръ съ Ломбарди-тѣ (1183) и ожени сина си Хенриха за Константия, наслѣдница на Сицилия (1186), и така ся видяше да лишава Папа-та отъ най вѣрния му съюзникъ. Папа Урбанъ III (1185—87) ся противи колкото можѣ на Фридриха като помагаше на неприятели-тѣ му а особенно на Кремонезци-тѣ, но той скоро умрѣ, и Григорий VIII (1187—1187) бѣше твърдѣ примирителенъ.

Прѣвземание-то на Иерусалимъ отъ Саладина падна като гръмъ въ Европа и изново събуди дремящий-тъ ентусиазмъ за крьстоносенъ походъ. Всички спорове ся лесно забравихѫ. Фридрихъ бѣше първий да тръгне въ Третий-тъ Крьстоносенъ Походъ (1189). Саладинъ (Салахъ Еддинъ) бѣше младъ Кюрдски главатаръ, който ся бѣше прогласилъ Египетски Султанъ, и който ся страраяше да зема водителство-то на Мохамеданския свѣтъ. Той прѣвзѣ Иерусалимъ слѣдъ четиринадесетодневна обсада (Окт. 3, 1186). Фридрихъ ся удави въ Каликаднуса, въ Селевския, когато вървѣше тържественно на чело на войски тѣ си, слѣдъ като бѣше нападналъ съ пристѫпъ и прѣвзелъ столица-та на Кредийски Султанъ

(Юн. 10,1190). Синъ му, Фридрихъ Швабский Дукъ, заедно съ поголѣма-та часть отъ войска-та си погина отъ чума при обсада-та на Акръ. Ричардъ Львово Сърдце, Английский Царь и Филипъ Августъ, Френский ся присъединихѫ на кръстоносний-тъ походъ прѣзъ лѣто-то съ свои-тѣ войски, и Акра ся прѣвзѣ (Юл. 1191); но несъгласия-та помежду царие-тѣ не допусна нѣкои голѣми резултати. Филипъ ся завърна въ Августъ, и Ричардъ слѣдъ като извърши чудеса отъ храбрость, които възбудихѫ очудвание-то на Сарацини-тѣ, сключи договоръ съ Саладина, по който на Западни-тѣ людие ся даваше свобода да ходятъ на поклонение въ Иерусалимъ, безъ да плащать данъкъ който Сарацински-тѣ князове по прѣди имъ налагали. Ричардъ тръгна за Англия (Окт. 25, 1192). Между това Климентъ III (1188—1192) бѣше накаралъ Римъ да ся покори, и уравнилъ спора съ Императора относително за избирание-то на другъ Папа; но по смърть-та на Уйляма II Сицилийский, Папа-та накара да ся избере отъ една партия Танкредъ за Царь. Слѣдъ смърть-та му, обаче, (1194) царство-то паднѫ въ рѫцѣ-тѣ на Императора Хенриха II, който бѣше умственно толкозъ развитъ и силенъ колкото бѣше користолюбивъ и жестокъ. Той държѣ Ричарда Львово Сърдце въ тъмница безъ да извѣсти на Папа Целестина III (1101—98) дѣ ся намираше той (Ричардъ). Той кроеше да измѣни Германска-та Конституция и да нападне на Грьцка-та Империя, но внезапно умрѣ (Септ. 28, 1197). Той остави единъ Синъ—Фридриха само три годишенъ, когато Иннокентий III (1198—1216), единъ отъ най велики тѣ Папи, ся качи на Папский прѣстолъ. Подчинение-то свѣтска-та на духовна-та властъ, и долне-то цѣнение на първата сравнително съ послѣдня-та, бѣхѫ тъй дълбоко вкоронени отъ врѣме-то на Григория VII, щото ако и нѣколко души да имахѫ посправедливи взглядове и защищавахѫ всеобща-та монархия на Императора, пакъ Иннокентий III не посрѣщна никаква мѫчнотия въ распостранение-то на идея-та за едно Богодържавие което да обгръща цѣлий свѣтъ, и въ което Папа-та трѣбваше да управлява като намѣстникъ Божий, и да рѣшава всички спорове между князове и императори, като върховенъ сѫдия. Императрица Константия за да осигори Сицилия за сина си, трѣбваше да приеме Папска инвеститура подъ нови условия, прѣдписани отъ самия Папа, и слѣдъ смърть-та ѝ Папа-та като опекунъ управлявà Сицилия. Германия бѣше раздѣлена чрѣзъ избирание-то на Императора между Филипа Швабский и Оттона Саксонский. Иннокентий завзѣ Матилдини-тѣ земи и установи въ Тоскана гражданска лига. Като заякчи по този начинъ властъ-та си въ Италия, Папа-та захванѫ да ся мѣси и въ Германска-та политика. Той притезаваше право-то да рѣшава всички спорове. Като бѣше по наклоненъ да благоприятсвува на единъ Гвелфъ нежели на единъ Хохенцауфенъ, той рѣши за въ полза на Оттона (1201). Нему ся съпротиви съ голѣма енергия Филипова-та партия и пламъка на несъгласия-та ся издигна на високо въ бѣдна-та Германия. Филипъ спечели нѣкои рѣшителни побѣди и Иннокентий почнѫ да прави прѣговори съ него, но Филипъ биде убитъ Юн. 21,1208) отъ Оттона Вителсбахский въ Бамбергъ. Оттонъ IV тогава на всякѫдѣ ся припозна за Императоръ, и слѣдъ като удовлетвори искания-та на Папа-та въ всички точки, той ся короняса отъ него (Септ. 27, 1209). Но щомъ Оттонъ постигна цѣль-та си, той почна да защищава Императорски-тѣ интереси и права, и да събаря наредено-то отъ Папа-та безъ да ся повлияе ни най-малко отъ прѣсѫда-та на церковно отлѫчание и сваляние отъ прѣстола, която измамений-тъ Иннокентий произнесе противъ него. Сега Папа-та ся зарадва дѣто можѣ да насърдчи притезания-та на едничкий-тъ живъ Хохенстауфенъ. Фридрихъ ся яви въ Германия (1212) и поддържанъ отъ Папа-та и Французский Царь той скоро придоби болшинство-то на всички разрѣди на своя страна, и прие царска-та корона въ Ексъ-ла-шапелъ, а Оттонъ до смърть-та си (1218) трѣбваше да ся задоволи съ Брауншвейгъ.

Съ подобна енергия Иннокентий принуди всички други владѣтели да припознаять Папско-то върховенство. Филипъ Августь, Французский царь, бѣше принуденъ да земе пакъ назадъ напустната-та си жена. Алфонзо IX Леонский бѣше принуденъ да напустне жена си защото му бѣше ближна роднина. Арагонския царь Петръ направи царство-то си вассално на Папа-та (1204). Иванъ, Български Царь, поиска царска корона отъ Папа-та. Но Иванъ, Английский Царь, кой-то чрѣзъ страхиливость-та и произволъ-тъ си бѣше привлѣклъ прѣзрението на подданници-тѣ си, бѣше принуденъ да ся смири до най долния стъпенъ на унижение прѣдъ Папа-та. Единъ споренъ изборъ достави на Иннокентия случай да наложи Кардинала Стефана Лангтона за Архиепископъ Контербурский противъ воля-та на Царя. (1207), и когато Царь Иванъ съ гнѣвъ ся съпротиви, Папа-та тури Англия подъ запрѣщение, (1208) и послѣ това отлѫчи го отъ Церква-та. Царя потърси съ голѣма жестокость да си отмъсти на духовенството. Най-послѣ Иннокентий го свали отъ прѣстола и прѣдаде царство-то му на Френския Царь. Но до когато Филипъ ся въоружаваше за да завоеваe Англия, Иванъ като не можаше да ся повѣри на подданници-тѣ си, покори ся на Папа-та, и склони да приеме царство-то си назадъ като вассалъ на Папа-та подъ обстоятелства на най-дълбоко унижение. (1213) Това съедини духовни-тѣ началници и барони-тѣ за да истръгнатъ отъ Царя "Велика-та Граммота" (Magna Charta) (Юн. 15, 1215). Напраздно

Папа-тя ся труди съ духовни и Царя съ свѣтски оружия да я унищожи.

Но истинския характеръ на Иннокентия ся показа въ обхождание-то му съ Грьци-тѣ. Ако и ентусиазма за Кръстоносни-тѣ походи да сѣше намалѣлъ, пакъ Иннокентий бѣше успѣлъ слѣдъ неуморими усилия да събере нова войска въ Венеция (1202). Лукавий Дожъ Хенрихъ Дандола бѣше първо употрѣбилъ тази воиска за да завоюва Зара; тогава тя ся убѣди отъ блѣскави-тѣ обѣщания на Грьцкия Князь Акексия да прѣдприеме единъ походъ противъ Цариградъ. И когата възстановений-тъ Исаакъ не бѣше въ състояние да испълни тѣзи обѣщания Цариградъ ся прѣвзѣ (Апр. 1204), и една Латинска Империя ся установи, като ся избра Балдуинъ, Фландерский Князь, на прѣстола. Така Грьцка-та Церква въ Цариградъ ся покори на Папа-та. Това бѣше голѣма погрѣшка, и самъ Иннокентий безъ съмнѣние е призналъ това, защото то отвори пѫтя за Мохамеданско-то завоевание. Ако Християни-тѣ можаха да прѣвземать Цариградъ то Мохамедани-тѣ, които тѣ не можахѫ да покорятъ, щѣхѫ да могѫтъ да го (Цариградъ) завоюватъ. Слѣдствие-то биде че Християни-тѣ не само ся раздѣлихѫ, но ослабнахѫ и показахѫ слаби-тѣ си точки на други. Цѣла-та сила на Западъ ся изискваше за да ся държи Цариградъ; за това не можахѫ да мислятъ за Иерусалимъ, и даже Цариградъ не можахѫ да държѫтъ повече

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА

отъ 56 години (Апр. 12, 1204—1261).

Фанатизма на вѣка ся показа въ Дѣтский-тъ Крьстоносенъ Походъ 1212. Стефанъ Вандомский, едно овчарче, бѣше водитель-тъ. 90,000 дѣца отъ 10 до 14 години на възрасть оставихѫ домове-тѣ си и никога вече не ся върнахѫ. Тѣ вѣрвахѫ че море-то щѣще да се отвори за тѣхъ да прѣминатъ, и че Богъ щѣше да ся бие за тѣхъ. Седемъ кораби пълни съ тѣзи дѣца отплувахѫ отъ Марсилия. Два отъ кораби-тѣ прѣтърпяхѫ корабокрушение, а пѣтъ-тѣ ся хванахѫ и продадохѫ въ робство на Турци-тѣ въ Египетъ.

Въ по-послѣдни-тѣ си години Папа Инокентий III посвѣти особенно внимание на Свята-та Земя. Царь Фридрихъ II зѣ крьсть-тъ при коронясвание-то си, и Четвъртий Латинский, Дванадесетий Вселенский Съборъ 1215 рѣши че още единъ Крьстоносенъ Походъ билъ главна-та велика нужда на Церква-та. Двояко-то царувание на Фридриха и Оттона въ Германия побърка на прѣдприятие-то за малко врѣме. Но когато Хенрихъ, синъ-тъ Фридриховъ, ся избра Царь Германский (1220) както и Сицилийский, и работи-тѣ въобще ся нарѣдихѫ по желание-то Фридрихово, послѣдний-тъ захванѫ Петий-тъ Крьстъносенъ Походъ (Авг. 11, 1298), и скоро го свърши чрѣзъ единъ десетогодишенъ договоръ съ Египетский-тъ Султанъ, по който договоръ Султана отстѫпи Палестина на Фридриха. Той ся короняса въ Иерусалимъ на 1225 год., и ся върнѫ въ Европа като остави нови-тѣ си владѣния въ миръ и тишина.

Стълкновение-то въ интереси-тѣ помежду Григория IX (1227—1241) и Фридриха скоро докара несъгласие между тѣхъ, особенно относително Ломбарди-тѣ, чиято лига ся подпомагаше отъ Папа-та противъ Императора. Това отъ което Папа-та ся най-много боеше бѣше да ся намѣри заобиколенъ отъ всѣка страна отъ вѣрни подданници на Императора. Заради това когато Фридрихъ почнѫ война съ Ломбарди-тѣ, Григорий му станѫ неприятель. Той сключи публиченъ съюзъ съ Ломбарди-тѣ и произнесе церковно отлѫчение и сваляние отъ прѣстола противъ Фридриха (Мартъ 20-й и 24-й 1232). Сега ся почнѫ борба за животъ и смърть. И двѣ-тѣ страни почнахѫ съ буйни нападения за да придобиятъ общественно-то мнѣние на своя страна. Фридрихъ обвини Папа-та въ това че билъ защитникъ на еретици, а Папа-та обвини Фридриха въ безвѣрничество. Опитвание-то на Григория да въздигне претендентъ на прѣстола противъ Фридриха посрѣщна съпротивление не само въ Германия но и въ Франция. Въ Англия ограбвание-то на церкви бѣше подигнало силно оплаквание противъ Римъ, и сега като опустошителний-тъ порой на Монголи-тѣ кипѣше на Германска-та граница, народно-то имъ негодование още повече ся възбуди противъ страстливий-тъ Папа който задържаше Императора въ Италия. Слѣдъ като Фридрихъ бѣ завоевалъ всички-тѣ държави на Церква-та до сами-тѣ стѣни на Римъ, (1240) Григорий рѣши посрѣдствомъ единъ всеобщъ съборъ да направи дѣло-то си дѣло на цѣла-та Церква; но Фридрихъ прѣвари прелати-тѣ (Епископи-тѣ) които пѫтувахѫ за Римъ въ Геноезски кораби, и Григорий умрѣ посрѣдъ свои-тѣ оскърбления, прѣди да има врѣме да си отмъсти (Авг. 11, 1241). Папа Целестинъ IV (1243—1254) почнѫ управление-то си съ прѣговори за миръ съ Фридриха, но щомъ избѣгнѫ въ Лионъ съ помощьта на Генуезци-тѣ (1244), той свика Вселенски Съборъ (1245) за да произнесе изново съ съгласие-то на Церква-та церковно отлѫчение и сваляние отъ прѣстола противъ Фридриха. Папа-та остан҄ѫ твърдъ въ това си рѣшение и отхвърли всяко посрѣдничество. Борба-та ставаше постоянно по-свирѣпа и ся водяше и отъ двѣ-тѣ страни съ голѣмо ожесточение. Папа-та слѣдваше да подига бунтъ въ Сицилия който скоро ся потуши. Въ Германия той подбуди Хенриха Распъ, Ландграфъ Турингийский да ся прѣдстави за Царь (отъ страна на священници-тѣ); но велики-тѣ свѣтски князове останахѫ вѣрни на Фридриха, и Царь Конрадъ скоро ся расправи съ Хенриха (Февр. 17-й 1249). Върховенство-то на Фридриха тогава бѣше толкозь явно въ Германия щото Папа-та не можѣ да намѣри никого да приеме корона-та освѣнъ Уйляма, Холландскй-тъ

Контъ, комуто той бѣше принуденъ съ пари да откупи привърженници.

Фридрихъ умрѣ (Дек. 13-й 1250); но нищо по-малко отъ пълно-то съсипване на цѣло-то семейство не можеше да задоволи Папско-то отмьщение. Война-та ся слѣдвà съ удвоена енергия противъ Царь Конрада. Иннокентий побърза да ся върне отъ Лионъ въ Италия (1251) за да придобие Сицилия; но Конрадова братъ (заварникъ), Монфредъ, държѣше Сицилия за него. Папа-та напраздно поднасяше корона-та; най-послѣ той я прѣдложи на Английский-тъ Князь Едмонда. Смърть-та, която тьй често е помагала на Папи-тѣ, покоси Конрада (1254, Май), когато той бързаше да завладѣе праотеческо-то си царство. Папа-та ся обѣща да почита права-та на Конрадино, който тогава бѣше само на двѣ години, и нему (на Папа-та) ся позволи да завземе Сицилия. Но скоро ся откри че Папа-та гони други цѣли, и заради това Манфредъ ся застѫпи въ полза на Хохенстауефени-тѣ. Апулия скоро ся завоева отъ него, и Иннокентий само чрѣзъ смьрть избѣгна отъ друга война.

До като борба-та съ Монголи-тѣ, Папски-тѣ войни и Латинска-та Империя въ Цариградъ занимавахѫ всички-тѣ енергии на Западъ, Каризмийски-тѣ Турци на служба при Египетский-тъ Султанъ нападнахѫ на Християнска Палестина и скоро прѣвзехѫ по-голѣма-та часть отъ нея заедно съ столичний-тъ градъ (1247). Само Лудовикъ XI Френский Царь потегли въ Шестий Кръстоносенъ Походъ, който послѣдва (1248). Той помисли да завоевае Паластина въ Египетъ. На чело на 40,000 войници, той ся качи на кораби отъ Кипръ, и скоро прѣвзѣ града Дамиетта; но когато той потегли на вѫтрѣ, той биде съвършенно разбитъ и плѣненъ отъ Египетский-тъ Султанъ. Съ исплащание-то на голѣмъ откупъ той придоби свобода-та си (1240), и за всегда отъ послѣ ся е гледалъ въ Европа като мѫченикъ за дѣло-то Христово.

Папа Александръ III (1255—1261), при всичко че той почти исчерпа Англия, неможѣ да възпрѣ Манфреда, подкрѣпенъ отъ вѣрни-тѣ Сарацини, отъ да подчини цѣлото Сицилийско царство и да ся качи лично на прѣстола. (1258) Церковно-то отлѫчение на Папа-та толкова малко подѣйствува, щото Манфредъ даже нападнѫ и на държави-тѣ на Церква-та и принуди Папа-та да направи прѣдложения за миръ (1260). Манфредъ ся принуди да отхвърли тѣзи прѣдложения като много високомѣрни, и наскоро слѣдъ това придоби надмощие въ Тоскана.

Александръ, обаче, бѣше по-еститъ въ Германия, която падна жертва нему попричина на вѫтрѣшни-тѣ ѝ несъгласия. Слѣдъ смърть-та на Вилхелма (1256) Папский страхъ и отмъщение исключиха Конрада отъ прѣстола, и изборъ-тъ бѣше помежду Ричарда Корнуалский и Алфонзо, Царь Кастилский. Слѣдъ като Ричардъ завлада прѣстолъ-тъ, Папа-та бѣше наклоненъ да ся обяви въ негова полза (1259). Но Урбанъ IV (1261—64) счете въпроса за още нерѣшенъ и нѣколко пѫти вика двама-та кандидати прѣдъ прѣстола си безъ да ся произнесе между това въ полза на кого да е отъ тѣхъ. Главна-та му цѣль бѣше да премахне Манфреда. За тази цѣль той направи едно съгласие съ Карла, Анжуиский Контъ, чрѣзъ което послѣдний трѣбваше да испѫди Манфреда и да стане Царь Сицилийский; но прѣди да може да ся извърше нѣщо Папа-та умрѣ. Климентъ IV (1264—68) най-послѣ пожьнѫ сладки-тѣ както и горчиви-тѣ плодове които прѣдшественници-тѣ му бѣхѫ посѣли. Карлъ престигна въ Римъ (1265), но безъ пари. Папска-та булла за крьстоносенъ походъ бѣше събрала една войска въ Провансъ, която сега прѣмина прѣзъ Сѣверна Италия, като остави по дири-тѣ си страшно опустошение. Папско-то приятелство къмъ Карла доста охладнѣ, когато послѣдний спечели побѣда-та надъ Манфреда чрѣзъ измѣна при Беневенто и завладѣ Сицилийско-то царство. Злосьрдечний-тъ Карлъ скоро отчужди умове-тѣ на всички-тѣ си подданници чрѣзъ грабителство-то и жестокость-та си, и малко внимание обърна на сключений-тъ съ Папа-та договоръ. При все това Климентова-та ненависть къмъ Хохенстауфени-тѣ надтегнѫ, и той не ся осмѣли да рѣши спорний-тъ Императорски изборъ въ Германия додѣ не ся стрѣснѫ отъ възможность-та да ся рѣши избора въ полза на Конрадина. Когато този юноша ся яви въ Италия (1267) за да избави бащини-тѣ си владѣния отъ тиранина, почти всички излѣзохѫ да го посрѣщнатъ тържественно като свой освободитель. Папа-та го прие съ анатема. Врѣме-то бѣше дошло за горда-та фамилия на Хохенстауфени-тѣ да падне. Битка-та при Талйякого (23 Авг. 1268) ся обяви противъ Конрадина и послѣдня-та изданка на благородний-тъ императорски домъ падна чрѣзъ рѫка-та на палача (Окт. 29-й 1268). По този начинъ Климентъ видѣ малко нѣщо прѣди смърть-та си испълнение-то на оная цѣль която отдавна ся бѣ слѣдвала отъ Папско-то сѣдалище.

До като Папи-тѣ злоупотрѣбявахѫ проповѣдвание-то на кръстоносни походи за своя си полза противъ Хохенстауфени-тѣ, Латинска-та империя въ Цариградъ ся свърши съ прѣвземание-то на онзи градъ отъ Михаила Палеолога (1261). Рибарсъ, Египетский Султанъ, навлѣзе въ Сирия; и когато Антиохия паднѫ (1268), Латински-тѣ владѣния ся ограничавахѫ почти исключително на Акра. Това състояние на работи-тѣ докара Седмия Кръстоносенъ Походъ. Лудовикъ Французский умрѣ въ Тунисъ като отиваше за Палестина (1270). Князь Едуардъ, отпослѣ Едуардъ I Английский, който имаше намѣрение да ся тури подъ комманда-та на Лудовика, сега ся отправи направо за Палестина, дѣто чинъ-тъ и военната му репутация, скоро събрахѫ на около му всички които искаха да ся биятъ за кръста. Обаче нищо забѣлѣжително не ся свърши, и Едуардъ скоро ся завърна въ Англия като послѣдний-тъ отъ Кръстоносци-тѣ. Новия Папа Григория X (1271—1276) ся избра изъ помежду Едуардови-тѣ послѣдователи. И той изведнъжь ся завърна въ Европа съ намѣрение да испрати помощь на Кръстоносци-тѣ, и държѣ единъ общъ съборъ въ Лионъ за тази цѣль. Между това, обаче, ентусиазма на Кръстоносци-тѣ бѣше охладнѣлъ. Цѣлий-тъ резултатъ бѣ незадоволителенъ. Една заповѣдъ издадена около това врѣме отъ този съборъ за ускоряване на бѫдущи Папски избори ся уничтожи при първий случай. Иннокентий V живѣ около петь мѣсеца слѣдъ като станѫ Папа, а пакъ Адрианъ V само малко повече отъ единъ мѣсецъ. Иванъ XX управлявà Папский прѣстолъ отъ Септ. 1276 до Май 1277. Папа Николай III (1277—1280) прие нови спорни земи въ Италия въ замѣна на които той подкрѣпи притезания-та на Рудолфа. Тиранство-то на Карла често прѣдизвикваше Папски осѫждения, но подъ Папа Мартина IV (1281—85) смущения-та относително Сицилийски-тѣ Вечерни изведнъжъ турихѫ край на управление-то му въ Сицилия. Петръ III, Арагонский Царъ и мѫжь на Манфредова-та дъщеря Константия, ся яви тамъ като царъ, и всички-тѣ усилия на Папа-та и на Карла да свалятъ него или сина и наслѣдника му Якова отъ прѣстола излѣзохѫ безуспѣшни. Карлъ и синъ му Карлъ II слѣдвахѫ да ся ограничаватъ въ Неаполъ. Хонорий IV бѣше Папа отъ 1285—87, и Николай IV отъ 1288—до 1292. До като тѣзи Папи ся боряхѫ съ Сицилийския Царь, Акръ, най послѣдня-та останка отъ Латинско-то владичество въ Азия ся прѣвзѣ, и цѣла Палестина останѫ пакъ подъ владѣние-то на Сарацини-тѣ. Ако и Кръстоносни-тѣ Походи да излѣзохѫ най послѣ безуспѣшни, тѣ принесохѫ голѣма полза на Европа. (а) Тѣ разширихѫ умове-тѣ на народитѣ и прѣмахнахѫ прѣразсѫдъци-тѣ имъ, които бѣхѫ плодъ на невѣжество-то. (в) Тѣ доведохѫ Кръстоносци-тѣ въ съприкосновение съ двѣ цивилизации, и двѣ-тѣ по-богати и по-напрѣднали отъ тѣхна та—Грьцка-та и Сарацинска-та. Богатство-то и истънченность-та на Истокъ бѣхѫ голѣмо чудо за тѣхъ. (с) Тѣсни-тѣ сношения на по главни-тѣ миряни на Западъ съ Церква-та причинени отъ Кръстоносни-тѣ Походи дадохѫ възможность на първи-тѣ по тѣсно да наблюдаватъ политика-та и мотиви-тѣ на Папский-тъ дворъ. Слѣдствие-то бѣше твърдѣ лошо за духъ-тъ на почитание и вѣрвание съ който Церква-та ся поддържаше. Въ много случаи извънредна свобода въ разсѫждание и исказвание мнѣния ся доби което приготви пѫтя за Реформация-та. (д) Тѣ съединихѫ противни-тѣ единъ на другъ народи въ Европа за общо-то добро и показахѫ склонность къмъ уравняване общественни-тѣ разрѣди и къмъ поддържание върховенство-то на Папа-та надъ царие и императори. (е) Тѣ съживихѫ твърдѣ много търговия-та мѣжду Истокъ и Западъ, и въведоха изящни-тѣ искуства и науки-тѣ въ Европа, и това спомогнѫ за нарастяване-то на общенародна-та свобода и на человѣколюбие-то.

Помежду Грьци-тѣ прѣзъ този периодъ, всяка свобода включително и церковна-та както и оная на научно издирвание ся удуши отъ угнѣтение-то на едно деспотичттко управление отъ една страна, когато отъ друга, раболѣпство-то и вироглавие-то, лъжка-та и лицемѣрие-то ся дълбоко вкоренихѫ въ народа. Гърци-тѣ мисляхѫ че върха на земно-то образование ся бѣ постигналъ въ класическия вѣкъ на Грьция, и че най голѣма-та височина на богословско знание ся бѣ постигнало отъ стари-тѣ Церковни Отци. И така тѣ глѣдахѫ съ прѣзрѣние на други-тѣ народи и ги считахѫ за варвари. Михаилъ Пселлъ Младший (1100) може да ся счита като прдѣставитель на Грьцко-то учение въ този периодъ. Ние едва намираме въ него, както и въ вѣка, нѣкои оригинални творения, нъ само тукъ тамъ достойнство-то на сполучливо направенъ сборникъ и тълкование на по-първи списания. Такъва репутация двама-та тълкователи Теофилактъ, Архиепископъ на Българи-тѣ въ Охрида, (1107) и Евтимий Зигаденъ (1118), единъ монахъ въ Цариградъ, сѫ най-отлично придобили за себе си. Теофилактъ списа тълкование на дванадесеть-тѣ по-малки пророци, на четири-тѣ Евангелия и Дѣяния-та, и на Послания-та Павлови и пр., което сѫ цѣни и въ настояще врѣме.*) Списания съ по дълбоки изслѣдвания въ защита на Церква-та и на нѣкои церковни вѣроучения ся обнародвахѫ отъ Николая, Епископъ Метонский (около 1190). Живи очъртания и критики на нравственно-то и религиозно състояние на вѣка могѫтъ да ся намѣрятъ въ слова-та и по-малки-тѣ списания на Евстатия, Архиепископъ Солунский, (1170) който ся отличаваше съ классическо-то си учение. Понеже Христианска-та вѣра въобще бѣше ся обърнала на формално исповѣдание безъ вѫтрѣшенъ животъ, мнозина чрѣзъ тѣстно классическо образование ся подбудихѫ да търсять истина-та въ древни-тѣ философи, когато други ся увлѣкохѫ отъ една система на богословие-то основана само на разумъ-тъ въ безплодни въпроси по вѣроучение-то; най-послѣ други даже мисляхѫ че всяко испитвание на религия-та е опасно, и не рѣдко по тозь начинъ тѣ испадвахѫ въ суевѣрна грубость и фанатизмъ. Помежду монаси-тѣ имаше всякога такива, които търсяха чрѣзъ извънмѣрни себеизмѫчвания да добиятъ за себе си учудвание-то на простолюдие-то. Въобще характеристики-тѣ на монашески-тѣ ордени бѣхѫ невѣжество и присторена святость. Обаче изъ помежду тѣхъ ся подигнахѫ нѣколцина които въ своя-та ревность за Церква-та ся одързостявахѫ да ся въспротивятъ на Императорский-тъ деспотизмъ.

---

*) Драго ни е да извѣстимъ че Българский-тъ прѣводъ на Теофилактово-то тълкование е сега подъ печатъ. Първа-та книга: Послание къ Римляномъ, е вече излѣзла. Прѣвода е отъ Архимандрита Евстатия Хилендарски.

Прѣзъ врѣме-то на Кръстоносни-тѣ Походи постоянни нъ безуспѣшни усилия ся направихѫ за да ся приведе Грьцка-та (Източно—Православна-та) Церква подъ власть-та на Римо-Католическа-та. Гърцки-тѣ Императори по политически съображения често бивахѫ наклонни да ся присъединятъ къмъ Римска-та Церква, но духовенство-то и народа отхвърляхѫ условия-та които всякога ся повтарахѫ, именно, че въ всяко различие въ мнѣния-та, Гърци-тѣ трѣбваше да отстѫпятъ на Папи-тѣ. Надмощна-та сила на Западъ и развратъ-тъ на Кръстоносци-тѣ само увеличихѫ незаличима-та умраза която Грьци-тѣ имахѫ къмъ Римска-та Церква. Основание-то на Латинска-та Империя въ Цариградъ (1204) още повече распали пламъка.

Слѣдъ прѣвземание-то, обаче, на града (1261) Императоръ Михаилъ Палеологъ видѣ за нуждно да спечели Папа-та на своя страна чрѣзъ нови прѣдложения за съединение за да въспре прѣдполагаемий-тъ страшенъ Кръстоносенъ Походъ на Латини-тѣ. Ревность-та на Императора ся е измѣнявала споредъ степень-та на опасность-та му. Когато Карлъ

Анжуйский, Сицилский Царь, ся съюзи въ 1267 съ заточения императоръ Балдуина II, и въ 1269 нападение-то противъ Михаила почнѫ, той ся принуди да дѣйствува усърдно. Чрѣзъ убѣждение и сила той накара Епископи-тѣ си да ся съгласятъ, тъй щото въ Лионския Съборъ (1274) нѣмаше никаква нужда отъ богсловци-тѣ Аквина и Бонавентура, които бѣхѫ повикани за да убѣдятъ Грѫцки-тѣ пратенници, защото послѣднитѣ дадохѫ клѣтва драговолно на всичко което имъ ся прѣдложи. Иосифъ, Цариградския Патриархъ, биде свалenъ и Иоаннъ Беккосъ когото Императора чрѣзъ строгъ затворъ бѣше направилъ усърденъ защитникъ на Латински-тѣ учения, биде поставенъ на негово мѣсто. Така това съединение отъ страна на Грьцка-та Церква бѣше само дѣло на дворъ-тъ и ся гледаше отъ народа съ отвращение. Папа Мартинъ IV найпослѣ откри измама-та и отлѫчи Императора отъ Церква-та (1281). Слѣдъ Михаилова-та смърть (1282) Беккосъ ся принуди да търси убѣжище въ единъ мънастиръ отъ ярость-та на народа; и скоро слѣдъ това цѣло-то съединение ся уничтожи отъ Андроника.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ.

Стария канонически законъ ся съвсѣмъ измѣни въ начало-то на този периодъ отъ нови Папски права основани на Лже-Изидорски-тѣ декретали (рѣшения). Когато тѣзи рѣшения захванахѫ да ся развиватъ въ една съвършенна законодателна система, професорски катедри ся опрѣдѣлихѫ за прѣподавание-то на тази система въ университети-тѣ, чрѣзъ които Папи-тѣ изведнъжъ придобихѫ единъ сгоденъ способъ за бързо-то и всеобще обнародвание на нови-тѣ закони или декретали както ся тѣ появявахѫ. Идея-та че Папа-та е „*Всемиренъ Епископъ*“ (Episcopus Universalis) на Церква-та сега ся разви чрѣзъ властолюбие-то на Папи-тѣ и низско-то ласкателство на тѣхни-тѣ креатури, благоприятствувани отъ състояние-то на политика-та и невѣжество-то на вѣкъ-тъ до една степень невиждана никога въ по-прѣдишни врѣмена. Епископи-тѣ ся унизихѫ ката прости намѣстници на Папа-та, който бѣше вече успѣлъ отъ врѣме-то на Иннокентия III отъ Намѣстникъ Св. Петровъ (Vicarius Petri) да стане Намѣстникъ Божий или Христовъ (Vicarius Dei или Christi), и като такъвъ да бѫде заобиколенъ съ особенно великолѣпие на святость. Не само законодателна-та власть на Церква-та прѣмина въ негови-тѣ рѫцѣ тъй исключително, щото повече отъ съвѣщателенъ гласъ ся не даваше на събори-тѣ той станѫ такожде съвършенъ господарь на закони-тѣ, щото само той не бѣше обвързанъ отъ тѣхъ, и относително за други человѣци, той имаше сила да освобождава отъ закони-тѣ ante factum както и отъ клѣтви. Въ сѫщо-то врѣме учение-то за Папска-та непогрѣшимость почнѫ по-ясно да ся формулира.

Сила-та на Папи-тѣ ся увеличи и вънкашно. Въ XI вѣкъ Испанска-та Церква, и въ XII Ирландссо—Шотланска-та и Миланезски-тѣ Церкви ся покорихѫ на Папа-та. Клѣтва-та за вассалство, наложена на всички-тѣ митрополити отъ Папа Григория VII много спомогнѫ за распространение ни идея-та за Всемиренъ Епископъ (Episcopus Universalis) на когото намѣстници-тѣ да сѫ Епископи-тѣ. Слѣдъ това Папи-тѣ почнахѫ да потвърдяватъ всички епископски избори, и най послѣ често даже и назначаваха сами-тѣ Епископи. Така нови-тѣ Папски права установени съ помощь-та на Лъже-Изидорски-тѣ декретали (рѣшения) сега за първъ пѫть ся явихѫ въ пъленъ животъ. Исключително-то право да свикватъ и да утвърждаватъ събори да мѣстятъ и да свалятъ Епископи ся даде на Папи-тѣ, и въ една форма още по-опасна, по-съсипителна за всѣкъ редъ даде имъ ся и право-то въ всички случаи да прииматъ въззиви (апели) отъ епископски-тѣ рѣшения. Освѣнъ тѣзи права Папи-тѣ сега бѣхѫ заняти съ изявявание притезания за певече права, а особенно за исключително-то право въ всѣкой случай на прощение (absolution) и разрѣшение (dispensation), исключително-то право за причисляваніе нѣкого въ редъ-тъ на святии-тѣ (canonizatou) и най-послѣ, и то въпрѣки всяко съпротивление, право-то да раздава и да налага данъкъ на всички-тѣ церкви. Но пълна-та горчевина на всички-тѣ тѣзи присвоявания на права-та на Епископи-тѣ и церкви-тѣ не ся усѣти додѣто единъ пъленъ роякъ отъ Папски пратенници съ общи порѫчания и неограничени пълномощия не ся организира за да упражнява тѣзи права. Оздравени съ най-силна-та поддържка на Папи-тѣ тѣ ходяхѫ отъ мѣсто на мѣсто по провинции-тѣ за да унищожаватъ Епископска-та власть, и да ставатъ омразни чрѣзъ безсрамни-тѣ си грабителства. Многочисленни-тѣ курии (*curia*, Папски дворове) съ които Папа-та бѣше принуденъ да ся заобиколи поради много увеличена-та си работа, имахѫ сѫщо-то лошо име за ненаситно-то си лакомство и срамна-та си продажность. Въ други мѣста въ които ся появѣваше симония-та, Папи-тѣ силно ѝ ся противяхѫ. Къмъ края на този периодъ всички права за налагание данъкъ върху духовенство-то или за привикване-то имъ прѣдъ граждански сѫдилища ся отстѫпихѫ отъ свѣтски-тѣ власти, особенно въ Германия; нъ священници-тѣ бѣхѫ принудени да зематъ клѣтва за вѣрность и за испълнение-то на подданнически-тѣ си длъжности споредъ както тѣ държахѫ земи подъ единъ ѳеодаленъ господарь до врѣме-то на Оттона IV въ Германия, а въ други страни още по-късно.

Въ VII столѣтие Александръ III рѣши щото всички помощи които духовенство-то дава за нужди-тѣ на държава-та освѣнъ тѣзи които сѫ основани на ѳеодални задължения, да бѫдѫтъ драговолни. Иннокентний III (1215) направи тѣзи помощи да зависятъ отъ позволение-то на Папа-та. По сѫщия начинъ духовенство-то притезаваше право-то да не ся явява прѣдъ свѣтски (граждански) сѫдилища, а особенно въ лични дѣла. Но понеже извънредна-та милость показана отъ Церква-та къмъ прѣстѫпления-та на духовенство-то въведе най голѣми безредици, свѣтска-та власть ся опита отъ врѣме на врѣме да упражни право-то си да сѫди прѣстѫпления-та на духовенството, и съ това поне докара да ся увеличи строгость-та на церковни-тѣ сѫдилища. Число-то на дѣла-та исключително запазени за церковни сѫдии ся увеличаваше отъ врѣме на врѣме често по причина на лошо-то управление и несправидливость-та на мирски-тѣ сѫдии. Но даже и въ Церква-та Бернардовия прѣдупрѣдителенъ гласъ, който ся издигаше противъ това чрѣзмѣрно разширение права-та на Епископски-тѣ сѫдилища, не ся зѣ въ внимание. Отпослѣ, обаче, то ся нападаше само отъ свѣтска-та власть, и силно ся защищаваше отъ Церква-та. Епископски-тѣ права ся ограничихѫ отъ Церква-та отъ една страна и отъ Каноници-тѣ на Съборни-тѣ Церкви (Cathedrals) отъ друга. Тѣло-то Кононици (Chapter) приехѫ име-то си отъ факта че испърво ся събирахѫ всякой день за да слушатъ да имъ ся чете една глава [*]) отъ Библия-та или отъ правила-та за тѣхно-то управление; но около XII столѣтие, почнѫ да имъ ся позволява да назначаватъ Епископи на опразднено-то Епископско сѣдалище, и тъй полека лека тѣ добихѫ управление-то на церковни-тѣ имущества. Въ XIII столѣтие тѣ бѣхѫ почти освободили Архидиакони-тѣ отъ тази часть на длъжность-та имъ. Около това врѣме титулярни Епископи и Каноници на Съборни Церкви, Викарии нарѣчени, почнахѫ да вършѫтъ работа-та на богати-тѣ Епископи и Каноници, тъй щото на послѣдни-тѣ не имъ останѫ друго освѣнъ да станатъ лѣниви чревоугодници. Безженство-то на духовенство-то сега ся напълно установи въ всички-тѣ церкви които бѣхѫ подъ Римска-та Церква. Слѣдствие-то отъ всичко това бѣ умножение-то на безнравственность-та въпрѣки по-строги-тѣ правила противъ тази безнравственность. Най безсрамний-тъ развратъ, съвършенний-тъ свѣтски животъ на по-голѣма-та часть на духовенство-то, ако и да ся гледахѫ прѣзъ прьстие въ много случай отъ Епископи-тѣ, поведохѫ много смислении умове да ся не довѣряватъ въ неженство-то и твърдѣ много го дискредитирахѫ прѣдъ народа. Голѣмо-то натрупвание на имущества у духовенство-то прѣзъ този периодъ не ся длъжѣше никакъ на лично-то почитание което то имаше, нъ на суевѣрие-то и невѣжество-то на вѣкъ-тъ. То ся достигнѫ чрѣзъ законъ-тъ за десятъкъ-тъ, завѣщания и ефтени покупки на ипотеки земени повече-то отъ благородни-тѣ които зимахѫ крьсть-тъ (отивахѫ на крьстоносенъ походъ).

---

[*]) Глава (отъ книга) на Английски Chapter, и отъ това Каноници-тѣ ся наричатъ Cathedral Chapter.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ

Прѣзъ този периодъ ся образувахѫ много монашески ордени между които бѣхѫ Картусийский-тъ орденъ, основанъ отъ Бруно Келнский (1084), Цистерцийский-тъ, отъ Аббата Роберта (1094). Кармилитский орденъ води произхождение-то си отъ гора-та Кармилъ; той ся основа отъ Бертолда Калабриеца (1159). Прѣобладание-то на Св. Антониева-та огненна ревность подбуди Гастона да основе Св. Антониевий орденъ въ Виенъ за исцѣление-то на болни-тѣ. Гидо учреди въ Монпелийе около (1188) орденъ-тъ на Хоспиталски Братия. (Hospital Brethren). Иоаннъ Молха учреди орденъ-тъ на Тринитарианци-тѣ (1198) за освобождение-то на плѣнници Христиани отъ ржцѣ-тѣ на невѣрници-тѣ. Въ по-стари-тѣ ордени Бенедиктински и Клюнийски желание-то за независимость, и властолюбие, и любовь-та имъ къмъ удоволствие бѣхѫ ся увеличили заедно съсъ богатство-то имъ. Тъй като монаси-тѣ всякога благоприятствувахѫ на притезания-та на Папи-тѣ, то тѣ бивахѫ и подкрепявани отъ Папство-то. Тѣ неплащахѫ данъци и бѣхѫ свободни отъ Епископски контролъ, и каквито правдини неможахѫ да добиятъ отъ Папи-тѣ, тѣ ги добивахѫ чрѣзъ прѣправяние документи, нѣщо което ся много вършаше въ този периодъ. Енория слѣдъ енория ся присъединяваше на мънастири-тѣ додѣто Аббати-тѣ бѣхѫ много по-силни отъ Епископи-тѣ. Отъ сила-та и богатство-то ся появихѫ високомѣрие и раскошность, които поведохѫ къмъ съблазнителенъ животъ и нравственъ отпадъкъ. Поради тѣзи и много други причини Инноконтний III (1215) запрети съставяние-то на нови ордени. Но едва що ся издаде законъ-тъ и ето че ся прѣставихѫ на Папи-тѣ причини да направятъ исключения на този законъ. До онова врѣме монаси-тѣ по теория бѣхѫ покаянници, отдѣлени отъ свѣтъ-тъ; тѣ ся отказвахѫ отъ сѣко съчувствие съ свѣтъ-тъ и отъ всѣко влияние върху дѣла-та му. Не само на прѣсторений-тъ имъ апостолски животъ почнѫ да ся гледа съ подозрѣние, но една нова идея за апостокски животъ почнѫ да ся проявлява. Тя бѣ идея-та за дѣятеленъ животъ. Спорѣдъ тази идея отричание-то отъ свѣтски занятия трѣбваше да бѫде съ цѣль да ся проповѣдва Евангелие-то. Тя ся особенно тури въ дѣйствие отъ Валдези-тѣ и направи голѣмо впечатление на народъ-тъ. Основатели-тѣ на нови-тѣ ордени ся обладахѫ отъ тази идея. Тѣ я съгласихѫ съ Церква-та и оздравихѫ за свои-тѣ ордени едно влияние и една енергия каквито никое монашеско общество по прѣди не бѣ придобивало.

Отъ 1207-та година Францискъ Ассисийский пръвъ почнѫ да събира около си едно общество въ Церква-та Дѣва Мария

Портинкулска за да развие и прѣдстави единъ апостолски животъ и трудове въ най строга-та покорность къмъ Папско-то сѣдалище. Въсторженно-то му благочестие ся исказа въ сѫщо-то врѣме въ аскетически животъ. Той ся отрѣче отъ всички земни притѣжания (имущества) и наслаждения. Той не обръщаше внимание на учение-то, нито даже и на най-обикновенно-то приличие, но силно поучаваше всички на покаяние и любовъ. Ако и въ нѣкои отношения той отиде до налудничавость, пакъ той направи твърдѣ силно впечатление съ просто-то си и силно проповѣдвание върхъ единъ вѣкъ който ся вцѣпѣняваше подъ влияние-то на една механическа Церква. Человѣци-тѣ усѣтихѫ че съ Франциска една нова и силна енергия бѣше почнала да дѣйствува въ Церква-та, и той станѫ прѣдмѣтъ на почти идолопоклонско почитание. Францисканския орденъ приврѣменно ся санкционира (припозна) отъ Иннокентия III въ 1223. Въ врѣме-то на Францискова-та смъртъ (1226) Францискани-тѣ ся брояхѫ съ хиляди. Заедно съ този орденъ ся появи и женския орденъ на Кларисинки-тѣ, които въ 1224 приехѫ свои-тѣ правила отъ Франциска. Но Третий-тъ Орденъ за Покаяние-то, (Tertius Ordo de Poenitentia) учреденъ отъ Франциска (1221) за мирски лица, имà най-голѣмо влияние въ унапрѣдвание-то дѣятелность-та на Францискани-тѣ.

Около сѫщо-то врѣме Доминикъ, единъ каноникъ Ормайский, занятъ въ обращение-то на Албигойци-тѣ, основа едно монашеско братство за тази цѣль въ Тулуза и имъ даде освѣнъ правила-та Августинови, прѣдадени нему отъ Иннокентия III, и нѣкои свои особенни постановления. Посрѣдствомъ Папска-та санкция (удобрѣние) придобита отъ Онория III (1216) той въздигнѫ братство-то си на отдѣленъ орденъ, и най-послѣ присвои въ първо-то общо събрание на членове-тѣ му въ Болоня (1220) Францисковъ-тъ основенъ максимъ (правило) за евангелско сиромашество.

Уставъ-тъ на тѣзи просешки ордени ги направи най добри-тѣ орѫдия съ които Папи-тѣ можахѫ да работятъ връхъ масси-тѣ. По тази причина тѣ бѣхѫ скоро надарени съ богати привилегии, и това направи първоначалния духъ скоро да отстѫпи на свѣтска-та политика на Папа-та. Тѣ станахѫ любимо-то духовенство на Папа-та противъ Епископско-то духовенство. Тѣ завзехѫ повече и повече отъ духовни-тѣ служби, и не ся повреждахѫ отъ оплаквания-та и умрази-тѣ на онѣзи които занимавахѫ тѣзи мѣста отъ по-напрѣдъ. Още отъ 1230 тѣ завзехѫ богословски-тѣ катедри въ Парижкия университетъ. Тома Аквина Бонавеинтурский ги защити противъ нападения-та на неприятели-тѣ имъ, и съ помощь-та на Папа-та придоби вънкашна побѣда; но тѣ не можахѫ да ся оправдаятъ прѣдъ народа. Тъй като просяшки-тѣ братия (монаси) постоянно просяхѫ милостиня отъ народа то въ тѣхенъ интересъ бѣше чрѣзъ всякаквъ видъ басни да въздигнатъ колкото бѣ възможно орденъ-тъ си прѣдъ обществено то мнѣние. Колкото тѣ ся развращавахѫ толкозъ повече тѣхни-тѣ благочестиви лѫжи ся уголѣмявахѫ. Така тѣ станахѫ най-дѣятелни распространители на церковни-тѣ суевѣрия. Кармилитския орденъ ся прѣмѣсти въ Европа въ 1238, и ся въсползува отъ тьмно-то си происхождение на Истокъ за да обяви че пророкъ Илия билъ основателя на орденъ-тъ имъ, че Дѣва Мария била една Кармилитска монахиня, и слѣдователно сами-тѣ тѣ братия Марийни. Всички-тѣ просяшки ордени насърдчавахѫ вѣрвание-то че тѣ можали да гарантиратъ на всички-тѣ си членове, даже и на тѣзи, които ся бихѫ почернили на смъртно-то си легло, едно вѣчно блаженство.

Не можахѫ да ся не породятъ несъгласия помежду разни-тѣ ордени които дохождахѫ тъй често въ стълкновение единъ съ други. За примѣръ една трайна завистъ ся завъди помежду Францискани-тѣ, и Доминиканци-тѣ, която ся много усили отъ различие-то въ вѣроучения-та което отпослѣ ся появи. Суевѣрно то почитание на Францискани-тѣ къмъ своя основатель скоро ги доведе да гледатъ на живота му като образецъ на Христовия животъ и да му присвояватъ много стари пророчества; и тази осѫдителна наклонность въсприе по голѣмъ размѣръ въ тѣхний-тъ орденъ. По тази причина строги-тѣ Францискани съ скърбъ гледахѫ на ослабявание правило-то за сиромашия-та, което ся считаше отъ тѣхъ за священно. И когато Папа-та удобри това ослабявание, тогава тѣ обявихѫ Церква-та за растлѣна, и не счетохѫ всичко-то дѣло Христово освѣнъ като приготовление за по-съвършенния периодъ на Духа Святаго. Тѣзи Францисканци ся прѣслѣдвахѫ като еретици и схизматици, и за това тѣ бѣхѫ принудени да ся отдѣлятъ и отъ ордена и отъ Церква-та.

Рицарство-то, което подъ влияние-то на Церква-та особенно прѣзъ Кръстоносни-тѣ походи, прие една особенна форма, схванѫ съ усърдие идея-та че бой съ невѣрници-тѣ билъ най високо дѣло на благочестие-то и най добрий-тъ начинъ за изглаждание на грѣхъ. Съ появявание-то на рицарски ордени, които присъединявахѫ на тази похвална дѣятелность и монашески животъ, врьха на Християнско-то съвършенство ся видяше да ся е постигналъ. Това бѣше напълно съгласно съ характера на вѣка, който уповаваше на добри дѣла и храбри подвизи. Въ 1119 год. деветъ рицари въ Иерусалимъ за първъ пѫть ся учрѣдихѫ въ черковенъ орденъ на Рицарство подъ Хюга Пайенский като управитель (*grand master*). Слава-та на тѣзи монашески рицари скоро ся расчу по Западния свѣтъ. Тѣ приехѫ санкция-та (удобрение-то) на Церква-та и чудесно ся увеличихѫ на брой и богатство, Наскоро други ордени ся основахѫ. Тѣ захванахѫ да ся противятъ едни на други. Монашеско невѣжество и себелюбие замѣстихѫ ранний-тъ имъ ентусимзмъ. Раздѣлени чрѣзъ противоположни-тѣ интереси на разни-тѣ ордени, Рицари-тѣ често водяхѫ явна война помежду си. Тѣ ся бияхѫ повече за честь-та и прѣимущества-та на свой-тъ орденъ нежели за Свята-та Земя. Тѣ злоупотрѣбявахѫ привилегии-тѣ си и ся не покорявахѫ на Епископи-тѣ. Тѣ бивахѫ често безнравственни и невѣрни. Тевтонския Орденъ ся образува около 1200 г., нъ ся присъедини съ Братия-та на Христова-та Войска (Fratres de Militia Jesu Christi) които ся образувахѫ подъ управлението на Доминиканци-тѣ (1220) за водяние война противъ Албигойци-тѣ; тѣ бѣхѫ отъ по малка важность.

Крьстоносни-тѣ походи и монашески-тѣ ордени бѣхѫ главни-тѣ причини за голѣмо-то увеличение на число-то и на стари-тѣ и на нови-тѣ святии. Мощи на святии ся умножихѫ до неизброими числа, и чудеса отъ всякакъвъ видъ ся ужь извьршвахѫ всѣкой день. По примѣря на Франция и Испания, и Англия сега почна да изслѣдва начало-то на обращение-то си въ Християнство-то назадъ до непосрѣдственни-тѣ ученици на Апостоли-тѣ. Гластонбѫрийско-то Аббатство обяви Иосифа Ариматейский за свой основатель. Слѣдствие-то отъ тѣзи прѣкалени почитания на святии чрѣзъ които человѣци ся убожавахѫ и Богъ бѣше сниженъ на едно равнище съ человѣка, бѣше извънмѣрно-то възвишение на Дѣва Мария, и то не само между простий-тъ народъ и монаси-тѣ, нъ и помежду най отлични-тѣ учени мѫжие. Когато, обаче, около 1140 нѣколко каноници отъ г. Лионъ, прѣдложихѫ учение-то за безсѣменно-то зачатие на Дѣва Мария и поискахѫ да установятъ единъ праздникъ за споменъ на това учение, тѣ посрѣщнахѫ силно съпротивление не само отъ Св. Бернарда, нъ и отъ мнозина други. Обаче праздникъ-тъ постепенно ся распространи повече и повече додѣто авторитета на знаменития Тома Аквина ся виждаше като че го събори за всегда. Но Джнъ Скотийкий зѣ горне-то учение подъ свое покровителство и най-послѣ то ся прие заедно съ учение-то за безсѣменно-то зачатие на Дѣва Мария.

Проповѣдваиие-то на Евангелие-то, съвсѣмъ ся изостави прѣзъ този периодъ. Церковно-то великолѣпие земаше всичко-то врѣме на священници-тѣ, даже и най-кратки-тѣ проповѣди, които нѣкога нѣкои отъ тѣхъ давахѫ, бѣхѫ пълни съ аллегорически и мистически тълкования, а скитающи-тѣ ся проповѣдници на покаяние-то и на Крьстоносни-тѣ походи правяхѫ още по-голѣмо впечатление. Може би че най-отличний-тъ проповѣдникъ прѣзъ този периодъ бѣше Св. Бернардъ. Никой частенъ черковникъ не е ималъ нѣкога по-голѣмо лично влияние надъ единъ вѣкъ чрѣзъ добродѣтели, истини, дързость и краснорѣчие. Единъ проповѣдникъ монахъ царуваше въ Християнский свѣтъ. Той ся родилъ въ Бургундия въ 1091 отъ благородно семейство. Първий-тъ Кръстоносенъ походъ и наставления-та на една благочестива майка направили дълбоко впечатление на младость-та му. На двадесеть и втора-та си годишна възрасть съ петима братия и 25 млади приятели той влѣзлъ въ Цистерцийский-тъ мънастрь на Цитò. Той почти съсипалъ здравие-то си съ строгости-тѣ си. Той четялъ Слово-то Божие и учалъ Божии-тѣ дѣла за да намѣри какъ духовний-тъ животъ на едно-то би съотвѣтствувалъ на естествений-тъ животъ на друго-то. При все това душа-та му никога не постигна Християнска-та естестевенность на която Апостоли-тѣ и сами-тѣ джбове го учахж. Съ една малка колония отъ монаси, той ся прѣсѣлилъ въ Шампанска-та область, построилъ колибки въ Пелиньова-та долина, която имаше лоше име като вертепъ разбойнически, очистилъ една часть отъ земя-та и основалъ мънастиръ-тъ Клервò (Clara Vallia, Чиста Долина). Хиляди ся стекохж на този мънастирь. Вилхемъ Шемпойский го помоли да посвѣти таленти-тѣ си на по-благородно дѣло и го ржкоположи за священнопроповѣдникъ. Тогазь почнж онази чудесна порядица проповѣди които му спечелихж титла-та *Послѣдний-тъ отъ Отци-тѣ*. Той говоряше на сърдца-та на хора-та. Той не бѣше съвсѣмъ свободенъ отъ заблуждения-та на Церква-та въ онова врѣме, но въ негови-тѣ проповѣди има велики истини. Той бѣше въстановитель-тъ на проповѣдвание-то въ свой-тъ вѣкъ. Той нѣмаше нищо въ вънкашний-тъ си изгледъ което можаше да го прѣпорѫчи освѣнъ едно сияюще отъ любовь лице. Единъ дребенъ наведенъ человѣкъ съ рѣдка червеникава брада, бѣло-копринява коса, почти острижена до глава-та, сухи страни (бузи) по който нѣмаше ни най-малко червенина отъ кръвъ, кротко и внезапно ся е исправялъ прѣдъ голѣмо събрание; но той е говорилъ като единъ проводенъ отъ другъ свѣтъ. Той ги възбуждалъ по воля-та си. По десетини и стотини сѫ ся покаювали отъ грѣхове-тѣ си чрѣзъ негови-тѣ проповѣди. Той е молилъ всякъ слушатель да помни чудесна-та любовь Божия, и „страдетелно-то дѣло и дѣятелно-то страдание“, трьняний-тъ вѣнецъ, биение-то, кръстъ-тъ, гвоздеи-тѣ, капяща-та кръвь, викове-тѣ, мѫки-тѣ и смьрть-та на свой-тъ любезенъ Господь и Спаситель; и никога вече да не презира Распятаго, и да не огорчава Духъ-тъ на благодать-та. Щомъ си свършалъ проповѣдь-та и пакъ си отивалъ въ колибка-та въ гора-та, и тамъ ся утѣшавалъ съ Пѣснь на Пѣсни-тѣ, Иоанново-то Евангелие и почти безпрестанни-тѣ си молитви. Любовь-та му ся равнѣше съ ревность-та му. Когато Евреи-тѣ ся считали за злодѣйци и лехоимци, и Кръстоносци-тѣ ги убивали като по-виновни и отъ Сарацини-тѣ, душа-та му

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

ся распалила отъ гнѣвъ и съжаление, и той издигналъ гласъ-тъ си противъ тѣзи позорни дѣла. „Евреи-тѣ никога не сѫ били осѫждени отъ Господа да бѫдѫтъ убивани, но прѣснати по всички-тѣ народи които трѣбва да търсятъ обращение-то имъ въ Християнство-то.“ Въ проповѣдвание-то си той бѣше реформаторъ както и въ стотини-тѣ си писма които ся пращахѫ по Християнский-тъ свѣтъ отъ Сѣверна Ирландия дори до бѣдна-та Иерусалимска Церква. Тѣхний-тъ тонъ бѣше, “Не украсявайте церкви-тѣ си толкова съ образи, вание и емблематически прозорци, защото тѣзи нѣща отвличатъ внимание-то на слушатели-тѣ. Азъ не могѫ вече да кажѫ че духовенство-то е колкото народа лошо, защото то е станало много по-лошо.“ Бернардъ поддържà Папска-та теория на Хилдебранда, но негови-тѣ изобличения падахѫ връхъ нѣкои отъ Папи-тѣ съ поразителна сила. Положение-то на диктаторъ което той не искаше, свободно му ся даде, тъй щото той бѣше най-вѣрний-тъ на царие-тѣ, сѫдия помежду съперници Папи, водитель на най-деликатни работи по дипломация-та, цензоръ на публични-тѣ нрави, съ една дума, оракула на своя вѣкъ. Той никога не е игралъ рола-та на дворянинъ, никога не е ласкаялъ богати-тѣ и велики-тѣ. Той е писалъ десеть реда на единъ Английски царь по национални-тѣ му работи, а десеть страници на единъ бѣденъ монахъ който е търсилъ духовна видѣлина. Той не бѣше високоученъ человѣкъ, но негови-тѣ тълкования показватъ здравъ разумъ. Въ богословие-то той бѣше послѣдователь на Августина. Нѣмаше ни едно важно учение на Библия-та което той не е приималъ съ ревность, защищавалъ съ доводи, и украсявалъ съ живота си. Ако Анселмъ е училъ какъ да вѣрва и мисли человѣкъ, Бернардъ е училъ какъ да вѣрва и люби.

Бернардови-тѣ послѣдователи отидохѫ една стѫпка напрѣдъ, и осѫдихѫ Римска-та иерархия, и затова ги зачернихѫ като еретици; но простий-тъ народъ ги слушаше радостно. Тѣ имахѫ голѣмъ успѣхъ особенно въ Южна Франция. Подбуденъ отъ тѣхний-тъ примѣръ Фуеко, пастирь Нюилский въ Парижко-то епископство, почнѫ да проповѣдва и увѣщава къмъ покаяние и чисть нравственъ животъ съ твърдѣ голѣмъ успѣхъ (1202). Това възбуди Францискани-тѣ които приспособихѫ въ служба на Церква-та сами-тѣ онѣзи особенности чрѣзъ които реформатори-тѣ (еретици-тѣ) правяхѫ такова голѣмо впечатление, и така проповѣдвание-то на Евангелие-то станѫ много по-важна часть отъ Римо-Католическа-та служба, при всичко че Доминиканци-тѣ проповѣдвахѫ само противъ ереси-тѣ.

ВѢРОУЧЕНИЕ.

Още отъ прѣпирня-та помежду Ланфранка и Беренгария врьхъ учение-то за Господня-та Вечеря, наклонность-та къмъ логическо разглѣдвание на богословие-то ся распространи съ удивителна бързина. Схоластическо-то богословие, както ся наричаше, почнѫ да ся развива въ силенъ контрастъ къмъ стари-тѣ форми, които ся ограничавахѫ на прѣдания-та. Отъ тогазь прѣзъ цѣли четири столѣтия схоластика-та е имала на расположение-то си най-отлични-тѣ способности. Аристотель и Августинъ останахѫ за винаги главни-тѣ водители на Схоластици-тѣ (учени-тѣ). Но въ първий-тъ отъ три-тѣ периоди на които история-та имъ (на схоластици-тѣ) ся дѣли, Аристотелъ е билъ учитель-тъ само по логика-та, а Августинъ изворъ тъй на философия-та както и на богословие-то имъ. Философия-та имъ бѣше сѫщественно Платонова. Задача-та за битъ-тъ на общи-тѣ термини, която ся прѣдставя въ Порфириево-то Въведение ся залови отъ тѣхъ съ голѣма жаркость, и породи имена-та на двѣ-тѣ спорящи една съ друга партии—*Реалисти* и *Номиналисти*.

I Периодъ 1060—1200 бѣше врѣме-то когато схоластическо-то богословие ся образува. То бѣше регултатъ отъ опитвание-то да ся докажятъ учения-та на Церква-та логически и философски. Анселмъ, Абелардъ, Бернардъ и трима-та Вакторовци бѣхѫ водители-тѣ прѣзъ този периодъ. Има едно очарование въ личний-тъ животъ на Анселма.

Человѣкъ съ такъвъ кротъкъ духъ, несебелюбиво естество, невластолюбиви, цѣли, дѣтска вѣра, и дълбока мислъ нарѣдко е досягалъ тъй отблизу исторически-тѣ събития на свое-то врѣме.

Той ся родилъ въ 1033 въ Аоста при поли-тѣ на планина-та Роза въ Пиемонтъ. Покрити-тѣ съ снѣгъ Алпи били за мислящето момче като великия бѣлъ прѣстолъ Божий. Той си прѣдставялъ че тамъ посѣшавалъ Небесния Царь и ялъ хлѣбъ на тръпеза-та Му. Като Калвина и той ималъ майка, която го водила да има възвишени мисли за Бога и когато тя умрѣла той пожелалъ да влѣзе въ единъ мънастиръ. Но както Августина той ималъ единъ развалень баща (единъ богаташь), които тъй силно му ся противялъ щото той дошелъ до заключение че рицарството било едничка-та друго почтенна професия за единъ человѣкъ въ онова врѣме. Той оставилъ баща си, който распилялъ имота си, и умрѣлъ монахъ. Като ся скиталъ изъ Франция, той дошелъ до Бекъ; той нѣмалъ още двадесеть години. Подъ Ланфранка той станалъ ученъ монахъ—мислитель учитель и чудесенъ въспитатель на момчета. Когато го назничили аббатъ той показалъ на учители-тѣ колко е безумно да биятъ звѣрски учиници-тѣ, и колко е мѫдро да умекчаватъ лошото естество чрѣзъ търпение, твърдость и нѣжность. Даже и страшний завоеватель е ставалъ кротъкъ прѣдъ Анселма. Да търси человѣческо-то духовно щастие, бѣше първа-та му работа. Прѣзъ всичкия си животъ, на архиепископска-та катедра или въ заточение, той не знаялъ друго по хубаво мѣсто отъ онази тѣсна килийка въ Бекъ, дѣто той е размишлявалъ връхъ дълбоки проблеми (задачи), додѣто ума му ся е въртѣлъ при придѣли-тѣ на безконечний-тъ, и пакъ това не тури въ опасность дѣтска-та му вѣра. До послѣдний-тъ си часъ, той е обичалъ оная Норманска черквица дѣто той плакалъ, молялъ ся и дишелъ небесния въздухъ. Той мразялъ публичния животъ. Той трѣбва да ся е усмихвалъ, когато е писалъ "Съ моитѣ монаси около ми, азъ съмъ като кукумѣвка-та. Когато тя сѣди мирна съ пилци-тѣ си въ пещеря-та, тя е честита и всичко отива добрѣ съ нея, но когато тя ся осмѣли да излѣзе и испадне помежду врани-тѣ и гарвани-тѣ съ тѣхни-тѣ клюни и ноктие, тогава никакъ не е добрѣ на кукумѣвка-та".

Уйлямъ Руфусъ, Английский Царь, който прѣзъ четири години бѣше земалъ доходи-тѣ на Кантербурско-то Архиепископство, въ врѣме на тѣжка болѣсть ся обрѣклъ да запълни Кантербурска-та катедра и избралъ Анселма. Но скоро ся породило недоразумѣние връхъ въпроса кой трѣбва да даде ключове-тѣ. Царя казалъ че нему ся пада да ги даде, нъ Анселмъ мислялъ че Папа-та трѣбвало да ги даде. Послѣ Анселмъ е давалъ само 500 Анг. лири доходъ, когато Царь-тъ е искалъ 1000. "Обхождай ся къмъ мене като свободенъ человѣкъ, и азъ сьмь на твое расположение съ всичко що имамъ; но ако ся относяшь къмъ мене като къмъ твой робъ, не ще имашь нито мене нито мое-то". Той ся прости съ каноници-тѣ, зѣ пѫтническа-та си тояга, торбичка-та си, и отиде да пѫтува по Франция. Той ся отнесе на Папа-та, и тъй почна помежду Англичани-тѣ система-та за поканвание помощь-та на Римъ въ Английски работи. Негова-та теория бѣше че единъ царь нѣма право да въдворява духовно лице въ каква да е церковна служба; погрѣшка-та му бѣше въ това, дѣто той ся отнесе до Папа-та вмѣсто да ся отнесе до единъ Съборъ.

Хенрихъ I (1100—35) го повика назадь, и когато той ся завърна, имаше нужда отъ негова-та мѫдрость. Царь-тъ искаше да ся ожени за Матилда, чиято Саксонска майка бѣше знаменита-та Шотландска Царица, Св. Маргарита; но Матилда бѣше станала калугерка, и какъ можеше да ся освободи отъ обричание-то си? Анселму тя расказа всичка-та работа, че леля ѝ я принудила да ся почерни, като забрана противъ салдати и беззаконни мѫжие, които ся скитали на всякѫдѣ. "Азъ ся късахъ отъ ядъ", казала Матилда, "когато ся отстранявахъ отъ леля си, азъ хвърляхъ на земя-та черно-то було и го стѫпквахъ съ крака-та си. Този бѣше начинъ-тъ по който ми наложихѫ черно-то було." Анселмъ рѣшилъ че понеже обричание-то ѝ ся направило противъ воля-та ѝ, тя оставала свободна отъ всички-тѣ му връзски. Той постави корона-та на глава-та ѝ, и Англия още веднъжь ся сдоби съ Царь и Царица въ чиито жили текла Саксонска-та кръвь на Алфреда. Това спомогнѫ за сливание-то на Нормани-тѣ и Англо-Саксони-тѣ въ единъ народъ. Но въпросъ-тъ за инвеститура-та пакъ ся подигнѫ съ старо-то несъгласие, и Анселмъ скоро ся прати на заточение. Добра-та Матилда имала постоянна прѣписка съ него, до като слѣдъ нѣколко години (1107) ся направило спогождение въ единъ Вестминистерский Съборъ; и ако Анселмъ и да побѣди, той не ся възгордѣ отъ това.

Канони-тѣ противъ женянието на священници не ся турихѫ въ дѣйствие въ Англия, защото и самъ Папа-та позволилъ да ся рѫкополагатъ священнически синове, като призналъ че по-голѣма-та и по-добра-та часть на Английско-то духовенство принадлѣжала на женени-тѣ священници. Три годишна епископска работа свършила живота на Анселма. Послѣдне-то му пожелание било Богъ да пощади живота му доволно дълго врѣме да може да разрѣши задача-та относително происхождението на душа-та, защото той ся боялъ че никой другъ не щѣлъ да може да я разрѣши. Негово-то мотто бѣше, "Вѣрвамъ за да разумѣя". Той ся постара да даде на богословие-то подпорка-та на философия-та. Негово-то съчинение, "Cur Deus Homo" (Защо станѫ Богъ Человѣкъ) създаде една епоха и една школа на Богословие-то. То е най-духовно-то, най практическо-то и популярно отъ всички-тѣ списания Анселмови. Той доказва че удовлетворение за грѣхъ не можеше да ся направи отъ другиго освѣнъ отъ Бога, и не трѣбваше да ся направи отъ другиго освѣнь отъ человѣкъ, и така необходимо бѣше Богочеловѣка да го направи. Той казва, „Живота на този Богочеловѣкъ е тъй скѫпоцѣненъ и възвишенъ щото Той може да исплати дългътъ за грѣхове тѣ на цѣлия свѣтъ и безконечно повече. Христосъ е наше-то спасение и чрѣзъ пълна-та вѣра въ Него ний имаме достѫпъ при Отца. Възложѝ всичко-то си упование само на тази смърть, не ся повѣрявай на нищо друго, скрий себе си въ нея, и ако Богъ иска да тя сѫди, кажи, "Господи, поставямъ смърть-та Иисусъ Христова помежду мене и Твое-то сѫдилище, помежду мене и мои-тѣ грѣхове. Азъ прѣдлагамъ Негово-то достоинство вмѣсто мое-то, което азъ трѣбва да имамъ, нъ нѣмамъ". Тази теория за умлиостивление-то е образувала характера на всяко Хриртианско вѣроисповѣдание отъ тогазь насамъ. Всички, дали тѣ ся съгласяватъ съ нея или не, отдаватъ висока данъ отъ очудвание и признателность на тиха-та мѫдрость на единъ мислитель, който посрѣдъ жестокости и смущения, е можалъ да състави една теория, която е спомогнала на милиони человѣци да истълкуватъ централна-та тайна на страдание-то Христово, и да примирятъ идеи-тѣ на правда и милость. Отъ врѣме-то на Анселма идея-та че Богословие-то е наука много по-постоянно и силно ся е усѣщала въ Церква-та. Напрѣдъка на ума бѣше почналъ; да ся въспре този напрѣдъкъ бѣше толкозъ невъзможно колкото и да ся спрѫтъ Крьстоносни-тѣ походи, или да ся уничтожи Папство-то. Свободно-то разискване поддържѣ права-та си, и силно ся тласна напрѣдъ отъ Роселина съ свой-тъ *Номинализмъ*, Абеларда съ своя *Рационализмъ*, — Бернарда, съживителя на проповѣдвание-то и Викторовци-тѣ които приведохѫ сърдце-то да помага на ума.

Абелардъ казвалъ, че разума, рационално-то възрѣние, трѣбва да приготви пѫтя за вѣра-та. Той ся въспротивилъ на всички-тѣ школи, и съ логика-та за свое орѫжие, което той употрѣбявалъ съ най искусния умъ отъ всички-тѣ учени, той безъ малко щѣлъ да помете всичко прѣдъ себе си. Той навѣрно разбуди умове-тѣ отъ дълбокия имъ сънъ, каквото морално дѣйствие и да еималъ врьхъ тѣхъ. Логика-та ся пустна свободно за да възбуди испитвание. Религия-та ся растопи въ негови-тѣ рѫцѣ. Нравственость-та ся доведе до чоловѣщина и вѣрвания-та до прости мнѣния. Хиляди отъ Парижски-тѣ студенти пѣяли любовни-тѣ му пѣсни по улици-тѣ. Пѫтища-та отъ дѣто минувалъ ся пълняли съ множества, и жени-тѣ сѫ го глѣдали прѣзъ покрити съ пердета прозорци. Даже Папа-та му е проваждалъ слушатели. Нѣмало въ Парижъ доволно голѣмо здание което да побира множества-та които ся стичали да го слушатъ. Той царуваше съ скиптръ-тъ на претенциозна-та логика. Но гнилость-та на безнравственость-та която всякога изяда сърдце-то на чиста-та интелектуалность (умственость), неоснована на истинска-та религия, покоси го на тридесетъ годишна-та му възрасть. Слѣдъ прѣстѫпление-то му, тайний-тъ му бракъ, дълбоко-то му опозоряване, той отъ срамъ ся скри въ мънастирь-тъ Св. Денисъ, пропадналъ гений. Бернардъ ся е обвинявалъ въ невѣротърпимость къмъ Абеларда, но трѣбва да ся каже за него че той не почнѫ нападение-то срѣщу заблудений-тъ философъ, нито ся стара да извлече полза отъ голѣмо-то му прѣстѫпление. Той стори все що можѣ чрѣзъ лично свиждание съ него. Той неможаше да не изложи заблуждения като тѣзи: прѣстѫпление-то ся състои не въ дѣло-то но въ намѣрение-то. Ний не наслѣдваме отъ Адама грѣхъ, но злощастие. Божия-та любовь ни спасява, а не нѣкоя прѣдполагаема заслуга или удовлетворение на Христова-та смърть; животъ-тъ и смърть-та Христови били назначени само да направятъ едно нравственно впечатление върху человѣци-тѣ; само покаяние ся изисква за придобивание прощение на грѣхъ. Сенский Съборъ осѫди Абеларда безъ да го изслуша; и той (Абелардъ) умрѣ въ Клюни 1142. Бернардъ и помощници-тѣ му, трима-та Викторовци успѣшно ся противихѫ на диалектическа-та наклонность която Абелардъ бѣ далъ на схоластика-та. Тѣ въведохѫ мистицизмъ-тъ като притезавахѫ че тайнственни-тѣ учения на откровение-то немогѫтъ всякога да ся анализиратъ отъ разумъ-тъ но трѣбва да ся прииматъ по способъ-тъ на мистическо съзерцание.

Бернардъ, като ся е считалъ за святия прѣзъ животъ-тъ си, справедливо ся е гледалъ за опасенъ противникъ. Гилбертъ де ла Порре по едно врѣме сказчикъ въ Парижъ, но въ 1148 Епископъ Пуатиерский, щѣше да ся осѫди въ Реймский-тъ Съборъ ако да не бѣхѫ завидѣли Кардинали-тѣ на Бернарда. Тѣзи примѣри научихѫ человѣци-тѣ на благоразумие, и поради това спекулативни-тѣ (умозрителни-тѣ) богословци почнахѫ да потвърдяватъ логически-тѣ си издирвания отъ Писания-та или отъ Отци-тѣ. Петръ Ломбардский който бѣ Парижки Епископъ отъ (1159—1164) въ свое-то списание "Liber Sententiarum" (Книга за Прѣдложения-та) написа първо-то систиматическо богословие, което е било учебникъ въ Църква-та прѣзъ повече отъ триста години.

Списание-то е едно опитвание да обясни учения-та на Отци-тѣ, щото да ги докара въ съгласие едно съ друго и съ схоластици-тѣ. Петрова-та способность ся показа въ нареждание и исказвание въ простъ, чистъ, ясенъ языкъ материяла който повечето е билъ приготвенъ отъ други. Негови-тѣ добри опрѣдѣления направихѫ списание-то му популярна наръчна книга за студенти-тѣ и основа на нови умозрѣния. Поради диалектическо-то богословие което ся считаше най висока-та цѣль въ область-та на учение-то, изящни-тѣ искуства ся занемарихѫ. Мънастирски-тѣ училища ся затвореха; училища-та на Съборни-тѣ Церкви паднахѫ въ неизвѣстность. Малцина, даже и въ това врѣме, можàхѫ да прѣдвидятъ че схоластика-та щѣше скоро да испадне въ празденъ формализмъ, защото презираше всяко веществено знание; но Иоаннъ Салисбурский и други не бѣхѫ въ състояние да дадѫтъ друго направление на течение-то.

Втория периодъ на схоластика-та трая отъ 1200—1300. Философия-та достигна до върхъ-тъ си прѣзъ този периодъ, и Богословие-то основа двѣ школи. Аристотелева-та вмѣсто Платонова-та философия зѣ водителство-то. Аристотелева-та философия достигна въ Европа първо чрѣзъ прѣводи отъ Арабски прѣписи, които сѫ били прѣправени. Слѣдствие-то бѣше че мнозина ся увлѣкохѫ въ пантеистически заблуждения, между които може да ся спомене Давидъ Динандский и Амалрикъ Бенахский (учитель на Богословие-то въ Парижь, 1205). Противъ послѣдователи-тѣ на послѣдний-тъ единъ синодъ бѣше свиканъ въ Парижь (1209), който жестоко изгони и запрѣти Аристотелеви-тѣ списания. Обаче скоро слѣдъ това истински-тѣ Аристотелеви списания ся прѣведохѫ отъ Грьцкий и съпротивление-то противъ тѣхъ прѣстана (1230). Доминиканци-тѣ и Францесканци-тѣ, особно отъ най-напрѣдъ почнахѫ да държѫтъ лекции въ Парижь, и постарахѫ ся да ги направятъ привлекателни чрѣзъ едно ревностно исповѣдание на Аристотелова-та философия. Прѣзъ този периодъ Аристотелъ ся е считалъ за най-безопасенъ водитель въ всички въпроси по свѣтовно-то знание, върху което Богословие-то е почивало, а само-то Богословие ся е издигало по-горѣ отъ философия-та. Албертъ Великий, единъ Доминикански монахъ, който държалъ лекции въ Парижь и Келнъ (1260—62) и неговия много по знаменитъ ученикъ Тома Аквина, система-та на когото станѫ нормална-та система на Доминиканци-тѣ, употрѣбѝ Аристотеля въ богословие-то. Отъ друга страна Францисканецъ-тъ Бонавентура пакъ извади на явѣ мистическо-то богословие както и схоластическо-то и ся постара да съедини притезания-та и на двѣ-тѣ.

Въ *Иоанна (Джнсъ)* Скотийский Францискани-тѣ най-послѣ придобихѫ учитель забѣлѣжителенъ за най-тънки-тѣ умозрѣния, когото тѣ можахѫ да поставятъ срѣщу Тома Доминиканецъ-тъ. Казало ся отъ Доминиканци-тѣ че "Тома билъ турилъ край на всѣки трудъ даже до край-тъ на свѣта." Той бѣше вънъ отъ всяко съмнѣние най-великий-тъ богословъ на срѣдни-тѣ вѣкове, при всичко че Иоаннъ Скотийский му зададе не малко затрудение съсъ тънка-та си отрицателна критика, и отъ двама-та бѣше най-оригиналния. Тѣ дадохѫ имена-та си (*Томисти* и *Скотисти*) на двѣ-тѣ богословски школи които ся подигнахѫ прѣзъ третий-тъ периодъ на схоластика-та. Скотистка-та школа квято бѣше Полу-Пелегийска ся защищаваше отъ Фрарцискани-тѣ. Тѣ напирахѫ на свободна-та воля въ ущербъ на благодать-та и отричахѫ безконечни-тѣ заслуги Христови ведно съ отговорность-та на всякой частенъ человѣкъ за първообразний (Адамовий) грѣхъ. Раздѣление-то уби схоластика-та, но врѣме бѣше вече тя да умре. Тя подигнѫ много въпроси но отговори на твърдѣ малко. Тя употрѣби силни умове и планини отъ мисль, и за разултатъ не доби друго освѣнъ къртичини (могилки за къртици). Като Самсона тя стори повече добро при смърть-та си отколкото бѣше сторила прѣзъ цѣлий-тъ си животъ; защото тогазь тя роди истински-тѣ учени мѫжие и нова-та философия на Реформация-та.

Роджеръ Бейконъ (1214—1292), синъ на схоластика-та, Францискански монахъ въ Оксфордъ, бѣше първий-тъ истински ученъ мѫжь, отецъ на нова-та индуктивна философия която щѣше да направи прѣвратъ въ свѣтъ-тъ, и свѣтла-та зорница на Реформация-та. Той билъ обвиненъ въ магесничество, попричина на негови-тѣ изслѣдвания и опити по химия, физика и астрономия, отъ свои-тѣ братия Францискани; списания-та му били осѫдени,

ГРАДСКА ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА *

и той билъ хвърленъ въ тъмница (1278), гдѣто вѣроятно и умрѣлъ. Велики-тѣ му списания сѫ *Opus Major*, *Opus Minor*, *Opus Tertium* и *Compendium Philosophiae*, въ които той разгледва почти всички-тѣ важни въпроси на нова-та наука и философия-та. Той показа чудесна ясность и острота на зрѣние върху всички точки въ всѣкой клонъ на человеческо-то знание.

Исповѣдь. Явни грѣхове ся отсичали человѣци-тѣ отъ Церквата, и правяли посрѣдничество-то на священника нуждно. Отъ друга страна въ начало-то на този народъ исповѣдь на тайни грѣхове не ся е изисквала като необходимо условие на прощение, но само ся прѣпорѫчала като спомагателно срѣдство към исправление. Нито ся е давала власть за прощение на священника, и заради това ся е вѣрвало че и миряни можали да слушатъ исповѣди. Въ XII столѣтие слѣдъ като ся приложи исповѣдь-та за допълнение на седемъ-тѣ таинства—Евхаристия (Господня Вечеря), Покаяние или Исповѣдь, Крайно Помазание, Конфирмация, Кръщение, Рѫкоположение и Бракъ—противенъ взгледъ почнѫ да ся распространява, испърво като мнѣние и послѣ ся прие отъ Церква-та чрѣзъ едно рѣшение отъ Иннокситий III., който наложи като законъ всякой да ся исповѣдва веднъжъ въ година-та на енорийский-тъ священникъ. Отъ онова врѣме исповѣдь-та почнала да ся счита като едничко-то срѣдство за придобивание прощение за смъртенъ грѣхъ, което прощение священникъ-тъ като Божий прѣдставитель дѣйствитекно е давалъ, и което само той можалъ да даде. По този начинъ исповѣдь на миряни по само себе си исчезна. Простий-тъ народъ лесно ся привлече къмъ тѣзи промѣнения въ вѣроучение и практика, защото станѫ основно правило да ся не налага на исповѣдающий ся много тежка епитимия.

Развитието на индулгенции-тѣ прѣзъ този периодъ ведно съ онова на тайната исповѣдь, въ трайно и взаимно дѣйствие, довърши разорение-то на стара-та система на покаяние. До като епископи и священници слѣдвахѫ да въртятъ стара-та търговия чрѣзъ наказание-то на грѣхъ, Папи-тѣ почнахѫ слѣдъ врѣме-то на Григория VII да обѣщаватъ пълно прощение въ замѣна за нѣкои важни услуги на Церква-та. Това пълно прощение ся давало на всички Кръстоносци и на всички които туряли живота си въ опасность за Церква-та. Прощение-то ся отнасяло не само на сторени грѣхове, но на всички грѣхове които би могли да ся сторятъ. Това подѣйствува много злѣ врьхъ нрави-тѣ на простий-тъ народъ и бѣше отговорно за много отъ грѣхове-тѣ на Кръстоносци-тѣ. Иннокентий III видѣ за нуждно да наложи ограничение на давани-тѣ отъ Епископи индулгенции; но това само отвори по-широки врата за Папски индулгенции които ся давахѫ за най-нищтожни нѣща, и даже ся продавахѫ явно за пари. Наскоро на нѣкои монашески ордени ся даде монопола за Папски индулгнции, и проповѣдници ходяхѫ помежду простий-тъ народъ и продавахѫ индулгенции за всякакви прощаеми грѣхове по десетъ стотинки за всѣкой грѣхъ. Не само че това бѣше истина, нъ и схоластици-тѣ доказвахѫ че Папа-та, който държеше сила-та на ключове-тѣ и имаше въ съкровище-то си всички-тѣ извънрѣдни заслуги на Христа и на святии-тѣ, имаше право да продава тѣзи завлуги за добро-то на Церква-та. Не само можаше право-то за струвание грѣхъ да ся продава, нъ и за наказания-та отъ които умрѣли-тѣ ся страдали въ чистилище-то можаше да ся заплати, и страдающи-тѣ да ся освободятъ.

Обаче, колкото по̀-лесно ставаше откупвание-то на спасение-то, толкозъ по̀-малко задоволство ся виждаше да е давало на съвѣсти-тѣ на человѣци-тѣ. Съобразно съ това покаяние чрѣзъ биение съ бичове не само ся слѣдваше, нъ ся практикуваше по-всеобщо и по строго отъ колкото други пѫть. Голѣмо-то число поклонници *Флагелланти* (които се сѫ бияли съ бичове като срѣдство за покаяние), които тръгнахѫ отъ Перуджия (1260), дадохѫ на това единъ новъ и по силенъ потикъ. Почти цѣла-та Горня Италия е била пълна по едно врѣме съ *Флагелланти*, които сѫ ся скитали отъ мѣсто на мѣсто.

Примѣръ-тъ имъ ся распространи даже и отвъдъ Алпи-тѣ дори до Унгария, нъ скоро той ся въспрѣ, като опасенъ за Церква-та и Държава-та.

ЕРЕТИЧЕСКИ СЕКТИ.

До като Иерархия-та безъ да гледа на духовно-то си звание бѣше занята въ постоянна война за да приведе всяка свѣтска сила подъ власть-та си, до като система-та на церковни-тѣ вѣроучения, съ напрѣдователно-то си развитие опасваше разумъ-тъ съ всестѣсняющи връзски; до като срѣдствата за спасение давани отъ Церква-та всякой день губяхѫ духовния си характеръ и нравственна-та си сила си чрѣзъ едностранни-тѣ умозрѣния на схоластици-тѣ, и при това падахѫ въ мъртвъ механизмъ въ упражнение-то си отъ едно грубо духовенство, което бѣше изгубило всяко почитание къмъ нравственность-та; най послѣ до като тази церковна система бѣше изгубила въ отчаяние-то си надежда че ще може да упражни духовно влияние, и ся стараеше да придобие уважение за себе си чрѣзъ дѣла че вънкашни настѫпвания, не можеше да не произлезе това, дѣто бунтове-тѣ противъ Церква-та, които въ по-ранни-тѣ врѣмена ставахѫ едно слѣдъ друго, сега да порастнѫтъ и да станатъ по многочисленни и по-силни. По ранни-тѣ прѣния бѣха повечето слѣдствия отъ тънки умозрѣния, и по тази причина скоро ся побѣждавахѫ. Но сега една жива морална сила лѣжѣше на кореня на опозици-та противъ Церква-та, която опозиция захвана да напрѣдва, и която вмѣсто да ослабне повече ся усили отъ крьвопролитие-то до което прибѣгнахѫ за да я разрушѫтъ.

Богомили-тѣ слѣдвахѫ да ся распространяватъ въ България подпомагани що бѣхѫ отъ противо—Грьцко-то чувство на Българи-тѣ, които сега бѣха подчинени на Гърци-тѣ и политически и религиозно. Императора Алексий Комненъ като ся научилъ че имало много тайни Богомили даже и помежду първи-тѣ семейства въ Цариградъ, рѣшилъ да не пожали никакъвъ трудъ додѣ ги не издири. Чрѣзъ мѫчение нѣкои членове на секта-та които били арестувани, той (Алексей) ся научилъ че единъ старъ монахъ на име Василий билъ тѣхенъ водитель въ Цариградъ. Той тогазъ пратилъ да викатъ Василия, приелъ го съ голѣма честь и го поканилъ да сѣдне на трапеза съ него и исказалъ желание да бѫде наставенъ отъ него. Испьрво Василий ся недовѣрявалъ и ся прѣдпазвалъ, нъ послѣ падналъ въ сѣть-та поставена за него и исказалъ всички-тѣ вѣроучения на секта-та прѣдъ Императора, присторений-тъ неговъ ученикъ. Задъ завѣса-та стоялъ единъ комуто било порѫчано да запише всичкия разговоръ. Когато разговора ся продължилъ доволно дълго врѣме, завѣсата ся дигнала, и за свое удивление, Василий видѣлъ тамъ първенцит-ѣ на духовни-тѣ и свѣтски разрѣди, първи-тѣ подъ прѣдсѣдателство-то на Патриарха Николая, събрани около него. Обаче той ся исказалъ готовъ да прѣтърпи загуба-та на всичко за вѣроучения-та, които исповѣдвалъ. Богомили отъ всички разреди биле запрѣни нѣкои отъ които исповѣдали, а други отказали да ся били привързани къмъ секта-та. Императора за да отдѣли виновни-тѣ отъ невини-тѣ прибѣгналъ до друга хитрость. Той заповѣдалъ всички да ся доведѫтъ прѣдъ него и прѣдъ едно голѣмо събрание отъ всички-тѣ клонйове на народа. Два огня ся тогава наклали, при единия имало крьсть исправенъ а при другия нѣмало. Тогава Императора обявилъ че като той неможалъ да отличи виновни-тѣ отъ невинннии-тѣ щѣлъ да умъртви всички-тѣ. Тѣзи които искали да умрѫтъ като вѣрующи заповѣдалъ имъ да прѣминать прѣзъ огьня дѣто билъ крьста. По този начинъ той мислялъ че ще узнае Православни-тѣ. Тѣзи той отпусналъ съ нѣколко поучителни думи, но други-тѣ били пакъ хвърлени въ затворъ. Тѣзи които не ся покорили били осѫдени на смърть тамъ, а само Василий билъ изгоренъ (1119). Таkиви мѣрки само спомогнахѫ за увеличение на секта-та (Богомилство-то). Мнозина, които нѣмахѫ нищо обще съ богомилство-то, но които бѣхѫ нозадоволни отъ формализма и свѣтский-тъ духъ на Церква-та, ся отхвърлихѫ като принадлѣжащи на Богомили-тѣ. Константиносъ Хрисомалисъ вѣрвалъ че „всяко пѣяние и молитви, всяко участвувание въ вънкашни-тѣ обряди на Церква-та, всяко изучванпе на Св. Писание е мъртво и безполезно, ако ся отдѣли отъ едно вѫтрѣшно духовно промѣнение, чрѣзъ което человѣкъ ся избавя отъ сила-та на злий-тъ принципъ. Ако и да научи челолѣкъ всяка дума отъ Св. Писание (Библия-та) на усть и въ надигание-то на това знание което възгордѣва, ся завземе да учи други, пакъ това нищо не ползува, освѣнъ ако е придружено съ това по високо наставление въ духовни нѣща, това прѣобразование, това ново настроение дадено на душа-та“. Тѣзи списания ся осѫдихѫ отъ единъ синодъ въ Цариградъ (1140) като Богомилски. Богомили-тѣ слѣдвахѫ да ся распространяватъ и да пущатъ по дълбоки корени въ България дори до основание-то на Второ-то Българско Царство (1186). Отъ тука тѣ ся распространихѫ по цѣла Южна Европа, като приемахѫ разни имена въ разни-тѣ страни и постепенно исчиствахѫ по-възражаеми-тѣ части на тѣхното вѣроучение или ся присъединявахѫ къмъ по Евангелически секти.

Катари-тѣ (Чисти-тѣ) въ Сѣверна Италия и Босна, отъ дѣто ся распространихѫ и въ Франция, бѣхѫ тѣсно свързани съ Богомили-тѣ по вѣроучение, ако и въ нѣкои нѣща тѣ да бѣхѫ по̀ монтанистически, и очевидно бѣхѫ по малко духовенъ клонъ отъ Павликяни-тѣ. Име-то ся даваше на мнозина които не държахѫ тѣхно-то вѣроучение. Хенрициани-тѣ ся основахѫ отъ Хенриха, единъ Швейцарски монахъ отъ Клюни (1116). Хенрихъ, невѣжъ аскетикъ, босъ, хубавецъ, захвана да проповѣда съ голѣмо въодушевление. Негово-то грубо краснорѣчие и реформаторския му духъ привлѣкохѫ цѣла-та страна. Той дигнѫ маска-та на безнравственно-то духовенство, осѫди всѣко насилственно или присторено неженство, поправи развратни жени и принуди даже и по-благородни-тѣ да ся оженятъ явно за нѣкои отъ тѣхъ. Неговий-тъ епископъ Хилдебертъ бѣше много добъръ за да го изгори, но го само испѫди отъ епархия-та. Тои отиде на Югъ и ся присъедини съ Петра Брюиский и почна да проповѣдва съ голѣма распаленость противъ иерархия-та, форми-тѣ и развратъ-тъ на Церква-та. Брюисъ не вѣрвалъ въ крьщение-то на дѣца-та. Изново крьщавалъ тѣзи що били крьстени въ дѣтинство-то си; той такожде отхвърлялъ Господня-та Вечеря и Крьстъ-тъ като почетенъ знакъ. Той не вѣрвалъ въ церкви или въ форми на богослужение. Той билъ изгоренъ отъ една зганъ подстрекана отъ духовенство-то, 1124 въ Св. Гиллсъ. Слѣдъ това Хенрихъ пакъ станалъ скитатель. Той билъ арестуванъ въ Арлъ (1130) и държанъ затворенъ отъ Иннокентия II до 1143, когато билъ прѣдаденъ на грижа-та на Св. Бернарда. Но Хенрихъ скоро пакъ ся намѣрилъ въ свои-тѣ планински убѣжища дѣто съ проповѣди-тѣ си привлѣклъ такова множество щото церкви-тѣ останали безъ хора, хора-та безъ священници, священници-тѣ безъ уважение и таинства-та безъ почетъ. Бернардъ почналъ да проповѣдва противъ него съ голѣмъ успѣхъ, щото ако и да прибѣгналъ Хенрихъ при барони-тѣ които ненавиждахѫ Църква-та и духовенство-то, пакъ той билъ хванатъ отъ Кардиналъ Алберика и прѣдаденъ въ окови на Тулузский-тъ Епископъ. Вѣроятно той умрѣлъ въ тъмница въ (1148). Въ 1183 много еретици биле живи изгорени въ Фланджия. Въ сѫща-та година Папа Луций III. самъ далъ наставления които имали за резултатъ инквизиция-та. Около 1170 Петръ Валдо отъ Лионъ съсъ нѣколко другари почналъ да проповѣдва Евангелие-то по начинъ-тъ на Апостоли-тѣ. Тѣ нѣмали намѣрение да ся дѣлятъ отъ Церква-та. Когато Архиепископъ-тъ имъ запрѣтилъ да проповѣдватъ, тѣ помолили Папа-та съ прошение да имъ позволи. Но когато Луций III. (1184) произнесълъ прѣсѫда на церковно отлѫчение противъ тѣхъ, тѣ рѣшили че трѣбва да ся покорявать повече на Бога отколкото на человѣка.

Изначало едничкий-тъ въпросъ мѣжду тѣхъ и Церква-та бѣше относително исключително-то право на духовенство-то да проповѣдва. Тѣ ся размножили много бърже въ ония страни гдѣто Римска-та Церква бѣше явно най растлѣнна, особенно въ Южна Франция и въ Сѣверна Италия. На всѣкѫдѣ проповѣдвали. Хора-та почнали да желаятъ да дочетятъ Писания-та за себе си. Това ги довело да видятъ други погрѣшки въ Церква-та. Тѣ ся размножили въ Германия и гонения-та на XIII столѣтие само послужихѫ да ги утвърдятъ въ съпротивление-то имъ на Римска-та Церква. Тѣ скоро ся размножили въ Пиемонтъ гдѣто сѫ ся удържели дори и до сега.

Албигойци-тѣ бѣхѫ клонь отъ Катари-тѣ, които ся распространихѫ въ епархия-та Алби прѣзъ XII столѣтие. Тѣхъ ги още наричали Българи и Добри Человѣци (Boni Homines) и прочее, Контъ Реймондъ II. Тулузский бѣ станалъ умразенъ на Папа-та защото ся показалъ вѣротърпимъ къмъ еретици-тѣ. Единъ Папски легатъ (пратенникъ) проводенъ за да искорени ересь-та билъ убитъ, не отъ Реймонда. Тогава единъ Кръстоносенъ походъ ся проповѣда противъ Албигойци-тѣ. Безиеръ столица-та на Роджера, Реймондовъ братовъ синъ, ся прѣвзѣ съ пристѫпъ. Сички-тѣ жители 40,000 били посѣчени. „Избийте всички" казалъ Арнолдъ, Папский пратенникъ „Богъ ще узнае свои-тѣ си." Сички-тѣ Реймондови владѣния както и тѣзи на негови-тѣ съюзници сѫ биле отнели. Но синътъ Реймондовъ слѣдува̀ мѫжественно да ся бори противъ Папа-та, и Людовикъ VIII, Френский Царь, комуто Папа-та бѣ далъ земля-та, за да добие войници за продължавание война-та, биде убитъ въ една битка 1226. Слѣдъ като изгинахѫ стотини хиляди и отъ двѣ-тѣ страни, сключи ся миръ въ 1229 чрѣзъ който Реймондъ бѣ принуденъ да даде голѣма часть отъ земя-та си на Лудовика IX. и да припознае зетя си който бѣше братъ на Лудовика, за свой наслѣдникъ; при това той бѣ длъженъ да плати и голѣми суми на Папа-та. И тъй Тулуза станж часть отъ Франция и ся отвори за инквизиция-та, която въ ржцѣ-тѣ на Доминикански-тѣ монаси тукъ ний-пьрво започна кърваво-то си дѣло. Тъй като име-то Албигойци не ся употрѣби освѣнъ нѣколко врѣме слѣдъ Крьстоносний-тъ походъ, и като Албигойци-тѣ исчезнахж като секта около 100 години слѣдъ това, твърдѣ е вѣроятно че име-то е заключавало сички-тѣ разни секти въ Тулуза които не ся съглясявали съ Римска-та Церква въ врѣме на Крьктокосний-тъ походъ.

Много други секти ся явихж прѣзъ този периодъ както секта-та на Бегарди-тѣ на Реинъ, Пифилейци-тѣ въ Фландрия Апостолски-тѣ Братия въ Италия и прочее. Тѣ бѣхж всички малко или много противни на обичаи-тѣ ако не и на вѣроучение-то на Римска-та Церква.

* * *

ГЛАВА IX.

Отъ врѣме-то когато Папство-то почна да ослабява до Реформация-та 1295—1517.

ОБЩЪ ПРѢГЛЕДЪ

Дѣло-то на Срѣдновѣковна-та Церква бѣше трояко; да покори на Евангелие-то груби-тѣ плѣмена на Срѣдня и Сѣверна Европа; да не остави Церква-та да ся подчини отъ Държава-та, и да сьбере и прѣдаде древньото учение. Тя бѣше учитель на народи-тѣ; и когато си свърши работа-та, тѣхно-то ученическо състояние трѣбваше да прѣстане. Тя даже мѣряше къмъ всемирно владичество; и когато намираше че духовни-тѣ оржжия не сж доволно силни, тя прибѣгваше и до лукавство и насилство. Вънкашна-та Церква и нейний-тъ авторитетъ станахж все и въ все. Истина-та се отождестви съ догми-тѣ на Събори-тѣ или на Папи-тѣ. Духовний-тъ животъ течѣше прѣзъ едва рутина отъ форми и формули които го почти задушихж. Нито бѣше това всичко; нови узурпации замѣстихж старото Католичество. Непоносими грабителства исчерпвахж злато-то отъ всички-тѣ Европейски държави; симония-та стана правило. Насилства-та и индулгенции-тѣ се умножихѫ. Папство-то много ослабнѫ отъ това дѣто паднѫ подъ Френско влияние, но прѣобразователни-тѣ Събори, Констанский (1414) и Базелский (1431—1443) не можахѫ да измѣнятъ политика-та му. Мощно-то орѫжие на Инквизиция-та немилостиво се употрѣбяваше за да приведе всичко въ съгласие съ тази политика. Виклифъ, който бѣ прѣвелъ Библия-та на Английски и бѣ нападналъ нѣкои отъ появни-тѣ злоупотрѣбения на Папство-то, ся възнагради съ това дѣто му ся ископахѫ и изгорихѫ кости-тѣ (1425) като кости на единъ еретикъ. Хуссъ биде изгоренъ живъ (1415) въпрѣки факта че защита му ся бѣше обѣщала. Иеронимъ Пражский и Иеронимъ Савонарола и двама-та прѣтърпѣхѫ мѫченическа смърть по причина на старания-та си да прѣобразуватъ Церква-та отъ вѫтрѣ. Десетини и даже стотина хиляди души бивахѫ хвърлени въ тъмница и ставахѫ мѫченици по причина на прѣдполагаемо-то имъ съчувствие съ прѣобразователни-тѣ наклонности на този периодъ. Но дѣто единъ падаше десетина се подигахѫ да му зематъ мѣсто-то, додѣто найпослѣ ся намѣри водитель въ Лутера който можѣ да основе една реформирана (прѣобразувана) церква вѫнъ отъ Римо-Католическа-та, и да я защити противъ всички-тѣ нападения на противници-тѣ ѝ.

Прѣзъ по голѣмата часть на този периодъ (до 1472) Руссия бѣше подъ управление-то на Татарски-тѣ Ханове. Въ послѣдня-та часть на XIV столѣтие Тамерланъ съедини пакъ подъ едно управление Татарско-то Царство на Чегизъ Хана, слѣдъ което сила-та на Татари-тѣ почна набързо да отпада, и Иванъ I Великий стана абсолютенъ самодержецъ въ Руссия въ 1472. Селджукски-тѣ Турци бѣхѫ ся покорили отъ и принудили да плащатъ данъкъ на Ченгизъ Хана; но когато негови-тѣ прѣемници ся раздѣлихѫ и отслабнахѫ, тѣ изгубихѫ влияние-то си въ Юго-Западна-та часть на Азия. Османъ, който бѣше на чело на нѣколко хиляди Турци, които бѣхѫ принудени отъ Монголи-тѣ да бѣгатъ отъ Туркестанъ, основа врьху развалени-тѣ на Селжуский-тъ Султанатъ Оттоманска-та империя (1299). Гърци-тѣ по непростителна небрѣжность оставили проходи-тѣ на гора-та Олимпъ незапазени и прѣзъ тѣхъ Турци-тѣ нахлули въ Витиния и скоро прѣвзели една отъ най-богати-тѣ Грьцки провинции (1291). Османова Синъ Орханъ прѣвзѣлъ Никомидия и Никея около (1330) и положилъ врьхъ здрави основи Оттоманска-та империя чрѣзъ насилствено налагание Мохамеданска-та вѣра на плѣнници-тѣ си и зачисляване-то имъ въ редове-тѣ на Турска-та войска. Раздѣления-та помежду Грьци-тѣ и нападения-та на Българи-тѣ скоро прѣдадохѫ цѣла-та срана въ рѫцѣ-тѣ на Турци-тѣ. Цариградъ ся прѣвзѣ на 29-й Май 1453. Грьция ся покори въ 1490. Молдавия наскоро послѣдва, и даже

Виена ся обсади наскоро слѣдъ свършвание-то на този периодъ.

Откритие-то на Новий-тъ Свѣтъ отъ Христофора Колумба на 12-й Окт. 1492 бѣше най-забѣлѣжително-то събитие прѣзъ този периодъ. Изнамѣрвание-то на книгопечатание-то и съживление-то на учение-то, което послѣдва падание-тѣ на схоластика-та, упражнихѫ и двѣ-тѣ голѣмо влияние върху послѣдня-та часть на този периодъ.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ

Оная форма на Християнство което тъй прилѣжно ся бѣ распространила отъ Несторианци-тѣ по Сибиръ и Татарско въ срѣдни-тѣ вѣкове, прие голѣмъ ударъ отъ завоевания-та на Ченгизъ Хана въ XII столѣтие; но пакъ то прѣживѣ и процъвтѣ до появление-то на Тамерлана въ XIV столѣтие. Томерланъ е билъ синъ на единъ овчаръ и ся въздигналъ съ собственна-та си храбрость и благоразумие. Той е билъ единъ отъ най-успѣшни-тѣ войници що сѫ живѣли. Той ся хвалялъ че въ слѣдствие на свои-тѣ побѣди той ималъ три-тѣ части на свѣта подъ своя контрола. Той билъ Мусулманинъ и вѣрвалъ че било негова длъжность да воюва противъ Християни-тѣ, и ги принуди да приематъ религия-та на Корана. Заради това той имъ причинилъ неисказани злини, като заповѣдвалъ да ги колятъ съ хиляди, а други осѫждалъ на всегдашно робство. Отъ него Християнство-то въ Цѣла Централна Азия ся съсипало.

Но това, що Християнство-то изгуби на Истокъ отчасти ся запълни отъ това което спечели въ Испания, дѣто Фердинандъ и Изабелла владѣтели-тѣ на Кастилия и Арагонъ като съединихѫ сили-тѣ си, слѣдъ като ся съчетохѫ въ бракъ, можахѫ съвършенно да покорятъ царство-то на Маври-тѣ или Сарацини-тѣ (1492). Маври-тѣ останахѫ като покоренъ народъ додѣто — подъ подстрекателство-то на Римо-Католически-тѣ священници, но за голѣма вреда на Испания — тѣ бидохѫ испѫдени въ 1610.

Прѣзъ този периодъ Папи-тѣ сѫ били тъй користолюбиви и властолюбиви както въ кое да било врѣме, при все това нѣколко събития ся случихѫ които клоняхѫ къмъ скратявание на авторитетъ-тъ и сила-та имъ. Първо-то бѣше распра-та на Бонифация VIII. (1294—1303), единъ отъ най-рѣшителний-тъ отъ Папи-тѣ, съ Филипа Красавеца, Френский-тъ Царь. Бонифаций твърдѣлъ че Френский Царь, както всички други царие, длъжалъ съвършенна покорность на Римский-тъ Епископъ, и то не само въ религиозни работи, но и въ свѣтски. Царь-тъ отговорилъ твърдѣ остро и строго. Папа-та повторилъ прѣдишни-тѣ си утвърждения и обнародвалъ знаменита-та си булла нарѣчена отъ първи-тѣ ѝ двѣ думи, "Unam Sanctam," въ която той утвърдявалъ че Иисусъ Христосъ прѣдалъ на Церква-та си двояка сила, духовна и свѣтовна;

ШИНСКА БИБЛИОТЕКА

че всичкий-тъ человеческий-тъ родъ билъ подчиненъ на Папа-та, и че всички които не приимали това учение били еретици и не можали да ся спасѫтъ. Отъ друга страна Царь-тъ въ едно събрание отъ свои-тѣ благородни публично обвинилъ Папа-та въ еретичество, симония, нечестность и други прѣстѫпления, и настоявалъ да ся свика всеобщъ съборъ за да го свали отъ служба. Папа-та тогава отлѫчилъ отъ Церква-та Царя и всички-тѣ му приверженници (1303). Филипъ направилъ въззивъ отъ това рѣшение къмъ единъ всеобщъ съборъ и послѣ испратилъ единъ свой агентъ въ Италия съ една малка войска, която заплѣнила Папа-та и му направила много други оскърбления подъ влияние-то на които той умрѣлъ. Казватъ че смърть-та му ся причинила отъ ядъ. Бонифаций билъ послѣдуванъ отъ Бенедикта XI, който умрѣлъ слѣдующа-та година (1304). Филипъ тогава сполучилъ да направи да ся избере за Папа Бордойский Епископъ, единъ Френецъ, и го придумалъ да прѣмѣсти сѣдалище-то на Папство-то отъ Италия въ Франция (1305). И тъй Папство-то ся прѣмѣсти въ Авинйонъ въ Франция, дѣто стоя повече отъ 70 години, единъ периодъ който Италианци-тѣ наричатъ тѣхно-то *Вавилонско Плѣнение.*

Това прѣмѣстване бѣше въ много отношения врѣдително за Папи-тѣ. Тѣхни-тѣ неприятели въ Италия, Гибелини-тѣ и други, показахѫ по голѣма смѣлость отъ по-напрѣдъ;

тѣ поколебахѫ авторитетъ-тъ имъ, опустошихѫ земи-тѣ имъ и по този начинъ прѣкъснахѫ парични-тѣ имъ срѣдства. Тѣхний-тъ примѣръ ся послѣдвалъ и отъ други части на Европа; хора-та въобще отдавали много по-малко авторитетъ на Папски-тѣ заповѣди които сѫ издавали отъ Франция, нежели на онѣзи които по-прѣди излизали отъ Римъ.

Пьрвий.тъ Папа който папувалъ въ Авинйонъ зелъ име-то Климентъ V. Той ся управлявалъ прѣзъ всичкий-тъ си животъ отъ воля-та и прищевки-тѣ на Филипа Красавеца. Той билъ послѣдванъ отъ Иоанна XXII (1316—1324), който е останалъ забѣлѣжилъ главно по безцѣлна-та си распра съ Лудовика Баварский, Германский Императоръ, и за искуство-то си въ придобивание и задържание пари. Той билъ обвиняванъ въ ересь къмъ края на живота си, но голѣма-та му ересь види се да е била практическа; защо-то слѣдъ смьрть-та му намѣрили въ касси-тѣ му не по малко отъ двадесетъ и петь фиоринта пари въ брой, и скѫпоцѣнни ссѫдове които чрѣзъ продавание-то на церковни бенефиции той бѣ искубалъ отъ народа и отъ нисше-то духовенство прѣзъ папувание-то си.

Още четирма Папи, Бенедиктъ XII (1334—1342), Климентъ VI (1352—1362) и Урбанъ V (1362—1370) стоели въ Авинйонъ; но Григорий XI ако и да бѣ Френецъ билъ заставенъ да прѣмѣсти сѣдалището си въ Римъ. Това ся счело за необходимо нуждно, защото той ималъ нужда да възстанови тишина въ Италия и да си присвои пакъ градове-тѣ и мѣста-та които бѣхѫ отнели отъ владѣния-та на Церква-та.

По смъртьта на Григория XI. Кардинали-тѣ набързо избрали за Папа Италиянеца Урбана VI на Папский-тъ прѣстолъ; но скоро ся раскаяли за избора си, и като ся оттеглили въ Неаполъ, тѣ избрали Климента VI. за Папа. И така ся появили двама Папи които управлявали въ едно и сѫщо врѣме—Урбанъ VI въ Римъ и Климентъ въ Авинйонъ, и така почнѫ тъй нарѣчена-та велика Западна схизма. +Това бѣше второ-то събитие което спомогнѫ за намаляване авторитета и сила-та на Папи-тѣ; защото до като тѣзи съперници и началници на Церква-та сѫ ся нападали единъ другъ съ церковни отлѫчения, анатеми и други враждебни мѣрки. невъзможно бѣ да иматъ хора-та онова уважение и почитание което Папи-тѣ бѣхѫ имали по напрѣдъ. +Европейски-тѣ владѣтели на които толкова пѫти ся бѣ казало че били само слуги на Папи-тѣ, сега станахѫ тѣхни сѫдии и господари, и много хора додохѫ до заключение че е по-безопасно да повѣрятъ спасение-то си Богу отъ колкото да уповаватъ на спорящи и единъ противъ други воюющи Папи.

Въ едно опитвание да ся изцѣри този плачевна схизма въ 1409, третий Папа ся създалъ, който зелъ име-то Александръ XXIII. Вмѣсто двама Папи сега станѫхѫ трима, които сѫ установихѫ въ разни мѣста и ся противяхѫ единъ на другъ по всевъзможенъ начинъ; кардинали сѫ били мѫчени и убивани; голѣми сумми пари сѫ ся земали на сила и пр.

За да прѣдвари нетърпими-тѣ злини происходящи отъ такова състояние на работи-тѣ, Императоръ Сигизмундъ убѣди едного отъ Папи-тѣ, Ивана XXIII, да свика единъ вселенски съборъ въ Констанцъ въ 1414 г. Този бѣше най голѣмия вселенски съборъ който ся е събиралъ нѣкога въ Християнска държава. На него присѫствувахѫ освѣнъ Германския Императоръ и единъ Папа, двадесеть князя и сто и четиридесеть контове, повече отъ двадесеть кардинали; седемъ патриарси, двадесеть архиепископи, деветдесеть епископи, и шесть стотинъ души духовни сановници и около четири хиляди свещенници. Главна-та цѣль на този съборъ бѣше да тури край на несъгласия-та помежду Папи-тѣ; и това той успѣшно извърши. Той (събора) утвърди своя авторитетъ и обнародва единъ декретъ че Папа-та подлежи на контрола-та на цѣла-та Церква. Тогава той пристѫпи къмъ отстраняване-то на трима-та сѫществующи Папи и назначи новъ Папа на тѣхно мѣсто, който усвои име-то Папа Мартинъ V (1417—1431). Очакваше ся събора да пристѫпи къмъ преобразование-то на Церква-та, тъй като това бѣше часть отъ главна-та цѣль, за която бѣше ся свикалъ, и което всички добри человѣци най усърдно ся желаяли. Слѣдъ като държа сессии-тѣ си повече отъ три години, той ся растури прѣди да ся опита да направи нѣкои реформи. Даде ся обаче едно обѣщание, че другъ съборъ щѣлъ да ся събере въ края на петь години; нъ повече отъ дванадесеть ся изминахѫ прѣди това обѣщание да ся испълни. Събора рѣши двѣ нѣща: първо чэ Папа-та подлежи на церковенъ съборъ, и второ че никаква вѣра не трѣбвало да ся държи съ еретици, както ся и показа на дѣло чрѣзъ изгаряние-то на Иоанна Хусса слѣдъ като Императора му бѣше далъ и гаранция за безопасность. Така ся санкционира едно отъ най низски-тѣ начала на Иезуитска нравственность.

Обѣщания съборъ за прѣобразование-то на Церква-та ся събра въ Базелъ въ Януарий 1431; наскоро слѣдъ който Мартинъ II. умрѣ. Той ся послѣдва отъ Евгения IV. който потвърди всичко щото Мартинъ бѣ пожелалъ събора да извърши. Но когато събора ся залови усърдно съ нуждна-та работа за прѣобразование на Церква-та, Евгений ся скара съ него и ся опита да го растури; нъ като несполучи въ това, той въздигнѫ другъ съборъ противъ Базелский въ Феррара въ Италия. Базелския съборъ, разсърденъ отъ това и други дѣла на Евгения, пристѫпи да го лиши отъ служба-та му, но той напротивъ го анатиматиса и унищожи всички-тѣ му дѣла. Въ Септ. 1439 Базелский съборъ избра новъ Папа който прие титла-та Феликсъ

V. Така нова схизма започна вмѣсто оная която ся бѣше поизцѣрилѫ въ Констанцъ защото сега не само че имаше двама Папи които ся хуляхѫ и ся проклинахѫ единъ други, нъ и два противни събора, единия въ Базелъ, а другия въ Феррара, който по послѣ ся прѣмѣсти въ Флоренция. Базелский съборъ ся разиде въ 1443 съ надѣжда слѣдъ не много врѣме пакъ да ся събере и да довьрши започнатото си дѣло.

Флорентийский съборъ биде главно занятъ въ праздно-то опитвание да рѣши старий споръ помежду Латини-тѣ и Гърци-тѣ (Римо-Католици-тѣ и Източно—Православнитѣ). Единъ миръ ся най-послѣ сключи, който безнадѣжно-то положение на Гърцкия Императоръ го направи да приеме за да придобие помощъ; нъ когато пратенници-тѣ отъ Цариградъ ся завърнахѫ у дома си, условия-та ся отхвърлихѫ и това остави двѣ-тѣ страни тъй както си бѣхѫ прѣди събора. Евгений умрѣ въ 1447 и ся послѣдва отъ Николая V., ученъ и умѣренъ человѣкъ, чрѣзъ влияние-то на когото Церква-та пакъ ся съедини подъ единъ глава.

Каликстъ III. (1455—1458) принуди Турци-тѣ да дигнатъ обсада-та на Бѣлградъ (1456), но Папство-то бѣше толкова ослабнало щото той неможѣ да подигне Крьстоносенъ походъ противъ Турци-тѣ. Учения Пий II слѣдвà тѣзи усилия противъ Турци-тѣ и даже прѣдложи да поведе лично Кръстоносенъ походъ; нъ той умрѣ прѣди да започне това дѣло. Той бѣше най послѣдния великъ Папа на Срѣдни-тѣ Вѣкове. Той ся възпротиви на отнасяние-то до Събори и оздрави уничтожение-то на Прагматическа-та Санкция.

Павелъ II (1464—1471) бѣше скжперникъ и гонитель на наука-та. Секстъ IV (1471—1484) бѣше нисъкъ политикъ, който вмѣсто да съедини Италия противъ Турци-тѣ присъедини ся съ едно съзаклятие противъ Медичи-тѣ. Той благоприятествува на инквизиция-та и позволи отваряние-то на безчестни домове. Иннокентий III (1484—1492) употрѣби влияние-то си да убогати седемъ-тѣ свои незаконни дѣца. Той бѣше отъ Грьцко происхождение. Той води двѣ войни съ Фердинанда Неаполитанский-тъ Царь. Наистина той насърдчи князове-тѣ и народа да прѣдприематъ походи противъ Турци-тѣ. Но когато Джемъ, братъ и противникъ на Турския Султанъ Баязита II., ся прѣдаде нему отъ Родоски-тѣ Рицари, вмѣсто да го прати на чело на една войска противъ Турци-тѣ, той го задържа въ затворъ, защото приимаше годишенъ данъкъ отъ Баязита. Александръ VI. Борджия (1492—1503) бѣше безъ съмнѣние най-развратний-тъ отъ всички-тѣ Папи. Той купи Папство-то и справедливо ся е наричалъ Папский-тъ Неронъ. Той не само че нѣмаше никакво благочестие но и нѣмаше и никакъвъ срамъ. Той ималъ четири сина отъ една наложница, отъ които билъ и прочутия Цезаръ Борджия; такожде и една дъщеря наравно нечестива, на име Лукреция. Той билъ съюзникъ съ Турци-тѣ противъ Франция. Всичка-та му цѣль ся вижда да е била да въздигне и убогати дѣца-та си безъ да глѣда на честность, или на благоприличие. Той умрѣ отъ отрова, която той и синъ му Цезарь бѣхѫ приготвили за нѣкои Кардинали. Пий III умрѣлъ на двадесетъ и вторий день слѣдъ избирание-то си, и билъ послѣдванъ отъ Юлий II (1503—1513). Той започна да гради Церква-та Св. Петъръ, която ся свършила слѣдъ повече отъ сто години и костувала повече отъ триста (300,000,000) милиона лева. Юлий ся е наричалъ "Лудия войникъ". Главна-та цѣль на негово-то управление бѣше да замѣси цѣла Европа въ война. Франция биде отлѫчена отъ Церква-та отъ него, и единъ съборъ свиканъ отъ Френци-тѣ въ Пиза е билъ унищоженъ отъ 18-й Вселенский Съборъ свиканъ отъ Юлия, който умрѣлъ до дѣто той държалъ засѣдания-та си. Львъ X. (Медичи) (1513—1523) донесе до Папство-то раскошество-то, любовь-та къмъ изящни-тѣ искуства и равнодушие-то които отличавахѫ домъ-тъ му. Унищожение-то на Прагматическа-та Санкция и приемание-то на това унищожение отъ Французския Царь подъ влияние-то на лукавия Львъ, бѣше най важно-то събитие на това Папствувание. То направи Папа-та пакъ върховенъ да потѫпче права-та на държави-тѣ; но то доказа также че събори които ромирани отъ Папа-та не можатъ да прѣобразуватъ нито Папство-то нито Церква-та. Това бѣше едно възвание за прѣобразование вънъ отъ контрола-та на Папство-то, и на възвание-то изведнъжъ отговори Лутеръ.

На Истокъ Грьцко-то Царство постоянно отслабваше отъ нашествия-та на Турци-тѣ. За да отстранатъ опастность-та която ги заплашваше, Грьцки-тѣ Императори почти непрѣкъснато прѣзъ XIV столѣтие търсихѫ помощь отъ Западни-тѣ Сили; и ся потрудихѫ да съединятъ двѣ-тѣ раздѣлени Церкви; но освѣнъ тѣхъ и една малка партия въ дворъ-тъ никой другъ не е билъ склоненъ да отстѫпи, и така всички усилия по необходимость сѫ били прѣкратени. Първо Императоръ Андроникъ III Палеологъ (1328—1341) отвори нови прѣговори (1333) въ слѣдствие на които Гърцко-то посолство прави прѣговори въ Авинийонъ (1339), но напраздно. Наистина найотличний-тъ отъ тѣзи посланници, Гърцкий Аботъ Барлаамъ се рѣши отъ прѣпирни-тѣ си съ Григория Паламаса да влѣзи и самъ въ Латинска-та Церква (1341) и покани прѣдишни-тѣ си другари въ вѣра-та да го послѣдватъ. Но даже и постѫпка-та на самий-тъ Императоръ Иоанна Пандолога V (1341—1391) който въ утѣснителни-тѣ обстоятелства въ които се намираше нѣколко пѫти даде клѣтва на вѣрность на Папа-та, пакъ не сполучи да повлияе връху Грьцкий народъ да послѣдва неговий-тъ примѣръ. Синъ-тъ приемникъ-тъ му Мануилъ II, (1391-1425) даже писа противъ Латини-тѣ. Нѣколцина Грьцки списатели, като Нилъ Кабасиласъ (1340), Максими Планудисъ, Нилъ Дамила (1400) и много други писахѫ противъ отличителни-тѣ учения на Латинска-та Церква прѣзъ това столѣтие. Но колкото дълбоко вкоренена и да бѣше антипатия-та на Гърци-тѣ къмъ Латини-тѣ, постоянно-то приближавание на разорение-то отъ Турци-тѣ принуди Грьцкия Императоръ Иоанна VII отъ година-та 1435 да опита пакъ всяко срѣдство за придобивание помощь отъ Латини-тѣ чрѣзъ съединение на Церква-та. Прѣпирня-та помежду Папа-та и Базелский-тъ синодъ забрани съглашение-то. Императоръ-тъ най-послѣ ся хвърли въ обятия-та на Папа-та и въ 1438 отиде лично съ много епископи въ Италия. Но въ събора който ся отвори въ Феррара и ся прѣмѣсти въ Флоренция Февр. 1439, за дълго врѣме всичко ся виждаше че ще ся изгуби въ една безкрайна прѣпирня; но нужда-та направи Гърци-тѣ остѫпчиви, и на 6 Юлий 1439 тѣ подписахѫ условия-та за съединение прѣдписани отъ Папа-та. Отъ друга страна тѣ занесохѫ съ себе си разногласие въ свое-то отечество. Общо-то негодувание направи нѣкои отъ Епископи-тѣ да си оттеглятъ подписи-тѣ. Голѣмо-то болшинство гърци които вече живѣяхѫ подъ Турско владичество, произнесохѫ ся рѣшително противъ всякакви наклонности къмъ Латини-тѣ. Нещастний-тъ Императоръ ся постарà до колкото можѣ да удържи съединение-то ненарушено, въ суетна-та надежда че ще може чрѣзъ това да подкрѣпи люлѣющий ся прѣстолъ. Но това послужи повече за ускорение нежели за отвращение на належаще-то разрушение. Слѣдъ акта на Уния-та (съединение-то) съ Гърци-тѣ послѣдва въ Флоренция празданий-тъ показъ на едно подновено съединение съ Арменци-тѣ (1440) безполезность-та на което лесно можеше да ся прѣдвиди. Тогава ся явихѫ на събора, който въ 1442 ся прѣмѣсти въ Латерана, единъ редъ посланници отъ всички-тѣ Источни Церкви, които искахѫ примирения съ Римска-та Церква чрѣзъ Папски декрети (рѣшения). Това бѣ очевидно назначено да придобие публично-то мнѣние на Западний-тъ свѣтъ въ полза на Папа-та, като покаже че ужъ има едно общо съединение на всички Християнски страни подъ Папство-то, и по този начинъ да стрѣсне и проводи въ покорность твърди-тѣ приверженци на Безелский-тъ съборъ.

Ако приемѣхме че просто-то извършвание на Кръщение-то е равносилно съ обращение къмъ Християнство-то, тогазь обращение-то на послѣдни-тѣ язически народи почнѫ прѣзъ този периодъ. Въ Литуания нѣколко частни лица бѣхѫ ся вечь присъединили съ Русска-та Церква, когато Великий Князъ Ягеллонъ, зѣ да земе млада-та Хедвигъ за жена и съ нея Полска-та корона, ся кръсти въ Римо-Католическа-та Церква (1386), и изиска да послѣдватъ негова примѣръ. Много отъ Литуанци-тѣ наистина ся покрьстихѫ; но вѣрвания-та имъ си останахѫ за дълго врѣме язически. Сѫщо-то нѣщо станѫ и съ обращение-то на Лапладци-тѣ, което се почнѫ отъ Хемлинга, Ипсалский-тъ Архиепископъ въ 1335. Папи-тѣ още слѣдвахѫ да ся лъжатъ съ празната надѣжда че ще придобиятъ Монголи-тѣ. Повече-то отъ тѣхни-тѣ плѣмена ся исказахѫ толкозь по-рѣшителни въ полза на Мохамеданство-то. Младо-то Христианско общество въ Китай съвършенно ся растрои чрѣзъ испѫждание-то на Монголи-тѣ отъ страна-та въ 1369.

Изродявание-то на Христианство-то ся показа отъ жестокость-та съ която ся принуждавахѫ друговѣрци-тѣ да го пригръщатъ. Въ Испания въ 1390 едно твърдѣ жестоко гонение противъ Евреи-тѣ ся подигна и ся распространи по цѣла-та страна. Много обращения къмъ Христианство-то послѣдвахѫ. Фердинандъ и Изабелла въ 1492 остави Евреи-тѣ да си изберѫтъ помежду кръщение и изгнание. Едно голѣмо число отъ тѣхъ които останахѫ твърди намѣрихѫ прибѣжище въ Португалия. Но Емануилъ Великий въ 1496 имъ наложи сѫщий-тъ изборъ. Той имъ отне дѣца-та и зароби всички които ся не рѣшавахѫ що да правятъ. Гранада, послѣдний-тъ градъ на Маври-тѣ, при прѣдавание-то ѝ въ 1492 положи и това условие да упражнява свободно праотеческа-та си религия и закони. Но слѣдъ прѣдполагаемо-то откритие на тайни съзаклятия, сѫщий-тъ жестокъ законъ ся направи и противъ тѣхъ (1498) и въ 1501 останали-тѣ твърди Мусулмани бидохѫ принудени или да оставятъ отечество-то си или да ся подчинятъ на робство. Така въ Пиринейский-тъ Полуостровъ ся увеличи злощастия-та на стада похристиенчени-тѣ които бидохѫ прѣдадени като плѣчка на Инквизиция-та. Не по-малко възмутителенъ способъ на обращение послѣдва въ ново открити-тѣ земи на Америка и на Западни-тѣ брѣгове на Африка прѣзъ това столѣтие. Кога-то на Туземци-тѣ въ Америка ся наложи на сила робство-то и Християнство-то, само Доминиканци-тѣ протестирахѫ противъ жестокость-та при всичко че тѣ удобрихѫ сѫщо-то нѣщо въ Африка. Милиони погинахѫ; но трудове-тѣ, на Вълртеломея де Лас-Казалъ да постигнатъ съмнителний-тъ си резултатъ — освобождение-то на Индианци-тѣ отъ Карла V. съ позволение-то на робна-та търговия съ негри—сполучеха.

ЦЕРКОВНО УПРАВЛЕНИЕ.

Индулгенций и Инквизиций или награди и наказания бѣхѫ най отлични-тѣ чърти въ церковно-то управление прѣзъ този периодъ. Церква-та бѣше много богата въ заслуги-тѣ на Христа и на святии-тѣ; но тя ся нуждаяше отъ пари за да въздигне войски да ся биятъ противъ Турци-тѣ, да строи събори, церкви и да поддържа свои-тѣ Папи и Епископи. Видяше ся като справедлива размѣна да расправи (продаде) нѣкои отъ заслуги-тѣ за да увеличи парични-тѣ си срѣдства, и тъй индулгенции ся продавахѫ които освобождавахѫ купувачъ-тъ отъ всяко наказание въ чистилище-то заради грѣхове-тѣ за които ся купуваше индулгенция-та. Нѣмаше нужда да ся прави съразмѣрность помежду платени-тѣ пари и сила-та на индулгенция-та. Единъ богатъ человѣкъ за една волность трѣбваше да плати висока цѣна, а единъ сиромахъ за нѣколко стотинки можеше да ся сдобие съ индулгенция която би покрила грѣхове-тѣ на цѣлий-тъ му животъ, стига само да си остане той въ Церква-та. Една юбилейна индулгенция можеше да ся даде отъ Папа-та всяки 50 години която би приключила всяка смѣтка до онова врѣме. Но ако нѣкои би поискалъ юбилейна индулгенция която да има сила помежду единъ юбелей и дурги т. е. за 50 годиии, отъ него ся искало да плати голѣма сумма. Прѣзъ този периодъ всякакъвъ видъ индулгенции ся умножихѫ въ Церква-та, и станахѫ изворъ за голѣми доходи, тъй що лъжливи индулгенции ся продавахѫ на прости-тѣ хора отъ тѣзи които сѫ биле доволно остроумни да ги прѣправятъ. Урбанъ VI въ 1389 учреди юбилейна индулгенция за всяка 33-та година. Павелъ II., въ 1476 я направи за всѣка 25-та година. До колкото Папи-тѣ се правели тѣзи индулгенции да зависятъ произволно отъ испълнение-то на нѣкои вънкашни условия; до колкото тѣ даваха на едни и отказвахѫ на други, това отъ което всички вѣрующи би могли на равно да притезаватъ, тѣ сѫ постѫпвали не като настоятели, но като абсолютни господари на духовни благодати. Тѣ правехѫ сѫща-та погрѣшка когато давахѫ нѣкои права които сѫ падали на равно на всички като привилегии на нѣкои частни лица или общества. Ако бѣше взможно на Папа-та да освобождава членове отъ своя-та церква отъ страдание въ читилище-то, тогазь негова длъжность е било да струва това и да го струва безплатно. Но ако Папство-то се показа много користолюбиво въ употрѣбение-то на индулгенции, то бѣше отъ друга страна извънредно жестоко въ употрѣбение-то на Инквизиция-та. Магесничество и аресъ бѣхѫ грѣхове за които нѣмаше индулгенция. Всѣко критикувание на Папство-то и всѣко съпротивление на злоупотрѣбление-то или учение-то имахѫ извора си въ единия или другия отъ двата тѣзи непростими грѣхове. Въ сравнение съ ужасни-тѣ наказания на Инквизиция-та, изгонение-то и запрѣшение-то особенно като тѣ са употрѣбявахѫ за малки причини изгубехѫ прѣдъ миряни-тѣ повече и по вече значение-то си, и отъ какъ Синадални-тѣ сѫдилища бѣхѫ почнали да наказватъ чрѣзъ налагание глоби, тѣ са обърнахѫ на едно срѣдство за обогатявание на Епископи-тѣ. Невинни лица често сѫ се принуждавали да се откупватъ отъ лъжливи обвинения. Въ врѣме на Папска-та схизма и на прѣобразователни-тѣ събори, сила-та на инквизиция-та са виждаше да е строшна, заедно съ ония на иерархия-та; но когато послѣний-тъ още веднъжь си издигнѫ глава-та, първата захванѫ изново дѣло-то си въ Испания и Германия съ по кръвожедна енергия даже отъ понапрѣдъ. Въ Испания то бѣше нуждно за да покори нови-тѣ Християни, които обърнаха на сила измѣжду Евреи-тѣ отъ 1491 год., и които тайно ся придържахѫ праотеческа-та си религия. Инквизиция-та въздигната заради тѣхъ въсприе особенъ характеръ отъ факта че Сикстъ IV даде на Фердинанда и Изобелла (1478) власть да назначаватъ и свалятъ инквизитори-тѣ и да конфускуватъ имущества-та на осѫдени-тѣ въ полза на Царско-то ковчежничество. Испърво двама инквизитори ся назначихѫ (1480); а наскоро за да ся въведе пò-голѣма система и единство въ кръвнишко-то дѣло двама-та ся замѣстихѫ съ единъ главенъ Инквизиторъ *Тома де Торквемода.* Подинквизитори веднага се назначихѫ отъ него въ всички важни мѣста, и снабдихѫ съ най подробни наставления. Подинквизитори-тѣ се заобиколихѫ отъ помощници. Всѣко съпротивление даже отъ страна на граждански-тѣ власти се надвиваше чрѣзъ терроръ. Даже Кортизи-тѣ (Испанский-тъ Парламентъ) не можехѫ да се намѣсятъ. Врѣхъ безчисленни погрѣбителни ритии гражданска-та свобода ся жертвуваше за царскийтъ деспотизмъ, не по-малко отколко-то и разумъ-тъ на религеозниятъ фанатизъмъ. Даже и епископи-тѣ, вмѣсто да бѫдѫтъ сѫдии бѣха принудени да се покорятъ на нова-та инквизиция; и сами-тѣ Папи не можахѫ вече да обоздаятъ идра-та, която отъ прѣсищание бѣше станала по силна и отъ тѣхъ. Страхъ и недовѣрие се вмѫкнахѫ въ най близскитѣ и най свѣти сродства; жестокость отмѫщение, злоба и лицимѣрие се всѫдихѫ дълбоко въ характера на народа който пъшкаше подъ това страшно иго. Помѣжду години-тѣ 1480-1506, само въ Испания сѫ биле изгорени живи 10,464 лица, на образъ 7332, и 122,460 сѫ биле наказани.

Новъ потикъ се даде на инквизиция-та въ Германия по другъ начинъ, но съ не помалко кръвожедни резултати. Тайни-тѣ събрания на еретици-тѣ за дълго врѣме сѫ считали като единъ видъ договори съ диавола; но магеничество-то като се е считало опасно за всѣкого мразало ся е повече и отъ еретичество-то. Съобразно съ това и Иникентий VIII въ 1484 увѣдомили Германци-тѣ че биле въ опасность отъ всѣка страна отъ магесници, и натовари двама-та инквизитори, Хенриха Кремера и Якова Спренгера да ги прислѣдва съ голѣма строгость. За да убѣдятъ невѣрующи-тѣ и да приготвятъ нова-та служба за работа, тѣ издадохѫ и една книга въ която тѣ обяснявахѫ какъ тѣзи отъ диавола обладани еретици биле причина-та на всичкитѣ болести и злощастие на народа. Само подъ голѣма опасность и безъ никакавъ успѣхъ нѣколко по здраво мислящи мѫжье ся исказали противъ тази измама. Многочисленни лица прѣтърпѣха смъртни наказания чрѣзъ изгаряние съ огнь. Много лица които не бѣхѫ даже еретици, бидохѫ пожъртвовани. Наедно съ тѣзи тайни-тѣ еретици бивахѫ гонени съ по-голѣмъ успѣхъ като магесници. Защото даже и свѣтски-тѣ власти почнаха да са надварватъ съ инквизитори-тѣ въ гонения-та. Остава само да дадемъ кратко описание на нѣкои отъ по забѣлѣжителни-тѣ тъй називаеми еретици които пострадаха чрѣзъ този периодъ.

Виклифъ се родилъ въ едно селце Виклифъ, Иокширъ (Англия) въ 1324, и свършилъ образование-то въ Мъртонова-та Коллегия, Оксфордъ. Той е билъ прилѣженъ ученикъ, дълбокъ школникъ, саркастически списатель и искусенъ разискатель. Около 1360 год. той отворилъ първа-та си прѣпирна съ просящи-тѣ монаси, които прѣстѫпвали университетский-тъ законъ и прилъгвали студенти-тѣ въ мънастири-тѣ си. Въ 1361 той станалъ Професоръ въ Балиолска-та Коллегия, и слѣдъ четири години е билъ произведенъ ректоръ на Контербурска-та Зала*.) Въ 1367 Архиепископъ Лангамъ го исклочулъ отъ ректорство-то; и Виклифъ ся отнесалъ до Папа-та. Слѣдъ едно бавяние отъ три години прѣзъ което врѣме Виклифъ безпощадно е бачувалъ монаси-тѣ като не се е двоумилъ да нападне даже и Папа-та, дѣло-то се рѣшило противъ него и той е билъ принуденъ да остави Оксфордъ. Тогава той е билъ назначенъ за главенъ Свѣщенникъ на Луттерворска-та енория въ Линконска-та епархия дѣто той е работилъ до смърть-та си като дѣятеленъ и вѣренъ пастиръ. Въ 1372 той приелъ титла-та Докторъ на Богословие-то и челъ лекции въ Оксфордъ които били живо рѫкоплескани. Тукъ той нападна изново не само Монаси-тѣ но и Папа-та духовенство-то и опроверга прѣобладающи-тѣ заблуждения на день-тъ. Въ 1374 Царь Едуардъ го назначи за членъ отъ негово-то посолство до Римъ което имаше да протестира прѣдъ Папа-та противъ запазвание-то на вакантни церкви и други заблуждения. Въ Римъ той (Виклифъ) видѣ повече отъ характера и начина на дѣйствувание на Папство-то отколкото е знаялъ по-напрѣдъ. При завръщание-то си той смѣло нападна Папа-та, по като го нарѣче, "Вавилонъ, Антихристъ горделивий-тъ и свѣтски Римски священникъ и най проклѣтий отъ калпазани-тѣ и крадци-тѣ." Въ 1376 монаси-тѣ изложихѫ 19 обвинения противъ него и ги проводихѫ на Папа-та. Папа-та издаде петь булли противъ него и поиска да се прѣдаде той въ рѫцѣ-тѣ на Кантебурский Архиепископъ и на Лондонский Епископъ за да бѫде сѫденъ. Прѣди да се разгледа дѣло-то му, Виклифъ направи и още едно претжпление, споредъ противници-тѣ му, дѣто убѣди Царя и Парламента да не пращатъ вече пари вънъ отъ царство-то въ Римъ. Въ врѣме на сждебно-то разглеждание Виклифово-то дѣло, една распра се подигнж между церковници-тѣ и благородни-тѣ които рѣшихж въ полза на Виклифа който биде освободенъ отъ покровители-тѣ си безъ сждъ. На другата година Папа-та умрѣ, и така се свърши и поржчание-то му къмъ двама-та Английски прелати да разглѣдатъ дѣло-то на Виклифа. Виклифъ сега се въсползува отъ всѣкой случай, да нападне Римский-тъ дворъ не само въ лекции-тѣ си но и въ проповѣди-тѣ си и списания-та си и да открие пороци-тѣ на монаси-тѣ и духовенство-то. Въ 1381 той обнародва 16 тези си противъ учение-то за прѣсжществление-то и държѣ лекции противъ това учение прѣдъ университетъ-тъ. Чрѣзъ това той разсърди благородни-тѣ особенно Ланкастерский-тъ Дукъ. Тѣ се радвахж дѣто той нападаше граждански-тѣ на Папство-то, но не искахж да напада учение-то ѝ. Една коммисия се назначи да го сжди, и той се яви неподкрѣпенъ отъ благородни-тѣ; обаче майка-та Царица проводи Сжръ Луиса Клиффорда съ една заповѣдь съ която запрѣщаваше на Епископи-тѣ по единъ най-пълновластенъ начинъ да не издаджтъ никоя прѣсжда противъ Виклифа. Реформаторъ-тъ още веднъжь биде освободенъ. Прѣди да остави Лондонъ, обаче, той вржчи на коммиссари-тѣ тържественъ протестъ противъ обвинения-та въ еретичество, и едно изложение на свои-тѣ мнѣния. Той направи възвание къмъ свѣтски-тѣ власти да се въсползуватъ отъ Папска-та схизма за да прѣобразуватъ Церква-та. Той испрати бѣдни-тѣ си проповѣдници по цѣла-та страна да се противятъ на Просяшки-тѣ братия (монаси-тѣ) и да проповѣдватъ противъ иерархия-та и злоупотребление-то на Церква-та. Той написа много брошурки за тѣхъ, и въ 1380 почнѫ да прѣвожда Библия-та на Английский-тъ язикъ. Негови-тѣ проповѣдници били нарѣчени *Лолларди* отъ противници-тѣ имъ. Когато иерархия-та успѣла да направи да се вѣрва че селско-то въстание подъ Уотъ Тайлера било ужь причинено отъ Виклифови-тѣ учения, Виклифъ билъ принуденъ да остави Лондонъ и да се оттегли въ Луттервортъ. Тукъ той можалъ безъ съпротивление да работи противъ церковни-тѣ злоупотребления. Той списалъ около това врѣме Trialogus въ което списание се излага знание-то което бѣ до тогава придобило относително Церква-та и богословие-то. Това списание се счита за негово богословско завѣщание. Той приелъ апоплектически ударъ като стоелъ на амвонъ-тъ си Дек. 29-й 1384, и на скоро умрѣлъ. Освѣнъ списание-то което вече споменѫхме, той е списвалъ и нѣколко списания върху длъжности-тѣ и права-та на Царя и Парламента особенно по отношение къмъ Римска-та Церква. Освѣнъ дѣто прѣведи цѣла-та Библия, той списа и нѣколко толкования на Библия-та. Но най-важни-тѣ му списания бѣхѫ практически-тѣ които обемахѫ разни прѣдмѣти; нѣкои отъ тѣхъ бѣхѫ брошури които се разнасяхѫ отъ негови-тѣ проповѣдници. Система-та на ходящи проповѣдници която той тури въ дѣйствие слѣдва дълго врѣме слѣдъ смърть-та му. Проповѣдници-тѣ му ходяли на всѣкѫдѣ, като разнасяли брошурки-тѣ му, тълкували Библия-та и проповѣдвали както имали случай отъ кѫща на кѫща. Лолларди-тѣ въ Англия всички сѫ били послѣдователи Виклифови. Тѣ прѣтърпѣхѫ всякакъвъ видъ гонения прѣзъ идущи-тѣ двѣстя години; но прѣживѣхѫ тѣзи гонения, и живѣхѫ за да посрѣщнатъ съ радость славна-та Реформация когато дойде. Нито бѣше влияние-то Виклифово ограничено само въ Англия. Царица-та на Ричерда II. бѣше Бохемска Княгиня и слѣдъ смърть-та ѝ, прислужници-тѣ ѝ занесохѫ Виклифови-тѣ списакия въ свое-то отечество. Сѣмена-та на истина-та тукъ намѣрихѫ приготвена почва и изникнахѫ и принесохѫ изобиленъ плодъ. Когато земемъ подъ внимание фактъ-тъ че Виклифъ е работилъ въ срѣдъ гонение безъ да е можалъ печата да распръсва списания-та му, ний ся удивляваме на това което той извърши. Той бѣше наистина свѣтия-та Зорница на Реформация-та. Когато ся събра Констанский съборъ, Святи-тѣ Отци не можахѫ да изгорятъ Виклифа който бѣше умрѣлъ прѣди 30 години; но тѣ изго-

---

*) На Английски тъзи служба се казва; Warden of Canterbury Hall.

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА

рихѫ книги-тѣ му, колкото отъ тѣхъ можахѫ да съберѫтъ, и даже изровихѫ кости-тѣ му, изгорихѫ ги и хвьрлихѫ прахъ-тъ имъ въ ближна-та рѣкичка, която, Тома Фуллеръ ни казва завлече въ рѣка-та Авонъ, Авоне въ Сѣверна, Сѣверна на море-то; и до кѫдѣто океанъ-тъ пръска вълни-тѣ си до тамъ ще стигне и Виклифово-то учение.

Иоаннъ Хуссъ—Имаше велики и добри мѫжие въ Бохемия (Чешко) и Моравия прѣди Иоанна Хусса. Церква-та въ цѣла-та онъзи страна не ся бѣше тъй съвършенно полатинила както на западъ. За много врѣме е имало хора които не сѫ мислили че народа трѣбва да има единъ язикъ и Церква-та други; че енориотина който употрѣбява матерний-тъ си язикъ като казва на священника какъ си прѣминува живота си у дома, трѣбва да слуша на Латински какъ може животъ вѣчний да ся придобие на небе-то. Бохемци-тѣ (Чехи-тѣ) ся обичали Славянска-та Библия която Кириллъ и Методий бѣхѫ оставили на тѣхни-тѣ праотци и види ся да я бѣхѫ прѣработили. Тѣ спечелили двѣ побѣди надъ Латинизмъ-тъ въ Церква-та, и Германизмъ-тъ въ Държава-та, когато тѣ придобили архиепископъ въ Прага и граждански сѫдии въ тѣхно-то отечество които да говорятъ и да благоприятствуватъ на матерний-тъ имъ язикъ. Тѣ научили добри религиозни учения отъ Валдези-тѣ които ся бѣхѫ населяли въ тѣхни-тѣ градове. Тѣ пѣяли популярни священни пѣсни. Тѣ видѣли тѣхний-тъ Универсететъ въ Прага основанъ на 1348, да ся надварва съ Парижкий-тъ и Оксфордский-тъ. Реформаторско-то движение въ Бохемия (Чешко) почнѫ прѣди Виклифъ да запали евангелско-то свѣтило въ Англия или Хуссъ да почерпе вода отъ источници-тѣ на спасение-то. Най-рани-тѣ реформатори на тозь периодъ повече-то сѫ гледали да ограничѫтъ Папска-та сила, и да възстановятъ вънкашно цѣломудрие и благоприличие въ духовенство-то, безъ да припознаватъ по дълбоко скрити-тѣ извори на растлѣние-то. Мистици-тѣ сѫ най-приближавали до истинский-тъ пѫть на прѣобразование-то чрѣзъ избѣгвание извънмѣрно-то почитание на богослужение-то и отдавание най-голѣма цѣнность на религиозний-тъ животъ въ вѫтрешний-тъ человѣкъ.

Двама проповѣдници на покаяние-то които ся явихѫ въ Прага около сѫщо-то врѣме бѣхѫ първи-тѣ да придобиятъ силно влияние надъ простий-тъ народъ; но за тази именно причина тѣ навлѣкохѫ върху си умразата на духовенство-то. Германецъ-тъ Конрадъ Валдаусенски въ Прага направи особенно монаси-тѣ отъ просяшкий-тъ орденъ свои неприятели защото нападнѫ злоупотрѣбение-то имъ. Голѣми множества ся събирахѫ по пазарь-тъ да го слушатъ като бичува прѣобладающи-тѣ пороци и прѣдупрѣждава хората за идущий-тъ гнѣвъ. Много Евреи се слушали проповѣди-тѣ му. Едно обществено промѣнение ся издѣйствува. Въ 1369 Доминиканци-тѣ и Францисканци-тѣ го обвинихѫ въ това, че смущавалъ общественна-та тишина: “Така обвинявахѫ и Христа,” каза той, и държеше Библия-та въ рѫка за да изкаже утвърждение-то си. Тѣ прѣдставихѫ двадесеть и деветъ обвинения противъ него, но на опрѣделений-тъ день нито единъ не се осмѣли да го обвинява публично. Другий-тъ бѣше Моравецъ-тъ Иоанъ Милицъ. Той ся училъ въ Прага и Парижъ, и ся отличилъ въ богословие-то, каноническиий законъ и история-та. Когато почналъ дѣло-то си, той билъ проповѣдникъ въ Съборна-та Церква въ Прага, но душа-та и языкъ-тъ му не били свободни. Той напусналъ богато-то си положение и прѣминалъ както Богъ го водилъ прѣзъ много борби и много побѣди за слово-то Божие. Той е билъ святъ примѣръ за монаси-тѣ въ онова врѣме. Той проповѣдвалъ два пѫти всяка Св. Недѣля и четири или петь пѫти прѣзъ други-тѣ дни на студенти-тѣ на Латински и Германски а на народа на неговий-тъ языкъ съ крѣпъкъ и силенъ гласъ. Той бѣше прѣдтеча на градски-тѣ миссионери. Той убѣдилъ двадесетъ безчестни жени да ся оставятъ отъ безчестний-тъ си животъ, намѣрилъ имъ кѫща, заинтересовалъ благочестиви жени да ся трудятъ за тѣхъ и за други развалени жени, и стотини ся поправили. “Малка-та Венеция” ся тъй очистила щото станѫла “Малъкъ Иерусалимъ”. Той ходилъ въ Римъ за да ся види съ Папа-та и залѣпилъ на врата-та на Церква-та Св. Петръ тѣзи думи: “Антихристъ е дошелъ; той има сѣдалище-то си въ Церква-та.” Францисканци-тѣ го хвърлили въ тъмница; тамъ той списа знаменито-то си списание върху Антихриста. Когато ся освободилъ той основалъ богословска школа въ Прага дѣто той прѣподавалъ на повече отъ двѣсте младежи които му помагали да прѣписва добри книги и тогава излизали та проповѣдвали като употрѣбявали въ богослужение-то онѣзи книги които той бѣше приготвилъ. Той станалъ пастирь въ Тайнъ дѣто Конрадъ бѣ умрѣлъ и тамъ свършилъ полезний-тъ си животъ (1374). Помѣжду послѣдователи-тѣ на двама-та тѣзи добри мѫжие бѣше и Маттия Яновский, който ги надминуваше въ учение-то и радикални идеи за прѣобразование. Ни единъ человѣкъ въ негово врѣме не е виждалъ по-ясно отъ какво сѫ ся нуждаяли Християнски-тѣ държави, не е знаялъ по-добрѣ отъ него божественно-то Слово или пояснявалъ духъ-тъ му. Той писалъ; “Ако распѣтий Иисусъ не бѣ дошелъ на моя помощь, като най-вѣрний-тъ ми и любезенъ Спаситель, душа-та ми щѣше да погине”. Въ една отъ брошурки-тѣ си той казва; “Антихристъ е дошелъ, той не е нито Евреинъ нито Язичникъ или Сарацинянинъ, нито свѣтски тиранинъ; но человѣкъ който ся противи на Християнска-та истина и Християнский животъ, като приема най-високо-то положение въ Церква-та и упражнява власть надъ всички церковни служители и миряни". Спорѣдъ него иерархия съ свѣтска власть е била Антихристъ втѣлесенъ. Негови-тѣ списания сѫ имали голѣмо влияние надъ Хусса и сѫ били изгорѣни заедно съ Виклифови-тѣ. Той видѣлъ какъ Церква-та ся бѣ измѣнила отъ духовна сила въ една система за употрѣбение насилственни мѣрки както свѣтска-та държава. Той силно ся е отнеслъ на Библия-та като чистий-тъ изворъ на Християнска-та вѣра. Той прѣпорѫчалъ както Милица по-често причещявание, додѣто единъ синодъ въ Прага рѣши противъ това (1388). Но ни единъ отъ тѣзи трима-та не е училъ че въ причастие-то и на миряни-тѣ трѣбва да ся дава чаша-та съ вино както и хлѣбъ-тъ, ако и много Хусситски списатели да ся сѫ трудили да докажѫтъ това. Въ почти всяко друго отношение тѣ сѫ били прѣдтечи Хуссови.

Хуссъ ся родилъ въ Хуссинецъ Около 1370. Той билъ синъ на родители селяни които ся погрижили да го въспитатъ у дома си и въ селско-то училище. Той свършилъ университетски курсъ въ Прага съ отличие (1393). Той е билъ по-остроуменъ отколко-то красноречивъ. Негова-та скромность, себеотрицание, блѣдаво-то му и суху лице, тихий-тъ му нравъ, благость-та му къмъ всички даже и къмъ най-скромни-тѣ сѫ имали повече сила нежели думи. На тридесятъ годишна-та си възрасть той намѣрилъ че почести и длъжности сѫ натрупвали на него. Той билъ скахчикъ на философия-та, исповѣдникъ на Царица София, дворски проповѣдникъ и наскоро деканъ на богословский-тъ факултетъ въ Прага. Чрѣзъ Виклифови-тѣ списания той приелъ Августинизмъ-тъ въ богословие-то и реализмъ-тъ въ философия-та. Наистина той не усвоилъ всички-тѣ Виклифови особенни мнѣния, но придобилъ отъ него по дълбоко познание за злоупотрѣбения-та на Церква-та и е билъ укрѣпенъ въ ревность-та за истина-та и нравственность-та. Проповѣди-тѣ и молитви-тѣ му въ Витлиемска-та Церква като дворски проповѣдникъ ся биле образци на благочестие и Християнско учение. По смѣло и по смѣло той е обявявалъ какви той разбиралъ да сѫ учиния-та на Библия-та. Той веднъжь казалъ, азъ съмь привлѣченъ къмъ Виклифа чрѣзъ репутация-та която той има при *добри-тѣ не зли-тѣ*. Развратни священници не го обичатъ, защото всички-тѣ му усилия клонятъ къмъ това да поведѫтъ человѣци-тѣ къмъ Христовий-тъ законъ. По този начинъ той навлѣче вражда-та на многочисленни-тѣ Германски учители въ университета, които ся били всички номиналисти и противници Виклифови. Тѣ сѫ контролирали университета защото тѣхни-тѣ три народности имали всяка една по единъ гласъ, а пъкъ Чехи-тѣ и Моравци-тѣ, които бѣхѫ реалисти, имали само два гласа. И Виклифови-тѣ учения сѫ били осѫдени въ 1403 и само на тѣзи които имали титла-та

Магистръ ся позволявало да ги четѫтъ. Тогазь почнѫ дълга-та и заплетена борба която възбуди всичкий-тъ патриотизмъ на страна-та. Папа Григорий и епископи-тѣ казахѫ че никой въ университета не трѣбва да учи или да държи Виклифови-тѣ учения. Германци-тѣ ся радвахѫ. Но Царь Венцеславъ, който ся е грижилъ повече за една бѫчва вино нежели за Папство-то, казалъ "Григорий не е нашъ Папа, но Александръ." Той още обявилъ че Германци-тѣ не трѣбва да иматъ повече отъ единъ гласъ въ университета при изборъ-тъ. Криза-та дойде. Бохемци-тѣ (Чехи-тѣ) гласувахѫ за Хусса за ректоръ. Германци-тѣ се оттеглихѫ, вѣроятно около 5,000 души и въ 1409 основахѫ Лайпцикский-тъ университетъ. Архиепископъ Зубнекъ като видѣ че власть-та му отпаднѫ поради раздѣления-та въ университета оплака ся на Царя за нѣкакви си силни нападения които ся изговаряли противъ духовенство-то. Венцеславъ ся засмѣлъ и, казалъ, "До когато Хуссъ ся противи на насъ миряни-тѣ, вий бѣхте благодарни. Ваший-тъ рѣдъ е сега дошелъ, и по-добрѣ е да мирувате и да търпите." Когато Хуссъ почналъ да проповѣдва противъ пороци-тѣ, сребролюбие-то и симония-та на Папа-та и на священници-тѣ, цѣло-то священническо тѣло го обявило за еретикъ. Духовенство-то ся оплака на Епископа, и тогава и Епископа и Хуссъ ся отнесохѫ до Папа-та. Скоро една булла дойде да не проповѣдва

Хуссъ въ Витлиемска-та церква, но на тази булла Хуссъ ся не покори. Послѣ друга булла дойде която го отлѫчваше отъ Церква-та и туряше всяко мѣсто което го би скрило подъ запрѣщение; но тѣзи не произвѣдохѫ друго дѣйствие освѣнъ да накаратъ Архиепископа да ся оттегли наскърбенъ и отчаянъ. Той наскоро умрѣ въ Презбургъ. Тогазь дойде заповѣдь церква-та (Ветлиемска) да ся събори и цѣла-та страна да ся тури подъ запрѣщение. Но Царь-тъ отговори, всички священници които не испълнятъ длъжность-та си въ церкви-тѣ ще ся лишѫтъ отъ заплати-тѣ си. Слѣдъ като се спечели побѣда-та, Хуссъ ся оттегли по кръстопѫтища-та и на открити мѣста и проповѣдва на голѣми множества. Послѣ ся събра Констанцский Съборъ и повика Хусса да ся яви прѣдъ него. Когато Иеронимъ Пражский видѣ че Хуссъ е готовъ да отиде, той изказа любовь-та и дързость-та на честно-то си сърдце като каза: "Любезний Учителю, бѫди твърдъ. Поддържай всичко що сте писали. Ако чуя че си въ опасность, азъ ще побързамъ да ти помогнѫ." Въ Констанцъ свобода-та му ся отне постепенно, догдѣто той ся намѣри въ рѫцѣ-тѣ на Доминиканци-тѣ. Отказа му ся да има защитникъ. Приятели-тѣ му го намѣрихѫ боленъ, заприличалъ на скелетъ, лѣжащъ на едно мизерно легло въ единъ мънастирь. На едно кѫсче книга той билъ записалъ тѣзи думи, "Ако мя още обичате, помолѣте Императора да промисли за мене, или да ми позволи да търся ядение за себе си." Той бѣдствуваше да умре отъ гладъ. Иеронимъ скоро дойде; и той влѣзе въ ржцѣ-тѣ на Доминиканци-тѣ. Сждение-то на тѣзи двама души не бѣше друго освѣнъ форма и комедия. Подъ силно налягание Императора Сигизмундъ оттегли дадена-та отъ него на Хусса гаранция за безопасно пжтувание. Обѣщание дадено на единъ еретикъ не трѣбваше да ся държи. На послѣдне-то му излизание прѣдъ съвѣта, Хуссъ каза, "Азъ дойдохъ тукъ на основание на публична-та вѣрность и на гаранция-та за безопасно пжтувание дадена отъ Императора, не за да бждж сжденъ, но за да дамъ отвѣтъ за моя-та вѣра." Той тихо изслуша прѣсжда-та си на 6-й Юлий 1415. Той ся помоли за прощение на свои-тѣ неприятели. Епископи-тѣ му съблѣкохж священнически-тѣ одежди, и турихж книжна митра на която сж биле написани диаволи съ този надписъ: "*Тойзи е архиеретикъ.*" Книги-тѣ му бидохж изгорени, и той биде изваденъ на прѣдградие-то и изгоренъ живъ. Той пѣ съ високъ и веселъ гласъ посрѣдъ пламъци-тѣ, и най-послѣ извика: „Иисусе Христе, Сина на Бога Вишняго, помилуй мя." Иеронимъ избѣга, но биде арестуванъ на Хирша въ Горний Палатинатъ и заведенъ назадъ. Расклатенъ отъ своя затворъ, той ся отрѣче отъ свои-тѣ убѣждения, но послѣ ся удързости и си оттегли отричание-то, и биде изгоренъ на 30-й Май 1416. Така умрѣхѫ двама отъ най-велики-тѣ Славянски мѫченици. Но тѣхно-то дѣло слѣдва да живѣе, и днесъ най-събудена-та Мисионерска Церква на свѣта е Моравска-та или Церква-та на Съединени-тѣ Братия.

Другъ отъ сѫщий-тъ разрѣдъ бѣше *Иеронимъ Савонарола.* Той ся родилъ въ Феррара въ 1452; билъ религиозно въспитанъ, и рано ся отличилъ за гений-тъ и учение-то си. Ако и да станѫ Доминиканецъ той ся прѣдаде почти съвършенно на дѣло-то на проповѣдвание-то. Въ 1489 той биде поканенъ въ Флоренция, дѣто той направи голѣмо впечатление, и произведе едно прѣобразование въ нравственно-то поведение на граждани-тѣ. Той нападнѫ на порокъ-тъ, безвѣрие-то, и лъжлива-та религия, съ най-съвършенна свобода, безъ да щади възрасть или полъ, нито положение на человѣци—монаси, священници, папи, князове, и простолюдие-то. Влияние-то за малко врѣме биде безпрѣдѣлно. Человѣци-тѣ които записвахѫ проповѣди-тѣ (слова-та) му, пущахѫ перо-то и плачахѫ. Жени-тѣ ся вращахѫ у дома си и си обличахѫ по-прости дрѣхи. Млада двойка на скоро уженени влѣзли въ градина-та Св. Марка, дѣто проповѣдвалъ Савонарола. Тѣ го чули, раздѣлили сѫ на порти-тѣ и влѣзли всякой въ единъ мънастирь. Неприятели сѫ си стиснали рѫцѣ-тѣ и сѫ ставали приятели. Единъ братъ монахъ отъ Римъ го посѣтилъ и прѣминалъ три деня въ живо разискване;

най-послѣ казалъ, "Я прѣстани отъ тѣзи нападения на духовенство-то, и отъ тѣзи прѣдсказания на горко; стой миренъ и тогазь азъ сьмь опълномощенъ да ти кажѫ, че Негово святейшество (Папа-та) ще ви даде червена Кардиналска шапка." "Кардиналска шапка, Кардиналска шапка," отговорилъ Савонарола, "Азъ не желая друга червена шапка освѣнъ оная на мѫченичество-то почьрвена съ кръвьта ми." Папский-тъ агентъ ся убѣди че мисcия-та не сполучи. Той рапортира за работата на Папа-та. Александръ Борджия ся затрудни. Той узна че има да прави съ единъ честенъ человѣкъ, и когато Петръ де Медичи не сполучи да го убие, и Флорентийский сенатъ отказа да прѣдстави обвинения противъ него, виждаше ся като че не ще може да ся избѣгне една схизма. Но най-послѣ едно съзаклятие ся образува. Новъ разрѣдъ хора влѣзохѫ въ сената. Папа-та го отлѫчи отъ Церква-та и заплаши града съсъ запрѣщение. Една сгань ся състави. Мятежь послѣдва. Савонарола биде хванатъ, обвиненъ въ учение оправдание чрѣзъ вѣра, мѫченъ и осѫденъ отъ най-върли-тѣ си неприятели. Разбира ся че не го осѫдихѫ справѣдливо. Послѣдни-тѣ му думи бѣхѫ: "Господь пострада толкозь за мене." Той биде обѣсенъ, тѣло-то му изгорено и прахъ-тъ му хвърленъ въ рѣка-та Архо (1498). Въ 1853 име-то му бѣше ободрителна дума за свобода-та; и негово-то пророчества, "*Италия ще ся съзо-*

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

бнови,” ся привежда въ испълнение днесъ.

ЖИВОТЪ И БОГОСЛУЖЕНИЕ.

Нравственно-то състояние на духовенство-то не можеше да ся не влоши прѣзъ тозъ периодъ въ слѣдствие, начинъ по който сѫ давали церковни-тѣ служби, примѣрь-тъ който е давалъ Папский-тъ дворъ, и способа по който ся упражнявала церковна-та юрисдикция. Помежду висше-то и нисше-то духовенство владѣеше такова невѣжество и такава безнравственность които възбуждахѫ негодование. Построени-тѣ борби на синоди-тѣ противъ распуснатость-та на священници-тѣ останахѫ съвсѣмъ безплодно. Миряни-тѣ ся радвахѫ да оздравятъ жени-тѣ и дъщери-тѣ си противъ священнически-тѣ си прѣльстители, и заради това благоприятствувахѫ, и понѣкогашь даже изисквахѫ священници-тѣ имъ да си иматъ държанки. Въ много страни прочее, ся позволи на священници-тѣ да иматъ държанки, за които ся прѣдполагали че сѫ толкова святи щото не трѣбвало да влизатъ въ законенъ бракъ. Глоби-тѣ които ся налагахѫ за извършени отъ священници чрѣзмѣрности, скоро ся промѣнихѫ въ опрѣдѣлена такса, която много понесе на епископи-тѣ; тъй щото на всяко опитване на свѣтска-та власть да въспрѣ тѣзи скандали ся въспротиви церква-та като нарушение на нейни тѣ права. Надарени-тѣ ордени бѣхѫ даже още по-развратни поради богато-то имъ живѣяние и независимость-та имъ нежели духовенство-то. Учение-то ся прѣнебрѣгнѫ, и най-скандалиозний-тъ развратъ ся практикуваше въ мѫжки-тѣ и женски мънастири.

Просяшки-тѣ монаси упазиха повече отъ вънкашно-то благоприличие за да подьржа многочисленни-тѣ си дѣла. Тѣ обработвахѫ науки-тѣ и съобразно съ това разширихѫ крѫга на дѣйствие то си тъй, въ университети-тѣ както и помежду простолюдие-то въ ущербъ на бѣло-то духовенство което тѣ прѣзирахѫ. Съпротивление-то противъ тѣзи въ Парижкий и Октсфорский университетъ твьрдѣ малко подѣйствува. Папа-та умножи тѣхни-тѣ привилегии, и тѣ станахѫ твьрдель-тъ на Папство-то. Зависть-та помежду Доминиканци-тѣ и Францисканци-тѣ доби въ дѣйствителтелность прѣсна храна отъ догматически-тѣ прѣпирания; но пакъ скандалиозни избухвания ся въспрѣхѫ отъ факта че тѣзи двѣ главни просяшки ордени постепенно образувахѫ за себе си отдѣлни крѫгове на дѣйствие. Доминиканци-тѣ съвършенно завладахѫ инквизиция-та и грижа-та за душа помежду по велики-тѣ разрѣди, и така постепенно изгубихѫ характерь-тъ на просяшки орденъ. Напротивъ Францисканци-тѣ ся стремяхѫ да добиятъ влияние повече помежду масси-тѣ, и ся стараяхѫ по всякъ начинъ, даже и чрѣзъ благочестиви лѫжие да добиятъ между тѣхъ уважение къмъ тѣхний-тъ орденъ и голѣми волни подаръци. За по-голѣма-та часть отъ тѣзи ордени отричание-то отъ всяко имущество даже и на такова което ся е държало общо, бѣше ся обърнало на една форма чрѣзъ Папско-то тълкование на правило-то. Колко-то по-малко испълнявахѫ това правило толкова по-голѣма важность отдавахѫ на форма-та. Тѣ казвахѫ че ужь имущество подарено тѣмъ си оставало пакъ на подаритель-тъ, особенно ако той е умрѣлъ. Това не имъ допущало да ся распореждатъ съ имущество-то що сѫ имали.

Цѣлий-тъ този периодъ е билъ забѣлѣжителенъ за безуспѣшни опитвания за прѣобразование. Работа-та бѣше че частни-тѣ лица сѫ имали нужда отъ прѣобразование на мѣсто Церква-та исцѣло. Какво да е распореждание за управление на Церква-та не би могло да помогне на зло-то кога-то удравляющи-тѣ сѫ биле непрѣобразовани. Нѣкои отъ просяшки-тѣ ордени се прѣобразувахѫ до негдѣ, но всякога чрѣзъ вънкашни влияния. Или князь-тъ или единъ съборъ е назначавалъ нѣкого да тури въ дѣйствие прѣдложено-то прѣобразование. На прѣобразование-то орденъ-тъ всякога ся е противилъ, и тѣзи прѣобразования сѫ били само отчасти успѣшни.

Нѣколко нови ордени ся образувахѫ прѣзъ този периодъ като, *Оливстанци*, *Иезуати* (не Иезуити), *Мининайци* и пр. Два нови праздника на Мария ся освятихѫ прѣзъ този периодъ; 1. Праздникъ-тъ на Прѣдставяние-то на 21-й Ноемврий, отъ Григория XI въ 1372, и праздникъ-тъ на Посѣщение-то, на 2 Юлий отъ Урбана VI. 1389. Периодъ-тъ бѣше богатъ въ нови святии и мощи на святии както и въ чудеса. Месси-тѣ (литургии-тѣ) бѣхѫ глава-та и въ много случаи едничка-та часть на богослужение-то. Духовно-то поклонение Божие бѣше погълнато отъ такива служби които правятъ възвание на чувства-та; тъкмо тъй както, и Божии-тѣ закони бѣхѫ занемарени поради много-то церковни закони. Нервозни-тѣ възбуждения що се показахѫ въ мания-та за танцувание която са появи на Рейнъ и въ Нидерландия въ 1374, и послѣ ся появи пакъ въ Стразбургъ въ 1418 и въ Апулия около сѫщо-то врѣме бѣхѫ слѣдствие на тѣзи възвания на религия-та и богослужение-то на чувственно-то естество на человѣка.

Въ Италия инквизиция-та се употрѣби за да смаже тази мания. Благочестиви лѫжие, и мѣста за поклонение, и най-глупави-тѣ басни се умножавахѫ безпрѣстанно въпрѣки всички-тѣ опитвания къмъ прѣобразувание. Четирма доминикански монаси бидохѫ изгорени въ Бернъ въ 1509 по причина на нѣкои лѫжливи явявания на свѣтии измислени, за оборвание учение-то за безсѣменно-то зачятие; но ако тѣ бѣхѫ благоприятствували на това учение тѣхни-тѣ лѫжие щѣхѫ да ся приематъ отъ Цьрква-та.

Религиозни-тѣ длъжности на народа ся ограничавахѫ само въ покорность къмъ Цьрква-та; даже и нравственний-тъ законъ бѣше задължителенъ само до колкото Църква-та заповѣдваше. Голѣмо-то болшинство на священници-тѣ никакъ не може да проповѣдва. Проповедници-тѣ бѣхѫ главно монаси отъ просяшкий-тъ орденъ, които замислювахѫ слушатели-тѣ си съ лѫжливи басни за прославление на святи-тѣ имъ мощи и мѣста. Имаше, обаче, нѣкои проповѣдници особенно къмъ край-тъ на този периодъ които имахѫ прямо прѣдъ видъ фактови-тѣ на дѣйствителний-тъ животъ, и проповѣдвахѫ за да събудятъ нравствтвенни-тѣ енергии на слушетели-тѣ си и да имъ представятъ ужаси-тѣ на порочний-тъ животъ чрѣзъ описание прѣдупреждение. Такива бѣхѫ Иоанъ Гесиеръ Кайзербергский (*1510), Оливи Майлиярдъ (*1502) въ Парижь, и Михаилъ Мено (*1519). Въ малкий-тъ крѫгъ на религиозни-тѣ мистици никой не упражни такова важно влияние като Тома Хеммерликъ Кемпиский въ Италия. Той бѣше ученикъ на Общежитейски-тѣ братия и каноникъ въ мънастира на Св. Агнеса въ Цволъ. Той се родилъ около 1380, а умрѣлъ въ 1471. Негови-тѣ религиозни списания, особенно списание-то му *Подражание-то Христово* ся е прѣвело на много язици и е помогнало на множина да живѣятъ единъ Христоподобенъ животъ. И дѣйствително Общежитейски-тѣ Братия, единъ клонъ отъ Бегарди-тѣ бѣхѫ голѣмо благословие за Църква-та. Тѣ се появихѫ на-първо на Рейнски-тѣ страни, и ся распространихѫ отъ тамъ въ Италия и въ по̂-голѣма-та часть на Германия. Тѣ бѣхъ благочестиви мистици въ религия-та; но бѣхѫ твърдѣ дѣятелни въ въспитавание-то на млади-тѣ и тъй станахѫ единъ видъ училище отъ което излѣзохѫ монаси за Просяшкитѣ Ордени. Тѣ учяхѫ че трѣбва да ся води такъвъ животъ който въ теория-та си е приличалъ на коммунизмъ-тъ.

ВѢРОУЧЕНИЕ

Екардъ (†1328) бѣше истинский-тъ отецъ на Германско-то умозрѣние (speculation), ревностенъ за прѣобразование на мънастири-тѣ. Като настояваше че человѣкъ трѣбва да живѣе надъ свѣтъ-тъ и да достигне до пълнота-та на Божия-та любовъ, той ся издигнѫ до такава височина щото съвсѣмъ изгуби различие-то помежду Бога и человѣка. Той имаше много да казва за присѫтствие-то Божие въ душа-та и поглъщание-то на человѣческа-та воля въ Божественна-та. Той почти увлѣче свои-тѣ послѣдователи въ пантеизмъ. Иоаннъ Таулеръ (†1361) неговий ученикъ и ученъ Докторъ на Богословие-то привлѣче голѣми множества да го слушатъ като обхождаше градове-тѣ и проповѣдваше съ краснорѣчие което нарѣдко ся прѣвъсхожда. Въпрѣки дълбокий-тъ му мистицизмъ, той учаше една практическа религия и много ся приближи до учение-то за оправдание чрѣзъ вѣра. Той бѣше въ Страсбургъ когато върлуваше черна-та смърть (1347). Градъ-тъ бѣше подъ запрѣщение, но градски-тѣ власти заповѣдахѫ на свяещенници-тѣ да испълняватъ длъжность-та си. Нѣкои ся показахѫ послушни на Папа-та, а други на Градский-тъ Съвѣтъ. Таулеръ и негови-тѣ приятели ходяхѫ при умирающи-тѣ хора и имъ казвахѫ: Богъ не ся намира само въ церкви-тѣ. Потърсѣте го въ домове-тѣ и срдца-та си. Не е литургия-та, нито сѫ праздници-тѣ, нито епитимни-тѣ, нито тайнства-та, нито тѣлесни-тѣ себемѫчителства които довеждатъ Христа при васъ. Вий можете да Го намѣрите въ души-тѣ си. Человѣци отъ всички разрѣди влизахѫ въ този видъ съчувствително Братско Дружество. Единъ селски домъ, единъ замъкъ, единъ женский мънастиръ ставаше центра на тѣзи приятели. Училища ся отворихѫ, и нови общества; не въ форма-та на по-грубий-тъ коммунизмъ на социално-то безвѣрие, но единъ видъ измѣненъ конвентизмъ (монашески животъ). Жени-тѣ съставяхѫ женски мънастири, мѫжие-тѣ мѫжки, въ които ся разви религиозно и книжовно образование. Размислителни-тѣ мѫжие на онзи периодъ знаяхѫ че свѣтъ-тъ около имъ имаше нужда отъ обновление, не вънкашно но духовно и дълбоко, и че това прѣобразование трѣбва да стане най-първо въ умъ-тъ на сами-тѣ реформатори. И тъй тѣ ся оттеглихѫ отъ обществени-тѣ борби за да иматъ миръ въ свои-тѣ си мисли. "Една мислъ за

Бога", казвалъ Таулеръ, "придружена съ абсолютно прѣдавание на Негова-та воля струва повече отъ всички добри дѣла що може да стори человѣкъ, защото чрѣзъ такова прѣдавание Христосъ ся ражда въ душа-та. Чрѣзъ вѫтрѣшно-то тихо себепожьртвование на душа-та, което никакви добри дѣла или думи не исказватъ на пълно, дохожда вѣченъ животъ при Бога. Отъ такова богословие произлѣзе Реформация-та.

Въ Церква-та Францисканецъ-тъ Уйлямъ Оккамъ († 1347) създаде една епоха въ история-та на схоластика-та. Той водѝ неустрашима война и противъ философийский-тъ меракъ на реалисти-тѣ и противъ, Папски-тѣ нарушения (права-та на други). Той събуди изново номиналистическия духъ. Той считаше всяко естественно человѣческо знание само за знание на феноменално-то, но не на сама-та истина. Той отхвърляше всички доказателства на позитивни-тѣ (положителни-тѣ) учения на Церква-та, като ги основаваше само връхъ Откровение-то, и не ся подвоуми да извлѣче нови учения отъ нови откровения които бѣхѫ всякога възможни и трѣбва да бѫдѫтъ изворъ на всяко ново учение. Въ Парижъ номинализмъ-тъ зѣ връхъ прѣзъ послѣдня-та часть на XIV столѣтие; но въ Прага, както видѣхме, реалисти-тѣ владѣяхѫ до послѣдня-та часть на XV столѣтие. Иоаннъ Хуссъ не щѣше да ся осѫди ако да не бѣше реалистъ. Прѣзъ този периодъ чаша-та (на причастие-то) ся отне отъ миряни-тѣ въ Контанцский-тъ съборъ. Много причини давали за това. Ненуждна била (чаша-та) защото цѣлий Христосъ ся намиралъ въ всѣкой елиментъ. Имало опасность че ще ся излива Христосъ съ вино-то. Помагало ся на народа да разбере учение-то (за прѣсѫществление-то) когато не ся давало вино-то въ причастие-то, и пр. Борба-та врьхъ този въпросъ трая слѣдъ Реформация-та, и Базелский-тъ Съборъ даже позволи на миряни-тѣ да ся причащаватъ съ два-та елементи (хлѣбъ и вино) отъ страхъ да ся не съединятъ Чехи-тѣ съ Источно-Православна-та Церква, ако имъ ся противятъ въ тази работа. Дѣва Мария ся славяше като дѣйствителна-та подателка на всичко. За една стая съ нейний-тъ образъ посвятена ней на Бакенти въ Писенумъ, казали въ втора-та половина на XV. столѣтие, че е собственний неинъ домъ принесенъ тамъ отъ ангели-тѣ; това бѣше происхождение-то на Лоретто като знаменито мѣсто за поклонение. Молитва-та Ave Maria (Радуй ся Марийо) ся считаше за най-добра-та молитва. Францисканци-тѣ успѣхѫ да защитятъ противъ Доминиканци-тѣ учение-то за безсѣменно-то зачатие на Мария. Доминиканеца Андре, архиепископъ Карниолский вѣрвѣше въ Папска святость, но ся видѣ принуденъ да даде едно евангелско изобличение на Папа Секста IV. Той искаше да ся свика новъ съборъ въ Базелъ противъ злоупотрѣбения-та които викахѫ на високо къмъ Небе-то. Той умрѣ въ тъмница въ Базелъ (1484). Иоаннъ Лайлоръ, когато въ 1484 припозна влияние-то на иерархический-тъ деспотизмъ, видѣ че религия-та бѣше изгубила истинска-та си сила защото ся бѣше обърнала на вънкашенъ законъ. Отъ друга страна националний-тъ характеръ въ Германия наклоняваше народа повече и повече къмъ вѫтрѣшна религия. Человѣци съ подълбокъ взоръ узнахѫ че изворъ-тъ на зло-то ся намира въ покваряване на вѣроучения-та и почнахѫ да ся обращатъ къмъ Священно-то Писание като най-чистъ изворъ. Голѣмо-то число издания на Германски-тѣ прѣводи на Библия-та показватъ всеобща-та и ново-възбудена нужда. Слѣдъ Библия-та Августинови-тѣ списания най-внимателно ся изучвахѫ. Трима мѫжие бѣхѫ поведени въ пѫть-тъ въ който тѣ станахѫ прѣдтечи на Велика-та Реформация на XVI столѣтие. Иоаннъ Веселъ отъ Ерфуртъ, по-послѣ проповѣдникъ въ Вормсъ нападнѫ заблуждения-та връхъ които иерархия-та бѣ устроена и посочи назадъ на Св. Писание като едничко-то правило за вѣра-та. Той биде принуденъ да ся отрѣче отъ учение-то си въ Майнцъ (1479) и да свърши живота си въ тъмница (1482). Иоаннъ Гохъ, игуменъ на единъ женски мънастирь въ Мехлинъ, понеже напираше върху Христианска-та свобода като душа-та на Христианска-та добродѣтель, можѣ безпрѣпятственно да учи подобни учения. И още по-дълбоко проницателний-тъ Иоаннъ Весселъ, слѣдъ като испълни много академически длъжности въ Келнъ, Лувенъ, Парижъ и Хайделбергъ, можѣ да свърши живота си миромъ въ Гронингенъ (1489), при всичко че и той исповѣдаше едно учение което Лутеръ отпослѣ припозна че е тождественно съ негово-то.

* * *

Церковна История

ЧАСТЬ II.

Отъ Реформация-та до днешно врѣме
(1517—1889)

ВЪВЕДЕНИЕ.

Реформация-та е най велико-то събитие на шестнадесето-то столѣтие; въ Церковна-та История тя има не по-малка важность отколкото откритие-то на Америка въ свѣтска-та. Реформация-та бѣ прѣимущественно едно религиозо движение, цѣль-та на което бѣше да поведе Християнски-тѣ държави къмъ по-чисть религиозенъ животъ основанъ не на человѣчески прѣдания, но на непогрѣшимо-то Слово Божие. Европейски-тѣ държави съ исключение на Руссия, (която не бѣше още влѣзла въ близски сношения съ Западна Европа), бѣхѫ всички малко много приготвени за това многозначително събитие. По-главни-тѣ прѣдидущи събития не бѣхѫ освѣнъ приготвителни. Реформатори-тѣ прѣди Реформация-та, като Виклифъ въ Англия, Хуссъ въ Чешко, Савонарола въ Италия бѣхѫ велики тѣ прѣдтечи на това велико движение. Помежду симптоми-тѣ за подигание-то новий-тъ редъ на нѣмца-та бѣхѫ споредъ Профессора Фишера слѣдующи-тѣ:

I. Мирский духъ; този духъ обърна внимание-то на хора-та къмъ права-та и интереси-тѣ на гражданско-то общество; той разви въ градове-тѣ едно тѣло граждани смѣли да ся опълчатъ срѣщу клерикална-та власть, и чрѣзъ индустрия и търговия изостри и уякчи практический-тъ имъ умъ; този мирски духъ ся яви такожде и въ по-долни-тѣ разрѣди, въ сатири насочени противъ пороци-тѣ на духовенство-то, и чрѣзъ това възбуди по силно усѣщание на патриотизмъ, ново чувство на народна-та връзска, нова сила въ народни церкви.

2. Едно съзнателно или несъзнателно съпротивление на установена-та система; съпротивление, което ся яви въ такива секти като Валдези-тѣ, които извадихѫ Библия-та като срѣдство за поправление на учение-то, изобличение на церковни-тѣ сановници, или прѣобразование на церковна-та организация; това съпротивление ся още яви въ мистици които гледахѫ на религия-та като вѫтрешенъ животъ, едно непосрѣдственно отношение на человѣка къмъ Бога, и усърдно проповѣдвахѫ на народа на простоговоримий-тъ му языкъ.

3. Едно книжовно и научно движение, което замѣсти свойственний-тъ на срѣдни-тѣ вѣкове способъ на образование (култура), движение което разшири пространство-то и умножи прѣдѣли-тѣ на мисль-та и изслѣдвание-то; което почерпа вдѫхновение и храна отъ древня-та мѫдрость, древне-то краснорѣчие и искуство*. Тази точка ся отнася особенно до така нарѣчени-тѣ *Хуманисти* които ся отличавахѫ по прѣданность-та си къмъ изучвание-то класичес-ки-тѣ языци, особенно Старо-Грьцкий-тъ. Най-отлични-тѣ и най-проникнати-тѣ съ религиозонъ духъ хуманисти бѣхѫ Германски-тѣ на които водитель-тъ въ онова врѣме бѣше *Ревклинъ*. Многоучений Холландецъ *Еразмъ* не малко спомогнѫ за Реформация-та; за него ще ся говори по-послѣ.

---

* Fisher. Hist. of the Reformation p. 83

* * *

Периодъ I. Отъ 1517 до 1648, Вестфалский-тъ миръ.

ГЛАВА I.

Лутеръ и Германска-та Реформация.

Лутеръ, великий-тъ Германски реформаторъ, е тъй тесно свързанъ и отождественъ съ Реформация-та щото справедливо може да се каже че “Лутеръ безъ Реформация-та не би билъ вече Лутеръ”. Лутеръ ся е родилъ на 10-й Ноемврий 1483 год. въ Айслебенъ, Саксония, отъ бѣдни родители. “Азъ сьмь синъ на единъ селянинъ”, казва самъ той за себе си, “баща ми, дѣдо ми, и прадѣдо ми сѫ биле чисти селяни”. Домашно-то въспитание Лутерово е било въобще добро; той билъ поставенъ подъ строгъ надзоръ тъй у дома си както и въ училище-то. Баща му го наказвалъ твърдѣ често, и въ училище-то той билъ наказванъ петнадесетъ пѫти на день за съвсѣмъ малки погрѣшки. Слѣдъ като училъ една година въ г. Магдебургъ, той билъ испроводенъ въ г. Айзенахъ. Тукъ той е билъ принуденъ да ся присъедини съ една пѣвческа дружина и да пѣе отъ кѫща на кѫща за препитание-то си. Една благородна жена отъ фамилия-та Котта ся смилила за него, приела го въ домъ-тъ си и съпругъ-тъ ѝ склонилъ да го поддържа въ училище-то. Лутеръ свършилъ съ отличие курсъ-тъ на науки-тѣ, и послѣ влѣзлъ въ Ерфуртский-тъ Университетъ дѣто на двадесетъ и първа-та си годишна възрасть той получилъ титла-та *Бакелавръ*. Въ Ерфуртска-та библиотека той за първъ пѫть намѣрилъ Латинска-та Библия която съ жаркость прочиталъ. На скоро подбуденъ отъ силни религиозни убѣждения той влѣзлъ въ Августинский мънастиръ въ Ерфуртъ съ цѣль да живѣе чистъ Христански животъ. Той мислилъ че чрѣзъ аскетически себеизмѫчвания ще може да ся прѣпорѫчи прѣдъ Бога. Сега ся почнала една силна вѫтрѣшна борба въ него въ водяние-то на която той придобилъ добри съвѣти и наставления отъ Штаупица, благочестивий-тъ главенъ Надзиратель на Августинский-тъ орденъ въ Саксония. Прѣзъ тригодишно-то си пребивание въ Ерфуртский-тъ мънастиръ Лутеръ обърналъ особенно внимание на изучвание-то на Библия-та и на Августинови-тѣ списания. Въ 1508 той ся прѣмѣстилъ въ Августинский-тъ мънастиръ въ Виттенбергъ, и въ 1502 билъ назначенъ за професоръ въ ново-оснований-тъ Виттенбергски Университетъ, дѣто почналъ съ голѣмо усърдие да тълкува Библия-та. Въ 1512 той получилъ титла-та *Докторъ на Богословие-то*, и негови-тѣ учителски трудове обърнали внимание-то на повече-то студенти къмъ изучване-то на Библия-та. Когато почналъ да тълкува на ученици-тѣ си Послание-то къ Римляномъ думи-тѣ “праведний-тъ чрѣзъ вѣра ще бѫде живъ” направили му голѣмо впечатление. Тѣзи думи никога не прѣстанали да звучатъ въ ухо-то му. Учение-то което тѣ съдържатъ бѣше главно-то учение което Лутеръ бѣ опрѣдѣленъ да защищава прѣзъ цѣлий-тъ си животъ. Лутерово-то религиозно развитие е било постепенно; той е билъ воденъ отъ стѫпка на стѫпка, и добилъ такава твърдость въ убѣждения-та си която му много послужила отъ послѣ.

Около това врѣме Доминиканецъ-тъ Тецелъ, подкомисаръ на Електора Алберта Майнцский почналъ да продава издадени-тѣ отъ Папа-та индулгенции, пари-тѣ отъ които щѣли да ся употрѣбятъ за построение-то на Церква-та Св. Петръ въ Римъ. Продавание-то на тѣзи индулгенции било запрѣтено въ Саксонска-та территория, но Тецелъ ги прѣпорѫчалъ въ распалени проповѣди въ погранични-тѣ градове. “Щомъ,” казвалъ туй, “пари-тѣ дръннатъ на дъно-то на сандѫче-то и душа-та на умрѣлий-тъ излиза отъ чистилище-то и отива на небе-то”. Лутеръ не можалъ да търпи тѣзи богохулни учения, и на 31-й Октомврий 1517 той залѣпилъ на Виттембергска-та церква знаменити-тѣ си *деветдесеть и петь тези* (прѣдложения) противъ индулгенции-тѣ.

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

Тази постѫпка справедливо ся счита за начало на Реформация-та; защото тя го поведе постепенно къмъ онѣзи мѣрки които докарахѫ велико-то движение на Реформация-та. Лутеръ испърво е билъ много умѣренъ, "Азъ оставихъ тѣзи прѣдложения да стоятъ", казалъ той по-послѣ, "щото отъ тѣхъ да ся види калко бѣхъ слабъ, и колко ся колебаяхъ въ умъ-тъ си, когато захванахъ тази работа". Лутерови-тѣ тези произведохѫ голѣмо вълнение въ Германия. Най-напрѣдъ Тецелъ отговорилъ съ контра тези — за които той ся наградилъ съ титла-та докторъ отъ г. Франкфуртъ на Одеръ. Д-ръ Иванъ Екъ, подканцлеръ на Инголщадтский-тъ университетъ написалъ една книга *Обелиски* противъ Лутерови-тѣ тези. Въ защита-та на свои-тѣ тези Лутеръ билъ доведенъ да признае и силно да настоява въ списания-та си на принципъ-тъ (начало-то) че само Священни-тѣ Писания даватъ твърда основа на вѣра-та и че учение-то и състояние-то на Церква-та трѣбва да ся сѫдятъ само отъ тѣзи Писания. Противници-тѣ Лутерови ся отнесли на Папа-та. Папа Левъ X. испърво погледналъ на цѣла-та работа като на монашеска распра, но послѣ склонилъ да ся повика Лутеръ въ Римъ; но понеже искалъ да има на своя страна Саксонский-тъ Електоръ, Фридриха Мѫдрий, то за да му угоди, той испратилъ свой-тъ кардиналъ Кайетана въ Аугзбургъ да придума новий-тъ еретикъ да напустне заблужнения та си. Лутеръ ся явилъ въ Октомврий 1517, прѣдъ този кардиналъ който никакъ не сполучилъ въ миссия-та си, защото Лутеръ настоявалъ да му ся докаже отъ Слово-то Божие че учения-та му сѫ еретически прѣди той да ся отрече отъ тѣхъ. Понеже Кардинала ся основавалъ на Папа-та и Папско-то учение, то Лутеръ обявилъ че ще ся отнесе отъ "*не добрѣ увѣдомений-тъ къмъ по-добрѣувѣдомѣний-тъ Папа*", но когато Папа-та съсъ булля отъ Римъ потвърдилъ учеиие-то за индулгенции-тѣ, Лутеръ обнародвалъ единъ въззивъ отъ Папа-та до единъ Всеобщъ Съборъ на 28-й Ноем. 1518. Лутеръ спечелилъ съчувствие-то на много здравомислящи лица въ Германия, и нѣкои, особенно Хуманисти-тѣ, си издигнали гласа въ негова полза. Около това врѣме и младий-тъ и ученъ Меланхтонъ[*] билъ назначенъ за Профессоръ на Старо-Грьцкий язикъ въ Виттембергский университетъ. Въ него Лутеръ намѣрилъ най-вѣрний-тъ си помощникъ въ вилико-то си дѣло. Колкото повече Лутеръ ся показвалъ постоянъ, толкозъ повече привличалъ върху си всеобщо-то внимание и съчувствие.

Понеже отъ полетическа гледна точка Саксонский-тъ Електоръ, Фридрихъ, билъ много нужденъ на Папа-та, послѣдний-тъ пратилъ при него Карла Милтица, който ся убѣдилъ че нищо не може да ся извърши на сила, още по малко когато слѣдъ смъртьта на Императора Максимилияна I, Саксонский Електоръ станалъ регентъ на Империя-та въ Сѣверна Германия. Заради това Милтицъ тъй мѫдро постѫпилъ къмъ Лутера щото го накаралъ да ся обѣщае че ще мълчи, ако и противниници-тѣ му мълчатъ, и публично да обяви че ся покорява на Римско-то Сѣдалище.

---

[*] Германско-то му име *Шварцердъ* (Schwarzerd) Черно-земъ Реквлинъ прѣвелъ на Грьцки Меланхтонъ.

Противници-тѣ му обаче не мълчали за дълго врѣме. Прочутий-тъ разискатель, Д-ръ Екъ поканилъ въ Лейпцикъ на публично разискване Карлщата, Лутеровий събратъ. Покана-та била скроена тъй искусно щото да ся накара и Лутеръ да ся намѣси въ разискване-то (прѣпиране-то). И дѣйствително Лутеръ отишелъ съ Карлщадта въ Лейпцикъ. Къмъ край-тъ на прѣние-то Лутеръ поддържалъ че върховенство-то на Папа-та не е необходимо защото и Источна-та Церква е истинска церква ако и да не припознава Папата. Д-ръ Екъ наскоро нарѣклъ всички-тѣ единомисленници Лутерови еретици подъ име-то *Лутерани*.

Горне-то прѣние било прѣвъсходна школа за Лутера, защото го принуди да вникне подълбоко въ Папска-та система и да узнае заблуждения-та и разврата на Римо-Католическа-та Церква. Отъ това убѣждение стѫпка-та къмъ раздѣление отъ горѣспоменѫта-та Церква бѣше по-лесна.

Карлъ V ся избра за Германски Императоръ на 28-й Юний 1519. На друга-та година Д-ръ Екъ ходи въ Римъ за да дѣйствува прѣдъ Папа-та противъ Лутера. Електора Фридрихъ ся рѣшилъ да защити Лутера противъ всяко насилство. Между това Лутеръ бѣше придобилъ много рѣшителни приятели въ разни части на Германия. Рицари-тѣ *Францъ Сикингенский и Улрихъ Хютенский* го помолили въ врѣме на гонение да прибѣгне въ тѣхни-тѣ замкове. На скоро Лутеръ издалъ възвание-то си къмъ „*Християнски-тѣ Благородни на Германский-тъ Народъ,*“ което ся отнасяло по-особенно до вънкашното управление не Церква-та. Книжка-та му върху Авиньонското „Вавилонско-то Плѣнение“ разглѣдвала Римо-Католическо-то учение за таинства-та.

Папа-та издалъ осѫдителна булла противъ Лутера която Лутеръ публично изгорилъ въ Виттенбергъ на 10 Дек. 1520. Нова булла ся издала противъ Лутера на 3-й Януарий 1521 въ която Лутеръ и привърженици-тѣ му ся прогласявали за извържени отъ Церква-та и жилища-та имъ ся туряли подъ запрѣщение (interdict). Срѣдни-тѣ вѣкове се бѣхѫ минали, и хора-та не треперяли вече отъ Папски-тѣ анатеми. Лутеръ билъ повиканъ на Вормска-та Диета да даде отчетъ за религиозни-тѣ си учения, прѣдъ Императора Карла V, Германски-тѣ Князове и Папски-тѣ прѣдставители. Императоръ-тъ бѣше издалъ писменно порѫчителство за безопасното му пѫтуване. Нѣкои отъ най-горѣщитѣ му приятели го съвѣтвали да не отива въ Вормсъ, но той отговорилъ: "Ако да би имало толкова диаволи колкото керемиди има по кѫщи-тѣ на Вормсъ, пакъ бихъ отишелъ." Прѣсмѣтватъ че не по-макко отъ петь хиляди души биле събрани въ и около салонъ-тъ дѣто ся държала Диета-та. На първо-то му явявание прѣдъ Съборъ-тъ, на въпросъ-тъ отказва ли ся той отъ религиозни-тѣ си учения, Лутеръ поискалъ врѣме да приготви отговоръ-тъ си. На другий-тъ день, той смѣло отговорилъ че не може да ся откаже отъ свои-тѣ учения додѣто не му докажѫтъ отъ Слово-то Божие че сѫ криви. И когато поискали категорически отговоръ на въпросъ-тъ, Лутеръ изговорилъ знамените-тѣ думи: "Тукъ стоя; немогѫ да сторя другояче, Богъ да ми е на помощь, аминъ". Диета-та осѫдила Лутерови-тѣ учения и го прогласила за изгнанникъ отъ империя-та.

За да го защити противъ тази мѣрка Фридрихъ заповѣдалъ на свои хора да го хванатъ по пѫть-тъ и да го отведѫтъ въ Вартбургска-та крѣпость. Това станало на 28-й Май 1521. Лутеръ прѣминалъ около една година въ тази крѣпость; тукъ той прѣвелъ Новий Завѣтъ на Германскрй язикъ, и съ това отворилъ нова ера не само въ религиозний-тъ, но и въ книжовний-тъ животъ на Германия.

Прѣзъ Лутерово-то отсѫтствие една партия ся съставила къмъ която ся присъединилъ и Карлщадтъ, и която искала да въведе бързи реформи въ Церква-та. Тази партия скоро ся подкрѣпила отъ нѣколко фанатици отъ *Цвикау* които съ свои-тѣ лъжливи учения заплашвали да опропастятъ дѣло-то на Реформация-та. Лутеръ внезапно ся явилъ въ Витгенбергъ, и чрѣзъ свои-тѣ проповѣди и лично-то си влияние пропѫдилъ лъжливи-тѣ пророци и умирилъ духове-тѣ.

Между това Адрианъ VI. ся качилъ на Папский-тъ прѣстолъ, 1-й Дек. 1521. Той ся показалъ разумно умѣренъ, и на Ратисбонска-та Диета (Дек. 1522), той прокаралъ прѣдложения съ които ся признавала нужда-та за прѣобразования въ Церква-та; но тѣ останали безъ послѣдствие. Прѣемникъ-тъ му Климентъ VII. поискалъ въ Нюрембергска-та Диета (1524) безусловно-то потушение на всяка ересь, и обѣщалъ да дѣйствува за прѣмахвание на нѣкои мѣстни злоупотрѣбления. Всичко това показало че прѣобразование-то на Церква-та не може да ся очаква отъ Римъ. На всякѫдѣ изъ Германия народообични списатели почнали силно да защищаватъ нужда-та за такива прѣобразования каквито сѫ бѣхѫ почнали подъ Лутера.

Реформация-та имала много голѣмъ успѣхъ помежду населения-та на свободни-тѣ градове. Тя съ рѣшение-то на граждани-тѣ ся приела въ Франкфуртъ на Майнъ, Халле и Магдебургъ въ 1523; въ Улмъ, Стразбургъ, Бременъ и Нюрембергъ въ 1524, а въ всички-тѣ други градове тя възбудила такава борба която изложила стара-та Церква на голѣма опасность.

Прѣпирни вредителни за Реформация-та

Както въ политическо тъй и въ религиозно отношение, свобода-та може да ся злоупотрѣби. Не е чудно, прочее, дѣто по-долни-тѣ разрѣди като вкусихѫ отъ Церковна свобода, пожелахѫ да добиятъ облекчение и отъ тежки-тѣ товари които тѣхни-тѣ господари имъ бѣхѫ наложили. Това силно желание даде поводъ на така нарѣчена-та Селска Война въ Германия. Селяни-тѣ въ Швабия, Франкония и Алзасъ ся подигнали противъ господри-тѣ си и изложили искания-та си, нѣкои отъ които били твърдѣ справедливи, въ 12 члена. Лутеръ, на когото селяни-тѣ сѫ отнесли, призналъ въ увѣщания-та си къмъ миръ справедливость-та на много̀ отъ тѣхни-тѣ оплаквания, за да би впечатилъ врьхъ тѣхъ още по-силно неправда-та на тѣхнии-тъ бунтъ. Негови-тѣ старания останали безполезни, и бунтъ-тъ ся потушилъ съ страшни жетсокости.

Въ начало-то на 1525 нѣкой си Тома Мюнцеръ обявилъ себе си за пророкъ въ Мюлхаузенъ, добилъ власть-та въ рѫцѣ-тѣ си, завзелъ ся коренно да прѣобразува Церква-та и държава-та, и да распространи власть-та си по-околни-тѣ градове; но и негово-то въстание ся потушило на 15-й Май 1525 въ кървава-та битка при Франкхаузенъ. Мюнцеръ ся считалъ за основатель на фанатическа-та секта на *Анабаптисти-тѣ.*

Лутеръ ся увлѣклъ въ прѣпирня съ Хенриха VIII., Английский-тъ Царь, който написалъ противъ него книга-та си, “Защита на Съединени-тѣ Тайнства противъ Мартина Лутера”, за която Папа-та му далъ титла-та *защитникъ на вѣра-та.* Въ отговора си Лутеръ сполучилъ да опровергае книга-та, но ся показалъ много буенъ въ нападения-та си.

Многоученний-тъ Еразмъ слѣдъ много колебание ся рѣшилъ да нападне Лутера въ най-слаба-та му страна—учение-то му за свободна-та воля. На списание-то му върху “*Свободня-та Воля*”, Лутеръ буйно отговорилъ въ списание-то си върху “*Поробена-та Воля*”, (1525). На буйни-тѣ му нападения Еразмъ отговорилъ съ еднакво върли нападения въ своя-та книжка “*Хипераспистисъ*” (1526). И най-послѣ знаменитий-тъ Еразмъ прѣминалъ въ редъ-тъ на неприятели-тѣ на Реформация-та, ако и да не прѣставалъ да прѣпоржчва примирителни мѣрки спрямо нея (Реформация-та).

Прѣпирня-та върху Господня-та Вечеря, и раздѣление-то което тя причини помежду Саксонски-тѣ и Швейцарски реформатори, нанесе силенъ ударъ на Реформация-та. Немирний-тъ Карлщадтъ най-напрѣдъ отворилъ тази препирня съ прогласявание съвсѣмъ новъ взглядъ върху Господня-та Вечеря, именно, че тя е само единъ въспоминателенъ обрядъ, че хлѣбъ-тъ и вино-то сѫ само знакове на Христово-то тѣло и като такива трѣбва да ся приимать съ вѣра. Това мнѣние наскоро Цвингли явно исповѣда. Лутеръ поддържалъ *дѣйствително-то присѫтствие Христово и истинско-то приемание на тѣло-то и кръвь-та му въ Господня-та Вечеря.* За прѣмахвание на радѣление-то което заплашваше да избухно помежду реформатори-тѣ, Лутеръ и Цвингли придружени отъ свои-тѣ учени единомисленници държали едно разискване въ Марбургъ, което останало безуспѣшно защото Лутеръ ся показалъ неотстѫпчивъ

Фридрихъ Мѫдрий умрѣ (1525), и ся наслѣди отъ Ивана Постоянний, който ся обяви за ревностенъ привърженникъ и защитникъ на Реформация-та. Филипъ, Хессенский Ландграфъ, и Албертъ Бранденбургский, Прусский Дукъ, ся такожде обявихѫ въ полза на Реформация-та. Албертъ стори това, слѣдъ като по-голѣма-та часть на население-то, и двама-та епископи на земя-та му, приехѫ ново-то учение. Между това политически-тѣ заплитни на неприятели-тѣ на Реформация-та въ други мѣста дадохѫ на реформатори-тѣ случай да развиватъ мирно своя-та дѣятелность за нѣколко години. Филипъ Хессенский нареди церковенъ редъ въ своя-та държава и отвори евангелски университети въ Марбургъ. Градове-тѣ Брауншвейгъ и Хамбургъ приехѫ Реформация-та. Меланхтонъ написа свои-тѣ "*Наставления къмъ Посѣтите-*

ли-тѣ" за пастири-тѣ на Саксонско-то електорство. Тази книжка съдържа съкращение на евангелски-тѣ учения, и правила за Церковно управление и Християнско въспитание (1527), и Лутеръ обнародва два-та си *Катихизиса* (Голѣмий и Малкий) въ 1529.

Реформация-та ся е бояла най-много отъ Императора който въ това врѣме е билъ занятъ въ чуждестранни войни. Въ *Спижрска-та Диета* ся прие едно рѣшение съ което ся запрѣщаваше всяко по-нататъшно вѫтрешно развитие и вънкашно ракпространение на ново-то учение. Противъ това рѣшение евангелски-тѣ държави прѣдставихѫ *протестъ*, на 19-й Априлъ 1529, и на 22-й Априлъ издадохѫ едно *Възвание*. Отъ тогазь противници-тѣ имъ ги нарекохѫ *Протестанти*.

Императоръ-тъ свика Аугзбургска-та Диета въ 1530. На този съборъ Саксонский-тъ Електоръ освѣнъ Меланхтона зелъ съ себе и трима отъ най-учени-тѣ евангелически богословци. Мелаинтонъ прѣдставилъ знаменитий-тъ символъ нарѣченъ *Аугзбургский Символъ*. На този символъ отговорили Римо-Католически-тѣ богословци на чело на които билъ Д-ръ Екъ. Опити-тѣ за споразумѣние чрѣзъ взаимни отстѫпки останали безуспѣшни, защото Римо-Католици-тѣ настоявали върху нѣкои противоевангелически учения които Протестанти-тѣ не могли да приематъ. Цвингли также прѣдставилъ своя *символъ* на който Д-ръ Екъ буйно отговорилъ. Послѣдне-то рѣшение на

Събора било въ полза на Римо-Католици-тѣ.

Протестански-тѣ владѣтели съставили за себезащита въ 1531 *Смалкалдска-та Лига*, която отпослѣ ся усилила чрѣзъ съюзъ съ Бавария, и по-послѣ съ Франция и Дания. На 1532 ся приелъ така нарѣчений-тъ *Нюрембергский Религиозенъ Миръ*. Той гласялъ, религиозни-тѣ работи да си останатъ въ което състояние били тогазь, додѣто ся рѣшѫтъ отъ новъ съборъ. Протестантизмъ-тъ напрѣдна на всякѫдѣ изъ Германия. Келнский-тъ Електоръ прие Реформация-та въ 1542; но неспоразумѣния ся появихѫ и помежду членове-тѣ на Смалкалдска-та Лига, и на 1542 Маврикий, Саксонский Дукъ, напустна лига-та. Папа-та издаде заповѣдь за свикване на *Трентский Съборъ* (1545), но Протестанти-тѣ отказахѫ да присѫтствуватъ. Лутеръ умрѣ въ родно-то си мѣсто, Айслебенъ, на 1546. Отъ день на день ставаше явно че Императоръ-тъ ся приготовлява да употрѣби насилственни мѣрки противъ Протестански-тѣ владѣтели и скоро ся почна така нарѣчена-та *Смалкалдска Война*. Въ тази война Маврикий, Саксонский Дукъ, билъ съюзникъ на Императора който испърво сполучилъ да порази Саксонский-тъ Електоръ и да го земе плѣнникъ въ битка-та при Мюлбергъ. Хесенский-тъ Ландграфъ ся прѣдалъ на Императора въ 1547, който тържествувалъ на всякѫдѣ. Чрѣзъ *Аугзбургский-тъ Интеримъ* Императоръ-тъ ся надѣвалъ да принуди Протестанти-тѣ да ся оставятъ отъ отличителни-тѣ си учения и съ врѣме да влѣзѫтъ пакъ въ Римо-Католическа-та Церква; но той-зи интеримъ ся отхвърли отъ повече-то държави на Сѣверна Германия. Маврикий въ едно събрание въ Лейцикъ направи такива измѣнения въ Аугзбургский Интеримъ, които задържахѫ сѫществени-тѣ Лутерански учения съ нѣкои и други безразлични (адиафора) Римо-Католически обряди. Този е така нарѣчений-тъ Лейпцикский Интеримъ, който е билъ по-умразенъ за строги-тѣ Протестанти нежели Аугзбургский-тъ. Императоръ-тъ не успѣ въ цѣль-та си, защото и много Римо-Католици бѣхѫ противни на Аугзбургский-тъ Интеримъ. Маврикий, Саксонский Дукъ, ся обяви противъ Императора, слѣдъ като ся добрѣ приготви тайно. На 1552 той нападна внезапно на Императора при Инспрукъ, и на смалко щѣше да го земе плѣнникъ. Въ Пассауский-тъ Договоръ (Авг. 2-й 1552) двама-та запрѣни князове, Саксонский Електоръ и Хессенский Ландграфъ, ся освободихѫ, и единъ религиозенъ миръ, който оздравяваше свобода на съвѣсть-та, ся гарантира на Протестанти-тѣ. На Аугзбургска-та Диета ся сключи по опрѣдѣлително Религиозний-тъ Миръ. Той гласялъ че Германски-тѣ князове оставали свободни да избиратъ помежду Римо-Католическа-та религия и Аугзбургский-тъ Символъ и че религия-та на подданници-тѣ ще зависи отъ тая на князове-тѣ. Католици тѣ ся въспротивихѫ на първо-то условие, Протестанитѣ на второ-то, и най-послѣ склонихѫ да приематъ Декларации-тѣ на Императора касателно спорни-тѣ точки. Поради несъгласие-то на Протестанти-тѣ и интриги-тѣ на Иезуити-тѣ почти цѣла Южна Германия ся придоби за Римо-Католицизмъ-тъ. Иезуити-тѣ често нарушавахѫ Религиозний-тъ Миръ и не обръщахѫ никакво внимание на оплаквания-та на Протестанти-тѣ. Една голѣма часть отъ Протестантски-тѣ държави образувахѫ Евангелический-тъ Съюзъ въ Ахаузенъ (1608) на чело на който ся постави Палатинский Електоръ, Фридрихъ IV.; този съюзъ сключи договоръ съ Франция въ 1610. Римо-Католическа-та Лига ся образува въ 1609. Тридесетогодишна-та война ся почна на 1618 и ся свърши съ Вестфалский-тъ миръ на 1648. Тя е една отъ най-ужасни-тѣ религиозни войни що ся сѫ водили въ Европа. Споредъ този миръ Протестантизмъ-тъ въ Германия придоби равни права съ Римо-Католическа-та Церква. Отъ Римо-Католически-тѣ князове, само Баварский-тъ задържа прѣимущества-та що бѣ добилъ. Религиозний-тъ Миръ ся потвърди, и на прѣпирни-тѣ върху разни точки ся тури край чрѣзъ по-точни изложения и прибавления. Въ всички-тѣ работи на империя-та и двѣ-тѣ религии имахѫ съвършенно равни права. Право-то за реформация въ държави-тѣ ся потвърди въ общи думи, ако и да бѣ ограничено до толкова щото права-та на всяка отъ двѣ-тѣ религиозни партии трѣбваше да ся опрѣдѣлятъ спорѣдъ направеното на Януар. 1-й 1624 правило, то есть, която страна е имала черковни-тѣ имущества въ оная година, ней пакъ трѣбвало да принадлежѫтъ, и на каквато вѣра и да принадлежи единъ князъ, религия-та на подданници-тѣ му трѣбвало да ся опрѣдѣли споредъ каквато е била религия-та на князя въ оная година. Тѣзи закони ся приложихѫ и на Калвинисти-тѣ чиито права сѫ по-напълно признахѫ. По този начинъ Протестанти-тѣ придобихѫ силно положение и достатъчни срѣдства за защищаване на свои-тѣ права.

ГЛАВА II.

Реформация-та въ други Европейски страни.

I. Швейцария. Храбри-тѣ Швейцарци често влизали на служба въ Французки-тѣ и Папски воиски. За да ги придобиятъ къмъ своя страна Французкий-тъ Царь и Папа-та сѫ подкупували по-влиятелни-тѣ имъ водители. Папа-та допущалъ голѣма свобода въ церковни-тѣ работи. Като познавали Римъ по-отблизу тѣхно-то почитание къмъ Папа-та ся значително намалило, и Швейцарско-то правителство земало по-независимо настроение къмъ Папа-та.

Германска Швейцария е била всякога тѣсно свързана съ Германия поради сходство-то на язикъ-тъ. Това е спомагало за распространение списания-та на Германски-тѣ реформатори.

Урлихъ Цвингли, Швейцарский-тъ реформаторъ, ся родилъ на 1-й Януарий 1484, (близу два мѣсеца слѣдъ Лутера), въ Вилдхаусъ, Тоггенбурска околия, и ся въспиталъ въ Виенский-тъ и Базелский университети. Отъ 1506 той ревностно ся посвятилъ на узучвание Латински-тѣ классици и Църковни-тѣ Отци. Той ся отличилъ като проповѣдникъ; но билъ сѐ покоренъ на Папа-та. Въ 1513 той почналъ да учи Грьцкий язикъ който му спомогналъ още по-точно да изучи Новий Завѣтъ. Когато голѣмо число Швейцарци бивали на служба въ Френска-та войска и често ся случавало братъ да ся бие срѣщу брата, Цвингли издигналъ гласъ-тъ си срѣщу приемание-то на пенсии и влизание-то на военна служба въ чуждестранни войски.

Въ 1518, когато продаватель-тъ на индулгенции, Бернардинъ Самсонъ, Францисканеца, ся явилъ въ Швейцария, Цвингли, както и много други, издигналъ гласъ-тъ си противъ злоупотрѣблението. Това обаче не било толкова забѣлѣжително, защото и самий-тъ Епископъ Констанцский считалъ продавача на индулгенции за *натурникъ*. На 1-й Януар. 1519 Цвингли ся назначилъ за главенъ священникъ въ Съборна-та Церква на Цюрихъ, и изведнъжь почналъ въ слова-та си да тълкува нарѣдъ книги-тѣ на Новий

Завѣтъ като захваналъ отъ Евангелие-то на Маттея. Всеобщо-то възбуждение подигнато отъ Лутера, не можаше да не подѣйствува и врьхъ Цвинглия който трѣбваше да ся искаже върху важни-тѣ въпроси подбудени отъ Лутера. Най първо Цвинглия нападнали монаси-тѣ, но не ся осмѣлили още да го обвиняватъ въ ересь. Папский-тъ прѣдставитель въ Цюрихъ ся постаралъ да привлѣче Цвинглия на своя страна, но послѣдний ся отказалъ отъ пенсия-та която тогава приемалъ отъ Папа-та, и обявилъ че желае свободно да проповѣдва Слово-то Божие. Цвингли обявилъ че пости-тѣ сѫ человѣческа наредба за което Констанский Епископъ го смѫмралъ. Живи прѣпирни сѫ отворили и върху други религиозни въпроси, и най-послѣ Градский-тъ Съвѣтъ свикалъ едно събрание отъ двѣ-тѣ страни публично да защищаватъ мнѣния-та си само съ доказателства отъ Священно-то Писание. Събрани-то ся отворило на 29-ий Януар. 1523. Цвингли събралъ учения-та що бѣ проповѣдвалъ въ 75 члена, и тъй силно ги защитилъ щото Съвѣтъ-тъ го помолилъ да слѣдва да проповѣдва чисто-то Евангелие по сѫщий начинъ. Чрѣзъ това прѣние и чрѣзъ обнародвание-то на 75-тѣ члена, както и чрѣзъ проповѣдвание-то на Лева Иуда, Цвинглиевъ-тъ приятель, хора-та почнали повече и повече да клонятъ къмъ Реформация-та, която набързо напрѣднала въ Цюрихъ. Слѣдъ нѣколко прѣдуготовителни мѣрки Съвѣтъ-тъ рѣшилъ да почне едно коренно прѣобразование на Церква-та чрѣзъ потрошение-то на церковни образи (издѣлани отъ камъкъ образи). Мънастири-тѣ били унищожени, и промѣнени въ училища или сиропиталища. Въ тѣзи постѫпки Съвѣтъ-тъ билъ подкрѣпенъ отъ голѣмо-то болшинство на граждани-тѣ;и малко ся е боялъ отъ застрашителний-тъ изглѣдъ на други-тѣ кантони понеже нѣкои отъ други-тѣ, особенно Бернский-тъ влѣзлъ въ по-приятелски сношения съ него.

Прѣобразование-то на богослужение-то въ Цюрихъ ся свършило съ отслужване на Господня-та Вечеря (на 13-й Априлъ 1525) въ Съборна-та Церква въ първообразна-та ѝ чистота. Въ сѫща-та година Цвингли обнародвалъ съчинение-то си, "Истинска и Лъжлива Религия;" и за религиозно-то наставление на простий-тъ народъ ся обнародвала първа-та часть на Цюрихский-тъ прѣводъ на Библия-та, която Цюрихски-тѣ проповѣдници прѣвели на Швейцарско-Германский языкъ. На скоро Реформация-та ся въвела въ Бернъ, Апенцелъ, Мюлхаузенъ, Базелъ и Шафхаузенъ. На 1526 ся държѣло прѣние помѣжду Швейцарски-тѣ Римо-Католици и Протестанти въ г. Базелъ. Иколампадий успѣшно защитилъ евангелически-тѣ учения. Римо-Католически-тѣ кантони ся опитали да въспрѫтъ съ сила напрѣдъкъ-тъ на Реформация-та, но като не сполучили, сключили съюзъ съ Австрия. За да тури край на непрестанни-тѣ спорове на Римо-Католически-тѣ кантони Цюрихъ имъ обявилъ война; поводъ на война-та далъ Унтервалденский-тъ кантонъ съ испращание-то на въоръжена сила въ свободни-тѣ мѣстности. По посрѣдничество-то обаче, на други-тѣ кантони миръ ся сключилъ въ полза на Цюрихъ.

На скоро пакъ ся появило прѣдишно-то неизвѣстно състояние. Цюрихъ настоявалъ прѣдъ съюзници-тѣ си да обявятъ война; но послѣдни-тѣ склонявали само на нѣкои полумѣрки—отричание-то на петь-тѣ Римо-Католически кантона свободно-то купувание на потрѣбни-тѣ за живѣяние. Принудени отъ нужда, тѣзи кантони ся хванали за оръжие и нападнали на Цюрийский-тъ кантонъ. Въ битка-та при Каппелъ (Окт. 11, 1531) Цюрихци-тѣ били побѣдени и между други падналъ и самъ Цвингли убитъ. На скоро умрѣлъ и Иколампадий. Тѣзи двама реформатори ся достойно замѣстили отъ Буллингера и Микония. Въ Германска Швейцария Каппелска-та Война положи граници на Реформация-та; но въ Френска Швейцария тя ся посрѣщна съ по-голѣмо съчувствие и бързо напрѣдна. Въ 1530 Вилхелмъ Фарелъ въвелъ Реформация-та въ Невшателъ. Отъ Бернъ Реформация-та достигнала и до *Женева*. Въ този градъ ся съставила тайно едно малка *Реформирана* (прѣобразувана) Церква която била принудена да води постоянна борба съ врагове-тѣ на евангелско-то учение. Въ 1534 ся държало едно религиозно събрание (конференция) въ което Фарелъ защитилъ Реформация-та. Въ слѣдствие на това събрание позволило ся на Реформатори-тѣ (евангелически-тѣ Христиани) да държѫтъ публични богослужения. Въ 1535 Управителний-тъ съвѣтъ отхвърлилъ Папство-то и приелъ Реформация-та. На друга-та година отличний-тъ реформаторъ *Иванъ Калинъ* ся установилъ въ Женева. Той бѣ опрѣдѣленъ да упражни най-силно влияние връху развитие-то на всички-тѣ *Реформирани Церкви* които често ся наричатъ и *Калвинистически*. Въ 1536 Реформация-та ся въвела въ *Лозанъ* дѣто на слѣдующа-та 1537 год. ся основала една академия за образувание-то на евангелически пастири.

При всичко че Реформация-та успѣ да въстържествува въ Женева, пакъ тя е имала да води силна борба противъ една фанатическа партия волни мислители, нарѣчени *Либертинци*. Когато Калвинъ и Фарелъ ся рѣшили да въспрѫтъ порой-тъ на безнравственность-та чрѣзъ въвеждание-то на строга церковна дисциплина, Либертинци-тѣ сполучили по вишегласие да ги изгонятъ изъ Женева. Но въ 1541 Калвинъ е билъ повиканъ назадъ отъ Страсбургъ. Фарелъ отишелъ въ Невшателъ. Калвинъ зелъ такива строги мѣрки щото на 1555 той сполучилъ да покори партия-та на Либертинци-тѣ. Чрѣзъ своя-та твърдость той очистилъ градъ-тъ отъ безнравственна-та зараза на Либертинци-тѣ, и го направилъ единъ отъ най-свободни-тѣ градове на Европа. Въ Женева прибѣгвали всички гоними Протетсанти. Този градъ справедливо ся нарѣклъ Протестанский Римъ. Въ 1588 ся основа духовна Академия въ Женева, която е доставлявала почти всички-тѣ проподѣдници и пастири на Френска-та Реформирана Церква. Калвинъ сполучилъ тъй добрѣ да распространи свои-тѣ церковни и религиозни учения щото той можѣ да ся нарѣче вторий-тъ основатель на Реформирана-та Церква. Въ 1574 Иезуити-тѣ влѣзли въ Швейцария, и тамъ както въ Германия ся показали най-върли противници на Реформация-та.

Френска Швейцария постоянно ся заплашвала отъ *Савойский-тъ Дукъ* и негово-та коварно нападение на Женева ся отблъсна отъ храбри-тѣ граждани.

Въ *Италиянска Швейцария*, въ Гризонский кантонъ ся е водяла постоянна борба помежду Католици и Протестанти. Въ 1620 Римо-Католически-тѣ жители на г. Влетлинъ избили Протестанти-тѣ които живѣяли помежду имъ и ся отказали да ся покоряватъ на Гризонски-тѣ власти. Отпослѣ Германска-та часть на Гризонский-тъ кантонъ придоби своя-та свобода; но въ 1639 чрѣзъ Миланский-тъ Договоръ, Кантонъ-тъ прие Италиански-тѣ си окрѫжжия само подъ условие че не ще позволява друга религия освѣнъ Римо-Католическа-та.

2 Реформация-та въ Франция. Въ тази държава Реформация-та най-напрѣдъ е добила послѣдователи въ г. Мо подъ покровителство-то на Епископа Брисона. Въ царский-тъ дворъ на Франциска I. имало е нѣколко лица добрѣ расположени къмъ Реформация-та; сестра му Маргарита, Царица Наварска, явно показала симпатии-тѣ си къмъ евангелически-тѣ учения. Отъ послѣ по политически съображения Францискъ ся обявилъ противъ Реформация-та и подигналъ страшно гонение противъ *Валдези-тѣ* на Меринголъ и Кабриеръ въ Провансъ (Южна Франция) което ся свършило съ общо клание въ 1545. При смърть-та на Франциска I. число-то на Протестанти-тѣ ся значително увеличило. Антонъ, Наварский-тъ Царь и съпруга-та му Жанъ д'Албре, дъщеря на Царица Маргарита ся обявили въ полза на Реформация-та. Въ 1559 Френски-тѣ Протестанти усвоили въ държаний-тъ въ Парижъ Синодъ единъ символъ вѣри. Помежду по-прости-тѣ Реформирани-тѣ (Протестанти-тѣ) били ненавиждани, но помежду по-образовани-тѣ число-то имъ ся е увеличавало. Францискъ I ся послѣдувалъ отъ Хенриха II. на 1557. Хенрихъ царувалъ само двѣ години и на 1859 ся качилъ на Френский-тъ прѣстолъ Францискъ II. Прѣзъ непълнолѣтие-то на този царъ управлявала майка му, лукава-та и кръвожадна Италиянка, *Катерина де Медичи*; тя ся присъединила съсъ *Гизи-тѣ*, върли-тѣ гонители на Протестанти-тѣ които гледали за защита на Антона Бурбонский, Наварский Царь. *Амбоазско-то* съзаклятие, нагласено отъ Протестанти-тѣ противъ Гизи-тѣ не сполучило 1560. Слѣдъ това събитие Протестанти-тѣ подъ име-то *Хугеноти** станали и политическа и церковна партия. Слѣдъ смърть-та на Франциска II. въ 1560, Карлъ IX. наслѣдилъ Френский-тъ прѣстолъ на деветъ годишна-та си възрасть. Регентка-та Катерина ся оттеглила отъ Гизи-тѣ, и ся постарала да ся примири съ Хугеноти-тѣ. За тази цѣль тя ся распоредила и свикала едно събрание отъ Римо-Католически и Реформирани богословци въ *Поасси* (1562) което не довело до никакъвъ резултатъ. На протестанти-тѣ, обаче ся дало ограничена религиозна свобода. Чрѣзъ клание-то при Васси Гизский-тъ Дукъ далъ сигналъ-тъ за война (Мартъ 1562). Водитель-тъ на Хугеноти-тѣ билъ Князъ Конде, братъ на Наварский-тъ царь, който отъ страхъ на Испанский-тъ царь ся обявилъ въ полза на Римо-Католици-тѣ. Санъ Жерменский-тъ миръ ся скючилъ въ 1570, но въ 1572 станали ужасни-тѣ *клания на Св. Вартоломеева-та нощь*, които дали сигналъ-тъ за нова война. Карлъ IX. умрѣлъ въ 1576, *Гизский-тъ Дукъ* образувалъ *Свята-та Лига* за истрѣбвание на

---

* Френский-тъ Протестански богословъ и списатель *Теодоръ Беза*, който е живѣлъ въ шестнадесято-то столѣтие произвѣжда дума-та Хугеноти отъ име-то на Хуге (Hugent) водитель на Протестанти-тѣ въ г. Туръ.

Хугеноти-тѣ; тази лига ся поддържала отъ Папа-та и Испанский-тъ Царь. Тогазь ся почнала *война-та на трима-та Хенриховци*, която ся свършила съ възтържествувание-то на Хенриха Наварский, който за да възлѣзе на Френский-тъ прѣстолъ отказалъ ся отъ Протестантизмъ-тъ. Той управлявалъ много мѫдро, и въ Нантский Едиктъ (1598) далъ пълни права на Хугеноти-тѣ. Кардиналъ Ришелию сполучилъ съ привземание-то на Новий Рошелъ въ 1628 да събори политическа-та сила на Хугеноти-тѣ, и по-послѣдний-тъ имъ водитель Роханский-тъ Дукъ ся покорихъ на Нимский-тъ Едиктъ (1629) който потвърдилъ на Протестанти-тѣ всички-тѣ имъ прѣдишни церковни права, но ги лишилъ отъ всички права на политическа партия. Отъ онова врѣме Хугеноти-тѣ живѣли въ миръ подъ царувание-то на Лудовика XIII., и ся отличавали съ вѣрность-та си къмъ Царь-тъ, образование-то си и искуство-то си въ индустриални занятия.

3. Реформация-та въ Нидерландия. Въ Нидерландия гражданска-та свобода и култура (образувание) сѫ били, отъ най-ранни периодъ благоприятни къмъ реформаторски (прѣобразователни) движения. Императоръ Карлъ V., зелъ мѣрки за потушение-то на ереси въ тази своя наслѣдственна земя. Той издалъ наказателенъ законъ отъ Вормилъ (1521) противъ ереси въ Нидерландия, но понеже не ся постигна цѣль-та съ този законъ, Карлъ V. пожелалъ да въведе Испанска-та Инквизиция, която, обаче, ся отхвърлила въ Антверпъ, главно-то сѣдалище на Реформация-та. Филипъ II., фанатический-тъ царь Испанский, който приелъ управление-то на Нидерланди-тѣ слѣдъ смърть-та на баща си, Императоръ Карлъ V., заповѣдалъ противъ воля-та на насѣление-то, да ся тури въ строго дѣйствие Инквизиция-та, и въздигналъ тринадесетъ нови Епископства (1559) за да ся упражнява по-строгъ церковенъ надзоръ. Население-то протестирало, но напраздно. Филипъ, искалъ приимание-то рѣшения-та на Тренский-тъ Съборъ, и испълнение-то на закони-тѣ противъ еретици, и по този начинъ прѣдизвикалъ борба не само за защита на отечество-то, но и за свобода-та на съвѣсть-та. Благородни-тѣ които дворъ-тъ нарѣкалъ на присмѣхъ Просяци, съставяли така нарѣчений-тъ Съюзъ на Просяци-тѣ Простолюдие-то показало ярость-та си въ събаряние-то на церкви и церковни образи.

Въ 1567, свирѣпий-тъ дукъ Алба ся явилъ на чело на една Испанска войска, за да изглади всѣка диря на Реформация-та. Хиляди паднали по заповѣдъ на така нарѣчений-тъ *Кръвнишки Съвѣтъ*; едно по-голѣмо число оставили отечество-то си за да го защищаватъ съ орѫжие въ рѫка подъ водителство-то на Князъ *Вилхелма Оренжский*. Въ Априлъ 1572 Бриелъ ся прѣвзелъ отъ бунтовни-тѣ *Просяци*; сѣверни-тѣ области ся присъединили съ бунтъ-тъ — тѣ били вече готови за това. Алба, въ Ноемврий, 1573, оставилъ Нидерландия; но той билъ толкозъ далечъ отъ да насили свобода-та на Нидерландия, щото чрѣзъ *Гентский Договоръ*, Ноемврий 6-й 1576, южни-тѣ области ся присъединили съ сѣверни-тѣ за испѫждание на Испанци-тѣ, и за нарѣждание на церковни-тѣ си работи по единъ справедливъ начинъ.

Понеже Филипъ билъ още неумолимъ въ намѣрение-то си да искорени всяка ересь, сѣверни-тѣ области на Януар. 23-й 1579 образували *Утрентский-тъ съюзъ*, и ся отказали да ся покоряватъ на кръвожадний-тъ Царь, Юлий 26-й 1579. Князъ Александръ отъ Пьрма, Управитель-тъ на Нидерландия наистина, сполучилъ чрѣзъ *Арраский Договоръ*, Май 17-й 1579, да примири Валлонски-тѣ области съ Царь-тъ, като оздрави гражданска-та имъ свобода; защото въ тѣзи области, Католици-тѣ прѣобладавали и Протестанти-тѣ били отпаднали. Съ тѣхна-та помощь, той такожде нашествувалъ и градове-тѣ на Бробантъ и Фландрия и безпощадно истрѣбилъ или изгонилъ всички-тѣ Реформирани (Протестанти); посрѣдствомъ Иезуити-тѣ които той въвелъ въ онѣзи страни той направилъ да прѣодолѣе фанатический-тъ Римо-Католизмъ. Отъ друга страна сѣверни-тѣ области поддържали свобода-та си подъ великий-тъ Вилхелма Оренжский, и слѣдъ убийство-то му (Юлий 10-й 1584) подъ сина му Маврикия, Испания ся принудила да имъ даде, въ 1609, едно дванадесеть годишно примирие. Слѣдъ като избухна пакъ война-та, въ 1621, въ свръска съ Тридесеть Годишна-та Война въ Германия, Испания, такожеде въ 1648, въ Вастфалский-тъ миръ имъ даде независимость.

Съединена Нидерландия оздрави духовна-та си независимость чрѣзъ отваряние висши учебни заведения. Тя основа Университети-тѣ Лейденский, 1575; Франскерский, 1585; Гренингенский, 1612; Утрехтский, 1636; Хардервикский, въ 1648.

4. Реформация-та въ Великобритания.

I). Подъ Хенриха VIII. Ний вече видѣхме какъ Хенрихъ VIII сполучилъ съ списание-то си противъ Лутера да добие отъ Папа-та титла-та *Защитникъ на Вѣра-та.* Острий-тъ отговоръ на Лутера направи Хенриха още по-ревностенъ за стара-та вѣра. При все това Реформация-та доби входъ тайно въ Оксфордский и Камбриджский Университетъ. *Тиндаловъ-тъ прѣводъ на Новий-тъ Завѣтъ* най-много послужилъ за распространение-то на евангелски истинни помежду народа.

Не по убѣждение, но отъ своеволие ся рѣши Хенрихъ VIII, да ся отдѣли отъ Папа-та. Той най-първо ся ожени за братова-та си вдовица Катерина Арагонска; но скоро въпрѣки разрѣшение-то на Папа Юлия II, той и нѣкои негови съвѣтници дошли до заключение че бракъ-тъ му билъ незаконенъ.

Страсть-та му къмъ *Анна Болейнска* му даде поводъ да ся скара съ Папа-та; той поискалъ Папа-та да обяви бракъ-тъ му за незаконенъ (1527). Послѣдний-тъ, като ся боялъ да докачи Императора Карла V, отлагалъ рѣшение-то си по този въпросъ. По съвѣта на *Тома Кранмера*, Хенрихъ прѣдложилъ въпросъ-тъ на Европейски-тѣ Университети, и понеже Папа-та отказалъ да даде рѣшителенъ отговоръ, Хенрихъ, насърдченъ отъ благоприятний-тъ отговоръ на по-главни-тѣ Европейски университети обявилъ първий-тъ си бракъ за незаконенъ, и на Ноемвр. 14-й, 1532 ся оженилъ за *Анна Болейнска*. На Папский-тъ протесть той отговорилъ съ това като приглasилъ че Папа-та е изгубилъ всяка власть въ Англия (1534) и обявилъ себе си за глава на Английска-та Церква.

И тъй Хенрихъ ся отдѣлилъ отъ Папа-та безъ да благоприятствува на Реформация-та. Той испърво строго наказалъ привърженици-тѣ на двѣ-тѣ партии — Папска и Реформаторска —които не припознавали негова-та власть. Тома Кранмеръ, Архиепископъ Кантербургский и Тома Кромвелъ Царски намѣстникъ въ церковни работи, били водители на реформаторска-та партия, а на Папска-та партия водители-тѣ били, Норфолский-тъ Дукъ и Гардиноръ, Епископъ Винчестерский. Въ 1536, Хенрихъ унищожилъ мънастири-тѣ и конфискувалъ имущества-та имъ. На 1538 ся обнародвало съ царско удобрение Английска-та Библия. Папа Павелъ III., издалъ на Дек. 7-й 1538 една булла на извержение противъ Хенриха VIII., която булла послужила само да направи раздѣление-то по-съвършенно. Съ единъ царски законъ отъ Юлий 28-й 1539, Хенрихъ наложилъ ограничения на Реформация-та. *Катихизисъ и учреждения-та на Християнина*, обяснявали на народа царска-та система на вѣра-та. Всички които отивали по-далечъ отъ тази система и тѣзи които напълно ся не съобразявали, били смъртно наказвани. Даже Кромвелъ билъ посѣченъ на Юлий 20-й 1540.

При всичкий-тъ религиозенъ деспотизмъ на Хенриха VIII., силенъ потикъ ся даде на Реформация-та прѣзъ негово-то царувание.

2). **Подъ Едуарда VI., и Мария**. Едуардъ VI. ся качи на прѣстола на деветь годишна-та си възрасть. Едно регенство ся образува подъ прѣдсѣдателство-то на Сомерсатский-тъ Дукъ и Реформаторска-та партия доби болшинство въ съставъ-тъ на регенство-то. Кранмеръ повика реформатори-тѣ—Мѫченика Петра и Окино въ Оксфордский-тъ Университетъ, 1547, и Мартина Бюцера и Павла Фагия, въ Камбриджский-тъ, 1549,—за да може съ тѣхна помощь да въведе Реформация-та. Основа-та ся положи въ *Бѣсѣдна-та Книга*, 1547, *Всеобща-та Молитвенна Книга* (Book off Common Prayer) 1548, и въ *Четиридесетъ и два-та Члена*. Катихизиси ся приготвихѫ за да ся учатъ въ училища-та. Кранмеръ не сполучи да угоди на всички-тѣ партии, и негово-то дѣло ся прѣкъсна съ ранна-та смърть на Едуарда VI, (1553), който заслужва да ся нарѣче *Английский-тъ Иосия.*

Мария (дъщеря Хенрихова, отъ първа-та му жена Катерина) не испълни обѣщание-то което даде при възшествие-то на прѣстола— да не употрѣблява насилственни мѣрки въ религиозни работи. Тя най-първо извади отъ служба женени-тѣ священници, и зѣ мѣрки да възвърне Церква-та въ което състояние била въ край-тъ на царувание-то на Хенриха VIII. Съединение (церковно) съ Римъ пакъ ся въстанови, и въ 1554 ся яви Реджиналдъ Полъ като папски хунций (прѣдставитель). Царица Мария ся ожени за фанатический-тъ Испански Царь Филипа II., и на скоро (1555) ся почна ужасно гонение противъ Протестанти-тѣ. По-главни-тѣ мѫченици бѣхѫ Кранмеръ, изгоренъ въ Оксфордъ 1566, и Латимъръ, Ридлей и Хуперъ. Единъ отъ тѣзи насърдчи другари-тѣ съ тѣзи забѣлѣжителни думи: “Дързость, братия, ний днесъ запалваме едно свѣтило въ Англия, което никога не ще угасне.”

Мария, която съ свои-тѣ жестокости, спечели прѣкоръ-тъ “*Кръвница*”, умрѣ въ 1558.

3) Подъ Елисавета. При възшествие-то си на прѣстола Елисавета ся обяви въ полза на Реформация-та. За да угоди на Римо-Католици-тѣ, тя направи нѣкои промѣнения въ *Молитвенна-та Книга*; и чрѣзъ *Законъ за цер-*

ковно Еднообразие (Act of Uniformity) направи я (Молитвенна-та Книга) задължителна за всички-тѣ церкви въ Англия. И дѣйствително, повече-то Римо-Католически священници ся съобразихѫ, но Римо-Католически-тѣ Епископи отказахѫ да сторятъ това и бидохѫ свалени. Маттей Паркъръ, бивший-тъ учитель на царица-та, стана Кантербурски Архиепископъ, и церковний-тъ отецъ на послѣдующе-то Англиканско епископство. Относително до Християнски-тѣ вѣрвания, пълна свобода на съвѣсть-та ся даде на миряни-тѣ; Епископи-тѣ въ събрание-то си (Canoocation) усвоихѫ въ 1563, като основа на религиозни-тѣ учения на Церква-та *Тридесетъ и деветъ-тѣ Члена*, съкратени отъ *Четиредесетъ и два-та Члена*, на Едуарда VI. Това ся потвърди отъ Английский-тъ Парламентъ въ 1571. Така ся образува *Английска-та Епископална Церква*, която ся нарича и *Англиканска*. Тя е едно опитвание за раздѣление отъ заблуждения-та на Римо-Католическа-та Церква безъ напущание на Римо-Католическо-то священство. Въ слѣдствие на това тя стана една колебающа ся срѣдиня помежду Римо-Католизмъ-тъ и Протестантизмъ-тъ, като отъ една страна припознава Священно-то Писание за едничкий-тъ изворъ на Християнско учение, а отъ друга, ся вижда принудена да отстѫпи законодателна власть на прѣдание-то на по-стара-та Церква.

За жалость плачевно раздѣление ся появи въ сама-та Английска Церква. Едно голѣмо число Протестанти ся показахѫ съвсѣмъ незадоволни отъ богослужение-то и церковно-то управление на Англиканска-та Церква, особенно же отъ задържание-то на Римо-Католически священнически одежди. По-строги-тѣ бѣхѫ нарѣчени *Пуритани*, а всички които отхвърляхѫ законъ-тъ за Церковно-то Единообразие бѣхѫ нарѣчени *Нонконформисти* *) (Non-conformists). Тѣ въ борба-та за въстържествувание на Реформация-та най-много спомогнахѫ за распространение евангелски-тѣ учения помежду народа. Понеже мѣрки-тѣ противъ Нонконформистки-тѣ пастири ставахѫ по-строги, и мнозина отъ тѣхъ бѣхѫ свалени, то тѣ почнахѫ въ 1566 да образуватъ отдѣлна организация споредъ Калвинистически-тѣ принципи. Разривъ-тъ помежду партии-тѣ стана още по-голѣмъ слѣдъ като почнахѫ да затварятъ Нонконформисти-тѣ. При все това Пуританизмъ-тъ е слѣдвалъ да има единъ кракъ въ Церква-та; и той е билъ най-живий-тъ принципъ, който постоянно е привличалъ най-благородни-тѣ умове, и съ това е показвалъ, че въ измѣнени обстоятелства той би моглъ да стане управляющий-тъ принципъ на Английска-та Церква.

На 1580 фанатикъ-тъ *Робертъ Браунъ*, почна да проповѣдва противъ Английска-та Церква, като лъжлива Церква, и обяви че

Тази дума е Латинска, и значи *несъобразующи ся.*

едно съвършенно демократическо управление на Церква-та било съгласно съ Св. Писание. При всичко че самъ той отпослѣ ся върнѫ пакъ въ Английска-та Церква, учение-то му набързо ся распространи и скоро то брояло хиляди привърженници, които ся нарѣкохѫ *Браунисти*, *Независими* или *Конгрегационалисти*.

4) Подъ Якова I., и Карла I. Яковъ прегърна жарко Епископална-та Церква, ако и да бѣше въспитанъ като Презбитерианинъ въ Шотландия. Слѣдъ безуспѣшно-то съзаклятие на Римо-католици-тѣ познато въ история-та като *Барутно Съзаклятие* (1605) Яковъ ги накара да напуснатъ учение-то че Папа-та е върховенъ надъ всички коронясани глави. Пуритани-тѣ бѣхѫ силно прѣслѣдвани, но Яковъ исповѣдалъ че въ религиозни учения той билъ съгласенъ съ тѣхъ. Испърво той защити строгий-тъ Калвинизмъ противъ Арминиянци-тѣ, и испрати прѣдставители на Дортский-тъ Синодъ; но той отказа да приеме рѣшения-та на този Синодъ за Английска-та Церква, и по този начинъ приготви пѫть-тъ за въвеждание на Арминиянизмъ-тъ въ Епископална-та Церква. Той ся помѫчи да присъедини Шотландска-та съ Английска-та Церква чрѣзъ въстановление на епископство-то въ Шотландия въ 1610, и чрѣзъ *Пертски-тѣ Членове* въ 1618. Такива насилствени мѣрки го направихѫ ненавистенъ и въ Англия и въ Шотландия. Въ 1625 той оставилъ царство-то си на сина си Карла въ едно критическо състояние на бродение. Шотландци-тѣ въ 1638 съставихѫ *Тържественна-та Лига и Завѣтъ* за да защищаватъ Презбитерианизмъ-тъ противъ насилственни-тѣ мѣрки на Карла I. И въ Англия ся подигнахѫ смущения. Шотландци-тѣ навлѣзохѫ въ Сѣверна Англия. Свиканий-тъ въ тази крайна нужда Парламентъ показа твърдѣ малко уважение къмъ Царь-тъ, и въ 1642 избухна война помежду него (Царя) и неговий-тъ Парламентъ. Шотландия въ 1643 ся присъедини къмъ Парламента, и послѣдний-тъ въведе Презбитерианско-то церковно управление въ Английска-та Церква. Независими-тѣ (Конгрегационалисти-тѣ) ся умножихѫ най-бързо, поддържани отъ водитель-тъ на Парламентарна-та воиска, *Оливеръ Кромвела.* Карлъ ся принуди въ 1646 да прибѣгне при Шотландска-та воиска, и въ 1647 биде прѣдаденъ на Английский-тъ Парламентъ, Конгрегационалисти-тѣ които бѣхѫ най-силни въ воиска-та исхвърлихѫ Презбитерианизмъ-тъ въ 1648. Върху Карла I ся произнесе смъртна прѣсѫда, и той биде посѣченъ на Януар. 30-й 1649.

Реформация-та въ Шотландия. Яковъ V Шотландский-тъ Царь подигна гонение противъ Протестанти-тѣ. Патрикъ Хамилтонъ бѣше единъ отъ първи-тѣ мѫченици. Слѣдъ неговата смърть привърженници-тѣ на Реформация-та водихѫ не равна борба съ владѣтели-тѣ до 1559 когато смѣлий-тъ реформаторъ *Иванъ Нoксъ* ся завърна въ Шотландия отъ Женева и разви голѣма дѣятелность въ полза на Реформация-та. Шотландский-тъ Парламентъ запрѣти Римо-Католическо-то богослужение и усвои *Шотландский-тъ Символъ вѣри* (Confeſſio Scotica). Наскоро ся издаде и една книга за церковно-то управление. И така ся организира Шотландска-та Церква споредъ Калвинови-тѣ учения.

Прѣзъ царувание-то на *Мария Стуартъ* (1561—1587) Ноксъ смѣло поддържà и защити Реформация-та. Расказватъ че Царица Мария често казвала че не ся бои отъ нищо толкозь колкото отъ Ноксови-тѣ молитви. Нещастна-та Мария бѣше принудена да бѣга въ Англия въ 1568, дѣто слѣдъ дългъ затворъ тя по заповѣдь на Царица Елисавета биде посѣчена въ 1587 *)

Въ 1592 строгий-тъ Презбитериянизмъ възтържествува въ Шотландия, и опитвания-та на Якова I (Яковъ VI въ Шотландия) както видѣхме, останахѫ суетни, а насилственни-тѣ мѣрки на сина му Карла му костувахѫ живота въ 1649.

5. Реформация-та въ Дания, Швеция, Норвегия и Исландия. При начало-то на Реформация-та тиранический-тъ Христянъ II. управляваше Дания и Норвегия и ся боряше за

---

*) Извѣстно е отъ свѣтска-та история че Мария ся осѫди на смърть като тайна съучастница въ правени-тѣ вѫтрѣ въ Англия и въ странство съзаклятия противъ Елисавета; но този е единъ отъ нерѣшени-тѣ отъ история-та въпроси.

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА *

Шведский-тъ прѣстолъ. Въ 1523, той биде сваленъ отъ прѣстолъ-тъ (Данский), и на негово мѣсто избранъ Фридрихъ I., който лично е билъ наклоненъ къмъ Реформация-та, която набързо напрѣдна чрѣзъ трудове-тѣ на *Ивана Таусена.* Събора въ Одензе (1527) даде равна вѣротърпимость и на двѣ-тѣ страни. Виборгъ въ Ютландия, и Малмо станахѫ центрове на Реформация-та, която отъ тамъ ся распространи по цѣла Дания. Подъ царувание-то на Християна III. Реформация-та възтържествува въ Дания, и Лутеранство-то ся прие държавна религия отъ съборъ-тъ въ Одензе въ 1539.

Въ Норвегия ся въведе Реформация-та безъ много мѫчнотии отъ Дания, и отъ Норвегия въ Исландия въ 1550.

Въ Швеция двама братия *Олафъ и Лаврентий Петерсенъ* въспитани въ Виттенбергъ почнахѫ въ 1519 да работятъ въ полза на Реформация-та. *Гюставъ Ваза*, който слѣдъ като освободи Швеция отъ Данско-то владѣние, ся избра за царь, ся показа благоприятенъ на ново-то учение, той наложилъ тежки брѣмена на Римо-Католическо-то духовенство; но народъ-тъ ся още придържаше о Римо-Католическа-та Церква и форми-тѣ ѝ. На *Вестераский-тъ Съборъ*, Гюставъ Ваза прѣдложи оставка-та си, която не ся прие и Съборъ-тъ му даде власть да постѫпва съ Римо-Католическа-та Церква по усмотрение-то си (1527). Силенъ потикъ ся даде на Реформация-та, и повече-то отъ благородни-тѣ я пригърнахѫ.

Борба-та, обаче, помежду Римъ и Виттенбергъ ся продължавà до 1593, когаго на церковний-тъ Съборъ въ Упсала ся прие Аугзбургский-тъ Символъ и Лутеранизмъ-тъ станѫ държавна-та религия на Швеция. Въ тази страна както и въ Дания ся нарѣдихѫ единъ видъ церковни надзиратели които ся наричахѫ и *епископи*,

6. Реформация-та въ Италия. Лутеровитѣ списания бѣхѫ радостно приети въ Италия. *Антонио Бричоли* първъ обнародва Св. Писание на Италиянский языкъ въ 1532. Наскоро ся образувахѫ двѣ партии—Католическо-Евангелска и Протестантско-Евангелска. Първа-та ся придържаше о единство-то на Церква-та.

По-рѣшителни-тѣ защитници на Реформация-та ся осмѣлихѫ да дѣйствуватъ по-явно въ Феррара слѣдъ оженвание-то на Френска-та княгиня *Рената* съ Дука Херкулеса II., въ 1527. Княгиня-та ги явно покровителствуваше. Отъ тука Протестанизмъ-тъ ся распространи въ Модена. Въ Венеция, также имаше много привърженници на Реформация-та. Въ този градъ ся печатахѫ повече-то Протестански книги и брошури. По-забѣлѣжителни-тѣ Италиянски реформатори бѣхѫ Бернардино Окино, Мѫченикъ Петръ и Аонио Палеорно. Послѣдний-тъ въ 1540 издаде книжка-та си "*Върху Благодѣяние-то Христово.*" За жалость прѣния-та върху Господня-та Вечеря ся прѣнесохѫ и въ Италия. Италиянски-тѣ реформатори ся обявихѫ повече-то отъ страна на Швейцарци-тѣ. Подъ Папа Павла III., Евангелски-тѣ Католици добихѫ голѣмо влияние, което не трая много врѣме. Инквизиция-та ся въведе въ 1542 и почна да зема такива мѣрки противъ всички заподозрени лица щото хиляди души избѣгахѫ отъ Италия и отидохѫ въ Швейцария и Германия. Помежду бѣжанци-тѣ бѣхѫ Окино и Мѫченикъ Петръ. Въ 1559 Папа Павелъ V., който прѣди избирание-то си бѣше Прѣдсѣдатель на Инквизиция-та обнародва “*Показатель на Запрѣтени Книги.*’’ Когато многочисленни-тѣ Протестанти въ Венеция си повикахѫ пастирь да организира една церква, Римо-Католици-тѣ ся отнесохѫ много звѣрски къмъ тѣхъ и мнозина тѣ издавихѫ нощемъ въ море-то. Въ всички други части на Италия Протестанизмъ-тъ биде истрѣбенъ отъ Инквизиция-та.

7. Реформация-та въ Испания. Фактъ-тъ че Германия, Нидерландия и Испания въ начало-то на Реформация-та бѣхѫ подъ единъ владѣтель, не малко спомогна за въвеждание-то на Реформация-та въ тази страна. Лутерови-тѣ списания бидохѫ прѣведени и тайно прѣнесени прѣзъ Антверпъ. Градове-тѣ Севиля и Валладомдъ станахѫ главни сѣдалища на Реформация-та. Въ Севиля движение-то ся почнало отъ *Родриго де Валеро.* Реформация-та добила входъ и въ единъ отъ монастири-тѣ на Севиля—*Сан Изидоро и дел Кампо.*

Водитель-тъ въ Валлодолидъ бѣше Казалла. Публично приверженници-тѣ на Реформацията сѫ отличавахѫ съ простий-тъ си библейски начинъ на поучавание; избѣгвахѫ всѣко съпротивление на Церква-та; но тайно тѣ учахѫ всички-тѣ учения на Германски-тѣ Реформатори.

Новий-тъ Завѣтъ ся прѣведе на Испански отъ *Францъ Ензипасъ* (Антверпъ, 1543), и отъ Жуанѫ Перезъ (Венеция, 1556).

Въ това врѣме и Инквизиция-та почна да зема енергически мѣрки. Въ 1557 и 1558 голѣмо число заподозрени Протестанти бидохѫ затворени. Въ двѣ голѣми Оутода-фе *) въ Валладолидъ прѣзъ 1559, и въ двѣ въ Севиля, тайни-тѣ Протестанти въ тѣзи градове набидохѫ истребени. Най-строга цензура ся нареди, и научни изслѣдвания въ университети-тѣ ся поставихѫ подъ такива ограничения щото всякъ духовенъ животъ исчезна.

8. Реформация-та въ Бохемия (Чешко) и Моравия. Нигдѣ другѫдѣ Лутерова-та Реформация не посрѣщна такава сърдечна симпатия както въ Бохемия (Чехия). *Бохемски-тѣ Братия* влѣзохѫ въ сношение съ Лутера, който ги освѣти върху много важни въпроси.

Въ врѣме на Смалкалдска-та война по-голѣма-та часть на Бохемия бѣше привързана къмъ Реформация-та. Въ 1575 Каликстинци-тѣ и Бохемски-тѣ братия ся съединихѫ и

---

*) Испанско изрѣчение което значи *дѣло на вѣра.*

поднесохѫ на Царя единъ общъ *символъ* за негово удобрение. Максимилиянъ даде само устно удобрение. Въ 1609 съвършенно равенство прѣдъ законъ-тъ съ Римо-Католицитѣ ся даде на всички привърженници на Символъ-тъ отъ 1575, но този законъ не ся тури въ пълно дѣйствие. Въ 1618 ся подигна общо въстание въ Бохемия въ слѣдствие на насилственно-то завземание на новопостроенитѣ евангелски церкви отъ Пражский-тъ Архиепископъ. Слѣдъ смърть-та на Императора Маттия, Народно-то Събрание отказа да припознае за царь, прѣемникъ-тъ му Фердинанда II., който бѣше фанатически Римо-Католикъ, и повѣри корона-та на Фридриха V., младий-тъ Електоръ Палатинский. Послѣдний-тъ биде надвитъ, и Бохемия разграбена отъ Фердинандови-тѣ войски. Въ тази война Бохемия и Моравия изгубихѫ не само гражданска-та си но и политическа-та си свобода. Въ 1627 ся издаде царска заповѣдь за всички които не искатъ да останатъ Римо-Католици да напуснатъ страна-та. Церковни коммисии ходяхѫ отъ мѣсто на мѣсто за да турятъ въ испълнение тази заповѣдь. Мнозина отстѫпихѫ поне вънкашно, по необходимость-та; голѣми множества ся изселихѫ въ Саксония, Полша и Пруссия; не малцина могохѫ да ся поддържатъ въ отечество-то си, и да бѫдѫтъ вѣрни на вѣра-та си, но съ най-голѣма тайность.

9. Реформация-та въ Полша, Пруссия и Ливония. Реформация-та отъ рано придобй привърженици въ Полша, особенно въ градове-тѣ и помежду благородни-тѣ. Града Елбингенъ ся обяви за въ полза на реформация-та въ 1523; въ Данцикъ стана насилственно опитвание да ся направи Реформация-та прѣобладающа въ 1525. Торнъ скоро послѣдува тѣзи примѣри.

Въ Пруссия Реформация-та ся въведе отъ Албертъ Бранденбургский който ся отказа отъ Тевтонский орденъ на който принадлежѣше, обяви ся въ полза на реформация-та и прие Пруско-то дукство като васалъ на Полша въ 1525. Въ 1544 Албертъ основа Кенигзбергский-тъ Университетъ за да поддържа и унапрѣдва Реформация-та.

И въ Ливония такожде, Реформация-та ся распространи набързо. Тукъ града Рига зе водителство-то.

Подъ царувание-то на Сигизмунда много отъ благородни-тѣ ся обявихѫ въ полза на Реформация-та. На градове-тѣ Данцикъ (1566), Торнъ и Елбингенъ (1558) Царь-тъ биде принуденъ да даде религиозна свобода. Въ 1561 цѣла-та евангелска Ливония ся присъедини съ Полша чрѣзъ договоръ съ главний-тъ комендантъ Кеттлера.

Реформация-та въ Полша много пострада отъ раздѣления. Освѣнъ тѣзи помежду Германски-тѣ и Швейцарски-тѣ реформатори, тукъ прибѣгнахѫ и Италиянски-тѣ Унитариянци слѣдъ испѫждание-то имъ отъ Женева и причинихѫ голѣма врѣда на дѣло-то. Въ *Пет-*

риковский-тъ Синодъ тѣ бидохѫ исключени отъ общение съ други-тѣ Протестанти, и въ 1558 основахѫ особенна Церква. Въ *Сендомирский-тъ Синодъ* Лутерани-тѣ ся съединихѫ съ реформирани-тѣ (Калвинисти-тѣ) и Бохемски-тѣ Братия въ 1570.

Дѣятелность-та на Иезуити-тѣ подъ царувание-то на Сигизмунда III. (1587—1632) докара реакция противъ Протестанизмъ-тъ въ Полша. Тѣ основахѫ училища за синове-тѣ на благородни-тѣ и имъ вдъхвахѫ такъвъ фанатизмъ щото чрѣзъ тѣхна помощь тѣ на сила отнехѫ много Протестански церкви и ги прѣобърнахѫ на Римо-Католически. Царь Владиславъ IV. (1632—1648), ся постара въ 1645 да помири двѣ-тѣ противни страни, но не успѣ.

10. Реформация-та въ Унгария (Маджарско) и Трансилвания. Въ Унгария Реформация-та ся въведе отъ млади Маджари които ся бѣхѫ въспитали въ Виттенбергъ. Въ 1523 тѣзи проповѣдници придобихѫ болшинство въ г. Херманщадтъ. Въ 1525 петь-тѣ царски свободни градове въ Горня Унгария ся обявихѫ въ полза на Реформация-та. *Матиасъ Девей* бѣше Маджарский-тъ Реформаторъ, който ся завърна въ отечество-то си отъ Виттенбергъ въ 1531; въ Трансилвания, Иванъ Хутеръ, който въ 1533 ся завърна отъ Базелъ въ родно-то мѣсто Кронщадтъ, и работи въ полза на нови-тѣ учения чрѣзъ една печатница и като проповѣдникъ.

Слѣдъ смърть-та на Царь Лудовика II.,

който падна въ битка-та при Мохачъ, двама съперници ся борихѫ за Маджарский-тъ прѣстолъ, Архидукъ Фердинандъ, и Ивана Заполия, Трансилванский-тъ войвода. Чрѣзъ Миръ-тъ въ 1538 Фердинандъ ся утвърди въ владѣние-то на прѣстолъ-тъ; Иванъ задържа царска-та титла прѣзъ живота си, наедно съ Тарнсилвания и една часть отъ Горня Унгария. Тѣзи политически раздѣления поблагоприятствувахѫ на распространение-то на Реформация-та. Цѣло-то Саксонско население на Трансилвания, въ *Медвишский-тъ Синодъ*, прие Аугзбургский-тъ Символъ. *Ердиодский-тъ Синодъ* въ Венгрия стори сѫщо-то; Трансилвански-тѣ Маджари ся съединихѫ съ този. Повече-то Германци въ Венгрия и Трансилвания останахѫ вѣрни на Аугзбургский-тъ Символъ. Въ 1558 *Ченгерский-тъ Синодъ* въ Унгария усвои Калвинистически Символъ. Въ 1566 всички-тѣ Маджарски Реформирани Церкви подписахѫ Швейцарский-тъ Символъ. Въ Трансилвания на *Ениедский-тъ Синодъ*, единъ Лутерански надзиратель ся назначи за Саксонци-тѣ, и единъ Калвинистъ за Маджарски-тѣ и Секлиянци-тѣ.

И тукъ нападение-то върху Протестанизмъ-тъ стана отъ Иезуити-тѣ. Въ 1586 тѣ ся установихѫ въ Унгария. Въ 1606 ся направи *Виенский-тъ Миръ* който даде равна религиозна свобода на три-тѣ религиозни партии. Чрѣзъ интриги-тѣ си обаче, Иезуити-тѣ постоянно стѣснявахѫ права-та на Протестанти-тѣ. Въ *Линцский-тъ Договоръ*, 1645, Виенский-тъ миръ ся потвърди; но Иеуиити-тѣ слѣдвахѫ своя-та дѣятелность въ вредъ на Протестанизмъ-тъ.

ГЛАВА III.

ВѪТРЕШНА ИСТОРИЯ.

Вѣроучения на Евангелски-тѣ Церкви.

Лутеръ както Цвинглий и Калвинъ и всички други реформатори ся отнасяхѫ направо до Слово-то Божие за свои-тѣ религиозни учения. Тѣ, тъй да кажемъ извадихѫ евангелски-тѣ истини изъ подъ голѣмий-тъ купъ человѣчески обряди и измислици отъ които бѣхѫ затрупани.

Основно-то учение на Лутера бѣше учение-то за *оправдание чрѣзъ вѣра.* Той направи това учение пробний-тъ камъкъ чрѣзъ който той испитваше не само всички други учения и церковни обряди, но и цѣнность-та на разни-тѣ книги на Библия-та. Споредъ него криво-то разбирание на това учение било основно-то заблуждение на Римо-Католическа-та Церква. Лутеръ при това остави Християни-тѣ свободни касателно безразлични нѣща. *)

Понеже Лутерово-то учение за оправдание-то чрѣзъ вѣра можаше да ся злоупотрѣби, за това и Меланхтонъ въ свои-тѣ *Наставления къмъ Посѣтители-тѣ (церковни-тѣ надзиратели) на Саксония* (1527), настояваше проповѣдници-тѣ да проповѣдватъ и покаяние, и че то (покаяние-то) трѣбва да прѣдшествува вѣра-та; още че тѣ трѣбва да изясняватъ законъ-тъ, познание-то на който е нуждно за издѣйствувание на покаяние. Учение-то на *Ивана Агрикола* че покаяние-то не дохожда отъ законъ-тъ но отъ Евангелие-то даде поводъ на така нарѣчена-та *Противозаконническа* (Antinomian) *Прѣпирня.* Учения-та на Лутерански-тѣ Реформатори сѫ изложени въ Лутерови-тѣ *Катихизиси*, а особенно въ *Аугзбургский-тъ Символъ* (1530). Слѣдъ Съборъ-тъ на князове-тѣ въ Наумбургъ, този символъ ся е налагалъ съ клѣтва.

---

*) Нѣща които могѫтъ да ся приматъ или отхвърлятъ безъ да ся нанесе вреда на Християнский-тъ животъ.

Цвинглий такожде прие и защити учение-то за оправдание чрѣзъ вѣра. На Августиново-то учение *за избрание-то* той гледаше като на едно философско умозрѣние а не като на церковно учение. Той броеше и най-благочестиви-тѣ язичници помежду избранни-тѣ. Първо-то важно несъгласие което ся появи помежду него и Лутера бѣше върху учение-то за *Евхаристия-та* или *Господня-та Вечеря.* Лутеръ учаше дѣйствително-то присѫтствие на Прославленно-то тѣло и кръвь Христови, въ свръска съ хлѣбъ-тъ и вино-то така щото тѣло-то и кръвь-та по единъ тайнственъ начинъ ся нарича *съсѫществление.* Цвинглий напротивъ гледаше на Господня-та Вечеря като имѣюща главно въспоминателно значение; като символъ на умилостивителната смърть Христова и знакъ или залогъ — както пръстень-тъ бива залогъ—на постоянна-та ѝ сила. Това учение съ нѣкои измѣнения които Калвинъ направи въ него станѫ отпослѣ учение-то на голѣмо-то болшинство Протестанти върху Господня-та Вечеря. То е че въ Господня-та Вечеря Христосъ ся приима духовно само отъ вѣрующий-тъ; чрѣзъ това духовно приимание на Христа ся всажда въ душа-та зародишъ-тъ на едно прославлено тѣло или образъ на битие като Христово-то. Споредъ това учение хлѣбъ-тъ и вино-то сѫ символъ, залогъ или удостовѣрение на благодать-та Божия чрѣзъ смърть-та Христова; и въ сѫщо-то врѣме на вѣрующий-тъ, но на никого другиго, самъ Христосъ тайнственно и духовно ся дава, като сила на новъ животъ—сила-та на въскресение-то. Отъ человѣческо-то естество Христово, което е сега възвищено на небе-то, или отъ плъть-та му влиза въ душа-та на вѣрующий-тъ едно живнедавно влияние, тъй що той най-тѣсно ся съединява съ Христа. *)

Отличително-то Калвиново учение е *прѣдопрѣдѣление-то*, учение-то че Богъ е прѣдопрѣдѣлилъ и избралъ една часть отъ всички-тѣ человѣци да ся спасѫтъ чрѣзъ и въ

---

*) Fisher's Hist. of the Reformation pp. 148 & 149.

Христа, като ги очистюва чрѣзъ несъпротивимо влияние; всички други Той оставя да прѣтърпятъ наказание-то което тѣ справедливо навличатъ върху си *). Първи-тѣ сѫ наричатъ *избрани*, втори-тѣ *отхвърлени*. Калвинъ е изложилъ свои-тѣ религиозни учения въ важно-то си съчинение "Институти-тѣ" (уреждания-та). До като други-тѣ реформатори оставатъ това учение (прѣдопрѣдѣление-то) на заденъ планъ, Калвинъ всякога го поставя на първи планъ. Лутеръ ся отличи като прѣводитель, а Калвинъ като тълкователь на Слово-то Божие.

Калвинови-тѣ учения наскоро породихѫ жива прѣпирня която достигна върхъ-тъ си въ Холландия и даде поводъ на така нарѣчена-та *Арминиянска Прѣпирня*.

Яковъ Арминий ся родилъ въ Удеватеръ (Холландия), въ 1560; той билъ единъ отъ най-учени-тѣ богословци на свой-тъ вѣкъ. Той учителствувалъ за малко врѣме въ Лейденский-тъ Университетъ, но слѣдвалъ богословско-то си образование въ Женева подъ *Теодора Беза.* Въ 1603 той станалъ Профес-

---

*) Калвинъ различава въ нѣкои нѣща отъ Августина, който е училъ че Адамово-то грѣхопадание, първий-тъ грѣхъ, билъ прѣдмѣтъ на позволително Божие опрѣдѣление (*decree*), а Калвинъ е училъ че само-то грѣхопадание Адамово е било прѣдмѣтъ на дѣйствително-то опрѣдѣление Божие, т. е. че Богъ въ вѣчни-тѣ си съвѣти опрѣдѣлилъ да стане грѣхопадание-то и за това станало. Повече-то Калвинисти приматъ Августиново-то мнѣние.

соръ на Богословие-то въ Лейденъ, събратъ на Гомара, вързлий-тъ защитникъ на крайно-то Калвиново учение относително грѣхопадание-то Адамово. Това учение Арминий билъ поканенъ да защити противъ проповѣдници-тѣ на г. Делфтъ които приимали по-умѣрено-то Августиново учение, т. е., че избирание-то ся отнася до человѣци вече испаднали въ грѣшно състояние. Но при изслѣдвание на този прѣдмѣтъ, той дошелъ до убѣждение че мнѣние-то което мислилъ да оборва било по-право отъ негово-то, и най-послѣ пристѫпилъ по-нататъкъ, и съвсѣмъ отхвърлилъ *учение-то за безусловно-то избрание.* Съ една дума той отхвърлилъ характеристическата догма на Калвинизмъ-тъ. Едно прѣние ся подигна между него и Гомара и ся распространи по цѣла Холландия. *Епископий*, учений-тъ прѣемникъ Арминиевъ въ Лейденъ, и *Уйтенбогаертъ* станахѫ водители на партия-та която движение-то Арминиево породи. Главни-тѣ характеристики на тѣхно-то *вѣрую* ся съдържатъ въ Протестъ-тъ (Remonstrance) — който далъ име-то *Ремонстранти* на партия-та — който тѣ подадохѫ на държави-тѣ Холландия и Западна Фризландия въ 1610. Този документъ обема петь точки, именно, *Избрание основано на прѣдузнание-то на вѣра, всеобщо Умилостивление, вмѣсто Умилостивление направено само за избранни-тѣ, съпротивимость-та на Благодать-та, въ свръска съ нужда-та за Новорождение-то чрѣзъ Духа, и сум-*

нителность-та на Калвиново-то учение за постоянство-то на всички вѣрующи. Дортский-тъ Синодъ ся събра въ 1616, за да рѣши тази богословска прѣпирня. Лесно можаше да ся прѣдвиди рѣшение-то на този синодъ отъ фактъ-тъ че на Ремонстранти-тѣ никакъ не ся позволи да защищаватъ мнѣния-та си прѣдъ Съборъ-тъ, който ся показа едностранчивъ и пристрастенъ. И тъй противъ петь-тѣ точки на Ремонстранти-тѣ Съборъ-тъ прие слѣдующи-тѣ петь точки: *безусловно избрание; ограничено умилостивление (назначено само за избрани-тѣ); съвършенно-то безсилие на паднала-та воля; несъпротивима благодать; и постоянство-то на вѣрующи-тѣ.* Арминиянци-тѣ отъ начало обработвахѫ твърдѣ усърдно Библейски изслѣдования и обнародвахѫ твърдѣ важни съчинения върху изучвание-то на Библия-та.

ГЛАВА IV.

Церковно Управление на Евангелически-тѣ Церкви.

Лутеръ и Цвинглий бѣхѫ съгласни върхъ това че всички церковни права иматъ корень-тъ си въ Церква-та като събрание. Тѣ отхвърлихѫ всяка иерархия, и настоявахѫ върхъ всеобщо-то священство на всички Християни, тъй щото клирици-тѣ (священнослужители-тѣ) бѣхѫ само опрѣдѣлени отъ церкви-тѣ лица, и ръкополагание-то не бѣше освѣнъ едно формално призование на служба. Проповѣдническа-та служба, тѣ поддържахѫ, че бѣше наистина учредена отъ Христа за възвѣстяване и спазване на истински-тѣ учения; но проповѣдници-тѣ трѣбва да бѫдѫтъ избрани и призовани отъ церковно-то събрание; което также, има и главенъ надзоръ върху правота-та на учения-та; то има още да опрѣдѣля всички церковни распоредби, и да издава присѫда за церковно отлѫчение.

Туряние-то въ дѣйствие, обаче, на тѣзи права прѣдполага пълно Християнско образование, което можаше да ся добие само съ голѣми усилия, и безъ което опитвание-то да ся упражнятъ тѣзи права би повело къмъ неизброими смущения и раздѣления. Колкото силно и да е настоявалъ Лутеръ на церковни-тѣ и свѣтовни-тѣ сили, пакъ слѣдъ отхвърляние-то на иерархия-та, той бѣше принуденъ да повика помощь-та на Държавни-тѣ власти (чиято служба дѣйствително е да пазятъ редъ въ всички сфери) да зематъ грижа за Церква-та, лишена сега отъ надзирателство. Държава-та всякога е имала нѣкои права въ Церква-та; и свѣтски-тѣ власти ся также образували най-важни-тѣ и лични членове на Церква-та. Примѣри отъ Библия-та не само оправдаватъ това, но показватъ че е било свята длъжность на владѣтели-тѣ да пазятъ истина-та въ чистота-та ѝ. По този начинъ владѣтели-тѣ бѣхѫ заставени да посѣщаватъ церкви-тѣ си и да ги уреждатъ. По-послѣ имъ ся отстѫпи най-висока-та властъ въ управление-то на Церква-та, която включаваше и право-то да принуждаватъ подданници-тѣ си да испълняватъ вънкашни-тѣ си длъжности къмъ Церква-та. Трѣбваше да ся очаква, отъ друга страна че тѣ (владѣтели-тѣ) щѣхѫ да водятъ управление-то на Церква-та посрѣдствомъ особенни тѣла съвсѣмъ отдѣлени отъ свѣтски-тѣ власти, и съобразно съсъ съвѣти-тѣ на священнослужители-тѣ. За тази цѣль *Надзиратели* ся най-първо назначихѫ, за да запълнятъ, до колкото ся виждаше нуждно вакантни-тѣ мѣста на Римо-Католически-тѣ Епископи. Скоро обаче ся видѣ, че ся изисваше за церковни-тѣ работи властъ която да има сѫдебни функции, и съобразно съ това Консистории ся учредихѫ първа-та въ Витенбергъ, въ 1539) по образъ-тъ на по-ранни-тѣ епископски сѫдилища съсъ сѫщо-то име. Церкви-тѣ, вмѣсто право-то да избиратъ священнослужители-тѣ си, задържахѫ само право-то да ся противятъ на назначения-та на патрони-тѣ. Отлѫчение отъ Церква-та не ся употрѣбяваше за дълго врѣме, и когато ся подънови то изведнъжь паднѫ въ рѫцѣ-тѣ на Консистории-тѣ които ся бѣхѫ постепенно учредили на всякѫдѣ.

Въ страни-тѣ въ които епископи-тѣ приехѫ Реформация-та, и испърво задържахѫ упбравление-то на Церква-та, като въ Бранденбургъ и Пруссия, както и въ тѣзи въ които синодаленъ уставъ ся най-напрѣдъ въведе, като въ Померания и Хесе, тѣзи распоредби постепенно ся замѣстихѫ отъ Консисториалний-тъ уставъ; въ Юлихъ, Клевъ и Бергъ, обаче, особенни отношения спомогнахѫ за въздигание-то и твърдо-то установление на синодалний-тъ уставъ. По теория, управление-то на Церква-та отъ свѣтски владѣтели ся защищаваше на това основание че епископски-тѣ права останали врьхъ тѣхъ въ слѣдствие на така нарѣченний-тъ Религиозенъ Миръ; и чрѣзъ точно ограничение на тази власть Церква-та можала да ся зашити отъ произволни настѫпвания.

Въ Дания и Швеция Епископско-то Управление си останѫ; но въ Дания всяка сѫдебна власть ся отне отъ епископи-тѣ които си останахѫ само надзиратели; въ Швеция тази власть ся задьржѣ, но ся употрѣбяваше съсъ ограничения и въ свръска съ учредена Консистория. И въ двѣ-тѣ горѣспоменѫти страни Краль-тъ имаше най-висока церковна власть.

Въ Реформирани-тѣ церкви управление-то ся разви по другъ начинъ.

Въ Швейцарски-тѣ кантони велики-тѣ съвѣти бѣхѫ не само най-високи-тѣ трибунали (сѫдилища), но и органи-тѣ на народа. Заради това въ Цюрихъ Цвинглий прѣдаде управление-то на Церква-та на Великий-тъ Цюрихски Съвѣтъ, като прѣдставитель на церковно-то събрание. Священници-тѣ, особенно тѣзи отъ главния градъ само ся поканвахѫ на съвѣщание, но тѣ си запазвахѫ право-то да протестиратъ въ случай че ся направи нѣщо противно на Слово-то Божие. Священнослужители-тѣ, на равенство-то на които ся силно настояваше, ся назначавали отъ магистратура-та (градско-то началство); церкви-тѣ имахѫ само право-то да възразяватъ.

Цвинглий е билъ на мнѣние че церковно-то отлѫчание не било нуждно, понеже Християнски-тѣ градски началници били длъжни да налагатъ наказания. Въ 1525 ся опрѣдѣлилъ единъ съвѣтъ, въ свръска съ съборна-та церква, да разгледва въпроси относящи ся до бракъ. Декани-тѣ и синоди-тѣ имали само надзоръ надъ учения-та и живота, и Церковна-та Сессия надъ нарушение на цѣломудрие-то; но всяко наказание останало въ рѫцѣ-тѣ на граждански-тѣ власти. И други-тѣ реформирани кантони приели тѣзи распоредби. Въ Базелъ Иколампадий (1530) въвелъ церковно отлѫчание, но билъ принуденъ да приеме участие-то на граждански-тѣ власти въ церковно-то управление, и налагание-то на граждански наказания. Въ 1539 тази распоредба пакъ ся уничтожила.

Калвинъ искалъ Церква-та да бѫде съвсѣмъ независима отъ държава-та. Държава-та трѣбвало само да покровителствува Церква-та, но не да ся мѣси въ вѫтрешни-тѣ ѝ работи; священнослужители-тѣ и синоди-тѣ имали

БИБЛИОТЕКА ВАРНА

да ся грижатъ за учение-то и тайнства-та; церковна-та дисциплина принадлежала на презвитери или старѣйшини миряни, избираеми отъ церковно-то събрание съ помощь-та на священнослужители-тѣ, които можали да налагатъ само церковни наказания; диакони-тѣ (миряни) ся грижали за сиромаси-тѣ; право-то за избирание проповѣдници, старѣйшини и диакони принадлежало на церква-та, подъ водителство-то на священнослужители-тѣ. Въ Женевска-та церква, обаче, Калвинъ отстѫпилъ много нѣща поради особенни-тѣ обстоятелства на врѣме-то.

Калвиново-то церковно управление ся тури въ дѣйствие по-строго въ *Франция*, дѣто гражданска-та власть бѣше вънъ отъ церква-та. Тукъ Консистории-тѣ, Областни-тѣ Синоди, по въсходящъ редъ, били чисти церковни сѫдилища; Народний-тъ Синодъ ималъ най-висока власть. Но управление-то било аристократическо: Консистории-тѣ назначавали мирски-тѣ старѣйшини и Областни-тѣ Синоди проповѣдници-тѣ; церковни-тѣ събрания само имали право да откажѫтъ да ги приематъ.

По сѫщий-тъ начинъ въ сѫщественни-тѣ точки ся нареди церковно-то управление и въ Шотландия—въ Церковни Сессии, Презвитери, Синоди и Генераленъ Съборъ; подобно и въ Нидерландия. Въ *Германски-тѣ Реформирани Церкви* обаче, владѣтели-тѣ (князове-тѣ) имали върховна власть въ управление на Церква-та; при всичко че въ нѣкои случаи презвитериалний-тъ редъ ся въвелъ. Само въ Юлихъ, Клевъ и Бергъ Реформирана-та Церква прие синодаленъ уставъ както церква-та въ Холландия.

БОГОСЛУЖЕНИЕ

Въ редъ-тъ за извършвание на Богослужение-то голѣма разлика има между Лутера и Цвинглия; първий-тъ въобще задържалъ служба-та на стара-та Церква; и исключилъ само това което било извращено; когато Цвинглий прѣобразувалъ съвършенно богослужение-то споредъ водителство-то на Св. Писание.

Лутеръ отъ само-то начало направилъ Слово-то (проповѣдь-та) най-важна-та часть на богослужение-то; но въ обряди-тѣ той не искалъ да направи промѣнение додѣто церковно-то събрание не ся довеждало отъ проповѣдвание на Слово-то да усѣти нужда-та отъ такива промѣнения. Съобразно слѣдъ Карлщадтово-то насилственно прѣобразование, той въстановилъ стара-та служба, като отстранилъ всяко принуждение, даже и обязанность-та за правяние частна исповѣдь, и оставилъ суевѣрни-тѣ обичаи постепенно да исчезнатъ. Въ 1523 год., той най-напрѣдъ почнѫлъ прѣобразование-то на церковна-та служба. Въ списание-то си върхъ редъ-тъ на богослужение-то, той наредилъ да ся държѫтъ Библейски часове въ дѣлнични дни вмѣсто Римо-Католически-тѣ месси, и уничтожилъ дни-тѣ на святии-тѣ. За да ся извършва кръщение-то както подобава, той прѣвелъ отъ старий-тъ служебникъ редъ-тъ за извършване кръщение-то въ една малка книжка (Taufbüchlein). За служба-та въ Недѣленъ день той написалъ *Редъ-тъ за Месса (Литургия) и Причастие за Виртенбергска-та Церква* (Дек. 1523)— който редъ не е друго освѣнъ прѣработване на старий-тъ редъ за Римо-Католическа-та Месса (Литургия). Слѣдъ като почналъ да съчинява онѣзи духовни пѣсни на Германский язикъ които сѫ дѣйствували тъй силно върху Германски-тѣ сърдца и много спомогнали за распространение на Реформация-та; той обнародвалъ въ 1526 *Германската Литургия и Реда на Богослужение* пакъ по стара-та служба, но по-опростотворена; въ духовни-тѣ пѣсни той дава една часть отъ служба-та на церковно-то събрание.

Заедно съ тази Германска служба и Латинска-та за дълго врѣме ся слѣдвала въ празднични дни. Лутерово-то прѣобразуване на Литургия-та ся свърши съ обнародвание-то, въ сѫщо-то врѣме, *Книга-та за Кръщение*, въ 1526, въ по-проста форма и по-послѣ *Книга-та за Бракосъчетание.* Прѣди всичко Лутеръ ся е стараялъ да унапрѣдне духовно-то нарастяване на народа чрѣзъ свои-тѣ Катихизиси. Въ Литургия-та не ся направихѫ други промѣнения, освѣнъ изоставяние игдигание-то на хлѣбъ-тъ въ Господня-та Вечеря, въ 1543.

Лутеръ напълно е припознавалъ подкрѣпление-то което вънкашни-тѣ обряди добиватъ, отчасти отъ навикъ и отчасти отъ влияние-то което упражняватъ връхъ чувственно-то естество на человѣка; и заради това той е желаялъ да ся пощадятъ до тогава до когато ся поиска промѣнение отъ напрѣднало-то образование на народа. Отъ друга страна, той всякога е настоявалъ, че съсъ исключение на тайнства-та, всички други обряди въ богослужение-то сѫ отъ человѣческо происхождение, и силно ся е противялъ на учение-то че тѣ би могли да ся считатъ отъ само себе си като дѣло благоугодни Богу. Тъй той е гледалъ и на пазяние-то на Господний-тъ день като на человѣческо учреждение, и задържалъ рѫкополагание-то на священнослужители-тѣ само като свидѣтелство че сѫ редовно призовани на служба-та си.

Лутеръ прочее е билъ далечъ отъ да изисква тождественность въ обряди-тѣ на нова-та церква; и при всичко че повече-то Германски национални церкви усвоихѫ Виттенбергска-та Служебна Книга като образецъ, пакъ и много други ся отклонихѫ отъ нея. Особенно испѫждание-то диаволи (екзоркизмъ) въ крьщение-то, което Лутеръ задържѣ, ся исхвърли отъ много церкви. Отъ друга страна Конфирмация-та, ако и да ся прѣпорѫчи въ по-чиста форма отъ Реформатори-тѣ, ся въведе въ твърдѣ малко церкви. И тъй форми-тѣ на богослужение въ Саксонска-та Церква; сѫ приличали много на Римо-Католическа-та додѣто Лутеръ е билъ живъ.

Въ Швейцария, особенно въ Цюрихъ Цвинглий съвършенно е прѣустроилъ богослужение-то по образа на първобитна-та Християнска Церква. Всички-тѣ по прѣдание останали обряди ся исхвърлили; вмѣсто *Канонически-тѣ Часове*, библейски чтения ся въвели и въ двѣ-тѣ съборни церкви на Цюрихъ, органи-тѣ ся строшихѫ въ 1527. Обикновенна-та служба състояла само отъ пѣние и молитва; Господня-та Вечеря ся рѣдко отслужвала; вмѣсто исповѣдь имало обща приготовителна служба; ржкоположение-то на проповѣдници съвпадало съсъ въвеждание-то имъ въ служба; и Цвинглий не билъ даже благоприятенъ на пазяние-то Св. Недѣля.

Отъ друга страна, въ Базелъ нови-тѣ Германски Псалми били радостно приети, и ся пѣяли въ церква, при всичко че и тукъ церковни-тѣ органи мълчали. Сѫщо-то нѣщо станало и въ ближни-тѣ кантони Шафхаузенъ и Св. Галенъ. Въ Базелъ свиряние-то на органа ся въстановило подъ Сулцера въ 1561; но въ Цюрихъ то ся исхвърлило, и даже церковно-то пѣние не ся въвело въ този градъ до 1598.

Женевска-та Церква усвоила сѫщественно Цюрихский-тъ редъ на богослужение, но въвела и Френски-тѣ Псалми на Климента, Маро и Теодора Беза въ церковна-та служба. Чуждестранни-тѣ Реформирани церкви послѣдвали въ това отношение примѣръ-тъ на Женева. Въ 1573 ся обнародвалъ Германский-тъ прѣводъ на Френски-тѣ Псалми отъ Амброзъ Лобвассеръ, които като били приспособени на стари-тѣ гласове, скоро станали обща книга отъ священни пѣсни на Германска-та Реформирана Церква.

Реформирана-та Церква на всякждѣ настоявала на това че по примѣръ-тъ на първобитна-та Церква само псалми, а не небоговдъхновенни пѣсни, трѣбвало да ся пѣятъ въ публично-то богослужение. Въ сжщо-то врѣме тѣ глѣдали на всяка музика като на нѣщо свѣтско, и испждили органъ-тъ отъ церкви-тѣ. Обаче, органъ-тъ пакъ ся въвелъ въ Холландия въ 1637 и въ Палатина-та въ 1665.

Богословско и Религиозно Образование въ Евангелски-тѣ Церкви.

Реформатори-тѣ припознахж важность-та на всеобемливо научно богословско образование, ако и да бѣхж заняти съ много церковни работи. Тѣ тръгнахж отъ положение-то че на Св. Писание можемъ напълно да уповаваме, като изворъ на откровенна-та истина, защото има само една буквална смислъ а не много. Като слѣдствие отъ това положение, по-прѣдишни ексигитически (тълкователни) списания, ся намѣрихж повече-то несгодни за употрѣбение, и други трѣбваше да зематъ мѣсто-то имъ.

Между Германски-тѣ Реформатори Мартинъ Лутеръ и Меланхтонъ държѫтъ първо мѣсто като богословски списатели; първий-тъ, человѣкъ съ душа и сила, особенно ся отличи въ свой-тъ прѣводъ на Германска-та Библия, свои-тѣ Катихизиси, Священни пѣсни, Тълкование на Библия-та и Проповѣди. Филипъ Меланхтонъ бѣше добрѣ запознатъ съ философия-та и филология-та, както и съ богословие-то, и придоби широко влияние чрѣзъ свое-то списание *Богословски Мѣста* (Loci Theologici), и многочисленни-тѣ си писменни разсѫждения и мнѣния врьхъ богословски прѣдмѣти. По край тѣзи велики мѫжие достойни за споменувание сѫ Иванъ Бренцъ като тълкователь и проповѣдникъ, и Мартинъ Бюцеръ (въ Стразбургъ, послѣ въ Камбриджь, умрѣлъ въ 1551), въ тълкование на Св. Писание. Въ слѣдующий-тъ редъ Матиисъ, Флациусъ Илирикусъ (който умрѣлъ въ Франкфуртъ на Майнъ, 1575) придоби постоянна репутация по церковна-та история и тълкование; Иоакимъ Камерарий, професоръ на язици-тѣ Грьцки и Латински въ Лейпцикъ (който умрѣлъ въ 1574), обнародва прѣвъсходни списания съ които приготви пѫть-тъ за по-учено тълкование на Новий-тъ Завѣтъ; Мартинъ Кемпицъ, Надзиратель Брауншвейгски (умрѣлъ въ 1586), многоуважаемъ богословъ, ся придьржѣ о Меланхтоновъ-тъ типъ догматика, ако и да ся опита, въ сѫщо-то врѣме, да задоволи и строго-то Лутеранско православие.

Слѣдъ усвоение-то на Формула-та за Съгласие (Formula Concordia), богословски-тѣ изложения на който документъ най-опрѣдѣлително ся изложихѫ отъ Егидия Хунния, Надзиратель и Професоръ въ Магдебургъ (който умрѣ въ 1603), всички-тѣ Меланхтонови тяжнения рѣшително ся отхвърлихѫ, и Меланхтоново-то списание (Loci Theologici) ся замѣсти отъ списание-то на Леонардъ Хуттеръ (професоръ въ Виттенбергъ; умрѣлъ въ 1616) Съкращение-то на Богословски-тѣ Мѣста (Compendium Locorum Theologicorum). Догматика-та сега въсприе схоластическа форма; ексигитика-та (тълкование-то) ся направи съвършенно да зависи отъ богословие-то, и почти всичкий-тъ богословски талентъ ся иждиви върху схоластическо богословие и полемика.

Между богословци-тѣ отъ Реформирана-та Церква, първий който заслужва да ся спомене поради ексигитически-тѣ и полемически-тѣ му списания е Улрихъ Цвинглий и Иванъ Иколампедий. Цвинглиево-то списание върху *Истинска-та и Лъжлива Религия*, скоро ся затьмни отъ Калвиново-то списание *Институти на Християнска-та Религия*; слѣдъ което като че ся тури край за дълго врѣме на всяка производителность по догматически въпроси. Теодоръ Беза, професоръ и проповѣдникъ Женевски, ся е считалъ за образецъ въ тълкувание-то на Новий Завѣтъ; и Френский-тъ

Реформиранъ богословъ, Иванъ Марцеръ (който умрѣ въ Юзе, Лангдокъ, 1570), приготви прѣвъсходни съчинения върху Ветхий Завѣтъ. Иванъ Друсий, и Франскеръ (умрѣлъ 1616), Лунсъ де Дию професоръ въ Лейденъ (умрѣлъ 1642), и двама-та Базелски професори Иванъ Буксторфъ, баща (умрѣлъ 1629), и синъ му (който умрѣлъ въ 1664), спомогнахѫ вещественно за изучване на Источни-тѣ язици къ тълкуване книги-тѣ на Св. Писание. Въ поле-то на церковна история най-отлични-тѣ автори бѣхѫ: Рудолфъ Хостинианъ, проповѣдникъ въ Цюрихъ (умрѣлъ въ 1626); Герхардъ Иванъ Воссий, професоръ въ Лейденъ, и послѣ въ Амстердамъ (умрѣлъ 1649). Давидъ Блонделъ, проповѣдникъ въ Худанъ, близу до Парижъ, и послѣ прѣемникъ де Воссиевъ въ Амстердамъ (умрѣлъ 1655), ся отличи въ историческа-та критика, и въ сѫщо-то поле сродна-та Епископална Церква въ Англия можаше да посочи на учения Яковъ Ѫшеръ, професоръ въ Дублинъ, и послѣ Архиепископъ Армагский, който умрѣлъ въ 1655.

Въ Френска-та Реформирана Церква, Даниилъ Шамие, професоръ въ Монтобанъ (умрѣлъ 1621) обнародва най-пълно-то полемическо списание противъ Римо-Католическа-та Церква. Моисей Амиро, професоръ въ Сомюръ (умрѣлъ 1664), списа прѣвъсходно съчинение върх„ Християнска Етика. Лудовикъ Каппеллъ, професоръ въ Сомюръ (умрѣлъ 1658), издири история-та на Еврейский-тъ текстъ въ

Ветхий-тъ Завѣтъ; но въ сѫщо-то врѣме съчинения-та му причинихѫ съблазнь, ако и да положихѫ основа за новъ периодъ на Библейски изслѣдвания. Сѫщо-то може да ся каже и за ексигитически-тѣ (тълкователни) списания на Хюго Гротия (умрѣлъ 1645), който, като авторъ повлия на богословие-то въ много точки, но който не ся е гледалъ съ добро око отъ Реформирана-та Церква.

Религиозно Въспитание на Народа — Едно отъ главни-тѣ благословения на Реформацията ся намѣри въ факта че увеличено-то религиозно знание ся распространи и утвърди чрѣзъ проповѣди, катихитически упражнения, и грижа-та за души; и че единъ разрѣдъ священнослужители ся обучихѫ и приготвихѫ за това дѣло. Тъй, въ слѣдствие на Лутерови-тѣ настоятелни увѣщания, училища ся основахѫ въ всички-тѣ градове привързани на Реформация-та; въ по-малки-тѣ градове имало училища за общенародно образование. Въ Саксония и Вюртембергъ монастири ся употрѣбихѫ за тази цѣль. Нови университети и академии ся такожде основахѫ. Всички тѣзи учреждения сѫ имали прѣдъ видъ главно богословско и религиозно образование; образование-то на священнослужители е била найважна-та имъ работа. Нѣкои отъ тѣзи училища даже достигнахѫ до голѣмя репутация, и не малко спомогнѫ за прѣпорѫчание на Реформация-та.

По села-та за нѣколко врѣме само Пастирь-тъ е билъ длъженъ да наставлява дѣца-та въ Катихизиса. Монастири-тѣ, обаче, скоро бидохѫ повикани да помагатъ, и да обучаватъ дѣца-та въ пѣяние духовни-тѣ пѣсни въ церква. Церковно-то постановление на Електорална Саксония, въ 1580, най-първо заповѣда на монастири-тѣ да отворятъ училища за общо учение.

По този начинъ Протестантски-тѣ церкви сега притѣжавахѫ велики духовни съкровища въ свой-тъ Германски прѣводъ на Библия-та, въ свои-тѣ Катихизиси, и въ свои-тѣ церковни пѣсни; а въ проповѣдвание-то и въ училища-та тѣ имахѫ учреждения които отваряхѫ тѣзи съкровища за всички. Трѣбва обаче да признаемъ че учение-то за оправдание чрѣзъ вѣра често ся е злоупотрѣбявало и ся прѣдставяло по такъвъ начинъ щото да възбужда страсти-тѣ. Меланхтонъ прѣзъ живота си ся е борилъ противъ тази склонность на нѣкои отъ проповѣдници-тѣ които настоявали повече на едно вънкашно и умственно приимание на евангелски-тѣ учения отколкото на вѫтрешно-то имъ приимание и на показвание сила-та имъ въ живота. Въ Реформирана-та Церква, строга дисциплина поддържаше редъ и благочиние; но въ Германската Лутеранска Церква, виждаше ся да ся грижатъ само за вънкашно православие, и при това невѣжество, безнравственность, и грубость заразили общенародний-тъ умъ и достигнали до страшенъ размѣръ прѣзъ опустошения-та на Тридесетогодишна-та Война.

По-главни-тѣ мистици въ Лутеранска-та Церква които сѫ гладували за жива-та вѣра прѣзъ този периодъ сѫ били: Валентинъ Вайгелъ, Яковъ Беме, Иоаннъ В. Андрея и пр.

Опитвание за Съединение.

При първи-тѣ опитвания за съединение между Римо-Католически-тѣ и Реформирани-тѣ церкви, Католици-тѣ ся показахѫ твърдѣ отстѫпчиви. Най-забѣлѣжително-то прѣдложение за съединение бѣше онова на Римо-Католический-тъ богословъ, Георгий Кассандръ, именно да ся приведѫтъ учения-та на Церква-та (Римо-Католическа) въ първобитна-та имъ простота. Слѣдъ като учения-та и управление-то на Римо-Католическа-та Церква ся окончателно установихѫ отъ Трентский Съборъ, тази Церква останѫ неотстѫпчива и непреклонна и нейни-тѣ усилия отъ тогава насамъ сѫ били отправени къмъ убѣждавание Протестанти-тѣ да отстѫпятъ отъ свои-тѣ убѣждения и да приематъ Римо-Католицизмъ-тъ.

Опитвания-та за съединение между Лутеранска-та и Реформирана-та Церкви también останахѫ безплодни. Послѣдня-та церква поддържаше че двѣ-тѣ страни сѫ сѫщественно съгласни въ учения-та си, че тѣ трѣбва взаимно да търпятъ разни-тѣ мнѣния върху маловажни точки и да дѣйствуватъ задружно противъ Римо-Католици-тѣ. Лутеранска-та Церква ся показа по-нетърпима, и настояваше да ся приематъ нейни-тѣ взглядове. Най-забѣлѣжително-то опитвание за изравнение несъгласия-та помежду Лутерани-тѣ и Реформирани-тѣ станѫ въ Лейпцикска-та Конференция въ 1631 год., но и то излѣзе напраздно. Иванъ Дурий най-много ся отличи съ усьрдни-тѣ си старания да оздрави съединение помежду всички-тѣ национални церкви съставени върху основа-та на Реформация-та, но и негови-тѣ себепожертвователни усилия останахѫ безплодни.

Трентский-тъ Съборъ (1545—1563). Реформация-та силно подѣйствува върху Римо-Католическа-та Церква. Управляющи-тѣ духове на тази церква живо осѫществихѫ факта че за да може да ся въспрѣ напрѣдъкъ-тъ на Реформация-та трѣбва да ся изберѫтъ за Папи лица съ чисть нравственъ животъ, и да ся земѫтъ мѣрки за прѣмахвание въпиющи-тѣ злоупотрѣбления на Церква-та. Съ тази цѣль ся свика Трентский-тъ Съборъ, съвѣщания-та на който могѫтъ да ся раздѣлятъ на три периода: 1) Отъ 1545—1547. Съборъ-тъ почнѫ съ осѫждание най-важни-тѣ Протестантски учения. Той рѣши че *церковно-то прѣдание* има равенъ авторитетъ съсъ Священно-то Писание; че всички-тѣ книги които Латинский-тъ прѣводъ (Вулгата-та) на Св. Писание съдьржа сѫ канонически *) Послѣ послѣдвахѫ опрѣдѣления относително грѣхъ-тъ, оправдание-то и безпорочно-то зачятие на Мария. Учение-то за оправдание-то е съвсѣмъ противно на Лутерово-то. Въ учение-то за Тайнства-та Съборъ-тъ не рѣши спорна-та точка върху начинъ-тъ по който тайнства-та дѣйствуватъ, но само утвърди нужда-та за “добро намѣрение” отъ страна на лице-то което ги извършва. 2) Отъ 1551—1552. Прѣзъ този периодъ Съборъ-тъ извърши твърдѣ малко поради несъгласия-та на членове-тѣ му относително важний-тъ въпросъ за церковни-тѣ реформи. 3) Отъ 1562—1563. Слѣдъ като избѣгнѫ много важни реформи Съборъ-тъ направи нѣкои маловажни отстѫпки на значителна-та партия която настояваше върху церковни-тѣ реформи и то само въ нѣкои и други точки по церковно-то управление, и послѣ пристѫпи да опрѣдѣли необходими-тѣ окачествения за духовни служби, положи основа за прилично-то образование на духовенство-то, заповѣда да ся казватъ по-често проповѣди въ церкви-тѣ, и постанови да ся държатъ редовни епархиални синоди и да ся посѣщаватъ по-редовно церкви-тѣ отъ Епископи-тѣ. Прошение-то да ся отпусне женяние-то на священници ся отхвърли, даване-то чаша-та (въ причастие-то) на миряни-тѣ ся остави на Папа-та да го дава съсъ особенно разрѣшение; употрѣбение-то на Латинский язикъ въ месса-та (литургия-та) ся потвърди; поклонение-то на святии, образи (икони) и мощи ся защити; индулгенции-тѣ въобще ся оправдахѫ, безъ да ся опрѣдѣли точно значение-то имъ; но продавание-то индулгенции ся запрѣти. Не ще дума че тогавашний Папа Пий IV. побърза да потвьрди рѣшения-та на Трентский-тъ Съборъ и да похвали умѣренность-та му. Тренский-тъ Съборъ не посрѣщна желания-та на свободолюбиви-тѣ (либерални) Римо-Католици, но не може да ся откаже че той тури край на расклатено-то състояние на Римо-Католическа-та Церква, възстанови единство и порядъкъ, и особенно извърши важно дѣло относително образование-то и честь-та на духовенство-то.

---

*) Вулгата-та съдьржа и Апокрифически-тѣ книги на Ветхий Завѣтъ.

Папи-тѣ почнахѫ веднага—на ново придобита-та основа въ Трентский-тъ Съборъ—да работятъ съ прѣсни сили за спирание на Реформация-та, и възстановление на владѣние-то си. Усилия-та имъ до голѣма степень ся увѣнчахѫ съ сполука особенно отъ когато Иезуити-тѣ имъ дадохѫ всичко-то си подкрѣпление. Римо-Католическа-та Церква въ Франция задьржѣ прѣзъ тозь периодъ права-та си и не допусна прямо-то вмѣшателство на Папи-тѣ.

Иезуити-тѣ. Иезуитский-тъ орденъ ся основа отъ *Игнатия Лойола.* Жажда за слава го подбуди да влѣзе въ воиска-та още отъ ранна възрасть. Като ся наранилъ (Май 20, 1521) въ врѣме на обсада-та на Памплона отъ Френци-тѣ той ся обърналъ прѣзъ бавно-то си оздравявание отъ четение-то на рицарски романи къмъ изучвание живота на

Христа и святии-тѣ. Сгорѣщено-то му въображение му внуши една арена въ която поголѣмо отличие би могло да ся добие нежели въ воинишкий-тъ животъ, и той ся рѣшилъ отъ тогава да посвѣти живота си на Бога и на Церква-та. Слѣдъ като оздравялъ, той влѣзлъ въ Бенедиктинско-то аббатство Монтсерратско, слѣдъ обща исповѣдь, той ся обреклъ на безженство, окачилъ сабя-та и кама-та си на олтарь-тъ, и послѣ заминалъ за Маиреза, дѣто слѣдъ едно кратко прѣстояване въ болница-та, той ся скрилъ въ една пещеря за да посвѣти себе си напълно на молитва и аскетически упражнения. Тукъ ся вѣрва че той най-напрѣдъ списалъ съчинение,то си "Духовни Упражнения," което въ 1548 ся прѣпорѫча отъ Папа Павла III. Идея-та за основание-то на новъ орденъ силно го обзела около това врѣме. Въ 1523 Игнатий направилъ едно пѫтешествие въ Палестина, и тамъ той позналъ че му липсватъ нуждни-тѣ книжевни качества за да слѣдва дѣло-то си. При завръщание-то си въ Испания той ся училъ първо въ Барцелона, и послѣ въ университети-тѣ Алкалийски и Саламанански, и най-послѣ той училъ въ Парижкий-тъ университетъ отъ 1528 до 1535. Въ 1533 той придобилъ титла-та докторъ на богословие-то. Въ Парижъ Игнатий привлѣклъ при себе си първи-тѣ членове на орденъ-тъ който ималъ намѣрение да основе. Въ 1534, тѣ всички ся обрекли на сиромашия, цѣломѫдрие, и прѣдпримание поклоннически пѫтешествия за Иерусалимъ. Въ 1537 Игнатий и другари-тѣ му като не могли да тръгнатъ на поклонение за Иерусалимъ по причина на воина-та между Венециянска-та Република и Турский Султанъ Сулемана II, отишли въ Римъ да очакватъ заповѣди-тѣ на Папа-та. Тукъ на 1543 ся основалъ Иезуитский-тъ орденъ подъ покровителство-то на Папа Павла III, и Игнатий ся избралъ за пьрвъ *генералъ* или началникъ на този орденъ. Той написалъ устава на орденъ-тъ. По-главни-тѣ точки на този уставъ сѫ тѣзи: Генерала или началника на ордена ся избира до животъ; той трѣбва да живѣе на Римъ и ся подчинява само на Папа-та. Сила-та му е неограничена, понеже Съвѣтъ-тъ на Ассистенти-тѣ има само съвѣщателенъ гласъ. За управление на провинции-тѣ на които орденъ-тъ ся дѣли генералъ-тъ назначава за три години способни за този постъ лица, нарѣчени провинциали. Нѣколко *провинции* ся съединяватъ въ една *ассистанция*, която ся прѣдставлява въ съвѣта отъ единъ ассистентъ. Въ 1871 год. имаше петь ассистенции, именно Италия, Франция, Испания, Англия и Германия. На чело на по-малки-тѣ заведения (резиденции) има "*водители*," всякой единъ отъ които си има по единъ съвѣтникъ, и наставникъ който да бди надъ него и да го наставлява. Членове-тѣ на орденъ-тъ ся дѣлятъ на священници и мирски братия. Послѣдни-тѣ слѣдъ двѣ-годишенъ испитъ, даватъ първо-то си обричание, и слѣдъ като служатъ десеть години даватъ тържественно обричание. Кандидати-тѣ за священнически чинъ слѣдъ двѣ годишенъ испитъ, ся прѣдаватъ на изучвание классически и философски прѣдмѣти и за нѣколко години зиматъ учителски служби. Послѣ учатъ богословие, рѫкополагатъ ся священници и влизатъ въ послѣдний си испитъ който е назначенъ да увеличи ревность-та имъ. Въ край-тъ на този испитъ кандидата прави тържественно обричание и ся вчислява въ списъка на духовни-тѣ труженници, които ся дѣлятъ на първостепенни и второстепенни. Първостепенни-тѣ даватъ обричание на безусловна покорность на Папа-та и притѣжаватъ пълни права като членове на Иезуитский-тъ орденъ. Първостепенни-тѣ отъ всяка провинция ся събиратъ всяка третя година и избиратъ изъ помежду си единъ *прокуроръ*, който е длъженъ да прави рапортъ за работи-тѣ и състояние-то на провинция-та на Генерала. По смърть-та на Генерала, Провинциално-то Събрание избира двама депутати които заедно съ провинциали-тѣ на провинции-тѣ съставляватъ Генерално-то (Общо-то) Събрание, което избира новъ генералъ. Генерално-то Събрание е облѣчено съ върховна законодателна сила; то може да ся свиква въ извънрѣдни случаи отъ генерала, или въ случай че послѣдний прѣнебрѣгне длъжность-та си, отъ ассистенти-тѣ.

Иезуитский-тъ орденъ прочее, прилича на войнишка аристокрация, и никога, прѣзъ цѣла-та история на Римска-та Церква, Римски-тѣ Папи не сѫ имали въ служба-та си едно тѣло человѣци по-съвършенно дисциплинирани и по-пълно прѣдадено тѣмъ. "Тъй съвършенна е покорность-та на Иезуити-тѣ," казва Германский-тъ историкъ Хазе, *) покорность на която тѣ ся учатъ чрѣзъ строга дисциплина, щото една самовластна и непрѣклонна воля контролира всяко движение на орденъ-тъ по всички-тѣ части на свѣтъ-тъ. При всичко че всѣкой членъ не може употрѣби повече воля отколкото всякой частенъ удъ на человѣческо-то тѣло, пакъ той очаква да бѫде поставенъ тъкмо на мѣсто-то дѣто дарби-тѣ му бихѫ могли най-добрѣ да ся развиятъ въ полза на общо-то добро, като напр. въ монашески упражнения, въ книжевни и научни изслѣдвания, въ свѣтский-тъ животъ на царски дворове, или въ странни приключения и отлични служби при диви народи." До край-тъ на този периодъ Иезуити-тѣ ся распространихѫ по всички-тѣ почти Европейски държави, и сполучихѫ, както видѣхме, до голѣма степень да въспрѫтъ напрѣдъкъ-тъ на Реформация-та.

Отличителни-тѣ нравственни учения на Иезуити-тѣ сѫ: 1 Цѣль-та оправдава срѣд-

---

*) Hase, Church History § 383.

ства-та; 2 Пробавилизмъ, *) т. е. че когато е нѣкой въ недоумѣние и не знае какъ да постѫпи въ нѣкоя работа, той трѣбва да слѣдва съвѣтъ-тъ или мнѣние-то на Иезуити-тѣ, като вѣроятно най-добро-то за него; 3 Умственно задържание (*réservation mentale*), неисказвание нѣщо което ся касае до нѣкое обѣщание, утвърждение, и пр., и което ако ся искажеше, щѣше вещественно да измѣни значение-то му. Защитници на горни-тѣ учения, които сѫ играли главна роль въ Иезуитска-та политика сѫ Иезуитски-тѣ списатели, Толетъ, Васкезъ и Бизенбаумъ.

Иезуити-тѣ отворихѫ миссии въ Индия подъ Франциска Ксавиѐ и Родригезъ въ 1542 год. и въ Китай въ 1584 подъ Матея Рачи, който учалъ че Християнство-то е допълнение на Конфуциево-то учение. Въ 1566 Иезуити-тѣ отворихѫ миссия и въ Флорида дѣто ся пръснахѫ по разни части на Сѣверна Америка. Тѣ добихѫ най-голѣми успѣхи въ Квебекъ, Канада.

Источни-тѣ Церкви. Слѣдъ прѣвземание-то на Цариградъ (1453) Цариградский Патриархъ станѫ прѣдставитель прѣдъ Султана на завоевани-тѣ отъ Турци-тѣ Християнски народи въ Балканский Полуостровъ. *)

---

*) На Лат. *probabilismus* отъ *probabilis* вѣроятенъ

*) За начинъ-тъ по който ся управлявали Цариградски-тѣ Патриарси до рѣшение-то на Българский въпросъ, виждъ Церк. История, *Дриновъ*.

Московска-та Патриаршия ся основа въ 1589. Най-забѣлѣжителний-тъ Цариградски Патриархъ прѣзъ този периодъ е билъ Кирилъ Лукарисъ. Въ Цариградъ той ся запозналъ съ тогавашний-тъ Холландски посланникъ, Корнилий Хэга, и чрѣзъ него ся снабдилъ съ много Протестански богословски списания, и влѣзлъ въ сношение съ нѣкои Протестантски богословци. Кирилъ искалъ да докара по-тѣсно съединение помежду Источно-Православна-та и Реформирана-та Церкви, богословие-то на които той е мислилъ че е съвършенно съгласно въ основни-тѣ си принципи, тъй щото първо-то би могло постепенно да ся очисти отъ послѣдне-то, и да придобие нуждна-та духовна сила за да ся противи на Римо-Католическо-то угнѣтение отъ което ся заплашвало. Заради това той влѣзлъ въ прѣписка съ разни Реформирани богословци, и въ 1616, прати Митрофана Критопула въ Оксфордъ да получи богословско образование. Иезуити-тѣ въ Цариградъ подигнахѫ силно гонение противъ Кирилла, тѣ ся поддържали отъ Френский-тъ посланникъ; но Английский-тъ и Холландский-тъ посланници защищавали Кирилла. Въ 1629 Корнилий Хага, Холландский посланникъ обнародва на Грьцки Кирилова-та Исповѣдь (символъ вѣри) съчинена съ цѣль да докара едно съглашение съ Реформирана-та Церква. Кирилъ нѣколко пѫти е билъ испѫжданъ и въдворяванъ, додѣ найпослѣ неприятели-тѣ му го наковладили, че ималъ сношение съ враждебни-тѣ Казаци, въ слѣдствие на което Султанъ-тъ заповѣдалъ да го удушѫтъ (1638). Прѣемникъ-тъ му Кирилъ Беррейский, който билъ въ полза на полатиняване-то, веднага издѣйствувалъ да ся осѫдятъ ереси-тѣ на прѣдшественника му въ единъ Цариградски синодъ; партия-та на послѣдний-тъ, обаче, биле тъй далечъ отъ растурвание, и Церква-та въ Цариградъ ся виждала тъй нерѣшителна, щото Киевский-тъ Митрополитъ, Петръ Могиласъ, ся подбудилъ да съчини единъ символъ вѣри подъ заглавие, "Православна Исповѣдь вѣри на Съборна-та и Апостолска Източна Церква. *) Тази исповѣдь ся припознала отъ всички-тѣ патриарси, и придоби голѣмо уважение въ Источо-Православна-та.

Арменски-тѣ Патриарси въ свои-тѣ утѣснения често сѫ търсили помощь отъ Римски-тѣ Папи, но учения-та и обряди-тѣ на Арменска-та Григорианска Церква ся си оставали неизмѣнени. Арменци-тѣ като търговски народъ ся бѣхѫ пръснали по всички страни на Европа. Още отъ XI столѣтие едно значително число Арменци ся бѣхѫ населили въ Кримъ, Молдавия, Влахия, и въ Южна Руссия

---

*) Въведение-то и догматическа-та часть на тази исповѣдь (часть I) състоятъ отъ 126 въпроси и отговори. Часть II и III съдържатъ тълкование-то на Господня-та Молитва, Блаженства-та и Десеть-тѣ Заповѣди, и принадлежѫтъ повече на Етика-та отколкото на Символика-та.

чакъ до Южна Полша, дѣто Лембергъ сталъ главно-то имъ сѣдалище. Тамъ Архиепископъ Николай Торозовичъ, въ 1624, ся оттеглилъ отъ надзоръ-тъ на Ечмиязинский Патриархъ и ся покорилъ на Папа-та. Така ся турило здраво начало на Арменска-та Уния, т. е. Съединение съ Папа-та. За дълго врѣме, обаче, Торозовичъ посрѣщналъ силно съпротивление. Арменци-тѣ въ Полша не ся покорихѫ до 1652, когато уния-та (съединение-то) ся оздрави чрѣзъ основание-то въ Лембергъ на една Арменска Коллегия отъ Римска-та Пропаганда въ 1664. При все това Ечмиязински-тѣ Патриарси още за нѣколко врѣме поддържахѫ приятелски сношения съ Богати-тѣ и силни Римски Папи, додѣто чести-тѣ съединения които станахѫ къмъ край-тъ на XVII столѣтие ги прѣкъснахѫ, и въ сѫщо-то врѣме разширихѫ проломъ-тъ помежду Съединени-тѣ (Униати) и Несъединени Арменци.

Остали-тѣ Источни церкви слѣдвахѫ да лѣжѫтъ неподвижни подъ тѣжко угнѣтение и духовна летаргия. Римъ неуморимо е слѣдвалъ да прави опитвания за съединение съ тѣхъ, и често ся е излъгвалъ отъ праздни изявления на почитание, което глави-тѣ на онѣзи церкви никакъ не щадѣхѫ когато виждахѫ че могѫтъ да придобиятъ нѣкоя полза за себе си.

Само Маронити-тѣ въ свое-то уединение ся държахѫ у Римъ, и чрѣзъ Маронитска-та Коллегия, която Григорий XVI основа въ Римъ въ 1584 ся привързахѫ по-тѣсно на Папско-то сѣдалище.

Периодъ II

Отъ Вестфалский-тъ Миръ до Френска-та Революция, 1648—1789.

ГЛАВА V

Противници-тѣ на Християнство-то прѣзъ този Периодъ.

Учени-тѣ Римо-Католици и Протестанти ся придържахѫ до край-тъ на този периодъ о Аристотелева-та философия, която бѣше замѣсена въ цѣла-та богословска система. Но Френский-тъ философъ *Рене Декартъ*, отецъ на нова-та философия даде смъртелний-тъ ударъ на Срѣдневѣковна-та философия въ свое-то философско съчинение “Слово върхъ Метода-та” (Discours de la Methode 1637). Декартъ почнува съ туряние подъ въпросъ на всяка вънкашна реалность (дѣйствителность). Той не приима нищо за положително освѣнъ свое-то *мисляние*, и зима това за доказателство на свое-то сѫществовяние — *мисля, слѣдователно съмъ* (Cogito, ergo sum). Но това мисляние трѣбва да има причина и съобразно съ това той прави заключение за една абсолютна причина, изворъ на всичка-та реалность на наши-тѣ идеи, сиречъ, Богъ. Слѣдъ това той достига до идея-та за най-съвършенно-то сѫщество, и понеже тази идея включава и истинность-та Божия, той логически изважда и реалность-та на вънкашни-тѣ намъ нѣща, защото другояче Богъ би ни лъгалъ съ наши-тѣ идеи, ако тѣ нѣмахѫ обиективна*) реалность. Тази система ся разви отъ послѣдователи-тѣ Декартови до тамъ щото нѣкои утвърдихѫ такава абсолютна дѣятелность на Бога въ негови-тѣ дѣла, която прави свѣтъ-тъ една машина зависяща само отъ Бога за дѣйствувание-то си, и чрѣзъ това събаряхѫ всяка нравственна свобода отъ страна на человѣци-тѣ

Въ Франция и Холландия Декартъ придоби много послѣдователи, особенно помежду Жансенисти-тѣ, чиято теория за прѣдопрѣдѣление-то намѣри подпорка въ тази философия; но Иезуити-тѣ ся противихѫ на Декартова-та философия. И въ Реформирана-та Холландска Церква Декартъ намѣри много привērженници, които по тази причина ся нападнахѫ отъ други-тѣ Реформирани богословци.

---

*) Думи-тѣ *обиективенъ и субиективенъ* сѫ философски думи земени отъ Латинский язикъ (Objectivus, Subjectivus). Първа-та дума ся отнася до всяка нѣщо което е вънъ отъ ума, или което е прѣдмѣтъ на мисляние-то или чувствование-то; а втора-та ся употрѣбява за вѫтрѣшни-тѣ състояния на мисляние-то или чувствование-то.

Много по-опасна за Християнство-то бѣше философия-та на *Бенедикта Спиноза* (роденъ въ Амстердамъ, 1632). Той билъ родомъ Евреинъ, но отъ послѣ билъ исключенъ отъ Еврейско-то общество поради философски-тѣ си мнѣния, и слѣдъ това той прѣминалъ живота си съвсѣмъ помежду Християни, безъ обаче да приеме кръщение. Той умрѣлъ въ Хагъ въ 1677. Система-та му е съвършенъ Пантеизмъ. Като отказвалъ да приеме че едно сѫщество може да създаде друго, той поддържа че *има* само едно сѫщество и че това е Богъ. Всички индувидуални цѣлости сѫ само видоизмѣнения на една-та божественна сѫщность. Всяка человѣческа свобода по този начинъ ся потѫпква, защото въ всички индувидуални сѫщества Богъ е който дѣйствува. Но понеже и Богъ дѣйствува по закони-тѣ на свое-то естество, излиза че и Той нѣма свободна воля. По този начинъ цѣла-та вселенна става една машина, която работи споредъ нѣкои закони. Система-та на Спиноза ся е нападала за дълго врѣме като чисто безбожие. При всичко че не е право да ся нарича безбожие, не може да ся откаже че тази система почива върху произволни принципи, и може въ дѣйствителность да стане колкото безбожие-то опасна.

Противници-тѣ на Християнство-то. Въ Англия тѣ ся нарѣкохѫ *Деисти*, защото припознавахѫ единъ Богъ, и *Натуралисти*, защото приимахѫ че има само естественно познание за Бога, и отхвърляхѫ всяко откровение. По-главни-тѣ деисти бѣхѫ *Тома Хобзъ*, *Антоний Коллинсъ*, *Тома Улстонъ*, *Маттей*, *Тиндалъ* и *Давидъ* Хюмъ. Списание-то на Епископа Бѫтлера “Аналогия на Откровенна-та Религия къмъ Състава и Редъ-тъ на Природа-та” тържественно обори доводи-тѣ на Деисти-тѣ.

Въ Франция противници-тѣ на Християнство-то отидохѫ по-далечъ отколкото онѣзи въ Англия. Тѣ употрѣбихѫ орѫжие-то на остроумие-то и присмѣхъ-тъ въ свои-тѣ списания и ся нарѣкохѫ въобще свободни мислители (*libres penseurs*). Най влиятелний-тъ списатель отъ този разрѣдъ бѣше *Волтеръ*. Роденъ въ 1695, той ся въспиталъ въ едно Иезуитско училище въ Парижъ, и додѣто още билъ младъ, показалъ такива извънредни способности щото внимание-то на публика-та изведнъжъ ся обърнала къмъ него отъ първа-та му трагедия, *Едипъ*. Име-то на Волтера скоро стана знаменито по цѣла Европа. Най-великий-тъ монархъ на вѣка, Фридрихъ II., го покани въ двора си. Послѣдня-та часть отъ живота си той прѣмина въ селско-то си жилище, Ферней, близу до Женева, дѣто и умрѣ въ 1778 год. Не може да ся отрече че Волтеръ е ималъ извънредно остроумие, приятенъ и привлекателенъ стилъ, и редки сили за убѣждавание; но философия-та му е била повърхностна, и исторически-тѣ му познания слаби. Славолюбие и сребролюбие сѫ били прѣобладающи-тѣ страсти на цѣлий-тъ му животъ; заради тѣхъ той е търсилъ въ списания-та си шумно-то удобрѣние на вѣка. Той не е ималъ по-висока цѣль, и за това е билъ готовъ да привлича по-добри-тѣ хора съ хубави и благочестиви мисли, и да търси похвали-тѣ на по-лекомисленни-тѣ си читатели чрѣзъ правила на распусна-та нравственность, и чрѣзъ неприлични често срамотни думи. Несъвършенно запознатъ съ Християнство-то, той го е считалъ за проста ткань отъ суевѣрия. Въ подгавряние-то си той не е пощадилъ даже и истини-тѣ на естественна-та религия. Най-умразна-та чьрта на Волтерови-тѣ списания е развратителна-та му система по нравоучение-то. Той често ся е виждалъ да не прави никаква разлика помежду добродѣтель и порокъ, и даже е прѣдставялъ порока въ най-очарователни и плѣнителни форми. По този начинъ той поводе вѣкъ-тъ къмъ безвѣрие; защото естественно развратни человѣци на радо сърдце прибѣгватъ къмъ безбожие-то, и ся задоволяватъ съ най-плитки-тѣ доводи, защото ги намиратъ сгодни. Прями-тѣ доводи съ които Волтеръ е нападалъ Християнство-то, той ги е земалъ отъ Английски-тѣ деисти, но ги твърдѣ злѣ прѣдставилъ и ги размисалъ съ исторически погрѣшки. Съврѣменници Волтерови и върли противници като него на Християнство-то сѫ били и *Енциклопедисти-тѣ,* едно общество отъ учени мѫжие, които сѫ бѣхѫ съдружили за да обнародватъ енциклопедия за всички-тѣ науки и искуства.

Главна-та имъ цѣль е била да унапрѣднатъ интереси-тѣ на безвѣрие-то и всеобщи-тѣ права человѣчески въ Франция. По забѣлѣжителни-тѣ отъ тѣхъ бѣхѫ *Даламбертъ* (умрѣлъ 1789), *Дидеро* (умрѣлъ 1784), *Хелветий* (умрѣлъ 1777) който въ съчинение-то си за духъ-тъ (De l'Esprit) явно е училъ материализмъ-тъ, и ся е старалъ да събори и нравственность-та и религия-та. Книга-та му ся изгори, и той биде принуденъ да подпише че ся отказва отъ учения-та си, но той не е билъ искрененъ въ тѣхъ.

Жанъ Жакъ Руссô (умр. 1778) такожде упражни не малко влияние върху вѣка съ свои-тѣ списания. Той е приималъ основни-тѣ учения на Христианство-то; но въ свое-то списание Emile, той исповѣдва че не може да ся убѣди за свърхестественно-то му происхождение, и исказва надѣжда че Богъ не ще му вмѣни това за грѣхъ. Руссô е билъ върло нападнатъ, а Волтеръ който смѣло ся е присмивалъ на всяка добродѣтель ся е въсхвалявалъ отъ болшинство-то на свои-тѣ съврѣменници. Въ Парижъ и Женева списание-то Emile е било изгорено, и авторъ-тъ му (Руссô) е билъ испѫденъ отъ родний-тъ си градъ. Руссô умрѣлъ въ Невшателско-то Княжество, гдѣто билъ намѣрилъ прибѣжище подъ Пруско-то правителство. Въ Германия първий-тъ безвѣрнически списатель прѣзъ този периодъ билъ Иоханнъ Христянъ Еделманнъ (умрѣлъ 1767). Той считалъ Христианство-то за суевѣрие, при всичко че той удобрѣвалъ нѣкои отъ Християнски-тѣ учения. Еделманови-тѣ нападения навлекли върху му голѣмо прѣзрѣние и възбудили силно негодование. Много по-голѣма врѣда причини на Християнство-то Фридрихъ II., Прусский Кралъ, който билъ възтърженъ почитатель на Френска-та философия, особенно же на Волтера когото той поканилъ въ двора си. Освѣнъ Волтера той е държалъ въ двора си и нѣкои други отъ по-видни-тѣ Френски безвѣрници и е ималъ преписка съ Даламберта и други. Волтеръ стоялъ нѣколко години въ Берлинъ додѣто той разсърдилъ Фридриха чрѣзъ своя-та непризнателность и вироглавие и ся принудилъ да остави. Такива человѣци бѣхѫ любимци-тѣ Фридрихови. Тѣ постоянно сѫ ся присмивали на Християнска-та религия, тъй щото всичкий-тъ дворъ ся заразилъ отъ тѣхни-тѣ учения. Фридриховъ-тъ примѣръ ся подражѣлъ и въ други Германски дворове въ които ся считало за знакъ на ученость да ся присмива нѣкой на религия-та, Церква-та и духовенство-то. На този периодъ принадлѣжѫтъ и слѣдующи-тѣ двѣ безвѣрнически списания 1) "Записки врьхъ История-та и Литература-та отъ Съкровища-та на Волфенбютелска-та Библиотека." Тѣзи записки ся съдържали отломъци отъ едно съчинение противъ Християнство-то въ което Иисусъ и Негови-тѣ ученици ся нападатъ като измамници. 2) "Писма върху Библия-та" отъ К. Ф.

Бардта. Това списание е пълно съ баснословни измислици за Иисуса и Негово-то дѣло; но понеже било писано съ привлекателенъ стилъ, то намѣрилъ много читатели помежду срѣдни-тѣ разрѣди въ Германия и нанесло голѣма вреда на Христианство-то.

Начало-то на по-добра философия между Протестанти-тѣ ся направи въ Англия отъ Иоанна Лока, Английски лѣкарь който умрѣлъ въ 1784. Главно-то му списание е, "Врьхъ Человѣческий Разумъ" (Essay on Human Understanding). Той отрича сѫществование-то на вродени идеи и ся старае да докаже че опитность-та е изворъ на всичко-то ни знание. При всичко че въ това той отиде много надалечь, пакъ имаше въ негово-то мнѣние тази основна истина че всички-тѣ наши идеи ся развиватъ само посрѣдствомъ опитность-та. Локъ принесе още добра услуга чрѣзъ свое-то списание врьхъ Разумность-та на Христианство-то, и чрѣзъ писма-та си върхъ Религиозна-та Търпимость.

Въ Германия най-отличний-тъ Германски философъ прѣзъ този периодъ е билъ Готфридъ Вилхелмъ Лайбницъ. Той разви така нарѣчена-та Монадология. Монади той нарича прости-тѣ сѫщества като елементи на всички нѣща*). Той считаше Бога като несъзданенъ монадъ, и всички други нѣща като създадени монади. Всякъ монадъ има способность-та да ощущава; но само человѣческа-та душа, която е También монадъ притѣжава способность-та за разумни ощущения и память. Съ тази теория е свързано и учение-то за *"прѣждеустановена хармония"* (harmonia praestabilita), чрѣзъ което той е обяснавалъ влияние-то на душа-та врьхъ тѣлѣ-то. Всяка душа има една послѣдователность (sequence) въ мисли-тѣ и желания-та; всяко тѣло, послѣдователность въ движения-та. Богъ е съединилъ оная душа и онова тѣло движения-та на които съотвѣтствуватъ едно на друго. Слѣдователно душа-та и тѣло-то дѣйствуватъ независимо едно отъ друго, но види ся че тѣло-то ся управлява отъ душа-та.

---

*) Monads, т. е., Simple substances as elements off all things.

Въ списание-то си върху философия-та на религия-та Essais de Théodicée — *Съчинения врьхъ Божие-то Правосѫдие* Лайбницъ ся старае да докаже, че понеже свѣтъ-тъ бѣше назначенъ да бѫде жилище на конечни създания, то той трѣбла по необходимость да има нѣкои несъвършенства; но че помежду всички всевъзможни свѣтове, Богъ е избралъ най-добрий-тъ. Тази теория за най-добрий-тъ свѣтъ ся нарича Оптимизмъ*)

Христянъ Волфъ (1679—1754) продължи философско-то дѣло на Лайбница; но той възбудилъ подозрѣние-то на професори-тѣ въ Халле дѣто и той учителствувалъ. Слѣдст-

---

Отъ Латинско-то прилагателно optimus, най-добръ.

вие отъ несъгласие-то помежду него и неговитѣ коллеги било испѫждание-то му въ 1723. Волфъ първъ употрѣбилъ математика-та въ философия-та. Той спомогнѫлъ за развития-та на богословие-то главно въ това дѣто той прѣдставилъ нови доводи въ полза на истини-тѣ на естественно-то богословие, и дѣто направилъ по-точно раздѣление помежду отдѣления-та на естественна и откровенна религия.

ВЪНШНА ИСТОРИЯ.

Гонение-то на Протестанти-тѣ въ Германия.

1.) Въ Палатината. Вестфалский-тъ миръ, ако и да тържественно гарантира вѣротърпимость на Протестанти-тѣ, пакъ тѣ сѫ били до по нови-тѣ врѣмена и изложени на гонение отъ свои-тѣ Римо-Католически владѣтели. Това особенно станѫ въ Палатината, който отъ дни-тѣ на Реформация-та е билъ съвършенно Протестантски.

Лудовикъ XIV. заявилъ притезания връхъ Долний-тъ Палатинатъ и го нападнѫлъ съ воиски-тѣ си. Прѣзъ всичко-то врѣме на Френско-то владичество до 1799, Протестанти-тѣ въ Палатината подъ разни форми сѫ били угнѣтени.

2.) Въ Салцбургъ. Още отъ врѣме-то на Хусити-тѣ е имало помежду Салцбургски-тѣ планинци тайни Протестанти, които вънкашно сѫ ся съобразявали съ Римо-Католически-тѣ церковни обряди. Вь 1729 Архиепископъ Леопоицъ Антонъ, Контъ Фирмианский подигнѫлъ силно гонение противъ тѣзи тайни Протестанти. Той най-напрѣдъ испратилъ нѣколко Иезуити да издирятъ тѣзи Протестанти. Тѣ били открити чрѣзъ тайни-тѣ си събрания за молитва, Протестантски-тѣ си книги, и особенно отъ това дѣто не си даватъ поздравление-то което малко врѣме прѣди това ся бѣше прѣпорѫчало отъ Папа-та. Когато имъ прѣдложили да си прѣдадѫтъ книги-тѣ и да ся откажѫтъ отъ мнѣния-та си, станали смущения въ много мѣста. Архиепископъ-тъ зелъ поводъ отъ това да обяви Протестанти-тѣ за бунтовници, и поискалъ военна помощь отъ Императора. Протестанти-тѣ протестирали противъ това и настоявали да ся изслѣдватъ прѣстѫпници-тѣ имъ, но протести-тѣ имъ не ся взели въ внимание. Най-послѣ ся издало една заповѣдъ (Окт. 31, 1731) къмъ всички Протестантски жители веднага да излѣзѫтъ отъ отечество-то си подъ страхъ на най-строги наказания. Нещастни-тѣ хора които не могли въ толкова кратко врѣме да расправятъ имущества-та си, били немилостиво испѫдени въ срѣдъ зима. Тѣ били на брой около 22,000—десета часть отъ цѣло-то население.

Протестантски-тѣ сили ревностно прегърнали страна-та на тѣзи немилостиво изгонени хора. Фридрихъ Вилхелмъ I., Пруский царь, веднага приелъ голѣма часть отъ тѣхъ (около 17,000) промислилъ за нужди-тѣ имъ и имъ позволилъ да ся заселятъ въ Прусска Литуания, и въ други Пруски окрѫзи които били обезлюдени отъ една епидемия (въ 1709). Други отишли въ Южна Каролина, Сѣверна Америка, и тамъ подъ покровителство-то на Английский-тъ Царь основали града Ебенезеръ.

Примѣрь-тъ на Салзбургски-тъ Архиепископъ изведнъжь ся послѣдвалъ и отъ Князa-игумена Бернтолсгаденски (1733), който такожде ималъ много тайни Протестанти въ свои-тѣ земи. Тѣзи Протестанти намѣрили прибѣжище въ Берлинъ и въ нѣколко градове въ Хановеръ, гдѣто поради художественото имъ искуство, тѣ били съ благодарение приети.

3.) Въ Австрийски-тѣ земи. Въ Германски-тѣ държави въ Австрия Протестанти-тѣ не били даже включени въ Вестфелский-тъ миръ, и правителство-то абсолютно отказало да имъ отстѫпи вѣротърпимость. Когато тайни-тѣ Протестанти въ ближня-та страна Салзбургъ сѫ открили и принудили да ся изселятъ и Австрийски-тѣ протестанти почнали да усѣщатъ желание за религиозна свобода; но тѣмъ не ся позволило отъ само себе си да оставятъ отечество-то си. Отъ врѣме на врѣме, обаче, значителни числа отъ тѣхъ сѫ били прѣмѣстени въ Трансилвания, дѣто болшинство-то на жители-тѣ било Протестанско. Най-послѣ Иосифъ II. чрѣзъ Едикта за

Вѣротърпимость въ 1781, имъ позволилъ, подъ нѣкои ограничения, да си съставятъ церковни събрания, и много такива събрания ся учредихѫ въ Карниола, Каринтия, Горня Австрия, и даже въ Виена.

Въ Силезия, принципи-тѣ на Реформация-та, бѣхѫ ся изобщо распространили, особенно въ Долня Силезия. Религиозна свобода ся бѣше нарочно гарантирала на тази страна отъ Вестфалский-тъ миръ. При все това, не ся мина много врѣме и стѣснителни мѣрки почнали да ся зематъ. Протестанти-тѣ били лишени отъ повече-то отъ свои-тѣ церкви; много закони ся направили противъ тѣхъ; и Католическо-то духовенство, особено Иезуити-тѣ, положили голѣми старания да ги обърнатъ къмъ Римо-Католицизмъ-тъ. Карлъ XII. Шведский, наистина, чрѣзъ Алтранщатский-тъ Договоръ (1707), принудилъ Императора да възвърне религиозни-тѣ работи на страна-та въ което състояние ги бѣ поставилъ Вестфалский-тъ Миръ, и така за малко врѣме въспрѣлъ угнѣтителни-тѣ мѣрки. Но не слѣдъ много врѣме тѣзи мѣрки пакъ ся почнали и слѣдвали до 1742 когато цѣла-та Долня Силезия ся отстѫпи отъ Бреславский-тъ Договоръ на Пруссия.

Въ Унгария пълна религиозна свобода ся бѣ гарантирала на Протестанти-тѣ особенно чрѣзъ Виенский (1606), и Линцкий Миръ (1647); но права-та на Протестанти-тѣ сѫ били малко много стѣснявани отъ грубо-то Унгарско Римо-Католическо Духовенство. Това състояние на работи-тѣ трая до когато Иосифъ II., чрѣзъ своя Едиктъ за Търпимость тури край на всички гонения, съ исключение на нѣкои малки безпокойствия. Гонения-та, обаче, отпослѣ пакъ ся подновихѫ въ Унгария.

4. **Великобритания.** Слѣдъ смърть-та на Карла I., Кромвелъ станѫ Лордъ Протекторъ на Английска-та Република. Католическа-та и Епископална Церкви бѣхѫ паднали, и главни-тѣ религиозни партии бѣхѫ Презбитериани-тѣ и Независими-тѣ които различавахѫ помежду си само по церковно управление, а приимахѫ Калвинови-тѣ учения. Кромвелова синъ, Ричардъ, не управлявà много, и слѣдъ негова-та оставка отъ Протектората, възстанови ся пакъ монархия-та въ лице-то на Карла II., (1660) който бѣше сталъ тайно Католикъ въ Франция. Карлъ веднага възвърна Епископална-та Церква въ прѣдишно-то ѝ положение на Държавна Церква, и въ сѫщо-то врѣме почнѫ да благоприятствува и на Католици-тѣ, но противъ други-тѣ секти подигнѫ гонение. Въ 1673 ся прокара въ Английский-тъ Парламентъ законъ (Test Act) споредъ който никому не можаше да ся даде правителственна служба освѣнъ на тѣзи които сѫ членове на Епископална-та Церква.

Слѣдъ смърть-та на Карла II., въ 1684, братъ му Яковъ II., който явно исповѣда Католическа-та вѣра, и съвсѣмъ ясно показа намѣрение-то си да я въведе въ Англия, станѫ царь. Той почнѫ съ издавание-то, въ 1687, едно обявление за търпимость къмъ всички религиозни партии. Цѣль-та, обаче, на това обявление веднага ся откри, понеже ся придружи отъ много други мѣрки въ полза на Католици-тѣ. Тогава недоволни-тѣ му поданници поканихѫ Царева зеть, Вилхелма, Князъ Оранжский, да дойде въ Англия. Той ся яви съ войска въ 1688. Яковъ ся принуди да остави царство-то, и Вилхелмъ станѫ Царь Английский. На скоро слѣдъ това ся прокара въ Парламента *Законъ за Вѣротърпимость-та*, който даваше религиозна свобода на всички освѣнъ Паписти-тѣ и Социниани-тѣ, при всичко че *Испитний-тъ Законъ* (Test Act) всички бѣхѫ още исключени отъ Правителственни служби. Въ Шотландия, обаче, Презбитерианска-та Церква ся обяви за Народна Церква. Най-послѣ Парламента направи законъ, никой Католически владѣтель да нѣма право да царува въ Англия. Съобразно съ това слѣдъ смърть-та на царица Анна, Хановерский-тъ Домъ наслѣди прѣстолъ-тъ (1714). Подъ този домъ церковний-тъ уставъ си останѫ въобще неизмѣненъ, само че строгость-та на много отъ закони-тѣ противъ Неепископални-тѣ ся намали. Католици-тѣ на които не е било до тогава позволено да държѫтъ богослужение, и противъ които е имало много строги закони, сѫ били въ 1778 поставени на сѫщо-то равнище съ други Протестантски секти, и пълна вѣротърпимость ся дала и тѣмъ.

5. Франция. Подъ управление-то на Кардинали-тѣ Ришлию и Мазаринъ, вѣротърпимость-та обѣщана на Реформирани-тѣ въ Нантский-тъ Едиктъ въобще ся удържѣ, при всичко че въ нѣкои случаи отъ врѣме на врѣме ся нарушаваше, и тѣ (Реформирани-тѣ) сѫ били обезпокоявани отъ постоянни усилия за обращение-то имъ. Това бѣше състояние-то на работи-тѣ, когато по смърть-та на Мазарина, въ 1661, Лудовикъ XIV, самъ взѣ управление-то въ рѫцѣ-тѣ си. Царь-тъ бѣше толкова суевѣренъ колкото и развратенъ, и благочестива-та му прѣданность къмъ Церква-та ся е увеличавала всяка година безъ съотвѣтствующе подобрение въ нравственний-тъ му животъ. Той ся постара да направи умилостивление за пороци-тѣ си чрѣзъ исповѣдь и добри дѣла, и по този начинъ подпаднѫ съвършенно подъ влияние-то на исповѣдника си, лукавий-тъ Иезуитинъ Ла Шезъ. Военсиний-тъ министръ, Маркизъ де Лувуа, ся съгласилъ съ послѣдний-тъ; и даже Царева-та държанка, Мадамъ де Ментнонъ, ако и да била отнапрѣдъ Протестанка, и тя удобрила планове-тѣ имъ. Лесно било да ся убѣди Царя че най-славно-то и благочестиво дѣло което той можалъ да извърши било истрѣбвание-то на еретици-тѣ въ Франция, едничка-та мѫчнотия състояла въ това че той билъ противенъ на насилствении мѣрки. Той испърво отредилъ голѣми сумми пари за подкупвание Реформирани-тѣ да ся вращатъ въ Католическа-та Церква. Способъ-тъ сполучилъ съ много отъ прости-тѣ хора. Дълги расписи отъ обращенници ся прѣдставяли на Царя, и той билъ докаранъ да вѣрва че болшинството на Реформирани-тѣ били вече влѣзли или били рѣшени да влѣзжтъ въ Католическа-та Церква. За да ускори този резултатъ, Царь-тъ постепенно заповѣдалъ да ся употрѣбятъ по-строги мѣрки. Протестанти-тѣ били лишени отъ церкви-тѣ си, исключени отъ всички служби, малки дѣца ся отнемали отъ родители-тѣ имъ и други подобни. Тѣзи мѣрки сж били зети слѣдъ 1681, и главно по внушение-то на Лувуа. Най-позорни-тѣ бѣхж така нарѣчени-тѣ *драгоннади.* Царь-тъ испратилъ драгуни въ провинции-тѣ дѣто Реформирани-тѣ били многочисленни, и принуждаватъ послѣдни-тѣ да носятъ всичкий-тъ товаръ за квартируване-то имъ. Лувуа ся погрижилъ Протестанти-тѣ да ся подвъргнатъ на всякакъвъ видъ безпокойствия, даже и на тѣлесно малтретирание. Резултатъ-тъ билъ увеличения въ число-то на вънкашни обращения, но толкова по-голѣмо е било вжтрешно-то незадоволство на тѣзи които сж били тъй насилствено вкарани въ Католицизмъ-тъ. Скоро станало нуждно да ся употрѣби смъртно наказание противъ отстжпници-тѣ. Упорити Реформирани Протестанти бивали также убивани или осжждани на каторжна работа. Покани ся пратили на Реформирани-тѣ отъ Англия, Дания и Холландия, да ся прѣселятъ въ онѣзи страни, и заради това Лувуа поставилъ воиска да пази по границы-тѣ. При все това, въ първи-тѣ три години, 50,000 семейства сполучили да избѣгатъ отъ Франция. Най-послѣ, на Окт. 17, 1685, Нантский-тъ Едиктъ, който за дълго врѣме е билъ на дѣло нарушенъ, формално ся унищожилъ, богослужение-то на Реформирани-тѣ е било запрѣтено подъ строги наказания, проповѣдници-тѣ били испѫдени, и церкви-тѣ съборени. При всичко че на тѣзи които оставали ся запрѣтило да ся изселяватъ, изселяване-то тайно слѣдвало. Бѣжанци-тѣ, на число отъ 500,000 до 600,000 намѣрили сърдеченъ приемъ въ Швейцария, Холландия, Англия, Протестантска Германия, и особенно въ Бранденбургски-тѣ държави; и, понеже имало много образовани мѫжие помежду имъ — учени, художници и механици — тѣ на всякѫдѣ исплатили за добрина-та която имъ ся показала. Слѣдъ унищожение-то на Нантский-тъ Едиктъ, неустѫпчиви-тѣ Реформирани Протестанти въ Франция били най-върло гонени. Затворъ, насилственна работа и угловно наказание ся употрѣбявали противъ тѣхъ. При все това мнозина устоели твърди, и държѣли събрания-та си въ гори и пустини.

Въ планински-тѣ мѣста на Севенски-тѣ гори, въ Лангедокъ, работи-тѣ зели друго обращение. Тѣзи окрѫзи били населени отъ потомци-тѣ на стари-тѣ Валдези, които още различавали отъ Реформирани-тѣ въ разни точки. Сега ся сѣтихѫ, да ги приведѫтъ и тѣхъ, съ подобни срѣдства въ Католическа-та Церква. Онѣзи груби планинци всякога били наклонни къмъ фанатизмъ и религиозни чрѣзмѣрности, и постоянни-тѣ гонения увеличахѫ тази склонность до ужасенъ размѣръ. Пороци и чудотворци ся явили помежду имъ, и най-послѣ една страшна борба която увлече тѣзи страни въ всички-тѣ на една религозна война, избухна помежду планинци-тѣ и царски-тѣ войски. Лудовикъ тъкмо въ онова врѣме бѣше занятъ въ война-та за наслѣдство-то на испанский-тъ прѣстолъ, и тъй храбро и искусно ся водѝ тази война отъ Камизарди-тѣ, *) щото той биде принуденъ въ 1706 да склони на миръ чрѣзъ който амнистия (всеопрощение) ся даде на всички, и на водители-тѣ ся позволи да ся оттеглятъ отъ страна-та. Нѣколцина отъ емигранти-тѣ подъ име-то *Севенски-тѣ Пророци* направихѫ голѣмо впечатление въ Англия, Холландия, а Протестанска Германия чрѣзъ свои-тѣ пророчества и присторени чудеса, и измамихѫ много слабоумни хора.

Слѣдъ царувание-то на Лудовика XIV. състояние-то на протестанти-тѣ въ Франция бѣше крайно растроено. Направени-тѣ противъ тѣхъ закони не ся унищожихѫ, но отъ расположение-то на провинциални-тѣ сѫдии зависяло да ли тѣ сѫ били малко или много строго туряни въ дѣйствие, Слѣдъ 1743 на Протестанти-тѣ ся позволило да ся събиратъ свободно вънъ отъ градове-тѣ и тѣхни-тѣ проповѣдници не били вече прѣслѣдвани, и ако законъ-тъ още да ги осѫждалъ на вѫже. Тѣ сѫ били обаче подвъргнати на много трудности. Тѣхни-тѣ бракове, напримѣръ, така нарѣчени *marriages du désert* (пустинни бракове, защото ся извършвахѫ въ гора или пустиня) ся считахѫ незаконни, а дѣца-та отъ такива бракове ся такожде считахѫ незаконни. Заради това и далечни-тѣ Католически роднини на тѣзи дѣца когато искахѫ, можахѫ да ги лишѫтъ отъ наслѣдство-то имъ. Нито бѣше този периодъ свободенъ отъ кръвопролитни зрѣлища. Послѣдни-тѣ отъ тѣзи бѣше убийство-то на Иванъ Кала, въ 1761, въ Тулуза. Той билъ слабъ старецъ когото обвинили че обѣсилъ сина си защото послѣдний-тъ ужь искалъ да влѣзе въ Католическа-та Церква. Волтеръ публично изложилъ въпиюща-та неправда на тази постѫпка, и скоро слѣдъ това потвърдилъ по-умѣренно-то мнѣние за Протестанти-тѣ което бѣше почнало да прѣобладава. Най-послѣ на Януар. 29-й, 1788, издаде ся царски едиктъ който имъ отстѫпваше само вѣротърпимость, и то само подъ нѣкои ограничения. Тѣмъ ся позволи да търгуватъ, бракове-тѣ имъ ся припознахѫ за законни, и позволи имъ ся да си кръщаватъ дѣца-та отъ свои-тѣ пастири. Всички правителственни служби обаче останахѫ затворени за тѣхъ.

---

*) Камизарди отъ Френска-та дума *camise* или *chemise* къса дреха, защото ся носили такава дрѣха.

ВѢРОУЧЕНИЕ.

I. Въ Римо-Католическа-та Церква. *Янсенистко-то Прѣние* Кормилий Янсениусъ билъ Холландецъ, училъ богословие въ Лувенъ, дѣто усвоилъ Августинова-та система и въ послѣдствие на това станалъ единъ отъ найдѣятелни-тѣ противници на Иезуити-тѣ. Испърво професоръ на богословие-то въ Лувенъ, той станалъ отъ послѣ епископъ Ипрский и на скоро слѣдъ това умрѣлъ въ Ипръ, въ 1638. Наскоро прѣди смърть-та си той свършилъ едно списание врьхъ което той работилъ двадесетъ и двѣ години, изложение на истинска-та Августинова система, извлечено отъ сами-тѣ списания Августинови. То ся обнародвало отъ приятели-тѣ му въ 1640 и привлекло всеобщо внимание. Иезуити-тѣ силно нападнали това списание което ся защитило отъ всички-тѣ богословци въ Лувенъ и голѣма часть на висше-то духовенство въ Нидерландия. Наскоро слѣдъ това списание-то ся запрѣтило отъ Инквизиция-та и въ 1643 Папа Урбанъ VIII. повторилъ това запрѣщение съ една своя булла. Испърво на тази булла ся въспротивихѫ въ Нидерландия не само въ Лувенский-тъ университетъ, но и помежду Флеминско-то духовенство. Испанско-то Правителство, обаче, ся намѣси, и тѣ бѣхѫ принудени да приематъ булла-та, но извинени отъ подписвание-то ѝ (1651). При все това население-то въ Нидерландия си остана привързана къмъ Янсения и за дълго врѣме тайно ся противи на Папска-та булла.

По-явни и буйни бѣхѫ смущения-та които Папска-та булла произведе въ Франция. Тамъ Янсениево-то дѣло бѣше намѣрило удобрение-то отъ мнозина богословци даже и въ Сорбонна, когато ся изиска отъ послѣдне-то заведение да приеме Папска-та булла (1644). Това искание ся отказа, и наскоро слѣдъ това Антуанъ Арнȏ, Докторъ на Богословие-то въ Сорбонна написа двѣ списания въ защита на Янсения ; и така ся почна Янсенистко-то Прѣние, което за дълго врѣме раздѣли Френската Церква. Иезуити-тѣ съ многочисленни послѣдователи въ Сорбонна, повѣдохѫ нападение-то противъ Янсениеви-тѣ привърженници, и имъ дадохѫ име-то Янсенисти. Тѣ отъ своя страна нарѣкохѫ противници-тѣ си Молинисти ако и всички да не бѣхѫ по принципи-тѣ на Иезуитина Молина. Янсенисти-тѣ, вѣрни на Августинова-та система, поддържахѫ найстроги-тѣ нравственни принципи; и ся показахѫ най-смъртелни неприятели на Иезуитски-тѣ извръщения на нравственность-та и на всѣка проста вънкашна святость. Тѣ много настоявахѫ врьхъ вѫтрѣшна святость, и учихѫ че и сами-тѣ тайнства, когато ся приематъ само вънкашно безъ прилично духовно приготовление, не ползуватъ нищо. При това, противъ обще приети-тѣ принципи на Церква-та (Католическа) тѣ много усьрдно прѣпоржчахж четение-то на Св. Писание. За съжаление е дѣто събудений-тъ отъ такива принципи духовенъ животъ, бѣше ся много помрачилъ у Янсенисти-тѣ отъ прѣкаленъ мистицизмъ, и дѣто тѣ отдадохж такава важность на епитимни и тѣлесни измжчвания щото да не пазятъ даже и здравие-то си. Най-забѣлѣжителни-тѣ имъ водители биле, Антуанъ Арнò, Блезъ Паскалъ, Пиерръ Николъ, и Мартинъ де Баркосъ, Св. Сирански Аббатъ (умр. 1678). Главно-то имъ сѣдалище било женский-тъ мънастиръ Пор Руаялъ (Port Royal) въ едно отъ Парижки-тѣ прѣдградия. Повече-то отъ водители-тѣ на Ясенисти-тѣ ся живѣли близу до мънастиря, и затова ся ги наричали Пор-Роялски Господа (Messieurs de Port Royal).

Понеже Папска-та булла не бѣше осждила нѣкои особенни вѣроучения Янсениеви като еретически, първа-та работа на Иезуитска-та партия въ Сорбонна, слѣдъ появявание-то на Арнолдови-тѣ защити, бѣше да извлѣкжтъ нѣкои спорѣдъ тѣхъ еретически учения отъ Янсениево-то списание, и да накаратъ Папа-та да ги осжди. Тѣ сполучихж цѣль-та си отъ Иннокентия X., който осжди (1653) съ една булла петь учения Янсениеви, особенно слѣдующи-тѣ: Че не било възможно да ся пазятъ отъ вѣрни-тѣ много Папски докрети (опрѣдѣления), и божественна-та благость е несъпротивима; и че Христосъ не умрѣ за всички человѣци.

Когато ся яви тази булла, Иезуити-тѣ бѣхѫ вече спечелили болшинство, и брояхѫ въ партия-та си най-отлични-тѣ измежду духовенство-то, и даже Кардиналъ Мазаринъ, който тогава стана на чело на управление-то, заедно съ много други Френски епископи, поблагодари на Папа-та за това рѣшение. Но Янсенисти-тѣ не ся отстѫпихѫ. Тѣ твърдяхѫ че осѫдени-тѣ отъ Папа-та прѣдложения не ся намирали въ Янсениеви-тѣ списания, въ каквато смисль той ги зелъ. За това тѣ обявили, че, ако и да трѣбва да ся покорявать на рѣшение-то на Папа-та относително православие-то на церковни учения, пакъ за да ся осѫди Янсений, въпросъ-тъ трѣбва да ся рѣши въ каква смисль и искалъ да употрѣби той (Янсений) изрѣчения-та си. Този въпросъ възбуди живо прѣние, Янсенисти-тѣ ся оплаквахѫ дѣто къмъ тѣхъ ся отнасяли като къмъ една отдѣлена отъ *Церква-та* секта, и отъ своя страна слѣдвахѫ да излагатъ позорни-тѣ нравственни принципи и политика-та на Иезуити-тѣ. Тѣ бѣхѫ най-силна-та противъ Иезуити-тѣ партия, и много человѣци пригърнахѫ тѣхна-та страна отъ ненависть къмъ послѣдни-тѣ. Особенно повлияхѫ въ това отношение Паскалови-тѣ *Провинциални Писма* (Lettres Proinusiales) (1656), които сѫ твърдѣ хубавъ и привликателенъ стилъ, извадихѫ на яве истинский-тъ характеръ на Иезуити-тѣ.

Между това Александръ VII. станѫ Папа (1655—1667). За да тури край на распра-та въ Франция, той издаде новъ уставъ въ който анатематисваше тѣзи които твърдѣли че петь-тѣ прѣдложения не били осѫдини спорѣдъ Янсенова-та смисль (1656). На праздно Янсенисти-тѣ възразихѫ че това е чисто исторически въпросъ, който Церква-та не можаше да рѣши, още по-малко Папа-та. Френски-тѣ епископи всички приехѫ Папский-тъ декретъ, и написахѫ една формула която трѣбваше да ся подпише отъ всичко-то духовенство, и въ която тѣ щѣхѫ да изявятъ покорность-та си къмъ Папски-тѣ опрѣдѣления и да отхвърлятъ петь-тѣ прѣдложения Янсениеви. Всички които не би приели да подпишѫтъ щѣли да ся считатъ и прѣслѣдватъ като еретици. Слѣдъ царска-та санкция на този декретъ (1661), подписвание-то му ся изисквало. Водители-тѣ на Янсенисти-тѣ ся скрили, понеже били въ най-голѣма опасность. Пор-Роялски-тѣ калугерки рѣшително отказали да подпишатъ, и въ послѣдствие на това много пострадали. Но и много свещеници и даже четирма епископи не искали да подпишатъ формула-та и явно осѫдили насилственно-то подписвание, понеже въпросний-тъ пунктъ не ся кассаелъ до религиозно учение но до единъ фактъ. Цѣла-та Френска Церква била много смутена.

Въ това врѣме Климентъ IX. станѫ Папа (1667—1669). Той убѣди четирма-та епископа да подпишатъ формула-та (1668) като приелъ да ся изостава дума-та *безусловно* (*purement*), тъй щото обявление-то останало не ясно върху въпросъ-тъ да ли Янсений дѣйствително училъ тѣзи учения въ еретическа смисль. По този начинъ вънкашна тишина ся въстановила въ Френска-та Церква, и гонението на Янсенисти-тѣ прѣстанало. Но несъгласие-то помѣжду двѣ-тѣ страни още слѣдваше, и само отчаквало случай за да избухне изново и съ по-голѣма буйность.

2. Въ Протестанска-та Церква. *Каликстински-тѣ Прѣнис.* Георгий Каликсть, професоръ въ Хелмстетский университетъ около 1614 искасалъ нѣкои религиозни мнѣния противни на общоприети-тѣ Лутерански учения въ онова врѣме. Той ся противилъ на Лутеранско-то учение за вездѣсѫщность-та на Христово-то человѣчество, и вѣрватъ че всички Християнски церкви сѫ едно на основание на своя-та вѣра, и слѣдователно всички които притѣжаватъ тази обща вѣра сѫ опрѣдѣлени за спасение. Той билъ склоненъ да припознае върховенство-то на Папа-та въ Церква-та; и мислялъ че Господня-та Вечеря можала да ся нарѣче жъртвоприношение, и че молитви за умрѣли-тѣ били нуждни. Отъ друга страна той поддържалъ че не всяко нѣщо въ Свято-то Писание трѣбва да ся счита за божественно откровение, но само онази часть въ която ся съоб-

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА ВАРНА

щаватъ религиозни учения. Той вѣрвалъ че за да стане едно съединение на церкви-тѣ, всички-тѣ церкви трѣбва да ся върнатъ на символи-тѣ и рѣшения-та на събори-тѣ отъ първи-тѣ петь столѣтия (*consensus quinquesecularie*), и да забравятъ всички по-сетнѣшни прѣния. Той чрѣзъ това ся виждаше да дава на прѣдание-то на тѣзи столѣтия единъ авторитетъ като изворъ на знание почти равенъ съ авторитета на Св. Писание. Тѣзи принципи въобще ся приехѫ въ Хелмстетъ; Знаменитость-та на Каликста привлече много студенти и така Каликстинска-та школа ся распространи обширно, особенно въ Брауншвейцки-тѣ провинции. Общи-тѣ Характеристики на тѣзи школа бѣхѫ по-ревностно образование на историческо-то богословие и умѣренность въ догматически мнѣния.

Лукави-тѣ Иезуити не закъсняхѫ да ся въсползуватъ отъ учения-та Каликстови за да прѣвлѣкѫтъ нѣкои по-простодушни негови послѣдователи въ Римо-Католическа-та Цекква. Тѣ лесно можахѫ да докажѫтъ че учения-та и прѣдания-та на първи-тѣ петь столѣтия ся съгласяватъ повѣче съ учения-та на Римо-Католическа-та Церква нежели съ онѣзи на Протестантска-та.

Статий Бушеръ, проповѣдникъ Хановерски отвори нападение-то противъ Каликса и негови-тѣ послѣдователи, и това нападение станѫ общо слѣдъ несполука-та на Ториска-та Конференция въ която Каликстъ силно поддържаше съединение-то помежду Реформирани и Лутерани (1645). Най-буйни-тѣ противници Каликстови бѣхѫ богословци-тѣ на Електорална Саксония, прѣдводителствувани отъ Якова Веллера, главенъ дворски проповѣдникъ въ Дрезденъ. Каликстъ ся поддържаше отъ цѣлий-тъ Халмстетски университетъ, ведно съ Херманe Конринга, най-знаменитий-тъ Германски школникъ на този периодъ. Калинксъ умрѣ въ 1656. Когато прѣние-то бѣше въ най-голѣма-та си сила. Слѣдъ смърть-та му, синъ му Фридрихъ Улрихъ Каликстъ, такожде професоръ на богословие-то въ Хилмстадтъ (умр. 1701) зѣ главна-та часть въ защищавание на баща си и водяние прѣние-то; но той нѣмаше умъ-тъ и учение-то на баща си.

Най-послѣ на Саксонский Електоръ му дотегнало отъ прѣпирни-тѣ на негови-тѣ богословци, при всичко че отначало той ги бѣше ревностно подкрѣпилъ въ съпротивление-то имъ противъ Каликстови-тѣ мнѣния. Когато Каловий обнародва съчинение-то си противъ Каликстинци-тѣ (Historia Syncretistica, 1682. Електоръ-тъ го спре, и то ся отпослѣ тайно обнародва въ 1685. Въпрѣки буйность-та на това списание противъ Каликстинци-тѣ, той бѣше цѣнно по причина на много-то оригинални документи които съдържа. То бѣше послѣдне-то важно съчинение по това прѣние. Двѣ-тѣ школи, обаче, Каликстинска-та и онази на Електорална Саксония, слѣдвахѫ да сѫществуватъ въ университети-тѣ; първа-та ся отличаваше съ умѣренность и търпимость къмъ други-тѣ церкви, послѣдни-тѣ съ твърдѣ голѣма догматическа строгость и точность.

2. Въ Протестански-тѣ Церкви. *Пиетистическо-то Прѣние.* Основатель-тъ на така нарѣчений *Пиетизмъ* въ Германия бѣше Филипъ Яковъ Спенеръ, роденъ вѣ 1635 въ Алзасъ. Той билъ испърво проповѣдникъ въ Стразбургъ, и въ 1666 билъ повиканъ въ Франкфуртъ-на-Майнъ за главенъ пастирь. Той билъ дълбоко наскърбенъ отъ фактъ-тъ че по-главни-тѣ проповѣди които били повече полемически, не принасяли почти никаква полза на слушатели-тѣ. Заради това той ся постаралъ да направи свои-тѣ проповѣди по-назидателни, като избѣгвалъ полемика-та и ся е придьржалъ на идеи-тѣ и простий-тъ язикъ на Библия-та. Той въвелъ прѣподавание-то на Катихизиса което било съвсѣмъ занемарено. За да упражни по-голѣмо влияние върху слушатели-тѣ си, той почналъ въ 1670 да държи въ собственний-тъ си домъ частни събрания, нарѣчени Collegia pietatis (събрания за благочестия), въ които събрания той повтарялъ проповѣди-тѣ си, тълкувалъ разни мѣста отъ Новий Завѣтъ, и давалъ случай на присѫтствующи-тѣ да задаватъ питания и да исказватъ мнѣния-та си. Най-послѣ той исказалъ свои-тѣ взглядове относително нужда-та за прѣобразувание публично-то наставление въ Лутеранска-та Церква въ едно списание подъ заглавие Pia Desideria

(Благочестиви желания) което най-напрѣдъ ся обнародва въ 1675, а отпослѣ ся значително прѣработило. Главна-та му цѣль въ тази книга била поправление-то на духовенство-то. Той казва че повече-то проповѣдници гледали на религия-та като работа на ума и вѣрвали че испълнявали обязанности-тѣ ако можали да защитятъ учения-та на своя-та церква срѣщу противници-тѣ, а врьхъ сами тѣхъ религия-та имъ нѣмала никакво влияние; че тѣ не знаели що е да има человѣкъ лично благочестие, и слѣдователно не можали да го пробудятъ въ сърдца-та на слушатели-тѣ си. Той искалъ система-та на образование на бѫдѫщи проповѣдници въ университети-тѣ да ся измѣни, и вмѣсто да посвѣщаватъ врѣме-то си, както ся правяли до тогава, почти исключително на догматика и полемика, да ся полагатъ усилия за пробуждания въ сърдца-та на ученици-тѣ духъ на лично благочестие; защото, той казвалъ, че само възродений-тъ человѣкъ притѣжава истинско богословие. Безъ ново-то рождение може би да е възможно да ся постигне до една *философия* на божественни нѣща, но не и до едно богословие. Той настоявалъ врьхъ едно прѣобразование не само на священнослужителско-то звание, но и на всички други звания, съ цѣль да съживи духъ-тъ на жизненно вѫтрешно Християнство. Всички сѫ обязанни да помагатъ и да ся назидаватъ единъ другий. Той често обрьщалъ внимание на често-повтаряното обявление Лутерово че всички Християни иматъ право да участвуватъ въ духовно-то священство, макаръ че само нѣкои лица ся опрѣдѣлятъ отъ Церква-та за да бѫдѫтъ священнослужители.

Дѣло-то на Спенера привлѣкло всеобщо внимание. Голѣмо число проповѣдници сърдечно пригърнали мнѣния-та му. Събрания (collegia pietatis) сѫ отворили въ много мѣста.

Репутация-та на Спенера постоянно растяла, и въ 1686 той билъ повиканъ въ Дрезденъ за главенъ дворски проповѣдникъ. Тука той влѣзлъ въ по-широкъ но въ сѫщо-то врѣме и по-опасенъ крѫгъ на дѣйствия, защото той бѣ дошелъ въ една страна дѣто ревность-та за православие-то на буква-та бѣше достигнала до врьхъ-тъ си. Въ Дрезденъ Спенеръ направи много важни услуги, като въвелъ всеобщо-то прѣподавание на Катихизисъ по цѣлий-тъ Саксонски Електоратъ. Слѣдъ това той ся постаралъ да въведе прѣобразование въ способъ-тъ на богословско прѣподавание въ национални-тѣ университети. Въ Лайпсикъ, богословски-тѣ студенти не учали друго освѣнъ догматика, полемика, Философия и хомилетика. Спенеръ направилъ да ся издаде заповѣдь къмъ богословский-тъ факултетъ да ся почнатъ ексигетически лекции, но съ това той разсьрдилъ професори-тѣ. Около това врѣме трима млади магистри *)

---

*) Магистръ на Лат. magister е титла която ся

въ Лайпцикъ — Августъ Херманъ Франке, Ионанъ Каспаръ Шоде, и Павелъ Антонъ— почнали по Спенерова начинъ, да държатъ лекции на Германский язикъ върху книги-тѣ на Библия-та, не съ цѣль да даватъ учени тълкования, но просто за да пробудятъ истинско благочестие въ слушатели-тѣ. Тѣхни-тѣ събрания ся посѣщавали и отъ студенти и граждани, но подигнали незадоволство-то на всички-тѣ други духовни лица въ Лайпцикъ, които ужь открили много опасни нѣща въ тѣзи събрания, и ся боели да не би да пострада чисто-то учение. Чистий-тъ животъ който тѣзи млади мѫжие и тѣхни-тѣ послѣдователи водяли, ведно съ въздържание-то имъ отъ всякакъвъ видъ развлечения, ся считало за фанатизмъ, и за това имъ дали прѣкоръ-тъ *пиетисти* (pietists, т. е. прѣкалени благочестивци). Поради тѣзи причини противници-тѣ ся постарахѫ да издѣйствуватъ запрѣщение-то на тѣзи лекции, което и сполучили слѣдъ едно законно изслѣдване; и въ 1691 трима-та магистри напуснали Лайпцикъ. Спенеръ не можалъ да стори нищо за тѣхъ, понеже бѣше изгубилъ благоволение-то на Електора, като си бѣше поеволилъ да осѫди нравственно-то поведение и нрави-тѣ на послѣдния. Въ слѣдствие на това и самъ той искалъ да ся прѣмѣсти, и въ 1691 приелъ покана да

дава на свършивши университетски курсъ. Отъ тази дума вѣроятно происхожда и наша-та дума майсторъ.

отиде за главенъ проповѣдникъ въ Берлинъ.

Въ 1690 Христянъ Томасий защитникъ-тъ на Хермана Франке, напусналъ Лайпцикъ и отишелъ въ Берлинъ, и отъ тамъ въ Халле, дѣто спомогналъ за основание-то на единъ новъ университетъ. Бранденбургский дворъ поблагоприятствува на тази стѫпка, защото до онова врѣме повече отъ Лутерански-тѣ богословци сѫ били принудени да ся учѫтъ въ Лайпцикъ и Виттенбергъ, дѣто сѫ ся напоявали съ духъ на нетърпимость и партизанска враждебность къмъ Реформирани-тѣ. Единъ богословски факултетъ, обаче, организиранъ подъ Спенерово-то управление, обѣщаваше по-добри нѣща. Богословски-тѣ катедри били завзети отъ професори които той прѣпорѫчалъ; и така ся случи че Антонъ Херманъ Франке и Павелъ Антонъ, ведно Иоакима Іоста Брайтхауптъ сѫ били поканени тамъ. Халле станѫ главно-то сѣдалище на Пиетисти-тѣ. Най-върло-то съпротивление противъ тѣхъ ся подигнѫ отъ Виттенбергъ и Лайпцикъ. Слѣдъ като Спенеръ остави Саксония, той и негова-та партия бидохѫ обвинени въ безчисленни заблуждения. Враждебность-та къмъ Пиетисти-тѣ и новий-тъ имъ университетъ ся увеличи отъ фактъ-тъ че Виттенбергъ и Лайпцикъ лишени отъ Бранденбургски-тѣ студенти, значително отпаднахѫ. Съобразно съ това, двѣ партии още веднъжъ ся образувахѫ въ Лутеранска-та

Церква — Пиетисти или Спенеристи, и Православни или Виттенбергисти.

Херрнхутери, или Съединени Братия.

Основатель-тъ на религиозно-то Общество на Съединени-тѣ братия бѣше Контъ Николай Лудвигъ фонъ Цинцендорфъ. Роденъ въ Дрезденъ, въ 1700, отъ родители тѣсно свързани съ Спенера, той приелъ добро религиозно въспитание, и отъ ранна-та си възрасть развилъ наклонность къмъ религиозни размишления. Отъ послѣ той билъ подъ грижа-та на Франке въ Халле. Неговий-тъ опекунъ го пратилъ да учи законовѣдение въ Виттенбергъ, но и тамъ той е училъ богословие-то съ такава ревность както и законовѣдение-то. Едничка-та идея, която е управлявала всички-тѣ му мисли и чувства е била желание-то му да постигне най-близско съединение съ Спасителя, на само-то водителство на когото той е искалъ да ся прѣдаде. Слѣдъ като свършилъ науки-тѣ, той пѫтувалъ по Нидерландия, Франция и Швейцария, послѣ по желание-то на роднини-тѣ си приелъ служба подъ Дрезденско-то правителство, ако и по прѣди да бѣ исказалъ желание да ся посвяти на священнослужителство-то. Додѣто е занимавалъ тази служба той намѣрилъ врѣме да обнародва нѣколко религиозни списания. Като скърбялъ за отпадвание-то на истинско Христианско благочестие и като виждалъ че е невъзможно да ся прѣобразува Церква-та като тѣло, той намислилъ да събере отъ Церква-та нѣколко усърдни послѣдователи Христови и по примѣра на Спенера да образува *малка церква въ церква-та* (ecclesiola in ecclesia).

Слѣдъ Тридесетогодишна-та Война така нарѣчени-тѣ Бохемски и Моравски Братия бѣхѫ ся принудили отъ свирѣпи гонения да ся изселятъ изъ Моравия. Тѣ бѣхѫ вече съставили нѣколко церковни общини въ Саксония, когато ся направи едно прѣдложение на Цинцендорфа да позволи на нѣкои отъ тѣхни-тѣ семейства да ся населятъ въ негови-тѣ имѣния Вечтолсдорфъ, въ Лузация. Въ 1722 три семейства ся заселихѫ въ Хутбергъ, близу до Бертолсдорфъ, и тълкование-то което единъ отъ братия-та далъ на мѣсто-то—именно че е подъ покровителство-то Господне (unter der Hut des Herrn) дало и название-то на Колония-та *Херрнхутъ* *). Тази колония скоро ся увеличи, не само отъ емигранти, но и отъ чужденци. Наскоро расприи ся подигнали помежду имъ, но въ 1732 Цинцендорфъ сполучи да ги примири. Главно-то учение на тѣзи братия, учение което съставлявало основа-та на религиозний-тъ имъ животъ било, безусловно посвящение на Спасителя и общение съ Него, всичко друго ся е считало за маловажно. Церковно-то имъ управление почивало врьхъ старий-тъ имъ Моравски уставъ, но съдържало и много особенности. Избрани дванадесеть презвитери съ Цинцендорфа за Прѣдсѣдатель. Това тѣло имало върховна контрола. Общъ сѫдъ, съставенъ отъ братия рѣшавалъ спорове. Редовни молитвенни събрания ся наредили и стихове отъ Св. Писание ся опрѣдѣлили като прѣдмѣтъ за всѣкидневно размишление. Церковно-то събрание било раздѣлено по възрасть и полъ, на по-малки очети, секции или хорове, които сѫ имали особенни часове за молитва. Въ сѫщо-то врѣме тѣ ся поддържали съгласие-то си съ учения-та на Реформатори-тѣ и съобщение-то си съ Лутеранска-та Церква въ Бертолсдорфъ; и само ся задържали право-то да иматъ своя особенна форма на управление, като сѫ защищавали това право съ примѣра на свои-тѣ прадѣди, стари-тѣ Моравски Братия. Въ 1737 Цинцендорфъ биде рѫкоположенъ отъ дворский-тъ проповѣдникъ Яблонски въ Берлинъ за епископъ на Моравски-тѣ Братия. Въ 1738, Цинцендорфъ биде за всегда изгоненъ изъ Саксония. Тогазь той направи дълги пѫтешествия не само въ разни страни на Европа, но и въ Западни-тѣ Индии и въ Сѣверна Америка.

---

*) На Германски Herrnhut значи покровителствуемо отъ Господа.

Моравски-тѣ Братия не сѫ правяли разлика помежду Протестантски-тѣ церкви и сѫ приемали членове отъ всички безъ да изискватъ отъ тѣзи които сѫ ся съединявали съ тѣхъ да прѣкъснѫтъ сношение-то си съ други церкви. Цинцендорфъ несъмнѣнно е билъ благочестивъ и извънрѣдно дѣятеленъ Християнинъ. Главна-та идеи която е отличавала цѣлий-тъ религиозенъ животъ на Моравско-то Общество бѣше идея-та на близско (интимно) съединение съ Спасителя, на водителство-то на когото тѣ сѫ прѣдавали съ дѣтски и покоренъ духъ, и крьстна-та смърть на когото е била едничко-то имъ упование. При истинно дѣтско благочестие Цинцендорфъ е ималъ и едно крайно живо въображение; и заради това той е украсявалъ горна-та идея съ сравнения, които той не е всякога добрѣ избиралъ, и което на други често ся виждали неприлични. Тѣзи любими изрѣчения сѫ ся отнасяли отчасти до умилостивление-то чрѣзъ Христова-та смърть, и станали общеупотрѣбителни метафори помежду Моравски-тѣ Братия; отчасти до съединение-то на Християни-тѣ съ Христа, което съединение ся прѣдставлявало подъ образъ-тъ на бракъ, и често ся пояснявало съ неприлични сравнения. Тъй исключително е било поклонение-то на Спасителя, щото Богъ Отецъ ся е изгубвалъ изъ прѣдъ видъ. Цинцендорфъ казвалъ, "Богъ Отецъ не е прямо нашъ Отецъ, но Господь Иисусъ е дѣйствителний-тъ нашъ Отецъ; ний имаме да правимъ само съ Ссна."

Цинцендорфъ умрѣ въ 1760. Слѣдъ смърть-та му управление-то на Моравско-то Общество ся повѣри на една конференция отъ презвитери, живущи въ Бертолсдорфъ. При това и Синода, който упражнява върховна власть, ся събира отъ врѣме на врѣме. Прѣзъ сессия-та му презвитерска-та конференция ся растуря и нова ся избира отъ него. Всяко церковно събрание си има своя конференция, която ся подчинява на генерална-та конференция. Поселения-та на Съединени-тѣ Братия сѫ многочислени, осбенно въ Саксония, Лузация, Пруссия, Руссия, Холландия, Англия и Америка. Всички ся отличаватъ по своя-та честность и трудолюбие. Тази послѣдня чърта, и помощь-та на много благодѣтелни приятели, даватъ имъ възможность да посрѣщнатъ нуждни-тѣ разноски които учреждения-та и миссии-тѣ на Общество-то изискватъ. Въ послѣдне врѣме, обаче. тѣ сѫ всички задлъжнѣли, и финанциално-то имъ положение е станало твърдѣ незавидно.

Методисти-тѣ. Сѫщеврѣменно съ Херрнхути-тѣ въ Германия ся появихѫ и *Методисти-тѣ* въ Англия.

Въ онова врѣме истинско-то благочестие и нравственность-та бѣхѫ много отпаднали въ Англия. Между по-високи-тѣ разрѣди натурализмъ-тъ бързо ся распространявалъ, а простолюдие-то кисняло въ дебело невѣжество. Държавна-та Епископална Церква не вършала почти нищо за да поправи зло-то.

Силно-то усѣщание на тѣзи недостатъци подбуди нѣколцина Оксфордски студенти, най-главний-тъ отъ които бѣше Иоаннъ Веслей, да съставятъ едно дружество въ 1729. Наскоро това дружество въсприело исключително религиозенъ характеръ. Членове-тѣ му почнали да посѣщаватъ болни-тѣ и запрѣни-тѣ; тѣ държали и молитвенни събрания, постяли често, и ся причащавали всяка Св. Недѣля. Единъ отъ много-то прѣкори които ся давали на това дружество било и название-то *Методисти*, по причина на редовность-та съ която членове-тѣ испълнявали религиозни-тѣ си длъжности, които ся наричали нова *метода* за придобивание спасение. Въ 1734, къмъ това общество ся присъединилъ и Георгий Хуйтфилдъ, който отпослѣ станѫ най-краснорѣчивий-тъ проповѣдникъ. Въ 1735 Иоаннъ Веслей ходи за Америка като миссионеринъ, но не сполучи въ дѣло-то си и ся завърна въ 1739. Въ Англия той ся бѣ запозналъ съ Хернхути-тѣ, въ които той ся толкова заинтересува, щото отъ послѣ ся побуди да посѣти Германия, дѣто ся видѣ съ Цинцендорфа и посѣти разни-тѣ поселения на Съединени-тѣ Братия. Слѣдъ завръщание-то си отъ Германия, Веслей ся отдѣли отъ Съединени-тѣ Братия въ Англия и разви голѣма дѣятелность въ проповѣдвание на Евангелие-то. Той обучи и испрати благочестиви миряни като пѫтешественници проповѣдници да проповѣдватъ изъ провинции-тѣ. Понеже Епископални-тѣ Церкви ся затворихѫ за него и негови-тѣ помощници, тѣ почнахѫ да проповѣдватъ на отворено мѣсто, често на много хиляди слушатели. Главни-тѣ прѣдмѣти на Веслеево-то проповѣдвание сѫ били нравственно-то растлѣние на человѣци-тѣ, заслуги-тѣ Христови, благодать-та Божия въ Христа, и оправдание чрѣзъ вѣра. Той училъ че Божественна-та благодать често дохожда врьхъ непокаяни-тѣ тъй мъгновенно и силно, щото тѣ веднага ся промѣняватъ, обращатъ ся къмъ Христа и духовно ся просвѣщаватъ.

Въ 1741 год. една прѣпирня ся подигнѫ между двама-та водители на Методисти-тѣ, Веслея и Хуйтфилда. Хуйтфилдъ, като Калвина, приималъ учение-то за безусловно-то избрание, а Веслей поддьржалъ че благодать-та Божия е всеобща. Една прѣписка послѣдува помежду имъ, която ако и да ся водѝ тихо и прилично, има за резултатъ раздѣление-то на Методисти-тѣ. Веслеянски-тѣ или Арминиански-тѣ Методисти всякога сѫ били по-многочисленни и успѣшни отъ Калвинистки-тѣ. Веслей, който ся почестѝ като патриархъ отъ свои-тѣ послѣдователи, прѣмина осталий-тъ дългъ животъ въ организирание-то на бързо-растящи-тѣ общества. Той не е искалъ да ся отдѣли отъ Епископална-та Церква, и поддьржалъ че едничко-то му желание било да поддьржа истинний-тъ Християнски животъ въ Държавна-та Церква.

Организация-та на Методистка-та Церква е комбинация отъ Епископални *), Презвите-

---

*) Въ Съединени-тѣ Държави на Америка Методистка-та Епископална Церква ся организира въ 1784 год. и сега е най-многочисленна-та и най-силна Протестанска Церква въ Американска-та Република.

риански и Моравски характеристики. Проповѣдници-тѣ сѫ отчасти мѣстни и отчасти пѫтешествующи или нрѣмѣстяеми. Първи-тѣ сѫ благочестиви миряни които иматъ дарба да увѣщаватъ. Истински-тѣ священнослужители сѫ пѫтешествующи-тѣ или прѣмѣстяеми-тѣ проповѣдници, които ходятъ отъ мѣсто на мѣсто да проповѣдватъ. Цѣла-та Весleянска Методистка Церква въ Англия ся управлява отъ една конференция, която ся събира ежегодишио въ единъ отъ по-голѣми-тѣ Английски градове, и ся съставлява отъ проповѣдници и миряни. По настоящемъ едва ли ся намира градецъ въ Англия, дѣто да нѣма Методистка церква, която ся посѣщава не само отъ Методисти, но и отъ други които намиратъ тукъ по-истиненъ религиозенъ животъ нежели въ форми-тѣ на Епископална-та Церква. Методизмъ-тъ е ималъ най-биаготворно влияние въ распространение-то на благочестие и моралъ, особенно помежду по-долни-тѣ разрѣди на народа. *)

Квакери-тѣ. *Георгий Фоксъ* бѣ основатель-тъ на тази секта въ Англия. Той билъ по занятие сапожникъ, много прѣдаденъ на религиозно размишление. Слѣдъ 1649 год., той почналъ публично да проповѣдва и да събира послѣдователи около си. Послѣдователи-тѣ му ся наричали Приятели, и общество-то което тѣ съставили ся нарекло Общество отъ Приятели (Society of Friends.) Въ 1658 Фоксъ свикалъ едно общо събрание отъ прѣдставители на разни Квакерски *) церковни събрания за да разисква форма-та на управление и богослужение. Испърво Квакери-тѣ сѫ били фанатици, но прѣзъ царувание-то на Карла II. фанатизмъ-тъ имъ постепенно исчезналъ, особенно слѣдъ като нѣколко образовани мѫжие ся присъединили съ тѣхъ. Вѝлямъ Пеннъ, синъ на единъ адмиралъ, ся присъединилъ съ Квакери-тѣ още додѣ е билъ момче, при всичко че баща му прибѣгналъ до строги мѣрки за да го накара да ги напусне. Като наслѣдилъ голѣмо богатство отъ баща си, той употрѣбилъ голѣма часть отъ него за помагание на сиромаси Квакери да ся прѣселватъ въ Америка. Срѣщу една голѣма сумма която му длъжала Корона-та (Английска), дало му ся едно голѣмо пространство земя, въ Сѣверна Америка която ся нарекла по негово-то име *Пенсилвания* (1681); той повторно купилъ земя-та отъ Индианци-тѣ, и я населилъ повечето съ Квакери, но далъ равни права на всички-тѣ жители на нова-та държава. Послѣ Квакери-тѣ придобихѫ търпимость въ слѣдствие прокараний-тъ отъ Иакова II. законъ за вѣротърпимость-та. Тѣ били également освободени отъ даване-то формална клѣтва. Когато Фоксъ, основатель-тъ на Квакери-тѣ умрѣлъ въ 1691 (близу до Лондонъ), той оставилъ едно многочисленно общество което е имало и такава вънкашна организация която е оздравявала трайно сѫществование.

---

*) Най-отлични-тѣ Английски историци ясно свидѣтелствуватъ за горне-то благотворно влияние на Методизмъ-тъ. Виждъ J. R. Green's Short History of the English People. p. p. 709, 710.

---

*) Име-то Квакери ся дало на секта-та по слѣдующий-тъ начинъ. Единъ Английски сѫдия къмъ когото Фоксъ отправилъ думи-тѣ, "Quake before the Word of the Lord—" Треперѣте прѣдъ Слово-то Господне — най-напрѣдъ ги нарѣклъ Quakers, Квакери отъ quake, треперя.

Учения-та на Квакери-тѣ сѫ били найпърво научно формулирани (изложени) отъ Роберта Барклея, ученъ Шотландецъ († 1690).

Основний-тъ принципъ на тѣхна-та система е *учение-то за Вѫтрешна-та Свѣтлина*, или Христосъ въ насъ — едно непосрѣдственно дѣйствие на Божественний-тъ Духъ врьхъ душа-та, чрѣзъ което дѣйствие само могѫтъ человѣци-тѣ да ся просвѣтятъ и освятятъ. Вѫтрешна-та Свѣтлина е върховно-то мѣрило на вѣра-та, и едничко-то срѣдство за разумѣвание Священно-то Писание. Тя е живий-тъ оригиналъ, а Библия-та е само мъртво копие (прѣписъ) която тя само може да оживи. Този вѫтрешенъ Христосъ е който ни освящава и оправдава, и който би сторилъ това даже и да не знаяхме нищо за Него. Благочестиви язичници сѫ били посѣщавани отъ този вѫтрешенъ Христосъ и приведени въ спасение. Съобразно съ това Квакери-тѣ не ся уважавали исторический-тъ елементъ на Християнство-то и обикновенно сѫ гледали на история-та

Иисусова като на аллегорическо прѣдставление на Христа въ насъ. Тѣ сѫ поддържали още че истинско-то кръщение и истинска-та Господня Вечеря сѫ нѣща просто вѫтрешни и духовни — които възраждатъ и очистюватъ отъ грѣхъ. Вънкашно-то кръщение и Господня-та Вечеря сѫ само сѣнки на онѣзи повисоки реалности (дѣйствителности), и слѣдователно тѣ трѣбва съвсѣмъ да прѣстанѫтъ за тѣзи които притѣжаватъ сѫщность-та. Всички вънкашности въ богослужение-то, храмове, олтари, музика, праздници, служби за бракосъчетание и погребение, сѫ излишни и ся основаватъ врьхъ суевѣрни идеи. Вѫтрешна-та Свѣтлина може само да приготви человѣка да стане истински евангелски учитель, и слѣдователно само Богъ може да обучи и посвяти истински учители. Отъ това слѣдва че священнослужителство нарѣдено отъ человѣци е ненуждно и вредително, и позоръ е да ся проповѣдва една прѣдписана система учения за пари. Учение-то и краснорѣчие-то сѫ безполезни; резултати-тѣ имъ сѫ человѣчески и слѣдователно несигурни; Духъ-тъ говори просто и безискуственно. Заради това Квакери-тѣ иматъ отвращение къмъ всички технически богословски термини. * И тъй цѣла-та

---

*) Въ послѣдне врѣме, обаче, правило-то да позволяватъ на всякого безъ разлика да говори въ публични-тѣ имъ събрания значително ся е измѣнило. Повече-то Квакерски церковни събрания иматъ учени

Квакерска система е почивала върху нѣколко принципа които ся позволявали най-свободно-то развитие на вжтрешно благочестие безъ да го ограничаватъ съ формули, и причиняваше, особенно въ първи-тѣ дни на Квакеризмъ-тъ много фанатизмъ. Религия-та на Квакери-тѣ всякога е имала практическа наклонность, и ся отличавала съ строги-тѣ си нравственни принципи. Тъй като главна-та ѝ цѣль е да остави божественна-та Свѣтлина да свѣти вжтрѣ (въ человѣка), то и всяко привързвание къмъ земни нѣща трѣбва да ся избѣгва и всички-тѣ суети свѣтски да ся напущатъ. За това и Квакери-тѣ ся отричатъ отъ свѣтски развлечения, богати облекла, моди, и пр. При това, понеже Божественна-та Свѣтлина прѣбивае въ всички человѣци, то и всички сж длъжни да ся любятъ единъ други като равни; и ако и да не отдаватъ рабско почитание никому, въ сжщо-то врѣме да не обиждатъ и никого.

Съобразно съ това, тѣ не откриватъ глава-та си прѣдъ никого; въ говора употрѣбяватъ второ лице на лично-то мѣстоимение *ти*, *тебе* (не *ви вась*), и ся въздържатъ отъ комплименти. Тѣ още избѣгватъ война и распри, и не испълняватъ военна служба. Най-послѣ, тѣ считатъ клѣтва-та за грѣшна, защото всички сж обязанни да говорятъ исти-

---

мжжие на които въобще ся оставя да испълняватъ проповѣднически длъжности.

на-та подъ всички обстоятелства, и клѣтва-та подразумѣва създавание-то на по-силна обязанность къмъ истинность-та.

Въ сегашно врѣме Квакерска-та секта отпадва. Въ Англия число-то на Квакери-тѣ ся намалява, и мнозина вече не пазятъ стари-тѣ строги правила на общество-то, но си позволяватъ нѣкои и други излишности.

Сведенборгианци. Тази секта ся основала отъ *Емануила Сведенборга.* Той ѣилъ синъ на единъ епископъ на Западна Готландия, Швеция, и билъ добрѣ запознатъ съ естественни-тѣ науки, особенно химия-та и металургия-та; но е билъ увлѣченъ отъ мистически мнѣния касателно съотвѣтствие-то на духовний-тъ и физический-тъ свѣтове, и слѣдъ 1743 год. почналъ да има божественни откровения, съобщение съ духове и ангели. Той наредилъ едностранна система на фанатическо богословие и придобилъ много послѣдователи. Той искалъ да основе една *Ново-Иерусалимска Церква*, и ся надѣвалъ че ще ся распространи по всичкий-тъ свѣтъ. Въ Англия особенно, той не малко успѣлъ. Той умрѣлъ въ Лондонъ въ 1772. Сведенборгианско-то Теософическо Общество въ Англия, и така нарачаното Ексигитическо Филантропическо Общество въ Швеция, още ся поддържатъ, и образуватъ първи-тѣ зародиши на бѫдѫща-та Ново-Иерусалимска Церква. Сведенборгианци-тѣ иматъ много особенности тъй по богословие-то както и по церковно управление.

Иезуити-тѣ прѣзъ този периодъ слѣдвахѫ миссионерска-та си работа въ Индия, Китай и Сѣверна Америка. Въ желание-то си да придобиятъ послѣдователи тѣ оставяхѫ обращенници-тѣ си да слѣдвать още нѣкои отъ язически-тѣ си обряди, като напр. поклонение-то на праотци въ Китай, и поддържание-то на каста въ Индия. Иезуити-тѣ бидохѫ обвинени прѣдъ Папа-та за тази тѣхна распуснатость, и слѣдъ дълги распитвания Папа-та ся принуди да осѫди поведение-то имъ по въпросно-то дѣло.

Въ Парагвай, Южна Америка Иезуити-тѣ сполучихѫ прѣзъ този периодъ да образуватъ една Иезуитска държава съ около 100,000 население, почти всички туземни Индианци. Цѣла-та страна заприличала на единъ голѣмъ мънастирь, дѣто всичко ся вършало по воля-та на игуменъ-тъ, но всяка независима мисль и дѣло били исключени. За защита на тази своя държава, Иезуити-тѣ организирали една войска, построили укрѣпления и ся снабдили съ артилерия; въ всичко това тѣ били инструктори и комманданти.

Състояние-то на тази държава било за дълго врѣме тайна, и само въ 1750 когато ся направилъ договоръ помежду Португалия и Испания за опрѣдѣление граници-тѣ на владѣния-та на двѣ-тѣ Държави въ Южна Америка, тази тайна ся открила. Споредъ условия-та на договора погранична-та линия минавала прѣзъ срѣда-та на тази Иезуитска държава и нѣколко околии ся падали на Бразилия. Когато да ся тури въ дѣйствие договора, Иезуити-тѣ ся въспротивили съ войска-та си, като казвали че не могли ужь да удържѫтъ ярость-та на Индианци-тѣ. Испански-тѣ и Португалски-тѣ сили били принудени да ся съединятъ и да водятъ редовна война противъ Парагвай, която война ся свърши съ съвършенно-то покоряване на послѣдня-та (Парагвайска) държава.

Въ 1759 Иезуитский-тъ орденъ ся съвършенно унищожи въ всички Португалски страни. Франция зѣ сѫща-та стѫпка въ 1764, и Испания въ 1767. Най-послѣ Орденъ-тъ ся унищожи съ булла въ 1773, отъ Папа Климента XIV., но въ 1814 ся пакъ възстанови отъ Папа Пия VII.

* * *

Периодъ III *)

Отъ Френска-та Революция до Днешно Врѣме, 1789—1889.

ГЛАВА VI.

Франция. — Въ първа-та стадия на революция-та (1789—1793) голѣми тирании ся съборихѫ, и нѣкои добри закони ся наредихѫ, и съ това главно-то ѝ дѣло ся извърши. Въ Учредително-то Събрание, Нимский-тъ депутатъ Рабо̀ Сент-Етиеннъ, синъ на единъ протестантски пастирь смѣло исказалъ тѣзи думи: “Искамъ да ся признаятъ граждански-тѣ права на два миллиона полезни Френски граждани (Протестанти). Не само вѣротърпимость, но свобода и равноправность искаме ний.” Събрание-то удовлетвори негово-то искание. Той билъ избранъ за Прѣдсѣдатель и поздравилъ баща си съ слѣдующи-тѣ думи: “Прѣдсѣдатель-тъ на Народно-то Събрание коленичи прѣдъ нозѣ-тѣ ви.” Но революция-та станѫ страшна буря, която събори прѣстолъ, правителство, нова конституция, законъ, порядъкъ, правосѫдие, религия и цивилизация. Царувание-то на Террора почнѫ. Безвѣрие, безбожие и порокъ ся распространихѫ пòцѣла Франция. Всѣко публично богослужение ся унищожи. Крайность-та на безбожие-то ся отбѣлѣжи съ безумна-та и богохулна служба на Богиня-та на Разумъ-тъ. Избивание-то на много священници доказа нетърпимость-та и безчеловѣчие-то на Террористи-тѣ. Виждаше ся като че пъкленни-тѣ бѣсове ся бѣхѫ пуснали да върлуватъ свободно изъ Парижъ. Лудовикъ XVI. биде гилотиниранъ въ 1793. Истински-тѣ патриоти бидохѫ исклани. Младий-тъ Рабò биде посѣченъ. Баща му стоя запрѣнъ, но биде пуснатъ и умрѣ въ 1795, благодаренъ дѣто Богъ бѣше позволилъ на Реформирани-тѣ Церкви да ся прѣустроятъ.

---

*) По-главни-тѣ церковни събития на този периодъ ще ся изложѫтъ въ кратцѣ безъ да ся подвеждѫтъ подъ особенни отдѣли.

Отъ развалини-тѣ на държава-та Наполеонъ съгради ново правителство. Римо-Католицизмъ-тъ ся припозна за държавна религия, но и на Протестанти-тѣ ся даде свобода. Направи ся законъ на Протестантски-тѣ пастири да ся плаща отъ държава-та. Другъ синъ на Павла Рабò който прѣдсѣдателствувà на Законодателно-то Събрание, писа на свои-тѣ братия (1807). "Не вече въ пустини и съ опасность на живота си ся покланяте Богу. Наши-тѣ мѣста за богослужение ни сѫ повърнати; всякой денъ ся издигатъ нови". Де Фелисъ казва: "Отъ 1817 до 1830 ний нѣмаме да ся оплакваме отъ нѣкое важно дѣло на невѣротьрпимость. Могли бихме да покажемъ по нѣкогашь на нѣкои благосклонности, и всякога на безопасность за масса-та на Протестантско-то население.”

Френска-та Церква имаше нужда отъ духовно усьрдие. Вь съживление-то което станѫ наскоро много ся длъжи на Фридриха Моно̀, който запали истинско-то свѣтило въ малкото си Недѣлно училище въ Парижь. “Никога дири-тѣ отъ негови-тѣ трудове нѣма да ся заличѫтъ”, казва Де Прессансѐ; “защото нему длъжимъ първи-тѣ бразди въ широко-то поле на което сега ся радваме като виждаме че е готово за жетва-та”. Другъ водитель въ съживление-то бѣше Д-ръ Чарлсъ Кукъ, Френский-тъ Веслей (1817—58), който ходяше отъ градъ на градъ и пръскаше добро-то сѣме на Христово-то царство. Той остави подиря си една Френска Методистка Церква съ хиляда и петстотинъ членове, сто и петдесеть церковни здания, добрѣ снабдени съ проповѣдници, и сега добрѣ организирани за настѫпателна работа. Общества за печатание и распространение Библия-та и религиозни книги ся образувахѫ. Училища ся отворихѫ. Въ 1838 Лутерани-тѣ въ Франция имали около 250 пастири, и Калвинисти-тѣ около два пѫти повече.

Лудовикъ Наполеонъ III. (1848 — 1870) бѣше номинално толерантъ (вѣротьрпимъ) но стара-та Протестантска Церква не можѣ да възстанови старий-тъ си символъ и церковно-то си управление. Едно меншество ся отдѣли отъ нея и образува *Свободна-та Евангелска Церква* на която принадлежѫтъ учени-тѣ проповѣдници и списатели Фишъ и Де Пресансѐ. Г-нъ Тиеръ, Прѣдсѣдатель-тъ на Френска-та Република, позволи на главно-то тѣло, въ 1873 да въстанови Националний-тъ Синодъ. Това до една голѣма степень ся длъжи на усилия-та на историка и държавника Гизо̀, който благородно защити вѣра-та на свои-тѣ отци, едно отъ послѣдни-тѣ дѣла на благородний-тъ му животъ. Старий-тъ символъ въсвѣри ся потвърди, ако и на това да ся въспротивихѫ Кокрелъ и Колани, водители-тѣ на рационалистическа-та партия. Това меншество вѣроятно ще ся отдѣли и ще образува едно тѣло като Унитарианци-тѣ въ Англия. Синода сега стои като възстановена-та Церква на Френска-та Реформация. Други клонове на Протестантска-та Церква работятъ доста успѣшно въ Франция.

Нови-тѣ усилия за организирание общества за унапрѣдвание на Протестанизмъ-тъ ся посрѣщатъ благосклонно отъ народа. Отъ 1820 Френска-та Протестантска Церква е поддържала миссии въ Южна Африка.

Швейцария. Въ начало-то на този периодъ безвѣрие-то ся бѣше распространило по всички-тѣ Швейцарски кантони. Женева е имала безвѣрнически-тѣ си клубове, и Германский-тъ рационализмъ е владѣялъ въ Же-

ГРАДСКО ОБЩИНСКА БИБЛИО… ВАРНА

невский-тъ кантонъ. Диодати и други нѣкои пастири ся постарахѫ да ся противятъ на буря-та отъ рационализмъ и революция. Отъ 1810 до 1816 не е имало ни единъ евангелски професоръ или проповѣдникъ въ господствующа-та Женевска Церква. Нѣколко души ся събрали и моляли съ Моравци-тѣ, които държели служби тамъ. Мадамъ Круднеръ, въ пѫтувание-то си посѣяла Евангелски истинни въ много сърдца. Робертъ Халдейнъ, отъ Шотландия, прѣминалъ нѣколко мѣсеца тамъ; той канилъ въ стаи-тѣ си, студенти, пастири и професори, и привелъ много младежи въ евангелска-та вѣра. Национална-та (Протестантска) Церква ся противяла на тѣзи учения. Маланъ, Бостъ, Гаусенъ, Добинье, Винѐ и Монò били водители на религиозно-то въ Швейцария съживление. Тѣ образувахѫ Евангелско-то Общество, или Свободна-та Церква, съ церковни-тѣ ѝ и богословски-тѣ ѝ училища. Въ 1835 третий-тъ стогодишенъ юбилей на Реформация-та ся отпразднувалъ съ ентусиазмъ

Въ Швейцария по настоящемъ има два разрѣда Протестантски Церкви: 1. Национални-тѣ тѣла, отъ които има около двадесеть, всяко въ свой-тъ кантонъ. 2. Свободни-тѣ Церкви Женевски, Водски и Нефшателски, които най-много ся приближаватъ да символи-тѣ на шестнадесето-то столѣтие.

Въ Италия Наполеонъ далъ голѣми привилегии на Валдезски-тѣ Церкви. На пастири-тѣ на тѣзи церкви ся плащало отъ Френска-та Империя до падание-то ѝ. Въ възстановление-то на стара-та Церква, дѣятелно участие зелъ Феликсъ Нефъ младъ войникъ, тогавашенъ Женевски студентъ, и пастирь въ Дофинески-тѣ Алпи (1823). Той научилъ селяни-тѣ какъ да подобрятъ свои-тѣ земи, жилища, пѫтища и училища. Той не само съживилъ благочестие-то имъ, но го и цивилизувалъ. И въ Пиемонтъ той организиралъ молитвени събрания, распалилъ религиозна ревность, и съдѣйствувалъ съ такива пастири като Муссътона и Ревела, и съ такива Английски сътрудници като Д-ръ Джили, и Майоръ Беквита, който посвѣтилъ осталий-тъ си животъ на социално-то, морално-то и гражданско-то благоденствие на народа. Щедри фондове ся испратили на Валдези-тѣ отъ Великобритания, Руссия, Америка и отъ почти всички Протестантски страни. Отъ 1848 г. насамъ, тѣ (Валдези-тѣ) сѫ имали голѣма свобода и училища-та имъ сѫ ся умножили. Колегия-та и богословска-та имъ семинария едно врѣме въ Ла Туръ, сега сѫ въ Флоренция. Тѣ не по малко спомогнахѫ на Виктора Еммануила (1849—78) да испълни до една степень Милтонова-та пророческа молитва—"мѫченическата имъ кръвь и пепель да посѣе (Господь) по-всички-тѣ Италиански полета дѣто сега още владѣе тройний-тъ тиранинъ (Папа-та); щото отъ тѣхъ да израстѫтъ стократно тѣзи, които, научени на Твой-тъ пѫть, да могѫтъ отрано да избѣгнатъ Вавилонско-то горко”;*) така щото Папа-та не е вече “тройний-тъ тиранинъ” на Италия, и тѣхна-та (на Валдезитѣ) вѣра ся сѣе по всички-тѣ Италиански полета. Голѣми-тѣ Италиански градове сѫ центрове за проповѣдвание на Евангелие-то. Тѣхни-тѣ четиридесеть добрѣ оргинизирани Церкви и тѣхни-тѣ работни сили едва ли надминуватъ онѣзи на *Свободна-та Италианска Церква* основана отъ Де Санктисъ и Гаваци съ Презбитериянско управление. Освѣнъ тѣзи Церкви, Веслеянски-тѣ и Американски Методисти и Баптисти-тѣ сѫ отворили напослѣдъкъ цвѣтущи миссии въ Италия, центрове-тѣ на които сѫ въ Римъ. Никога, отъ врѣме-то на Теодориха, не е имало въ Римъ толкова вѣротърпимость.

Германия. Въ начало-то на този периодъ въ тази страна ся разви *рационализмъ-тъ*. Това название ся е дало на най-особенно-то, обемливо-то, и силно-то отъ всички умственни движения които сѫ издигнали человѣческий-тъ разумъ надъ Божие-то откровение, и сѫ го направили рѣшающий-тъ испитъ на божественна истина. Въ нова-та си форма рациона-

---

*) На Английски тѣзи стихове сѫ както слѣдва:
“Their martyred blood and ashes sow
O'er all the Italian fields, where still doth sway
The triple tyrant; that from these may grow
An hundredfold, who, having learnt thy way,
Early may flee the Babylonian woe!”

лизмъ-тъ не води напълно начало-то си отъ Германия, но тамъ ся той най-силно съсрѣдоточи, и отъ тамъ ся распространи по цивилизований-тъ свѣтъ.

Една особенность на Германский-тъ рационализмъ е тази че той ся съсрѣдоточи върху Библия-та. Въ Англия тази книга ся захвърли настрана отъ Деисти-тѣ, въ Франция тя бѣше прѣдмѣтъ на подгавряние; въ Германия тя бѣше прѣдмѣтъ на критическо изучвание. Учени мѫжие които посвѣтявахѫ живота си въ излагание закони за тълкование-то на Библия-та, въ измислювание нови теории врьху происхождение-то ѝ, въ прѣсѣвание доказателства-та и история-та ѝ, въ поправяние текста ѝ, въ съставяние грамматика и рѣчници за язици-тѣ ѝ, отхвърляхѫ нѣкои и други отъ канонически-тѣ книги, но пакъ ги тълкувахѫ и образувахѫ системи на богословие и етика отъ учение-то на тѣзи книги. Даже и тогава когато сѫ прогласявали че Библия-та е разрушена, тѣ сѫ били плѣнени отъ нея. Въ този фактъ ся намѣри конечний-тъ цѣрь за раздѣление на разумъ-тъ отъ вѣра-та. Защото сѐ ся подигаше въпросъ-тъ. "Що да правя съ Христа?" Много книги върху Живота на Христа ся списахѫ, и слѣдъ врѣме-то на Неандра, тѣзи списания почнахѫ повече и повече да ся съгласяватъ съ Евангелие-то.

Неандръ, основатель-тъ на нова-та Церковна История, е мислилъ че възвръщание-то къмъ евангелска-та истинна е почнало около 1800 и то до голѣма степень по влияние-то на неговъ-тъ учитель и сътрудникъ въ Берлинъ, Фридриха Шлайермахера (1768—1834). Този Германски Платонъ, чадо на Реформирана-та Церква, въспитанъ въ благочестие-то на Моравски-тѣ братия, е билъ не само умозрителенъ мислитель, но и благочестивъ служитель, ревностенъ проповѣдникъ и любитель на души; той е принесль голѣми услуги чрѣзъ това дѣто той основà религия-та въ самосвѣсть-та на человѣка и негова-та зависимость отъ Бога. Интуиция-та, дълбоко-то богословие на сърдце-то, фактове-тѣ на опитность-та, вѣра, надежда, любовь, сѫ всички повелики отъ разумъ-тъ. Съ тѣзи идеи той нанесе силни удари на рационализмъ-тъ и остави много послѣдователи да заковѫтъ топове-тѣ му. На смърть-та му, 1834, ся казало за него: „Той напустна всичко за да избави Христа", да избави идеалъ-тъ, личность-та, сила-та на Христа отъ разрушителни-тѣ сили на критика-та и философия-та. Християнство-то трѣбва да е било въ голѣма опасность, когато единъ человѣкъ съ негови-тѣ не състоятелни теории е можалъ да му принесе такива услуги които да му дадѫтъ право-то да ся нарѣче, "възобновитель-тъ и князъ-тъ на богословска-та наука".

Но имало е и хиляди които не бѣхѫ приклонили колѣно Ваалу. По-главни отъ вѣрни-тѣ синове на Церква-та сѫ били Леватеръ, Штиллингъ, Клавдий и Отецъ Оберлинъ, който прѣзъ шестдесеть години (1786—1826) е билъ пастирь въ Штайнтала, дѣто той развилъ голѣма дѣятелность и прѣобразилъ оная назадничава до тогава околия и въ морално и веществено отношение. Германский-тъ народъ комуто бѣ дотегнало да слуша проповѣди врьхъ критика, наука и земледѣлие, храняше душа-та си съ Библейски учения, стари священни пѣсни, и списания-та на Отци-тѣ и Реформатори-тѣ. Мнозина прибѣгвали въ Моравски-тѣ церкви или при поблагочестиви-тѣ и великодушни Римо-Католици. Баронесса-та, Мадамъ Круднеръ, 1814—1824 пжтувала по Европа, и проповѣдвала съ малко смѣсь отъ фанатизмъ много практически Евангелски учения. Единъ добъръ человѣкъ извършилъ едно велико дѣло: Иоаннъ Урлспергъръ, отъ Аугсбургъ, който пжтувалъ по Германия, Холландия и Англия, съ цѣль да съедини всички истински Християни въ практическа работа. Негово-то Германско Общество за Християнство-то е имало много клонйове, единъ отъ които станж Базелско Библеиско Общество (1804) а други ся показахж дѣятелни въ поддържание миссии, сиропиталища, прибѣжища за глухи, нѣми и слѣпи, болници, библиотеки и пжтешествоующи проповѣдници.

Въ 1817, Окт. 17-й, трета-та стогодишнина на Реформация-та или на Лутерови-тѣ тези ся отпразднува съ ентусиазмъ и съ съживително дѣйствие. Въ сжща-та година ся извърши съединение-то на Лутерани-тѣ и Калвинисти-тѣ въ Пруссия, и ся образува настояща-та Държавна Церква въ Пруссия на която Церковна-та Диета е най-високо-то сѫдилище. Въ Германия има други секти—Моравци, Меннонити и Социнианци. Американски-тѣ Баптисти и Методисти иматъ успѣшни миссии въ Германия. Възобновление-то на Германски-тѣ Церкви е дало нови сили на университети-тѣ, по-добро народно образование, и много дѣятелни общества за распространение на Библия-та. Домашни и чуждестранни Миссии, Недѣлни Училища и Християнска литература. Германски списания по богословие, ексегетика, история и естетика, заедно съ циклопедии ся распространяватъ по всички Християнски държави. Германский-тъ рационализмъ, който едно врѣме е клонялъ къмъ пантеизмъ, сега клони къмъ материализмъ. Ново-то Германско Протестантско Дружество е рационалистическо. Водитель-тъ му Д-ръ Шенкелъ отъ Хайделбергъ силно защищава раздѣление-то на Церква-та отъ Държава-та въ Германска-та империя.

Испания. Въ тази злощастна страна Либерали-тѣ (1833—44) съборихѫ Папска-та иерария, обърнахѫ инквизиция-та противъ священници и монаси, уничтожихѫ монашески-тѣ ордени и домове, конфискувахѫ имущества-та имъ въ полза на държава-та, и испѫдихѫ Папский-тъ нунций. Царица Изабелла (1844) ся постара да възстанови прѣдишна-та сила на Римо-Католицизмъ-тъ, но една порядица революции я спрѣхѫ. Отъ 1870 год. Протестанти отъ разни страни правятъ голѣми усилия за распространедие на Библия-та и евангелски списания. Сега има добрѣ нарѣдени Презбитериански Церкви въ Испания.

Великобритания и Ирландия. По забѣлѣжителни-тѣ събития въ Великобритания прѣзъ този периодъ сѫ: унищожение-то на така нарѣчений-тъ *Испитенъ Законъ* (1828), споредъ който само членове отъ Англиканска-та Церква можахѫ да ся приматъ на държавна служба и да ся избиратъ за депутати въ Парламента, и Трактатско-то движение въ Оксфордъ. Трактарианци-тѣ наричани още Англо-Католици или Пюзеити отъ главний-тъ имъ вождь Д-ръ Пюзей, искахѫ не само да оздравятъ по-голѣма свобода за Римо-Католици-тѣ въ Англия и да съживятъ изучвание-то на Отци-тѣ и на срѣдневѣковни-тѣ списатели, но и да възстановятъ нѣкои учения и обряди които били задържани въ врѣме-то на Хенриха VIII. Тѣ обнародвахѫ Оксфордски-тѣ Брошури (трактати) въ които защищавахѫ учения-та за апостолско-то прѣемничество, крьщелно възрождение, тайна исповѣдь и дѣйствително-то присѫтствие Христово въ хлѣбь-тъ и вино-то на Господня-та Вечеря. Движение-то което почнѫ на 1833 достигнѫ върхъ-тъ си когато Иоаннъ П. Нюманъ съ брошурка-та си № 90, ся постара да докаже до колко може единъ Англиканецъ да слѣдва Римо-Катоцилизмъ-тъ безъ да го исповѣдва. Наскоро слѣдъ това той съ нѣколко свои единомисленници формално влѣзе въ Римо-Католическа-та Церква. Учений-тъ Пюзей, благочестивий-тъ Кийблъ и други си останахѫ въ Англиканска-та Церква като водители на ритуалистическа-та (обрядолюбна-та) партия на тая Церква. Евангелска-та партия ся придържа о учения-та на първи-тѣ Английски реформатори, и не отдава нѣкаква важность на церковно-то прѣдание; тя поддържа братски отношения съ други Евангелски Церкви, и гледа на Христа, а не на нѣкоя видима форма на Церква-та, като истинний-тъ центръ и изворъ на Християнско-то единство. Тя приема Епископско-то управление на Церква-та за най-добро, но отхвърля учение-то за апостолско-то прѣемничество. Трета-та партия е либерална-та. На нея сѫ принадлежели и принадлежѫтъ много учени проповѣдници, историци и професори; въ нея влизатъ и нѣкои крайни рационалисти какъвто е билъ Колензо, Наталский-тъ Епископъ въ Африка. Вънъ отъ държавна-та Англиканска Церква въ Англия има много Протестанти които си иматъ свои церкви, своя организация и носятъ слѣдующи-тѣ названия: *Методисти*, *Конгрегационалисти* или *Независими*, *Презбитериани* и *Баптисти*

На 1846 ся организира въ Лондонъ Евангелический Съюзъ върху здрава-та Протестантска основа на Британско-то и Чуждестранно Библейско Общество ся състави въ 1804.

Въ Шотландия Държавна-та Церква е Презбитериянска-та. Въ слѣдствие единъ споръ относително начинъ-тъ за назначавание пастири на вакантни церкви, повече отъ четиристотинъ пастири подъ водителство-то на Д-ръ Чалмърсъ ся отдѣлихѫ отъ Държавна-та Церква и образувахѫ така нарѣчена-та *Свободна Шотландска Церква* (1843) която сега има добрѣ организирани церкви и успѣшни миссии въ язически страни.

Въ Ирландия ако и население-то да си останѫ Римо-Католическо пакъ до 1871 Ирландци-тѣ сѫ били принудени да плащатъ данъкъ за поддържание на малочисленна-та Държавна Епископална Церква. По причина на голѣма-та бѣдность владѣюща въ Ирландия много Ирландци сѫ ся прѣселили въ Америка. Отъ Протестанти-тѣ въ Ирландия най-многочисленни и заможни сѫ Презбитерияни-тѣ, които живѣятъ въ сѣверна-та область, называема Ѫлстеръ; отъ четири-тѣ области на които ся дѣли Ирландия тази е едничка-та въ която Протестантско-то население прѣвишава на число Римо-Католическо-то.

Въ область-та на вѣроучение-то въ Римо-Католическа-та Церква ся приехѫ двѣ нови учения, учение-то за *безсѣменно-то зачатие* на Дѣва Мария (1854) и учение-то за *непогрѣшимость-та на Папа-та* (1870). Послѣдне-то учение ся прие въ свиканий-тъ отъ Папа Пия IX. Ватиканский Съборъ въ Римъ. Едно силно меншество ся испърво противи на това учение, но ся принуди да отстѫпи. Най-силното съпротивление на това учение ся направи въ Германия. Тамъ Д-ръ Деллингеръ станѫ водитель на една силна партия която приимаше духовно-то началство на Римский-тъ Епископъ, но не припознаваше че има по високи сили отъ тѣзи които Церква-та отъ пето-то столѣтие е припознавала. Учение-то на Деллингерови-тѣ послѣдователи врьхъ тази точка бѣше като онова на Янсенисти-тѣ; за това ги и нарѣкохѫ "Стари Католици". Въ 1873 Стари-тѣ Католици избрахѫ за епископъ професора Райнкенса който ся посвяти на епископска служба отъ Янсенисткий Холландски Епископъ Девентерский. Стари-тѣ Католици иматъ повече отъ осемдесетъ хиляди привърженници въ Германия. Въ Швейцария тѣ иматъ Националенъ Синодъ който избира тѣхни-тѣ епископи.

Въ Англия прѣзъ този периодъ ся съставихѫ двѣ нови секти, именно *Ирвингити-тѣ* и *Плимутски-тѣ Братия*. Въ 1833 Едуардъ Ѫрвингъ билъ исключенъ отъ Шотландска-та Церква за дѣто училъ че Христосъ въ человѣческо-то си естество можалъ да грѣши и за дѣто насьрдчавалъ послѣдователи-тѣ си да упражняватъ такива дарби каквито ранни-тѣ Монтанисти притезявали. Той умрѣлъ въ 1834. Негови-тѣ послѣдователи основахѫ така наречена-та "*Католическата Апостолска Церква*" съ нейни-тѣ дванадесть апостоли, божественно просвятявани пророци, благовѣстители и пастири и съ Ветхозавѣни-тѣ ѝ обряди. Церковната служба има Еврейски Англикански и Римо-Католически елементи. Ирвингити-тѣ приематъ Апостолский-тъ и Никейский-тъ и Атанасовий-тъ символи. Въ миссионерски-тѣ си усилия тѣ сѫ имали най-голѣмъ успѣхъ въ Германия дѣто историкъ-тъ Х. В. Тиершъ, е "собственний-тъ Тертуллиянъ на този новъ Монтанизмъ".

На *Плимутски-тѣ Братия* главний-тъ водитель е билъ Дарби, който оставилъ Англиканска-та Церква, около 1830 и пѫтувалъ по Европа. Наскоро той основалъ общества въ Плимутъ и Дублинъ. Въ 1850 тѣ имали сто и петдесеть молитвенни домове въ Англия. Мнозина отъ тѣхъ сѫ Калвинисти по богословие, но тѣ нѣматъ писменъ символъ, нито добрѣ опрѣдѣлено церквно управление. Затѣхъ ся казва да прииматъ че всички ученици Христови иматъ право да наставляватъ, и че даже на припознати наставници или проповѣдници не трѣбва парична поддържка. Тѣ още вѣрватъ въ вѣчно оправдание и въ вмѣнена святость; въ отождествение-то на вѣроющий-тъ съ съвършенство-то Христово; че Христианство-то е отпаднало, както ся види отъ отдѣлни-тѣ секти; че законъ-тъ е съвършенно унищоженъ и до колкото ся кассае до вѣроющий-тъ той има съвършенно избавление отъ грѣхъ; че грѣхъ-тъ не е сѫщественно зло нѣщо; че покаяние не ся изисква отъ Св. Писание; че не трѣбва да ся настоява връху новорождение и освящение, и че прѣди да дойде край-тъ на всичко, Господь ще държи тайно събрание съ свои-тѣ ученици прѣди да ся яви на свѣтъ-тъ."

Тѣ вѣрватъ още че иматъ послание да пѫтуватъ по всички-тѣ народи за да распространяватъ свои-тѣ учения.

Първо-то чуждестранно Протестантско Мисионорско Общество ся учреди въ Дания въ 1706. Въ оная година пристигнали двама Дански миссионери въ Индия на Короманделский брѣгъ. По настоящемъ има въ Европейски-тѣ Протестантски държави около 30 миссионерски Общества; въ Великобритания 14 и въ Съединени-тѣ Държави на Америка 17. Слѣдующий-тъ кратъкъ резултатъ показва въ кратцѣ успѣхъ-тъ на миссии-тѣ; (1) Похристиянени Острови: Сандвическа-та група, Мадагаскаръ, Фиджи, Тонга и други острове въ Южний-тъ Океанъ: (2). Въ Индия съ население отъ 250,000000 има 110,000 членове на разни-тѣ Протестантски церкви съ 140,000 ученици въ миссионерски-тѣ училища и едно номинално Християнско население което нѣкои прѣсмѣтватъ на 950,000. (3) Въ Китай прѣди четиридесятъ години имало е само трима туземни Християни. Днесъ трѣбва да има близу 20,000 и число-то имъ бързо расте. Въ Япония съ народонаселение отъ 34,000,000 въ 1870 едва ли е имало 10 Протестантски обращенци. Днесъ има Народна Евангелска Церква въ тази страна, която по всяка вѣроятность ще стане въ едно близско бѫдѫще една Християнска страна. (4) Африка "мрачний-тъ материкъ", е напъстрена на всякѫдѣ съ Християнски миссии. Епископъ Тейлоръ прѣди петъ години отвори на Западний-тъ брѣгъ единъ редь себеиздържателни миссии които той има намѣренне съ Божия-та воля да простре прѣзъ вѫтрѣшность-та чакъ до източний-тъ брѣгъ; така щото и "мрачний-тъ" и още непълно изслѣдваний-тъ материкъ съ врѣме ще ся радва на блага-та на Християнска-та цивилизация.

Церква-та въ Съединени-тѣ Държави.

Религиозний-тъ елементъ бѣше главний-тъ елементъ въ колонизация-та на Сѣверна Америка. Колония-та на рѣка-та Джеймсъ въ Вирджиния бѣше исключение. Религиозний-тъ живот въ Английски-тѣ колонии въ Америка бѣше твърдѣ възвишенъ защото е черпалъ сила отъ събудени-тѣ и прѣчистени водители на старий-тъ свѣтъ. Мисль-та за отдѣление отъ старо-то отечество влѣзе много по-късно въ умъ-тъ на колонисти-тѣ, и релегия-та бѣ управляюще-то чувство до избухвание-то на Американска-та революция. Повече-то отъ първи-тѣ колонисти сѫ били жертва на гонение-то въ Англия и въ Римо-Католически-тѣ държави въ Европа, и за това тѣ сѫ ся прѣселявали въ Америка за да могѫтъ безпрѣпятственно да ся покланятъ Богу спорѣдъ диктувание-то на съвѣсть-та си.

Слѣдъ освобождение-то на Американски-тѣ

Държави изработи ся една конституция, и ся организира Американска-та Республика отъ тогавашни-тѣ тринадесетъ държави. Първий-тъ Прѣдсѣдатель Вашингтонъ ся тържественно въведе въ служба въ 1789. *)

Американска-та Конституция не припознава никаква държавна религия. Причина-та дѣто религия-та ся даже неспоменува въ конституция-та е тази, че основатели-тѣ на Американското Правителство, умждрени отъ уроци-тѣ на Европейско-то гонение, рѣшили да усвоятъ драговолний-тъ принципъ на религиозно издържание, и да поставятъ всички граждани на равна нога въ религиозно отношение. Наистина нѣкои отъ водители-тѣ смѣло казали че ако държава-та ся откаже да поддържа церкви-тѣ, то послѣдни-тѣ не ще могжтъ да живѣятъ; но история-та на първи-тѣ сто години на Съединени-тѣ Държави доказва че отсжтствие-то на държавна поддържка е било главний-тъ елементъ на чудесно-то религиозно развитие на тѣзи държави. Друго забѣлѣжително нѣщо е и това дѣто въ Съединени-тѣ Държави всякой ся оставя свободенъ, щомъ стигне на възрасть да избере за себе си на коя церква да ся присъедини, така щото често ся случва че всякой единъ отъ членове-тѣ на едно добрѣ уредено семейство принадлежи на различни Протестантски Церкви, на прим. баща-та

---

*) Тази (1879) год. ся празднува въ Съединени-тѣ Държави стогодишнина-та на Вашингтонова-та инаугурация.

може да е Епископаленъ, майка-та Презбитериянка, а синове-тѣ и дъщери-тѣ, едни Методисти а други Баптисти или Конгрегационалисти.

Именования-то на по-главни-тѣ Протестантски Церкви сж сжщи-тѣ както и въ Великобритания, именно: Методисти, Баптисти, Епископални, Презбитерияни и Конгрегационалисти. Всички-тѣ тѣзи церкви поддържатъ братски отношения помежду си и ся надварватъ въ религиозна и благотворителна дѣятелность; тѣ до голѣма степень показватъ че може да сжществува единство въ разнообразие и въ много отношения прѣдставятъ на Протестански-тѣ Церкви въ Европа достоенъ за подражание примѣръ.

Забѣл. Послѣдний-тъ периодъ на Церковната История има особенъ интересъ за насъ, Българи-тѣ, защото отбѣлѣжва възражденне-то на Българский-тъ народъ, борба-та ни съсъ Гърци-тѣ за церковна самостоятелность и учреждение-то на Българска-та Екзархия въ Цариградъ; но тъй като тѣзи сжбития сж добрѣ и пространно изложени въ друди извѣстни и достжпни за всякого списания то нѣма нужда да ся излагатъ и тука. Достойнъ за споменувание е първий-тъ прѣводъ на Новий-тъ Завѣтъ на Български отъ добрѣ извѣстний-тъ иеромонахъ, Неофитъ Рилский, и прѣводъ-тъ на цѣла-та Библия отъ учени-тѣ Американски миссионери Риггсъ и Лонгъ, подпомогнати отъ П. Р. Славейковъ и К. Сичаневъ. Този прѣводъ ся напечата въ Цариградъ въ 1871 отъ Британско-то и Чуждестранно Библейско Общество. *) Голѣма е услуга-та която горѣспоменжти-тѣ учени мжжие сж принесли на Българский-тъ народъ съ прѣвеждание Библия-та на простоговоримий-тъ язикъ.

---

*) Наскоро ще ся напечата въ Цариградъ Българска-та Библия въ малъкъ форматъ отъ Американско-то Библейско Общество.

ПРИТУРКА.

Таблица на тъй нарѣчени-тѣ Вселенски Събори.

Л. Х.

I. 325 Никейский I.
II. 381 Константинополский I.
III. 431. Ефеский
IV. 451. Халкидонский
V. 553. Костантинополский II.
VI. 680—1 Константиноповский III.
VII. 787. Никейски II.
VIII. 869. Константинополский IV. (Този Съборъ ся отхвърли отъ Гърци-тѣ, VIII Съборъ на който ся дьржѣ въ Цариградъ въ 879 год.)

Събори въ Римо-Католическа-та Церква.

Л. Х.

IX. 1123. Латеранский I.
X. 1139. Латеранский II
XI. 1179. Латеран. III.
XII. 1215. Латеран. IV.
XIII. 1245. Лионский I. (Който ся брои отъ нѣкои за Латеранский V.)
XIV. 1274. Лионский II.
XV. 1311. Виенский*) (Припознатъ отъ Латеранский, 1512).
XVI. 1414 — 18. Констанцский (Послѣдни-тѣ сесии само на този Съборъ ся прихеѫ отъ Римъ, а Франция припозна цѣлий-тъ Съборъ).

---

*) Така нарѣченъ отъ градецътъ Виеннъ въ Франция.

Л. Х.

XVII. 1431—9. Базелский. Първи-тѣ 25 сессии приети отъ Римъ, до прѣмѣстювание-то му въ Феррара. Флорентийский Съборъ приетъ отъ Римъ като продължение отъ първи-тѣ сессии на Базелский.

XVIII. 1512—18. Латеранский V.

XIX. 1545-1565. Трентский.

XX. 1870. Ватиканский.

(Другъ редъ на Събори-тѣ: XV. *Виеннский*; XVI., *Констанцский*; XVII., *Флорентийский*; XVIII., *Трентский* XIX. *Ватиканский*. Още единъ редъ: XVII., *Базелский*; XVIII., *Флорентийский*; XIX., *Латеранский* V.; XX., *Трентский*; XXI., *Ватиканский*. Спорни-тѣ Събори сѫ *Сардикийский* (Софийский) 344; *Труланский*, 692, приетъ отъ Источно-Православната Церква; *Виеннский*, *Пизанский*, *Констанцский*, *Базелский и Латеранский* V.)

Таблица на Папи-тѣ*) по хромологический редъ.

	Л. Х.
Св. Петръ (споредъ *Иеронима*)	67
Линъ. (споредъ *Иринея*, *Евсевия*, и пр.)	79
Климентъ. (споредъ *Тертуллияна* и пр.)	79
Клитъ или Анаклитъ	91
Климентъ (спорѣдъ *сетнешни списатели*)	100
Евaристъ	109
Александръ I.	119
Ксистъ или Сикстъ	128
Телесфоръ	139
Хигинъ	142
Пий I.	157
Аникитъ	168
Сотиръ	176

---

*) Титлата Папа ся усвои отъ Римски-тѣ Епископи около 500 Л. Х. Имена-та на Папи-тѣ прѣзъ първи-тѣ двѣ столѣтия сѫ повече-то по прѣдание упазени.

	Л. Х.
Елевтерий	190
Викторъ I.	202
Зефиринъ	218
Каллистъ (Каликстъ) I.	223
Урбанъ I.	230
Понтианъ	235
Aнтерий (Антеросъ)	236
Фабианъ	250
Корнилий (Новатианъ*, 251)	252
Луций I.	253
Стефанъ I.	257
Сикстъ (Ксистъ II.)	258
Дионисий	269
Феликсъ I.	274
Евтихианъ	283
Каий	296
Марцелинъ	304
(Папский-тъ прѣстолъ вакантенъ за четири години.)	
Марцеллъ	310
Евсевий (Апр. 18-й до Септ. 26-й)	310
Мелхиадъ	314
Силвестръ I.	335
Марко (Януар. 18-й до Окт. 7-й)	336
Юлий I.	352
[Феликсъ II., 355—358]	

[Урсинъ, 366—7]	Л. Х.
Дамасъ	384
Сириций	398
Анастасий I.	401
Иннокентий I.	417
Зосимъ	418
[Евлалий 418—9]	
Бонифаций I.	422
Целестинъ I.	432
Сикстъ III.	440
Левъ I. Внликий	461
Хиларий	468
Симплиций	483
Феликсъ II. [III.]	492
Геласий I.	496
Анастасий II.	498
Симмахъ	514
[Лаврентий 498—505]	
Хормиздасъ	523
Иоаннъ I.	526
Феликсъ III. [IV.]	530
Бонифаций II.	532
[Диоскоръ, Септ. 17-й до Окт. 14-й 530]	
Иоаннъ II.	535
Силверий	537
Вигилий	555
Пелагий I.	560
Иоаннъ III.	573
Бенедиктъ I.	578

---

*) Имена-та въ скоби сѫ имена на Анти-Папи.

	Л. Х.
Пелагий	590
Григорий I. Великий	604
Сабиниянъ	606
Бонифаций III. (Февр. до Ноем. 12-й)	607
Бонифаций IV.	615
Бонифаций V.	625
Хонорий I.	638
Северинъ	640
Иоаннъ IV.	640
Теодоръ I.	649
Мартинъ I.	653
Евгений I.	657
Вителиянъ	672
Адеодатъ	676
Донъ	678
Агатонъ	681
Левъ II.	683
Бенедиктъ II.	685
Иоаннъ V.	686
Кононъ	688
[Паскалъ	687—692.]
[Теодоръ. Септ.-Дек.	687]
Сергий	701
Иоаннъ VI.	705
Сисиний (Ян. до Февр. 7)	
Константинъ I.	715
Григорий II.	731
Григорий III.	741
Захарий	752
(Стефанъ, умрѣлъ безъ освящение на Папский прѣстолъ)	
Стефанъ II.	757
Павелъ I.	767
[Констаитинъ II.	767—8]
[Филипъ	768]
Стефанъ III.	772
Адрианъ I.	795
Левъ III.	816
Стефанъ IV.	817
Паскалъ I.	824
Евгений II.	827
Валентинъ (по-малко отъ единъ мѣсецъ).	827
Григорий IV.	844
[Иоаннъ, Януар.	854]
Сергий II.	847
Левъ IV.	855
Бенедиктъ III.	858
[Анастасий, Авг.-Сеп.	855]
Николай I.	867
Адрианъ II.	872
Иоаннъ VIII.	882
Маринъ I. (или Мартинъ II.)	884
Адрианъ III.	885
Стефанъ V.	891
Формозъ	896
Бонифаций VI. (Май—Юний).	896
Романъ (Юлий-Ноем.)	897
Теодоръ II. (Ноемвр.—	

. Л. Х.
Дек.) 897
Иоаннъ IX. 900
Бенедиктъ IV. 903
Левъ V. (Авг.-Септ.) 903
Христофоръ 904
Сергий III. 911
Анастасий III. 913
Ландо 914
Иоаннъ X. 928
Левъ VI. 929
Стефанъ VII. 931
Иоаннъ XI. 936
Маринъ (Мартинъ) III. 946
Агапетъ II. 955
Иоаннъ XII. 963
[Бонифаций VII., Юлий Авг. 974.]
Иоаннъ XIV. 984
[Бонифаций VIII. възстановенъ 984—985.]
Иоаннъ XV. 996
Григорий V. 999
[Иоаннъ XVI. 997—8]
Силвестръ II. 1003
Иоаннъ XVII. (само петь мѣсеца) 1003
Иоаннъ XVIII. 1003
Сергий IV. 1009
Бенедиктъ VIII. 1012
Иоаннъ XIX. 1024
Бенедиктъ IX. 1033
(Билъ на 10 години когато баща му купилъ Папство-то за него. Той билъ испъденъ отъ Римъ на 15 годишна-та си възрасть за скандалиозний-тъ си животъ. Билъ на сила възстановенъ и пакъ испъденъ за развратъ 1044. Втори пъть съ оръжие билъ възстановенъ, станалъ по-умразенъ и продалъ Папство-то. 1045
Григорий VI. 1045
Климентъ II. 1046
Дамасъ II. само 23 деня. 1048
Левъ IX. 1048
Викторъ II. 1055
Стефанъ IX. 1057
[Бендедиктъ X 1058-1059]
Николай II. 1059
Александръ III. 1061
Григорий VII. (Хилдебрандъ) 1073
Викторъ III. 1086
Урбанъ II. 1088
Паскалъ II. 1099
Геласий II. 1118

	Л. Х.
Каллистъ II.	1119
Иннокетний II. (умрѣлъ въ тъмница 1140)	1130
[Анаклитъ 1130-1138.]	
[Викторъ 1138-1141.]	
Целестинъ II.	1143
Луций II.	1144
Евгений III.	1145
Анастасий IV.	1153
Адрианъ IV.	1153
Александръ III.	1159
Викторъ IV.	1154
Паскалъ III.	1164
Каликстъ III.	1168
Иннокентий III.	1178
Луций II.	1181
Урбанъ III.	1185
Григорий VIII.	1187
Климентъ III.	1187
Целестинъ III.	1191
Иннокентий III.	1198
Хонорий III.	1216
Григорий IX.	1227
[Целестинъ IV.	1241.]
Иннокентий IV.	1243
Александръ IV.	1254

(Политическа-та власть надъ Папство-то прѣминува отъ Германия на Франция.)

Урбанъ IV.	1261
Климентъ IV.	1265
Григорий X.	1268
Иннокентий V.	1276
Адрианъ V.	1276
Иоаннъ XXI.	1276
Николай III.	1277
Мартинъ IV.	1281
Хонорий IV.	1285
Николай IV.	1288
Целистинъ V. (принуденъ да абдикира).	1294
Бонифаций VIII.	1294
Бенедиктъ XI.	1303

Прѣселение на Папството въ Авиньонъ 1305—1376

Климентъ V.	1304
Иоаннъ XXII.	1316
Бенедиктъ XII.	1334
Климентъ VI.	1342
Иннокентий VI.	1352
Урбанъ V.	1362
Григорий VI.	1370

Папска-та Схизма 1378—1429.

Папи въ Римъ.

Урбанъ VI.	1378
Бонифаций IX.	1389
Иннокентий VI.	1404

Въ Авиньонъ

Климентъ VII.	1378

	Л. Х.
Бенедиктъ XIII.	1394
Климентъ VIII.	1424
Папи въ Римъ	
Григорий XII.	1406
Александръ V.	1409
Иоаннъ XXIII (сваленъ отъ Констанцский Съборъ 1415)	
Мартинъ V.	1417
Евгений IV.	1431
Николай V.	1447
Каликстъ III.	1447
Пий II.	1447
Павелъ II.	1464
Сикстъ IV.	1471
Иннокентий VIII.	1484
Александръ VI.	1492
Пий III. (22 деня)	1503
Юлий II.	1503
Левъ X.	1513
Адрианъ VI.	1522
Климентъ VII.	1523
Павелъ III.	1534
Юлий III.	1550
Марцелий II. (18 деня)	1555
Павелъ IV.	1555
Пий IV.	1559
Пий V.	1566
Григорий XIII.	1572
Сикстъ V.	1585
Урбанъ VII. (13 деня)	1590
Григорий XIV.	1590
Иннокoнтий IX.	1591
Климентъ VIII.	1592
Левъ XI. (22 деня)	1605
Павелъ V.	1605
Григорий XV.	1621
Урбанъ VIII.	1623
Иннокентний X.	1644
Александръ VII.	1655
Климентъ IX.	1667
Климентъ X.	1670
Иннокентий XI.	1676
Александръ VIII.	1680
Иннокентий XII.	1691
Климентъ XI.	1700
Иннокентий XIII.	1721
Бенедиктъ XIII.	1724
Климентъ XII.	1730
Бенедиктъ XIV.	1740
Климентъ XIII.	1758
Климентъ XIV.	1769
Пий VI.	1775
Пий VII.	1800
Левъ XII.	1822
Пий VII.	1829
Григорий XVI.	1831
Пии IX. (Непогрѣшимъ)	1846
Левъ XIII.	1879

Таблица на Константинополски-тѣ Епископи и Патреарси-

	Л. Х.
Филаделфий въ начало	210?
Евгений	240
Руфинъ	265
Митрофанъ 316 или	317
Александръ, първъ епископъ на нова-та столица.	325
Павелъ сваленъ	336
Евсевий Никомидийский.	339
Павелъ I. Македоний, и двама-та свалени и възстановени	341
Евдоксий, прѣмѣстенъ отъ Антиохия.	360
Демофилъ, Арианецъ; борба съ *Евагрия* за епископский прѣстолъ	370
Григорий Назианзинский	380
Нектарий	381
Златоустъ	398
Арсакий	404
Аттикъ	405
Сисиний I.	426
Несторий	428
Максимиянъ	431
Проклъ	434
Флавиянъ	447
Анатолий	449
Геннадий	458
Акаций	471
Евфимий	486
Македоний	496
Тимотей	511
Иоаннъ II.	518
Епифаний	523
Антимъ I.	535
Меннасъ	536
Евтихий	552
Иоаннъ III. Схоластикъ(Евтихий сваленъ	565
Евтихий възстановенъ	577
Иоаннъ IV., Постникъ	582
Кириакъ	595
Тома I.	607
Пирръ	638
Павелъ II.	641
Пиръ сваленъ	
Пиръ възстановенъ	655
Тома II.	667
Иоаннъ V.	669
Константинъ	674

	Л. Х.
Теодоръ I.	676
Агатонъ	678
Георгий I.	678
Теодоръ сваленъ	
Тсодоръ възстановенъ	683
Павелъ III.	686
Калиникъ I.	693
Киръ	705
Иоаннъ VI.	712
Германъ I.	715
Анастасий I.	730
Константинъ II.	754
Никита I.	766
Павелъ IV	780
Тарасий	784
Никифоръ	806
Теодоръ	815
Антоний I.	821
Иоаннъ VII	832
Методий I.	842
Игнатий	846
Фотий	857
Игнатий сваленъ	
Игнатий възстановенъ.	867
Фотий сваленъ	
Фотий възстановенъ	878
Стефанъ I.	886
Антоний II.	893
Николай I.	895
Евтимий I.	905

Николай сваленъ	Л. Х.
Николай възстановенъ.	911
Стефанъ II.	925
Трифонъ	928
Патриаршеский прѣстолъ вакантенъ.	932
Теофилактъ	933
Полиевктъ	956
Василий I.	970
Антоний III.	974
Патриаршеский прѣстолъ вакантенъ	
Николай II.	983
Сисиний II.	995
Сергий II.	999
Евстатий	1019
Алексий	1025
Михаилъ I. Керуларий	1044
Константинъ III.	1059
Иоаннъ VIII., Ксифилинъ	1063
Комъ I.	1075
Евстратъ Гаридасъ	1081
Николай III.	1084
Иоаннъ IX.	1111
Левъ Стипиота	1134
Михаилъ II.	1143
Комъ II.	1141
Николай IV	1147
Теодоръ II.	1151

	Л. Х.
Константинъ IV	1154
Лука Хрисобергъ	1156
Михаилъ III.	1159
Харитонъ	1176
Теодосий Боррадиотисъ	1178
Василий II. (Каматеръ)	1186
Леонтий Тоотокитъ	1190
Доситей	1191
Георги II. Ксифилинъ	1193
Иоаннъ X. Каматеръ	1199

Латински Патриарси.

	Л. Х.
Тома Моросини, Венецианецъ	1204
Герваисъ (Ебрардъ), Тосканецъ	1215
Маттей, Венецианецъ.	1221
Симонъ, Архиепис. Тирский	1227
Николай Плезанский.	1234
Панталеонъ Юстинианъ, послѣдний патриархъ Латинский; Папи-тѣ отъ тогава все ся назначавали патриарси безъ санкция	1253

Гръцки Патриарси.

Михаилъ V. Авториенъ	1206
Теодоръ Ириникъ	1213
Максимъ II.	1215
Мануилъ I., Харитопулъ	1216
Германъ II., Навплий	1221
Методий II.	1240
Арсений, сваленъ	1255
Никпфоръ II., еп. Ефеский	1260
Арсений, повиканъ назадъ отъ императора.	1261
Германъ III., абдикиралъ сѫща-та год.	1267
Иосифъ, противенъ на съединение съ Латини-тѣ	1267
Иоаннъ IX., Веккусъ; въ полза на съединение-то; абдикиралъ въ 1279, и повиканъ назадъ; испѫденъ отъ Андроника; умрѣлъ въ тъмница	1267

	Л. Х.
Иосифъ възстановенъ	1282
Григорий П., насилственни мѣрки противъ съединисти-тѣ.	1283
Атанасий	1289
Иоаннъ ХП., Зосоплъ	1294
Атанасий възстановенъ	1304
Нифонъ	1312
Иоаннъ ХШ., Гликъ	1316
Герасимъ	1320
Исаия	1323
Иоаннъ XIV. Калекъ, противенъ на Паламаса, умрѣлъ въ тъмница.	1333
Изидоръ, Бухирамъ	1347
Каллистъ I.	1349
Филотей	1354
Каллистъ възстановенъ	1355
Филотей възстановенъ	1363
Макарий	1376
Нилъ, архиеп. Солунский	1379
Антоний IV.	1387
Каллистъ П. Ксантопулъ	1396

	Л. Х.
Маттей I., Сизикский	1396
Евтимий П.	1410
Иосифъ П., на Феррарский Съборъ; въ Флоренция 1439.	
Бессарионъ избранъ, но не приелъ.	1416
Митрофанъ П.	1440
Григорий IV., Мамма; въ полза на съединение; принуденъ да бѣга. Патр. прѣстолъ вакантенъ за четири години.	1446
Геннадий, Георгий Схоларий; избранъ слѣдъ прѣвземание-то на Цариградъ отъ Турци-тѣ; абдикиралъ	1453 1558
Изидоръ П.	1458
Иосифъ I. Кокасъ, пратенъ на заточение.	
Марко I. Кокасъ, пратенъ на заточение.	
Симеонъ, сваленъ.	
Деннисъ П.	
Марко П.	
Симеонъ, възстановенъ и сваленъ	

БИБЛИ * ВАРНА

	Л. Х.
Рафаилъ I., хвърленъ въ тъмница.	
Максимъ III.	1476
Нифонъ II., испжденъ	1482
Деннисъ възстановенъ, абдикиралъ.	
Максимъ IV.	
Нифонъ възстановенъ.	
Иоакимъ, пратенъ на заточение	
Пахомий, пратенъ на заточение. Иоакимъ възстановенъ чрѣзъ 3500 фиоринта.	
Пахомий още веднъждъ.	
Теолаптъ.	
Иеремия I., сваленъ.	
Иоанникъ испжденъ.	
Иеремия, възстановенъ съ 500 дуката.	
Деннисъ III., Никомидийский.	1546
Иосифъ II., обвиненъ въ симония.	1555
Митрофанъ III., абдикиралъ	1563
Иеремия II., отговаря на Тюбингенски-тѣ богословци	1572
Митрофанъ III., възтановенъ.	1579
Иеремия II., възстановенъ; благоприетствувалъ на съединение (Уния).	1580
Пахомий, на сила наложенъ	1583
Теолаптъ II.	1584
Иеремия II., трети пжть въ 1593, потвърдилъ Патриархата въ Руссия.	
Матей II.	1594
Теофанъ II., испжденъ	1595
Неофитъ II., пратенъ на заточение	1600
Маттей, трети пжть.	1602
Рафаилъ II., въ полза на съединение	1602
Неофитъ, възстановенъ, пратенъ на заточение.	1606
Тимотей II.	1613
Кирилъ Лукарисъ, избранъ чрѣзъ Холандско влияние; Калвинистъ върху Евхаристия-та, сваленъ.	1622
Григорий, умъртвенъ отъ Кирила	1622

	Л. Х.
Антимъ II., абдикиралъ.	1623
Кирилъ Лукарисъ, възстановенъ, пратенъ на заточение.	1628
Кирилъ Береянский, сваленъ.	1631
Кирилъ Лукарисъ, трети пѫть.	1633
Атанасий III., Пателарий.	1636
Кирилъ Лукарисъ, четвиртий пѫть.	1636
Кирилъ Береянский, втори пѫть.	1636
Неофитъ II.	1636
Кирилъ Лукарисъ петий пѫть, удушенъ	1637
Кирилъ Береянский, трети пѫть, пакъ пратенъ на заточение	1638
Партений I. съборъ върху прѣсѫществлечие-то.	1639
Партений II., Калвнистъ, пратенъ на заточение	1644
Иоаникъ II.	1645
Партений II. възстановеиъ	1647

	Х. Л.
Иоаннъ II., възстановенъ	1650
Кирилъ III.	1651
Атанасий III., възстановенъ	1651
Паисий I.	1651
Иоанникъ II., трети пѫть.	
До това врѣме 170 патриарси, постоянни промѣнения.	
Партений III.	
Гавриилъ II.	
Партений IV., често свалянъ	1657
(На негово мѣсто:	
Дионисий III.,	
Климентъ,	
Методий III.,	
Дионисий VI.,	
Герасимъ II.,)	
Атанасий III.	
Иаковъ.	
Калиникъ II.	
Неофитъ III.	
Гаврилъ III.	
Неофитъ IV.	
Киприянъ.	
Атанасий IV.	
Кирилъ V.	
Комъ II.	
Иеремия III.	

	Л. Х.
Паисий П.	
Серафимъ	1733
Стефанъ, патриаршествувалъ до	1763
Григор. IV. сваленъ	1840
Маттеосъ	1844
Кирилъ	1856

Отъ 1856 до 1870 т. е. отъ токоречи отваряние-то на Българский церковенъ въпросъ до рѣшение-то му сѫ патриаршествували слѣдующитѣ: Иоакимъ, Софроний, и Григорий VI., вторий пѫть.

Таблица на Римски-тѣ Императори отъ 41 Л. Х. до 395 до Раздѣление-то на Империя-та.

	Л. Х.
Клавдий	41
Неронъ	54
Галба	68
Отонъ: Вителий	69
Веспасианъ	69
Титъ	79
Домитианъ	81
Нерва	91
Траянъ	98
Адриянъ	117
Антонинъ Пий	138
Марко Аврелий	161
Антонинъ	
Коммодъ	180
Пертинаксъ	193
Дидий Юлиянъ	193
Северъ	163
Каракалла	211
Макринъ	217
Елагабалъ	218
Александръ Северъ	223
Максиминъ	235
Гордианъ I., II.	238
Максимъ Балбинъ	
Гордианъ III.	238
Филипъ	244
Деций	249
Галлъ	251
Емилианъ	253
Валерианъ, Галиенъ	
Клавдий II.	268
Аврелианъ	270
Тацитъ	275
Пробъ	276
Каринъ Нумериянъ	283
Диоклетиянъ Максимиянъ	284

	Л. Х.		Л. Х.
Константий I. Галерий	305	Юлиянъ	361
Константинъ I.	306	Иовианъ	363
Лициний	307	Валентинианъ I. Валенсъ	364
Максиминъ	304	Гратианъ	367
Константинъ (самъ).	327	Валентиниянъ II.	375
Константинъ II. Константий II. Констансъ	338	Теодосий I.	379

Отъ Раздѣление-то на Империя-та.

Истокъ.	Л. Х.	*Западъ.*	Л. Х.
Аркадий	395	Хонорий	395
Теодосий	408	Теодосий II.	423
		Максимъ	455
		Авитъ	455
Марцианъ	450	Майорианъ	457
Левъ I.	457	Северъ (Рицимеръ)	461
		Антемий	467
Левъ II.	474	Олибрий	472
Зенонъ	474	Глицерий Непосъ	472
Басилискъ	475	Августулъ	475
Зенонъ възстановенъ*)	477	Край на Зап. Империя.	476

---

*) Ако и за по-голѣма сгодность, раздѣление-то на Истокъ и Западъ да ся пази, трѣбва да ся помни че Зенонъ е билъ припознатъ отъ Римский-тъ Сенатъ

Истокъ.	Л. Х.	*Западъ.*	Л. Х.
		Римъ и Италия.	
Анастасий	491	Одоакръ, патриций и (480) Царь	476
		Кловисъ, царь на Салийски-тѣ Франки.	480
Юстинъ I.	518	Теодорикъ I.	493
Юстиниянъ I.	527	*(Царство на Остроготи-тѣ до Равенский-тъ Екзархатъ* до 752; и *Албойнъ, Ломбардско царство до*	714
Юстинъ II.	565		
Тиверий II.	578		
Маврикий	582		
Фокасъ	602	Агилулфъ Ломбардски царь	591
Хераклий	610		
Константинъ III. Хераклеонасъ	641	Теолинда, застжпница на сина си Аделвалдъ	615
Констансъ II.	641		
Константинъ IV. Погонатъ	668		
Юстиниянъ II.	685	Пипинъ Херисталский, дукъ на Франки-тѣ. *Майордомъ* на три-тѣ Меровингийски царства.	687
Леонтий	695		
Тиверий Апсимаръ.	698	Кунибертъ, царь Ломбардский.	688

за Императоръ, и че всички-тѣ Императори царующи въ Константинополъ (Цариградъ) притезавали да сж *Римски* (а не просто Источни или Византийски) Императори, до дѣто Михаилъ I. припозна нова-та Западна Империя на Карла Великаго (812).

Истокъ.	Л. Х.	*Западъ.*	Л. Х.
Юстинианъ II. (възстановенъ)	705	Анафестъ, първий Дожъ Венецианский.	698
Филипикъ	711		
Анастасий II.	113	Луитпрандъ, царь Ломбардский	712
Теодосий III.	716		
Левъ III. Исаврянинъ	117	Карлъ Мартелъ, дукъ на Франки-тѣ, и Майордомъ.	715
Константинъ V., Копронимъ	741		
		Каломанъ и Пипинъ кѫсий, прѣемници на Карла Мартела	741
		Пипинъ, самъ	747
		Астулфъ, царь Ломбардский	749
		Край на Екзархата	753
		Дезидерий, послѣдний царь Ломбардски.	756
		Шилдерикъ III. послѣдний отъ Меровинги-тѣ) слаленъ. *Пипинъ Кѫсий*, царь на Франки тѣ (начало на *Каро—лингийска-та линия*	751
		Карлъ и Карломанъ	768
Левъ IV.	775	Карлъ Великий (самъ)	771
Константинъ VI.	780		
Ирина.			

Отъ Основание-то на Свята-та Римска Империя на Западъ.

Источна Империя.	Л.Х.	*Западна Империя.*	Л.Х.
Никифоръ	802	Карлъ I., Великий.	800
Ставракий	811	Лудовикъ I., Благочестивий (съдруженъ въ Империя-та 813).	814
Михаилъ I. Рангабе	811		
Левъ V. Армянинъ	813	Лотеръ I., съдруженъ въ Империя-та.	817
Михаилъ II. Балбусъ	810		
Теофилъ.	829	Лотеръ I. (самъ)	840
Михаилъ III.	842	Лудовикъ II. (съдруженъ)	850
Василий I. Македонецъ	850	Лудовикъ II. (самъ)	855
		Карлъ II., Плѣшивий.	875
		Карлъ III., Тлъстий	884
Левъ VI., Мѫдрий	886	Гидо	891
		Ламбертъ	894
		Арулфъ (царь отъ 787).	896
		Лудовикъ, Дѣте-то.	899
		(послѣдний-тъ отъ Каролинги-тѣ въ Германия).	
Константинъ VII. Багрянородний	911	Лудовикъ III. Провански.	901
Александръ	911		
Романъ I. Лакепенъ	919		
Константинъ VIII.	944	Конрадъ I., Франконский	912
Стефанъ	944		
(Синове-тѣ Роменови царували само 5 седмици)		*Саксонска Линия.*	
		Хенрихъ I. Птицеловецъ	918

Источна Империя.	Л. Х.
Константинъ VIII. Багренородний (самъ)	945
Романъ II.	958
Никифоръ II. Фокасъ.	963
Иоаннъ I, Цимисхий.	969
Василий II.	969
Василий II. (самъ)	976
Константинъ IX.	976
Василий II.	976
Константинъ IX.	1025
Романъ III. (Зоя)	1028
Михаилъ IV. (Зоя)	1034
Михаилъ V.	1041
Зоя и Теодора	1041
Константинъ X. (Мономахъ).	1042
Теодора	1054
Михаилъ VI.	1056
Исаакъ I. (Комненъ)	1057
Константинъ XI.	5059
Романъ IV. (Евдоксия).	1067
Михаилъ VII. (Атанасий I. и Константинъ XII.	1071
Никифоръ.	1078
Александръ I. (Комненъ)	1081
Иоаннъ I.	1118
Мануилъ I. (Комненъ).	1143

Западна Империя.	Л. Х.
Оттонъ I. Великий.	936
Оттонъ I. (изб. Импер.)	962
Оттонъ II. (съдруженъ).	967
Оттонъ II. (самъ).	973
Оттонъ III.	983
Оттонъ III. (изб. Имп.)	996
Ханрихъ II.	1002
Конрадъ II.	1024
Хенрихъ III.	1039
Хенрихъ IV.	1056
Хенрихъ V.	1106
Лотеръ II.	1125
Конрадъ III. (Първий Хохенщауфенъ)	1138

Источна Империя	Л. Х.
Александръ I. Ком.	1180
Александръ II. „	1183
Исаакъ II.	1185
Алексий III.	1195
Александръ IV.	1202
до прѣвземание-то на Цариградъ отъ Латини-тѣ въ	1204
Гърцки Императори въ Никея.	Л. Х.
Теодоръ Ласкарисъ	1206
Иоаннъ Дукасъ	1222
Теодоръ Ласкарисъ.	1255
Михаилъ VIII.	1260
(Прѣвзима Царигр.)	1261
Латински Императори въ Цариградъ.	
Балдуинъ I.	1204
Хенрихъ I.	1206
Петръ Куртрейский	1216
Робертъ.	1221
Балдуинъ II.	1228
(Съсъ Иоанна Бриенский).	
Бандуинъ II. (самъ)	1237
Грьцки Императори въ Цариградъ	
Михаилъ VIII.	1261
Андроникъ II.	1281

Западна Империя	Л. Х.
Фридрихъ I. (Барбаросса)	1152
Хенрихъ VI.	1191
Оттонъ IV.	1198
(Филипъ неговъ съперникъ до 1208)	
Фридрихъ II.	1212
Конрадъ IV.	1250
(Съсъ съперникъ, Вилхелмъ Холландский Хенрихъ III., Английский ся короняса Царь на Римляни-тѣ въ Акс-Ла-Шапелъ въ 1257, но той нѣмà никаква власть въ Германия, и периода отъ 1257-1273 ся счита за междуцарствие, Конрадинъ, синъ иа Конрада IV., биде посѣченъ като послѣдний отъ Хохенщауфени-тѣ.)	
Хапзбургска Линия	
Рудолфъ I.	1273
Адолфъ Насауский.	1292

Источна Империя	Л. Х.
Андроникъ III.	1328
Иоаннъ V.	1341
Иоаннъ VI. Регентъ.	1347
Мануилъ II.	1391
Иоаннъ VII.	1425
Константинъ XII.	1440

(Послѣний Грьцкий Императоръ. Цариградъ прѣвзетъ отъ Турци-тѣ въ 1453).

Западна Империя	Л. Х.
Албертъ I.	1298
Хенрихъ VII.	1308
Лудовикъ V.	1314
Карлъ IV.	1347
Венцеславъ	1378
Рупертъ	1400
Сигизмундъ.	1410
Албертъ II.	1438
Фридрихъ III.	1440
Максимилиянъ	1493
Карлъ V.	1519
Фердинаидъ I.	1558
Максимилиянъ II.	1564
Рудолфъ II.	1576
Маттиасъ.	1612
Фердинандъ II.	1619
„ III.	1637
Леополдъ I.	1658
Иосифъ I.	1705
Карлъ VI.	1811
Карлъ VII.	1742
Францискъ I.	1745
Иосифъ II.	1765
Леополдъ II.	1790
Францискъ II.	1792-1806

Въ оная година той обяви на Диета-та че си дава оставка-та отъ Императорска-та Корона, и съ това тури край на вѣроятно най-старо-то политическо учреждение на свѣта.

Статистическа Таблица, която показва числото на Християни-тѣ отъ год. 100 до 1880

			Христиани
Пьрво	столѣтие	(100 Л. Х.)	500,000
Второ	„	(200 „)	2,000,000
Трето	„	(300 „)	5,000,000
Четвьрто	„	(400 „)	10,000,000
Пето	„	(500 „)	15,000,000
Шесто	„	(600 „)	20,000,000
Седмо	„	(700 „)	25,000,000
Осмо	„	(800 „)	36,000,000
Девето	„	(900 „)	40,000,000
Десето	„	(1000 „)	50,000,000
Единадесето	„	(1100 „)	70,000,000
Дванадесето	„	(1200 „)	80,000,000
Тринадесето	„	(1300 „)	75,000,000
Четирнадесето	„	(1400 „)	86,000,000
Петнадесето	„	(1500 „)	100,000,000
Шестнадесето	„	(1600 „)	125,000,000
Седемнадесето	„	(1700 „)	155,000,000
Осемнадесето	„	(1800 „)	200,000,000
1880 год.			410,000,000

Подъ Християнски Правителства.

Година	Население
1500	100,000,000
1700	155,000,000
1830	387,000,000
1876	685,458,411

Прѣсмѣтватъ че цѣло-то население на свѣтъ-тъ е около 1,480,000,000 което по религия ся дѣли както слѣдва:

Римо-Католици	284,000,000
Источно-Православни	94,000,000
Протестанти отъ всички секти	145,000,000
Евреи	7,000,000
Отъ всички други религии	950,000,000
Всичко:	1,480,000,000

Азбученъ Показатель на Собственни-тѣ Имена.

Абазги-тѣ 130
Аббатъ Робертъ 259
Аббати-тѣ 198, 260
Абдасъ Сусанский 93
Абдерахманъ 154
Абелардъ 215, 271, 277
Абубекиръ 153
Августинъ 98, 99, 111, 121 122, 271, 272
Августинизмъ 150
Авинийонъ 300, 307
Авреliянъ 61, 72
Агатонъ, Папа 173
Агнеса, майка на Хенриха IV. 182
Агрикола Иванъ 392
Адалбертъ 214
Аделбертъ, Архиепископъ Майнски 228
Адрианъ I. 167, 232, 233
Адрианъ V. 248
Адрианъ VI. Папа 354
Аерий, презвитеръ Севастийский 115
Азия 18, 94
Айхтщатъ 166
Акаций, патриархъ 146
Аквилея 120
Аквина богословецъ 253
Аколити 79
Акръ 236
Алани-тѣ 130
Аларикъ 95
Алба 197
Алба Дукъ 372, 373
Алберикъ 201, 291
Албертъ Бранденбурский 357, 388
Албертъ Великий 281
Алби 292
Албигойцитѣ 262, 265, 292, 293
Александрия 11, 35, 61, 69, 81 101 145 153, 172
Александръ отъ Парма 373
Александр. Школа 88, 98
Александр. Церква 42
Александръ Иерусал. 70
Александръ Северъ 68
Александръ Великий 11
Александръ II. Папа 213

Александръ III. Папа 233, 234, 245, 256
Александръ VI. Борджия 305, 331
Алексан. VII. Папа 448
Алексан. XXIII. Папа 301
Алексий, Грьцкий Императоръ 224, 287
Алипий 139.
Алкуинъ 161, 174
Алоги 54
Алфонзо, Гот. царь 178
Алфонзо, Кастил. царь 245
Алфонзо IX Леонский 239
Алфредъ Великий 178
Амалрикъ Бенахский 280
Амбоазско Съзаклят. 370
Амвросий 98, 111—113
Амиро̀ Мойсей 409
Амонбургъ 165, 166
Аммоний Саккасъ 58
Амфилохий Иконийск. 163
Амфиполъ 17
Амфитеатръ-тъ 39
Анна 193
Анабаптисти 356
Анна Болейнска 375
Анаклитъ II. Папа 229
Анастасий II. 159, 174
Анастасий, Императоръ 132, 147
Анастас. Патриархъ 169
Англиканска Церква 378
Англия 224, 236, 245, 265, 275
Англо-Католици 483
Англо-Саксонци 95, 127, 275
Андре Доминиканеца 340
Андрей 14, 19
Андрея Иоаннъ В. 412
Андроникъ I. 186
Андроникъ III. Палеологъ 307
Аникетъ 38
Ансгаръ 190
Анселмъ 215, 226, 270, 271, 273—275,
Антимъ, Цариградский Патриархъ 148
Антиохийский Съборъ 62, 106, 117, 163
Антиохийска Церква 42
Антиохия 11, 15, 16, 19, 30, 37, 61, 102, 112, 146, 154, 184, 225, 247
Антиохия Малоазийска 16
Антиохия Сирийска 16
Антоний 109
Антоний, пустинникъ 81

Антонинъ Благочестивий 35, 36, 38
Антонъ Леополдъ 434
Антонъ, Наварский царь 369, 370
Антонъ Павелъ 455
Анхиало 43
Анцирский Съборъ 163
Аостъ 271
Аппелесъ 52
Аполинарианизмъ 143
Аполлинарисъ, 43, 55
Аполлоний 42
Аполония 17
Апостолски Викарий 165
Апулия 244, 335
Араби-тѣ 149, 167
Арабия 16, 153
Арагонъ 298
Аррарский Договоръ 370
Аргаумъ 204
Ардгогъ 190
Ардширъ,Персийский (Артаксерксъ) 69
Ареопагъ 17
Ариани-тѣ, 95, 98, 111, 117—119
Арий 90, 98, 106, 116, 117
Аристидъ 56
Аристотель 271, 281
Ариунъ 109
Аркадий 103
Арлский Съборъ 62, 150
Арлъ 79, 290
Армакъ 96
Армения 64, 110, 150, 153, 171, 184
Арминий Яковъ 394-396
Арно̀ Антуанъ 455
Арнобий 65
Арнолдъ 230, 232, 292
Арнулфъ, Императоръ 182
Артабаздъ 169
Артемонъ 43
Артимонъ 85
Архангелъ Михайлъ 207
Архо, рѣка 331
Аскетизмъ 52
Ассонъ 17
Аталия 16
Атанасий 98, 111, 117, 145, 163
Атанасиевци-тѣ 118
Атенагоръ мжчен. 35, 56
Атила 94, 126
Атилова-та империя 95
Атина 11, 17, 101
Аугзбурска Диета 360
Аугзбурски Интеримъ 359
Аугзбурски Символъ 358
Афръ, Епископъ 64
Африка 34, 78, 95, 110, 151

Африкан. мнѣние 77
Бабилъ, епископъ Антиохийский 70
Бавария 64, 159, 165
Базелско Библейско Общество 481
Базелский Съборъ 295, 303, 304, 309, 340
Базелъ 303, 340, 341
Балдуинъ 225, 240
Балдуинъ II. 253
Балиолска Коллегия 316
Бамбергъ 238
Баптисти 484, 491
Бардезанъ 52
Бардтъ К. Ф. 431
Баркосъ Мартинъ 446
Барутно Съзаклятие 380
Баръ—Кобехъ 40
Беза Теодоръ 408
Безиеръ 292
Бекъ 272, 273
Белизарий 133
Белица 166
Беме Яковъ 412
Беневенто 246
Бенедиктин. орденъ 259
Бенедиктъ 139
Бенедиктъ XI. 299
Бенедиктъ XII. 300
Беренбергъ 209
Брауншвейгъ 238
Беренгарий 271
Бериллъ Бостранский Епископъ 85
Берия 17
Бернардъ 215, 231, 271, 277—279
Бернтолсгаденски Князъ-Игуменъ 435
Бернъ 335
Бертолдъ Калабриеца 259
Бертрада 222
Библия-та 94
Блонделъ Давидъ 409
Богомили-тѣ 205, 206, 287, 289
Богословска Наука 151
Богослужение 402—406
Богъ 21, 25, 27, 46, 51-53, 56, 60, 63, 129
Божий Синъ 20, 27
Болоня 262
Бонавентура, Богословецъ 253, 281
Бонифаций VIII. 298, 299
Борисъ, Българ. царь 187
Бостъ 476
Бохемия 321
Бохемондъ, князь Тарентский 224
Бохемски Братия 386
Бракъ 47, 283
Браунисти 380

Браунъ Робертъ 379
Бренцъ Иванъ 407
Брешия 220
Брисонъ Епископъ 369
Британия 64, 127
Британско и Чужджестран. Библейско Общество 484
Бричоли Антонио 384
Бруно 214, 259
Бузенбаумъ 420
Букстерфъ Иванъ 409
Бургундия 267
Бутеръ Статий 450
Бюрабургъ 166
Бюцеръ Мартинъ 407
Вавилонско плѣнение 299
Вавилонъ 19
Ваза Гюстафъ 383
Вайгелъ Валентинъ 412
Валдези 260, 321, 344, 477, 478
Валенсъ 95, 103 111 118
Валентий 131
Валентинъ 52
Валенцский Синодъ 210
Валентианъ 103
Валерианово гонение 82
Валерианъ 61, 72
Валеро Родриго де 385
Вандали 95, 99, 126, 131
Варнава 16, 17, 21, 22, 35, 51
Варнефридъ 161
Вартбургска крѣпость 353
Вартоломеева нощь 370
Вартоломей 14, 19
Васси, Клание при 370
Василий 98, 111, 163, 287, 288
Василий I. 184
Василий II. 184, 193
Василидисъ 52
Василискъ 146
Васкезъ 420
Вашингтонъ 490
Веквитъ Майоръ 477
Веллеро Яковъ 451
Велико—Британия 95
Венди 215
Венеция 240
Венцеславъ, царь 327
Веронезската Лига 233
Весготи 95, 126, 127
Веслей Иоаннъ 461-464
Вестераский Съборъ 383
Вестфалский Миръ 374
Вигилантий, Презвитеръ Барцелонский 115
Витлий 148, 149
Виенский Миръ 390
Виенъ 40, 259
Виклифъ 295, 306, 319, 320, 322
Викторинъ 64

Викторъ Папа 221
Викторъ Римский 74
Вилхелмъ 245
Вилхелмъ Завоевателя 178, 179
Вилхелмъ Оранжский 372, 373
Вилхелмъ Шемпойски 267
Винѐ 476
Винфридъ 159, 165, 166
Винчестер. Синодъ 221
Виталианъ, Папа 157
Виѳиния 35, 296
Владимиръ Великий 185, 193
Владиславъ VI. 389
Волтеръ 427—430
Волфъ Христянъ 432, 433
Вормска Диета 352, 353
Вормский Конкордатъ 228
Вормсъ 219
Воссий Герх. Иоаннъ 409
Вселен. Патриархъ 137
Вселен. Събори 109, 116, 119, 124, 136, 144, 149, 155, 158, 161, 162, 164, 173, 188, 214, 241, 243, 306
Всемиренъ Епископъ 254, 255
Втора пуническа Война 11
Външна История 9—20, 35-43, 65-73, 99-104, 131-133, 156-162, 180-186, 216-253, 297—311
Въскрьсение Христово 38, 45, 74, 168
Върхов. Пьрвосвящ. 162
Вѣроучение 50-58, 84-92 115-126, 143-153, 155, 203-213, 270-286, 337-343
Вюрцбургъ 166
Гаваци 478
Галатия 17
Галерий 60, 72, 73
Галий, синъ Дециевъ 72
Галия 39, 64, 73, 74, 95, 126
Галиянъ, Валериевъ синъ 72
Гамалиилъ 15, 16, 177,
Гангрийский Съборъ 163
Гардинъръ, Епископъ Винчестерский 375
Гастонъ 259
Гаусенъ 476
Гвелфи 229
Геласий II. Папа 228
Генадий Цариград. 163
Гентский Договоръ 373

Георгий 173
Германия 34, 64, 179, 181, 237
Германъ, Цариградски Патриархъ 169
Гетъ, Царь 67
Гибелини 299
Гибертъ Равенский 220, 221
Гиббонъ 3
Гидо, Архиепископъ Виенски 228, 259
Гизи 369, 370
Гилбертъ де ла Порре 279
Гластонбжрийско Абатство 265
Гностицизмъ 32, 51, 204
Гностици 57
Годфридъ, Цистерцйаский Аббатъ 214
Голгота 40
Голубинский 191
Гомаръ 395
Гордиянъ 69
Горунъ, царь Ютланд. 192
Господня Вечеря 24, 26, 45, 46, 83, 141 175, 179 202, 207, 208, 271, 283, 290, 392
Готи 94, 99, 131
ГотфридъБулйонский224-226
Готчалкъ 210, 211, 215 224
Гранада 310
Гратианъ 103
Григорий Великий 111, 128, 131, 137, 140-142, 152, 166
Григорий Назианзен. 163
Григорий Ниссанский 163
Григорий Паламасъ 307
Григор. II. Папа 159, 165
Григор. III. Папа 159
Григор. VI. Папа 198, 202
Григор. VII. Папа 195—199, 209, 216, 237, 255, 284
Григор. VIII Папа 228 235
Григорий IX. Папа 242
Григорий X. Папа 248
Григор. XI Папа 300, 335
Григор. Чудотвор. 64, 163
Гронингенъ 342
Гротий Хюго 410
Грьци 11, 171, 250
Грьция 34
Грьцка Философия 59
Давидъ Динандский 280
Дакия 126
Даламбертъ 429
Далмация 18
Дамаскъ 15, 16
Дамиеттъ 245

Дандола Хенр. Дожъ 240
Дверници 80
Девей Матиасъ 389
Де Дию Луисъ 409
Деисти 426, 427
Декартъ Рене 424, 425
Де Лас-Казасъ Бартоломей
Делингеръ 486
Демиургъ 52, 53, 59
Де Прессансѐ 474, 475
Дерви 487
Дербия 16
Де Санктисъ 478
Де Фелисъ 473, 474
Дециево гонение 81, 88, 109
Деций 60, 70
Джемъ 305
Джили 477
Диаволъ 52, 87, 89
Диакони 21, 22, 48
Дидактически писания 27
Дидеро̀ 429
Димитрий Епископъ 88
Диогнитъ 51
Диодати 476
Диоклитиан. гонеиие 82
Диоклитианъ 60, 65, 72
Дионисий Александр. 64, 78, 88. 90, 115, 116, 145, 163
Дионисий Римский 91
Диоскуръ 143, 144
Диоцези 44
Добиньѐ 476
Докитизмъ 32
Доминикъ, каноникъ Ормайский 261
Домицианъ 20
Донастисти 79
Донатъ, Африканский Епископъ 79
Дорилеумъ 225
Дортский Синодъ 396
Драгонади 440
Друсий Иванъ 408
Дурий Иванъ 408
Духъ 27, 50, 54, 86
    „ Божий 14, 85
    „ Святий 15, 22, 26, 47, 53, 56, 86, 89, 188, 189, 207, 211, 264
Дѣяния-та 27
Джнсъ Скотийкий 266
Ебионизмъ 32
Ебионити 30
Евангелие-то 14, 15, 19, 27, 37, 64, 167, 175, 188, 206
ЕвангелическийСъюзъ484
Евгений III. 230, 231
Евгений IV. 303, 304
Евдесъ 153
Евдокия 186

Евдоксия, вдовица 145
Еврейский законъ 31
Еврейский периодъ 2
Евреи-тѣ 12, 19, 25, 31, 32, 37, 68,
Европа 17, 94, 178, 223, 231
Евсевий 39
Евсевий Никомедин. 117
Евсевийци-тѣ 118
Евстатий, Архимандритъ Хилендарски 251
Евстатий Евсевиецътъ 110
Евтимий Зигаденъ 250
Евтихий, игуменъ 143 144
Евхити 205
Египтянитѣ 37
Египетъ 19, 40, 78, 133, 145, 153
Еделманнъ Иоханнъ Христянъ 429
Едесса 19
Едесий 94
Едесско Княжество 225, 230
Еджинхартъ 161
Едмондъ Англ. Князъ 244
Едуардъ I Англ. 247, 248
Едуардъ VI Анг. 376, 377
Едуардъ, Князъ 247
Едуардъ, Царь 317
Екардъ 337
Екс-ла-шапелъ 181, 238
Екъ Д-ръ Иванъ 349, 358
Елиогабалъ 68
Еллинисти 15, 31
Елий Адрианъ 34, 36, 40
Елипандъ, Архиепископъ Толедский 174
Елисавета, Царица Английска 370-380, 382
Еманисти 116
Емануилъ Великий 310
Емануилъ Комненъ 231
Ений Парижский 211
Ензинасъ Францъ 386
Ениедский Синодъ 390
Енциклопедисти 428, 429
Епископални 491
Епископи 21, 38, 40-44, 74, 80, 128, 201
Епископий 395
Еразмъ 345, 356
Ердиодский Синодъ 390
Еретици 37, 82
Еретически Секти 286
Ерфуртъ 166, 217, 341
Ессенейци 10, 12
Естония 215
Етелбертъ, Кентский Царь 128
Еѳиопия 19, 94
Етиопяни 120
Ефеска-та Церква 42

Ефесъ 17, 20, 30, 205
Ефесяни 18, 36
Жензерикъ 95, 126
Животъ и Богослужение 23-27, 45-50, 80-84, 109 115, 138-143, 167-177, 199-203, 259-270, 332-337
Завѣтъ
  Ветхий 23, 26-28, 87
  Новий 25-27, 35, 87, 175
Заклинатели 80
Зони 130
Запретени Книги, Показатель на 385
Зара 240
Захарий Папа 160, 166
Зенонъ Императоръ 132 138, 146
Златоустъ 99, 111, 120
Зороастръ 69
Зосимъ 122, 123
Зоя 185
Зубникъ, Архиеписк. 327
Ибария 93
Ибасъ 149
Иванъ I. Великий 296
Иванъ XX. 248
Иванъ, Английс. Царь 239
Иванъ, Бълг. царь 239
Иванъ Постоянний 357
Иванъ Скотъ (Еригена) 208, 210
Иванъ, Цариград. Епископъ 131, 137
Иванъ Цимисхий 184-205
Игнатий Мѫченикъ 35-37, 51
Игнатий Патриархъ 186, 188
Иезуити 334, 361, 373, 389-391, 415-420, 450, 470, 471
Иерополъ 43
Иерархия 286
Иероклесъ, Управитель на Виѳиния 65
Иеронимъ 111, 120
Иеронимъ Пражский 295, 328, 329
Иерусалимъ 10, 12, 14-20, 22, 30, 31, 36, 83, 133, 153, 222, 226, 235, 242, 264
Изабелла 298, 310, 314
Извори на *Церковна-та История* 4

Исусъ Христосъ 12
Иколомпадий 365, 408
Икония 16
Иконоборско Прѣние 168
Иконопоклонство 202
Иларионъ 110
Илирикусъ Флациусъ 407
Иллирия 17, 116, 127, 189
Императорска Партия 233
Индия 19, 190
Индулгенции 311
Инквизиции 311
Инквизиция Испанска 311 372
Инквизиция въ Италия 385
Иннокентий I. Папа 122
„ II. „ 229, 230, 290
„ III. „ 237, 240, 241, 254, 356, 260 262, 283, 284, 305
„ V. „ 248
„ VIII. „ 315
„ X. „ 466
Иоаннова форма 31
Иоаннъ Апостолъ 14, 20, 22, 28, 29
Иоаннъ Беккосъ 253
„ Весселъ 341, 342
„ Гесиеръ Кайзербергский 336
Иоаннъ Гохъ 341
„ Дамаскинъ 212
„ Иерусалим. 122
„ Крьститель 22
„ Тайлоръ 341
„ Малха 259
„ Милицъ Моравецътъ 323
Иоаннъ(Джнъ) Скотийский 281
Иоаннъ IV. Папа 172
„ V Палеологъ 307
Иоаннъ VIII. Папа 308
Иоаннъ XXII. Папа 300
Иоаннъ Таулеръ 337, 338
Иовианъ 103
Ионъ 128
Иосифъ Ариматейский 265
Иосифъ, Еврейский историкъ 10
Иосифъ, Цариградский Патриаахъ 253
Ираклий, Императоръ 156 171
Ирина 183
Ириней 44, 47, 55, 61, 64, 74
Иринъ 155
Ирландия 96
Ирландско - Шотландска Церква 255
Иродъ 12

Иродъ Агрита 16
Исаакъ Комненъ 185, 186
Изидоръ. Севилийский Епископъ 168, 195
Испания 34, 73, 95, 153, 265 482, 483
Испанска Церква 255
Испитний Законъ 438, 483
Исповѣдь 283
Истинско Слово 38
Исторически Писания 27
История 1
Источно-ПравославнаЦерква 55
Италия 34, 95, 126, 127, 177, 181, 220, 223, 227 247 476—498
Иуда Искариотский 14
Иуда Левъ 364
Иудеи 15, 16, 29, 40, 41
Иудейство 9, 14, 15, 29, 31, 41, 52, 87
Иудео-Християнско учение 31
Иудея 7, 15, 40
Казала 386
Кайетанъ Кардиналь 349
Кайръ 110
Кала Иванъ 483
Калабрия 186
Калвинъ Иванъ 272, 361, 368, 400
Калвинизмъ 380, 395
Калвинисти 361
Каликаднусъ, рѣка 235
Каликстъ III 304
Каликстъ Георгий 449-451
Каликстъ Фридрихъ Улрихъ 451
Каликстинци 386
Каловий 451
Камерарий Иоакимъ 407
Камизарди 442
Каносса 219
Каппелъ Лудовикъ 409
Капелъ, битка при 366
Капернаумъ 52
Кападокия 111, 175
Капетъ Хюгъ.
Каракала, императоръ 68
Карбеасъ 204, 205
Карлъ I, 181, 249
Карлъ I. Реформация подъ
Карлъ II. 249
Карлъ, Анжуиский Контъ 247, 253
Карлъ Великий 154, 161, 177, 180, 181, 197, 200
Карлъ V. Императоръ 311 351, 371, 375
Карлъ Мартелъ 154, 159, 165
Карлъ Плѣшивий 208

Карлъ Тлъстий, Германский 182
Карлъ IX. Френский Царь 370
Карлщадтъ 351, 354, 356
Кармилитский орденъ 259 263
Кармилъ гора 259
Карпократъ 52
Картагенский Съборъ 46, 78, 163
Картагенъ 11, 61, 66, 77, 95, 122
Картусийский Орденъ 259
Кассандръ Георгий 412
Касински Мънастирь 139
Касиодоръ 139
Кастилия 298
Катари 289
Катерина Арагонска 374
„ де Медичи 369, 370
Катихизиси Лутерови 358, 392
Католическа Апостолска Церква 486
Квадратъ 39
Квакери 464
Келнский Епископъ 359
Келнъ 281, 342
Кемпицъ Мартинъ 407
Кесарий, Епископъ Арлский 151
Кесария 17, 18, 69, 88
Кесарь 67
Кийблъ 484
Киликия 17
Киприанъ 47, 61 62, 64, 71, 74—76, 163
Кипръ 15-17, 154
Кирилъ 124, 125, 144, 145, 149, 163
Кирилъ Берейский 422
Кирилъ Философа 191
Кирилъ, Александрийский Патриархъ 172
Китай 95, 190
Клавдий 481
Кларендонъ 234
Клервô 231, 267
Клермонтский Синодъ 222
Климентъ Александрийский 64, 88
Климентъ, Архиепископъ Български 193
Климентъ III. Папа 236
„ IV. „ 246
„ V. „ 300
„ VI. „ 300, 301
„ VII. „ 354
„ IX. „ 469
„ Римский 18, 22, 35 15
Клиффордъ Сжръ Луис.
Кловисъ 127
Клюнийский орденъ 259

Клюни 278, 290
Кокрелъ 475
Колани 475
Колензо Епископъ 484
Коллиисъ Антоний 427
Колманъ 129
Коммодъ 34, 42
Конгрегационалисти виждъ Независими
Конде Князъ 370
Кония 231
Конрадинъ 247
Конрадъ 181, 212
„ Валдаусенский *322*
Конрадъ II. 182
Конрадъ III. Германский Императоръ *229*, 231
Конрингъ Херманъ 451
Констанский Съборъ 295, 320, 328, 340
Констансъ 100, 101, 118
Констансъ II 157, 172
Константий 100, 118
КонстантинополскиСъборъ 98, 163
Константинополъ 94, 97, 117, 149, 173
Константиносъ Хрисомалисъ *288*
Константинъ 64, 73, 79, 92, 94, 99, 104, 106, 116, 117,
Константинъ I. 184
„ II. 100
„ IV. 158
„ V. 154, 160
„ VI. 160, 180
„ VII. Багрянородний 184
Константинъ XI. 186
„ Копронимъ 169, 170
„ Монахамъ 189
„ Папа 159
„ Погоната 173
Константия *235*, *237*
Констанцъ 302
Кантербурска Зала 316
Конфирмация 128, *283*
Коосъ 17
Копти 150
Корана 157
Коринтъ 17, 18, *22*, 37, 74
Корнилий, Римский Епископъ 62, 76
Кортези 314
Крайно Помазание *283*
Кранмеръ Тома *375-377*
Кремонезци *235*
Критопулъ Митрофанъ 421
Критъ 18

Кромвелъ Оливеръ 381
Кромвелъ Тома 375, 376
Круднеръ Мадамъ 466, 481
Крумъ, Българский Царь 183
Кръвнишки Съвѣтъ 372

Кръстний знакъ 47
Кръстоносни Походи 213, 114, 264, 265
Кръщение 25, 26, 46, 47, 84, 283
Кукъ Д-ръ Чарлсъ 474

Кулдийци 128, 129
Лази 130
Лайбницъ Вилхелмъ 431, 432
Лайпцикский Университетъ 327
Лактанций 64
Лангамъ, Архиепископъ 316

Лангтонъ Стефанъ 239
Ланфранкъ 270, 272
Ланфранкъ Кантербурский 221
Лаодикийский Съборъ 163

Лапландци 310
Латеранъ 309
Латимъръ 377

Ла Шезъ 439
Левъ I. Императоръ 132, 145, 155
Левъ II. Императоръ 132
„ III. „ 159, 160, 168
Левъ IV. Императоръ 160, 170
Левъ V. Императоръ 170, 183
Левъ VI. Философъ 184
„ III. Папа 154, 161, 167, 212
Левъ IX. Папа 189, 198
Лейпцикско Прѣние 351 (2)
Лейпцикски Интеримъ 370 (1)
Леняно 233
Леонидъ Мѫченикъ 88
Лети (Славянско племе) 214, 215
Лже-Изодорски декретали 253, 255
Либерий, Епископъ Римский 118
Либза 64
Ливония 215
Лига Римо-Католическа 361
Лига Свята 370
Лига Тържественна и

Завѣтъ 381
Лидда 122
Лидия 17
Лиежь 227
Линцский Договоръ 391
Лионский Съборъ 253
Лионъ 40, 243, 248, 266
Лисиний 99
Листра 16
Литуания 309
Лициний 73
Лойола Игнатий 415-417
Локъ Иоаннъ 431
Лолларди 319, 320
Лонгъ Д-ръ 491
Лонгобардци 159, 164, 219
Лорейнъ 224
Лотеръ 229
Лувенъ 342
Лудовикъ Аренский 190
„ Баварский 300
„ Благочестивий 181
„ II. Унгарский 389
„ IV. Френский Царь 182
Лудовикъ VII. Френский Царь 231
Лудовикъ VIII. Френский Царъ 292
Лудовикъ IX. Френский Царь 293
Лудовикъ XI. Френский Царь 244
Лудовикъ XIII. Френский
Лудовикъ XIV. 371 *439*
Лудовикъ XVI. Френский *483*
Лука 28
Лукарисъ Кирилъ 421, 422
Лукреция 306
Лутерани 351
Лутерани въ Франция 474
Луттервортъ 319
Лутерово учение 391, 392
Лутеръ 159, 346, 402, 404, 407
Луций III. Папа 230
Луций, презвитеръ 150
Луциферъ Каларийский 118
Луциянъ 90
ЛъжедионисийАриопагитъ 152
М. Аврлелий философъ 34, 38
Маврикий Вилхелмовъ Оранский 373
Маврикий, Императоръ 133
Маврикий, Саксонский Дукъ 359

Мавритания 64
Маври 298
Маги-тѣ 86
Магнезийци 36
Майнцъ 341
Майоринъ, Епископъ 79
Макарий 173
Макарий, Презвитеръ 110
Македония 17, 18, 91
Макриянъ 72
Максентий 73, 101
Максимила, фанатическа жена 53
Максимилиянъ Императоръ 387
Максимианово гонение 81
Максиминъ 60
Максиминъ, Тракийский похититель 69
Максимъ Планудисъ 308
Максимъ 56, 172
Мала Азия 34, 36, 37, 39, 40, 54 55, 74, 78, 110, 133,
Маланъ 476
Манихеи 86, 87
Манихейско учение 121
Мануилъ II. 307
Маргарита Наварска 369
Мария 12, 113, 124, 154, 306,
Мария, Английска Царица 376, 377
Мария Стуартъ 382
Маркионова Система 52
Маркионъ отъ Понтъ 44, 52, 53, 55
Маркионъ отъ Римъ 52
Марко 17, 28
Маронити 423
Марсилия 241
Мартинъ I. Папа 157, 172, 173
Мартинъ II. Папа 303
„ IV. „ 248, 253
Мартинъ V. Папа 302
Марцеръ Иванъ 409
Марцианъ 132, 144, 145
Маттей 14, 28
Маттий, Апостолъ 14, 19
Маттий, Императоръ 387
Маттий Яновский 324
Матилда 274
Медвишский Синодъ 390
Медина 153
Медичи 305
Мекка 153
Меланхтонъ 350, 357, 392, 407, 411,
Мелетиева Схизма 79

Мелетий, Ликополский Епископъ 79
Мелитикский Емиръ 204
Мелито, Сардиский Епископъ 54
Мемнонъ, Ефесский Епископъ 125
Менонити 481
Мероний 93
Мерсбургъ 182, 220
Месси 335
Мессия 13, 28, 32
Месопотамия 86, 150, 225
Методий 191
Методий, Тирский Епископъ 90
Методисти 461, 464, 484, 491
Мехлинъ 341
Мизия (България) 95
Миланезка-та Церква 255
Миланъ 73, 112
Милевъ 122
Милетъ 17
Милтицъ Карлъ 350, 351
Мининайци 334
Минуций Феликсъ 64
Мистици 322
Митилинъ 17
Митология 59
Митрополити 44, 74
Михаилъ I. 183
Михаилъ II. 183
Михаилъ III. 184
Михаилъ VII. 186
Михаилъ Керуларий, Цариградский 189
Михаилъ Мено 336
Михаилъ Палеологъ 247, 255
Михаилъ Пселлъ Младший
Могиласъ Петръ 422
Молина 442
Молитва 45
Монархианизмъ 84
Монаси-тѣ 138
Монголи 244
Монò 476
Монотелитско-то Прѣние 171
Коно Фридрихъ 474
Монпелийе 259
Монтанизмъ 54
Монтанисти 43, 47, 53, 55, 66, 77, 80
Монтанъ 53
Монофизистко прѣние 143, 145, 150
Монофизити 130, 147-149, 156, 171, 172
Манфредъ 244, 245
Моравски Братия 458-461, 482

Моравско царство 192
Мосулски Емиръ 230
Мохамедани 153, 154, 156, 174, 176, 177, 179, 226
Мохамеданска ера 153
Мохамедъ 153
Мустонъ 477
Мьртонова-та Коллегия 316
Мюнцеръ Тома 355
Надзиратели Церковни 398
Нантский Едиктъ, Промулгиране на 371
Нантский Едиктъ, Уничтожение на 441
Наполеонъ I. 473
„ II. 474
„ Бонапартъ 181
Натуралисти 426, 427
Неандръ 478, 480
Неаполъ 17, 249
Независими 380, 381, 484
Неокесарийский Съборъ 163
Неоплатонизмъ 60, 65
Неофитъ Рилский 491
Неронъ 18
Несториани 130
Несторианска Пѣпирня 124
Несторий, Цариградский патриархъ 107, 123, 124
Нефъ Феликсъ 477
Нидерландия 335
Никейский Съборъ 74, 97, 107, 108, 114, 117, 163
Никейци 118
Никея 116, 155, 160, 170, 225, 226, 296
Никифоръ 183
Никифоръ II. 184
Николай I. Папа 186, 195, 211
Николай II. Папа 197 220
„ III. „ 248
„ IѴ. „ 249
„ Ѵ. „ 304
„ Епископъ Метонский 251
Николъ Пиерръ 446
Никомидийска церква 72
Никомидия 296
Никополь 18, 95
Нилъ Дамила 308
Нилъ Кабасиласъ 308
Нимский Едиктъ 371
Нитрийска гора 110
Нитрия 110
Новатианъ, презвитеръ 76
Новатиана, Схизма на 76
Новинианъ, монахъ Римский 115

Ново — Платонска школа 58, 63, 101, 127
Ноетъ 85
Ноксъ Иванъ 381, 382
Номинализмъ 277
Номиналисти 271
Нонконформисти 379
Норманци 199
Норфолкский Дукъ 375
Нравственность 11
Нисанъ 38
Нубийци 130
Нумидия 64
Нуреддинъ 231
Нюрембергска Диета 354
Нюрембергский Рилигиозенъ Миръ 359
Нюманнъ Иоаннъ II. 483
Оберлинъ 481
Образованность (култура) 11
Обрѣзание 26
Общъ прѣгледъ 9-9, 34, 35, 58-65, 92-100, 126-131, 153-156, 177-180, 212-216, 294-297
Одензе, Съборъ въ 383
Озвалдъ, Нортѫмберландский царь 127
Окино Бернардино 384
Окончателно раздѣление помѣжду Източна-та и Западна церкви 186
Оксфордский университетъ 187
Оксфордъ 282, 316
Оливие Майлиярдъ 336
Оливетанци 334
Олимпъ, гора 296
Омаръ 153
Онорий 105
Онорий Папа 126, 172
Онорий III. 262
Оранжский Съборъ 151
Орденъ за Покаяние 261
Орденъ на Кларисинкитѣ 261
Орденътъ на Хоспиталски Братия 259
Ордруфъ, мънастиръ 166
Оригенъ 47, 61, 64, 69, 70, 82, 84, 88, 89, 119
Орханъ 296
Османъ 296
Остготи 127
Остия 197
Остракинъ 19
Отецъ 27
Откровение-то 20, 27, 52, 54
Оттонъ Великий, Императоръ 180, 182, 215
Оттонъ Вителсбахский 238

Оттонъ Саксонский 237, 238
Оттонъ IV. 238, 258
Офити 52
Павелъ 16-23, 29-31
„ II. Папа 305, 312
„ III. „ 376 385, 417
Павелъ V. Папа 385
„ (Гервасий) 175
„ Католикъ
„ Самосатский 62
„ Тивский 109
Павия 219
Павликяни 174, 180, 205
Павликянска Ересь 203
Павловитѣ пѫтешествия 16-18
Павлово-то свидѣтелство 8
Палеарио Аонио 384
Палестина 34, 40, 74, 110, 145, 231, 247
Палестина долня 19
Паллиума (омофоръ) 137
Памятници 4
Панония 95
Пантенъ 56, 88
Папи 137
Папство-то 194, 212
Папство, Политическа История на 216
Парижский съборъ 138
Парижъ 278, 280, 342
Паркъръ Маттей 378
Парѳия 19
Пасау 165
Пассауский Договоръ 360
Паскалъ Блезъ 446
Паскалъ II. Папа 226
Пасхалня Прѣпирня 43
Пасха-та 24
Патари 17
Патмосъ 20
Патриарси 107
Патриарси Арменски 358
Патриархалний Периодъ 2
Пахомий 109, 110
Пелла 20
Пелагиева-та Прѣпирня 121
Пелагиево учение 98
Пелагий 132, 137, 148
Пелагийци 123
Пелиньова-та долина 267
Пенинъ 157, 158, 166
Пеннъ Виллямъ 465
Перга 16
Перпетуа, мѫченица 66, 68
Персийска династия 69
Персийци 92, 103
Персия 8, 19, 64, 95, 153, 171
Петриковский Синодъ 388

Пертски Членове 380
Перуджия 285
Петдесятница 14
Петерсенъ Лавлентрий 383
Петерсенъ Олафъ 383
Петръ Александрийский 79, 163
Петръ, Арагонский царь 239
Петръ Брюиский 290
Петръ Валдо отъ Лионъ 291
Петръ де Мидичи 331
Петръ, Диаконъ 145
Петръ Ломбардский 279
Петръ Монгустъ 146
Петръ Мѫченикъ 384
Петръ Пустинника 222, 223, 225,
Пиемонтъ 272
Пиерий 88
Пиетисти 455
Пий II. Папа 304
„ III. „ 306
„ IV. „ 415
Пилатъ Понтийский 13
Платонизмъ 55
Платонова Философия 58
Плаченцийский Синодъ 222
Плаченция 219
Плимутски Братия 486, 487
Плиней Младий 35, 36
Плотинъ 59, 65
Поасси, Събрание въ 370
Подражание Христ. 336
Поликарпъ 35-39, 51
Полупелагианизмъ 130, 150, 151
Полъ Реджиналдъ 377
Померанци 215
Понтъ 74
Порто 197
Португалия 234
Порфириево Въведение 271
Порфирий Тирский 59, 65
Постъ 48, 80
Прагматическа Санкция 305, 306
Праксий 85
Презбитерияни 484
Презбургъ 328
Презвитери 21, 22, 44
Принести 197
Прискила, фанатическа жена 53
Пробъ 72
Провансъ 246
Пророкъ 28

Пророчески писания 27
Просфора 46
Просяци, Съюзъ на 372
Протерий, Епископъ 145
Протестантска церква 55
Протестанти 385, 441
Противозанническа Прѣпирня 392
Прѣдопрѣдѣление, Прѣние върху 210
Прѣдопрѣделение, Учение за 393, 394
Прѣсѫществление 280
Псевдо — Климентински Бѣсѣди 52
Птоломаида 17
Публично богослужение 45
Пулхерия, 132, 144
Пуритани 379
Пюзей Д-ръ 483, 484
Пюзеити 483
Рабанусъ, ученикъ Алкуиновъ 210
Рабанъ, Архиепископъ Майнцки 209
Раги Маттей 420
Радбертъ Паскасий 208
Разбойнический Синодъ 144
Райнкенсъ, Епископъ 486
Распъ Хенрихъ 243
Растелъ Дукъ 191
Ратизбонска Диета 354
Ратизбонъ 174
Ратрамъ 208, 211
Рационализмъ 277
Реалисти 271
Реалистическа школа 216
Ревелъ 477
Ревклинъ 345
Ревокатъ, Мѫченикъ 66
Регенсбургъ 165
Реймондъ, Контъ Тулузский 224
Реймондъ II. Контъ Тулузский 292
Реймский Съборъ 279
Реймсъ 198
Рейнъ, рѣка 64, 335
Ремигий, Архиепископъ Лионски 210
Ремонстранти 395
Рената Феррарска 384
Реформация въ Бохемия 386
Реформация въ Велико-Британия 374, 382
Рибарсъ, Египетский Султанъ 247
Риггзъ Д-ръ 491
Риглей 377
Римска Церква 217
Римляни 8, 11, 36, 40, 92, 95, 126, 171

Римокатолици 20
Римо-Католическа Церква 55
Римска Империя 3, 8, 10, 34, 40, 58, 73, 92, 126, 149
Римска Церква 42
Римский Съборъ 228, 235
Римъ 11, 12, 18, 19, 36-38, 43, 44, 52, 58, 61, 98, 70, 74, 77, 79, 86, 95, 97, 101, 103, 137, 147, 151, 173, 189, 217, 220
Рицарство 264
Ричардъ, Английский Царь 236
Ричардъ Корнуалский 245
Ришелию, Кардиналъ 371
Робертъ Гискардъ 179, 197, 220
Робертъ, Контъ Фландрский 224
Робертъ Куртозъ 224
Роджеръ Бейконъ 282
Родосъ 17, 154
Родригезъ 420
Роза, планина 272
Романъ I. 184
Романъ II. Отцеубиеца
Романъ IV. 186
Рона, рѣка 40
Роселинъ 277
Роханский Дукъ 371
Рудолфъ, Швабский Дукъ 219, 220
Рупертъ, Вормский Епископъ 158
Руссия 295
Русска Империя 178
Руссо, Жанъ Жакъ 429
Руфинъ 119, 120
Руфжсъ Уйлямъ, Английский Царь 273
Рюрикъ 178, 190
Ржкоположение 283
Сабелианизмъ 117
Сабелиянци 86
Сабеллий 43, 116
Сабелий, Презвитеръ Птоломайски 85
Савелъ 16
Савонарола Иеронимъ 295, 330
Садукеи 10, 15
Саладинъ 235 236
Салермо 220
Салцбургъ 165
Самария 15
Самосъ 17
Самсонъ Бернардинъ 363
Санъ Жерменский миръ 370

Сарацини 154, 200, 234, 236, 249
Сардика (Срѣдецъ—София) 118
Сассаниди 69
Сатанаилъ 205, 206
Сатурний, Мѫченикъ 66
Сатурнинъ, Сириянинъ-тъ 52
Сведенборгианци 469
Свѣтая Святихъ 24
Свѣтлина 12
Св. Агнеса, мънастиръ 336
Св. Ангело 220
Св. Антониевий орденъ 259
Св. Гиллсъ 290
Св. Денисъ, мънастиръ 278
Св. Недѣля 24, 25
Св. Патрикъ 96
Св. Петръ, церква 306, 324
Св. Троица 62
Святий Духа, Происхождение на
Священническа Каста 43
Севенски Пророци 442
Северъ, баща на Гета 67
Секстъ IV. 305, 314, 340
Секундуръ, мѫченикъ 66
Секундъ, Египетский Епископъ 116
Селевкия 16
Селска Война 355
Сенатъ 42
Сендомирский Синодъ 389
Сенека 8
Сенский Съборъ 278
Сент-Етиенъ Рабо 472
Серапионъ 55
Сергий, Цариградский Патриархъ 156, 158, 164 171, 172
Сигизмундъ, Императоръ 302, 529
Сила 17
Силва 197
Симеонъ 12
Симеонъ (Стълпникъ) 112
Симонъ Зилотъ 14, 19
Симонъ Петръ 14, 16, 19, 20-22, 29, 31, 36 92
Синъ 27, 89, 115
Сирия 17, 87, 110, 133, 150, 171, 225, 231, 247
Сицилийска партия 233
Сицилия 153, 186
Скетисъ, пустиня 110
Скиѳия 19
Скотисти 182
Скотистка школа 282
Славейковъ П. Р. 491
Славяни 94, 127
Смалдкалдска Война 359

Смалдкалдска Лига 359
Смирна 85
Смирненци 36
Солунъ 17
София, Царица 326
Софоний 172
Социнианци 482

Спенеръ Яковъ Ф. 452, 455
Спиноза Бенедиктъ 426
Спѫрска Диета 358
Спренгеръ Яковъ 315
Стари Католици 486

Стефанъ Вандомский 241
Стефанъ, Мѫченикъ 15, 30
Стефанъ II. Папа 160
Стефанъ, Римский Епископъ 78
Стоици 38
Стоицизмъ 59

Стразбургъ 335, 328
Субина 197
Суетоний 7
Суидрийский Съборъ 182
Сулейманъ Султанъ 225

Суллерсъ 166
Султанъ Баязитъ П. 305
Схоластика 215
Тавена островъ 109
Таддей 14, 19
Тайлеръ Уотъ 319
Тайнъ 324
Талиякого 247
Тамерланъ 296, 297
Танкредъ 224, 225, 236
Тацианъ 52
Тарасий, Патриархъ 170
Тарсъ Киликийский 16
Таусенъ Иванъ 383
Тацианъ, Мѫченикъ 35 56
Тацитъ 7, 8
Тевтонский орденъ 265
Тези Лутерови 348
Тейлоръ, Епископъ 489
Теогнисъ Никейский 117
Ѳеогностъ 88
Теодора, жена на Юстиниана 148
Теодоретъ 99, 149
Теодорикъ 127
Теодоръ 99, 149
Теодоръ Иерусалимский 158
Теодосий 85, 94, 103, 119, 126, 145
Теодосий II. 103, 108, 124, 132
Теодосий Ш. 159
Теодотъ Усмаря 43
Теонасъ, Египетский Епископъ 116

Теофила̀ктъ Архиепископъ Българский 250, 251
Теофилъ 170, 183
Теофилъ, мѫченикъ 35, 55, 94
Тертулиянъ 46, 53, 61, 64, 91,
Тецилъ 348
Тиберий 158
Тиберий II. Императоръ 133
Тибръ, рѣка 37
Тиеръ 475
Тимотей Аелурий 145, 146
Тимотей Александрийский 163
Тимотей, Несторианский Патриархъ 190
Тимотей, Патриархъ 146
Тимотей, Презвитеръ 154
Тимотею, Посланикъ 18
Тиндалъ Маттей 427
Тиршь X. В. 487
Тиръ 17
Титу, послание къ 18, 29
Титъ (Симеонъ) 175
Толедский Синодъ 168
Толетъ 420
Тома Аквина Бонавентурский 262, 266, 281
Тома Апостолъ 14, 19
Тома Бекетъ, Архиепископъ Кантербурский 232, 233
Томасий Християнъ 456
Тома Фуллеръ 321
Томисти 281
Торквемада Тома де, инквизиторъ 314
Торозовичь Николай 423
Тракия 43, 94, 127, 154
Траллийци 36
Траянъ 34—37
Трентский Съборъ 359, 412, 413—415
Трибуръ 219
Тринитарианский орденъ 259
Три-тѣ Глави 149
Троада 17
Трогилий 17
Трулланский Съборъ 158
Трулло 158
Тулуза 153, 262, 293
Тунисъ 247
Туркестанъ 296
Турсъ 154
Турци 133
Тускулумъ 197
Уѝлямъ Завоевателя 221
Уѝлямъ Сицилийский 232 236

Уйлямъ, Холандский Конгъ 244
Уйтенбогаетръ 395
Улпиянъ юристъ 69
Улрихъ Хютенский 352
Улстонъ Тома 427
Улфилъ 94
Унгария 94, 127, 178, 223
Уния Арменска 423
Уолтеръ Голака 223
Упсала, Съборъ въ 384
Урбанъ Папа 221
Урбанъ II. Папа 222
„ III. „ 235
„ IV. „ 246
„ V. „ 300
„ VI. „ 301, 312, 335
Урбанъ VIII. Папа 444
Урлспергъръ Иоаннъ 481
Утрехтский Съюзъ 373
Фабиянъ, Епископъ Римский 70
Фарелъ Вилхелмъ 366, 367
Фарисеи 10, 13, 14
Фаустъ 150, 151
Феликсъ 79, 156, 174
Феликсъ V. 303
Феликсъ Папа 147
Фелицисимъ, диаконъ 76
Филицита, мѫченица 66, 67
Феодална система 196 201
Феррара 303, 308 330
Фердинандъ 298, 310, 314
Фердинандъ II. Императоръ 387
Фердинандъ, Неаполитанский Царь 305
Филаделфийци 36
Филимону, послание къмъ 18
Филипъ I 226
Филипъ II. 372, 373
Филипъ Августъ, Френский 236, 238
Филипъ Апостолъ 14, 19, 45
Филипъ Арабинъ-тъ 69
Филипъ Красавеца 298—300
Филипъ Монаха 214
Филипи 17
Филипикъ 164, 173
Филипъ, Френский Царь 218
Филипъ Хессенский 357, 359

Филипъ Швабский 237,
Филипово мнѣние 48
Финикия 15
Фишъ 475
Фишъръ Проф. 343
Флавианъ, Епископъ Константинополский 144
Флагеланти 285
Фланджия 291
Фландрия 224
Флархаймъ 219
Флорентийский Съборъ 304
Фоксъ Георгий 464, 465
Фокъ 233
Формула на Съгласие 408
Формулианъ, Кесарийский Епископъ 78
Фортуната 76
Форфеймъ 219
Фотий 186, 188, 189
Фрайсингенъ 165
Франке Августъ Херманъ 455, 456
Франки 127, 153
Франкфортъ 174
Францисканский орденъ 261
Францискъ Ассисийский 260, 261
Францискъ I. 369
Францискъ II. 369
Франция 34, 39, 157, 177, 181, 224, 234, 265, 272
Францъ Сикингенский 352
Фригия 17, 19, 43, 53, 77
Фридрихъ Барбароссъ I. 232
Фридрихъ I. Данский
Фридрихъ II. 241
Фридрихъ IV. Електоръ Палатинский 361
Фридрихъ V. Електоръ Палатинский 383
Фридрихъ Мѫдрий 349, 350, 357
Фридрихъ, Швабский Дукъ 256
Фритцларъ, мънастиръ 166
Фрументий 93
Фуеко, пастирь Нюилский 270
Фулгентий, Епископъ Руспенский 151
Фулда 166, 210
Хазари 191
Хайделбергъ 342
Халдеинъ Робертъ 476
Халкидонский Съборъ 108 130, 145, 146, 149

Градска общинска библиотека Варна

Халкидонъ 144
Хамелеонъ 183
Хамилтонъ Патрикъ 383
Харолдъ, Дански Князь 190
Хегесипъ, мѫченикъ 35
Хедвигъ 309
Хелветий 429
Хеммерликъ Кемпийский 336
Хемлингъ, Ипсалский Архиепископъ 336
Хенотиконъ 146, 147
Хенрихъ I. Английский 182, 226, 274,
Хенрихъ II. Английский 182, 233, 234, 236
Хенрихъ II. Френский 369
Хенрихъ III. Черний 182
Хенрихъ IV. 182, 218, 119, 226
Хенрихъ V. 227
Хенрихъ VIII. 356, 374, 376
Хенрихъ Наварский 371
Хенрицияни 290
Хераклесъ 88
Хермасъ, мѫченикъ 35
Херрнхутъ 458
Херрнхутжери 457
Херули 130
Хессенци 165
Хиларий Поатиерски 118
Хилдебертъ, Епископъ 290
Хинкмаръ, митрополитъ 210
Хиосъ 17
Хиппо, градъ 99
Хиполитъ 64, 91
Хиршъ 329
Хонорий, Императоръ 122
Хонорий II. 229
Хонорий IV. 249
Хостиниянъ Рудолфъ 409
Хохенштауфени 229
Хрисохиръ 184, 205
Християни 18, 19, 23,34 — 36 39, 41, 45, 46, 49, 65, 66, 68—70, 156
Християнско учение 27-34, 99
Християнство 9, 10, 11, 15, 16, 29, 31, 34, 38, 41, 45, 50, 52, 55, 56, 58, 59, 63, 64, 66, 93, 95, 130, 174, 187
Христосъ 12-14, 52, 87
Христофоръ 184
Христянъ II. 382
Хугеноти 370, 371
Хуйтфилдъ Георгий 462

Хуманисти 345
Хумбертъ, кардиналъ 209
Хуни 94, 135
Хуний Егидий 408
Хуперъ 377
Хусинецъ 325
Хусъ 295, 303, 321, 325, 339
Хутеръ Иоаннъ 389
Хутеръ Леонардъ 408
Хюгъ Великий, Контъ Вермандуазский 224
Хюгъ Пайенский 264
Хюгъ Давидъ 427
Цвингли 357, 363—367, 392, 400, 405, 408
Целестий 122
Целестинъ III. 236
„ IV. 243
„ V. 213
Целзий 38
Церинѳъ 32
Церковна История 1—4, 58, 177
Церковно Управление 20—23, 42—45, 74—80, 104—109, 133—138, 162—167, 194—199, 253—259, 311—332
Цибела, идолъ 40, 53
Цивилизация стара 63
Цинцендорфъ Графъ 457—462
Цистерцийский мънастиръ 267
Цистерцийский орденъ 259
Чалмърсъ Д-ръ 485
Ченгерский Синодъ 390
Ченгизъ Ханъ 296, 297
Четци 80
Членове, Тридесеть и Деветь 378
Шамиѐ Даниилъ 409
Шампания 231
Швабия 64
Швеция 190
Шенкелъ Д-ръ 482
Шиерсийский Синодъ 210
Шлайермахеръ Фридрихъ 480
Шлецеръ 191
Шоде Иоаннъ Гаспаръ 455
Шотландский Синодъ 382
Штаупицъ 375
Штиллингъ 481
Ювеналъ 8
Юверналъ, Епископъ Иерусалимский 145
Юлианъ, Императоръ 102
Юлий II. Папа 306, 374
Юлия Маммея 69

Юпитеръ 40
Юстинианъ, Императоръ 133, 136, 138, 147, 149, 164
Юстинианъ II. 158
Юстинъ, мѫченикъ 35, 38, 55, 56
Юстинъ I. Царь 133, 134
Юстинъ II. Царь 133
Ютландия 199
Яблонски 459
Ягеллонъ, Князь Великий 309
Язическо-Христианско учение 31
Яковъ I. 380, 382
Яковъ V. 381
Яковъ, Апостолъ 14, 16, 19, 22, 29. 31
Яковъ Младший 14, 16, 19
Янсениусъ Корнилий 444, 445
Ѫрвингъ Яковъ 486
Ѫрвингити 486
Ѫшеръ Яковъ 409

Показатель на стихове отъ Св. Писание.

Исходъ 20; 4. стр. 168
Числ. 28; 18—23 22 „
Второзак. 4; 20 23 „
Иезек. 1; 10—15. 28 „
Мат. 3; 14. 12 „
Мат. 4; 17. 12 „
Мат. 5; 10—12. 49 „
Мат. 7; 24, 28. 13 „
Мат. 9; 15. 13 „
Мат. 9; 30. 13 „
Мат. 10; 23. 50 „
Мат. 10; 32. 49 „
Мат. 11; 25. 12 „
Мат. 12; 1-8-14. 25 „
Мат. 13; 11. 26 „
Мат. 16; 18. 1, 20 „
Мат. 16; 16—19. 20 „
Мат. 16; 20. 13 „
Мат. 16; 21. 13 „
Мат. 18; 17—38. 20 „
Мат. 19; 4. 47 „
Мат. 24; 27 „
Мат. 24; 64 13 „
Мат. 28; 19. 25, 26, 47 „
Мат. 28; 18—20. 20 „
Марко 2; 17. 25 „
Марко 10; 39 49 „
Марко 13; 27 „
Марко 16; 16. 25 „
Лука 2. 12 „
Лука 4; 32. 13 „
Лука 12; 50. 49 „
Лука 17; 22. 27 „
Лука 18; 8. 27 „
Лука 21; 6—36. 27 „
Лука 22; 19. 24 „
Иоан. 3; 5. 25 „
Иоан. 7; 5. 14 „
Иоан. 7; 22—23. 25 „
Иоан. 14; 16. 212 „
Иоан. 14; 26. 211 „
Иоан. 16; 7. 211 „
„ 20; 21-23. 20,211 „
Дѣян. 1; 6. 15 „
Дѣян. 1; 14. 14 „
Дѣян. 2; 38, 48. 26 „
Дѣян. 2; 41 14 „
Дѣян. 2; 42, 46. 24 „
Дѣян. 3; 19, 26. 15 „
Дѣян. 4; 12. 30 „
Дѣян. 5; 34 15 „
Дѣян. 6; 1—6. 16, 21 „
Дѣян. 6; 7. 14 „
Дѣян. 6; 8. 15, 30 „
Дѣян. 7; 60. 15 „
Дѣян. 8; 2—4. 15 „

Дѣян. 8; 8—23. 26 стр.
Дѣян. 9; 14. 22 „
Дѣян. 10; 44—48 26 „
Дѣян. 11; 10, 19. 15 „
Дѣян. 11; 27--30. 16 „
Дѣян. 12; 16 „
Дѣян. 13; 2. 22 25 „
Дѣян. 1; 23. 21 25 „
Дѣян. 15; 7. 19 „
Дѣян. цѣлата. 16,
22, 31 „
Дѣян. 15; 20—29. 32 „
Дѣян. 15; 36—41 17 „
Дѣян. 16; 14, 33. 47 „
Дѣян. 16; 33. 26 „
Дѣян. 17; 19--34 145 „
Дѣян. 18; 21 22 17 „
Дѣян. 19; 5. 26 „
Дѣян. 20; 7. 24 „
Дѣян. 20; 17, 28. 21 „
Дѣян. 22; 20. 49 „
Дѣян. 27; 35. 24 „
Иак. 5; 14. 22 „
1 Петр. 2; 9. 23 „
1 Петр. 5; 13. 19, 22 28 „
1 Петр. 5; 1 - 14. 22
23 24 „
2 Петр. 2; 1. 28 „
2 Петр. 3; 3. 28 „
1 Иоан. 2; 18 - 22. 28 „
1 Иоан. 2; 22 - 23. 32 „
1 Иоан. 4; 1—3. 32 „
1 Иоан. 4; 3. 28 стр.
2 Иоан. 7. 28, 32 „
Иуда 18, 19. 28 „
Иуда (цѣлата глава) 33 „
Рим. 1; 25. 28 „
Рим. 6; 3. 26 „
Рим. 14; 17. 25 „
Рим. 14. 31 „
Рим. 16; 5. 23 23 „
Рим. 16; 16. 24 „
1 Кор. 5; 6. 33 „
1 Кор. 5; 6—8. 24 „
1 Кор. 5; 2—13 25 „
1 Кор. 6; 23.
1 Кор. 7; 14. 47 „
1 Кор. 7; 26. 24 „
1 Кор. 8; 8. 25 „
1 Кор. 8; 9. 31 „
1 Кор. 9; 6—13. 23 „
1 Кор, 9; 19—23 31 „
1 Кор. 10; 16, 21. 24 „
1 Кор. 10; 32. 1 „
1 Кор. 11; 20 34. 24 „
1 Кор. 15; 6. 14 „
1 Кор. 15; 51 - 56. 28 „
1 Кор. 16; 1. 24 „
1 Кор. 16; 19. 23 „
2 Кор. 2; 5—8. 25 „
2 Кор. 11; 8. 23 „
Гал. 1; 13. 1 „
Гал. 2; 4. 30 „
Гал. 2; 8. 16 „

Гал. 2; 11. 19 стр.
Гал. 2. 31 „
Гал. 3; 27. 26 „
Гал. 4; 3, 4. 32 „
Гал. 4; 10. 24 „
Гал. 4; 8—11. 25 „
Ефес. 4; 11. 22 „
Филип. 1; 1. 21 „
Филип. 4; 16--18. 23 „
Кол. 2; 16. 24 „
Кол. 2; 16—17. 25 „
Кол. 2; 4—20. 32 „
Кол. 3; 16. 23 „
Кол. 4; 15. 23 „
Кол. 4; 16. 24 „
1 Сол. 4; 16. 27 „
1 Сол. 5; 27. 24 „
2 Сол. 2; 9—12. 28 „
1 Тим. 3; 1; 8. 21 „
1 Тим. 3; 2. 23 стр.
1 Тим. 4; 1—3. 28 „
1 Тим. 4; 3. 25 32 „
1 Тим. 4; 13. 24 „
1 Тим. 4; 17—19. 23 „
1 Тим. 5; 17, 19. 22 „
1 Тим. 6; 6—10. 23 „
1 Тим. 6; 12—13. 49 „
1 Тим. 6; 20. 32 „
2 Тим. 3; 1—5. 28 „
Тим. 1; 5, 7. 21 „
Тим. 1; 10. 33 „
Тим. 1; 11. 23 „
Филим. 2. 23 „
Евр. 12; 1. 49 „
Откр. 1; 10. 24 „
Откр. 2; 6 16. 33 „
Откр. 6; 9. 49 „
Откр. 17; 6. 49 „

ПОГРѢШКИ

Стр.	5	редъ	10	вмѣсто	1074	чети	1084
„	32	„	14	„	не	„	на
„	38	„	31	„	постралъ	„	пострадалъ
„	64	„	14	„	226	„	326
„	171	предъ думитѣ Монотелитско прение				чети	Вѣроучение
Стр.	177	редъ	1			чети	Часть II
„	182	„	9	вмѣсто	819	„	891
„	184	„	21	„	995	„	945
„	„	„	29	„	I	„	IX
„	188	„	20	„	879	„	869
„	189	„	5	„	869	„	878
„	192	„	10	„	896	„	869
„	205	„	13	„	870	„	970
„	282	„	13	„	народъ	„	периодъ
„	„	„	24	„	крайно	„	смъртно
„	286	„	24	„	че	„	на
„	300	„	22	„	двадесетъ и петь	„	двадесеть и петь милиона
Стр.	343	редъ	2	вмѣсто	Часть II	чети	Часть III
„	371	„	29	„	Вормилъ	„	Вормсъ
„	373	„	12	„	Утренсткий	„	Утрехтский
„	377	„	15	„	хунций	„	Нунций
„	383	„	12	„	прие	„	прие за
„	384	„	28	„	Налеорно	„	Палеарио
„	385	„	28	„	Валладоидъ	„	Валладолидъ
„	386	„	14	„	Оутада-та	„	Ауто-да-фе
„	389	„	29	„	родното	„	родното си
„	404	„	14	„	дѣло	„	дѣла
„	416	„	26	„	Саламанатки	„	Саламанкански

Стр. 417 редъ 23 вмѣсто Ассистанция чети Ассистенция

„ 440 „ 17 „ принуждавате чети принуждава

„ 449 „ 14 „ Въ Протестанска-та Церква чети Протестантски-тѣ Церкви

Стр. 452 редъ 4 вмѣсто Въ Протестантски-тѣ Церкви чети

Стр. 458 редъ 13 вмѣсто Вечтоледорфъ чети Бертолсдорфъ

Стр. 461 редъ 18 вмѣсто Херрихуди-тѣ чети Херрнхутери-тѣ

Стр. 491 редъ 28 вмѣсто К. Сичановъ чети Христодулъ Костовичь

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА

ЛСКО ОБ[illegible]СКА БИБЛИОТЕКА

Цѣна 2. лева 50 ст.

ОБЩИНСКА БИБЛИОТЕКА * ВАРНА